PEO ZA UTAMBULISHO KATIKA DISKOSI ZA WABUNGE WANAWAKE KATIKA BUNGE LA TAIFA LA KENYA: MTAZAMO WA UCHANGANUZI HAKIKI-MAKINIFU WA USEMI

MISHECK NKANGA GAICHU

Tasnifu hii imewasilishwa katika Shule ya Mafuzu katika Chuo Kikuu cha Tharaka kwa minajili ya kutosheleza baadhi ya mahitaji ya Shahada ya Uzamifu katika Kiswahili

CHUO KIKUU CHA THARAKA

NOVEMBA 2025

UNGAMO NA IDHINI

Ungamo la Mwanafunzi

Tasnifu hii ni kazi yangu mwenyewe na haijawasilishwa kwa minajili ya shahada ama stashahada katika Chuo Kikuu kingine chochote.

Sahihi_____________________________Tarehe___________________________

Misheck Nkanga Gaichu
AD12/35375/18

Idhini ya Wasimamizi

Tasnifu hii imetolewa ili kutahiniwa kwa idhini yetu kama wasimamizi walioteuliwa rasmi na Chuo Kikuu cha Tharaka.

Sahihi_____________________________Tarehe___________________________

Dkt. Kimathi Mwembu
Idara ya Fani
Chuo Kikuu cha Tharaka

Sahihi_____________________________Tarehe___________________________

Dkt. David Micheni Mutegi
Idara ya Fani
Chuo Kikuu cha Tharaka

HATILINZI

© 2025

Haki zote zimehifadhiwa. Hairuhusiwi kamwe kuiga, kutafsiri, kunakili au kuhifadhi tasnifu hii kwa njia au mfumo wowote ule pasi idhini ya mwandishi au Chuo Kikuu cha Tharaka.

TABARUKU

Natabarukia kazi hii familia yangu, Bi. Dorcas Muthoni na watoto wangu; Marx Mwenda Nkanga na Abigael Mwende Nkanga. Nyinyi ni kimota kinachoangaza kwa familia. Kazi hii iwe rafadha ya kiusomi kwenu. Iwafaidi daima!

SHUKURANI

Kwanza kabisa, ninamshukuru Mungu kwa kunipa afya, uwezo, nguvu na motisha wa kuendeleza masomo yangu bila vikwazo vyovyote; hata nilipojihisi dhaifu, nilizidi kupata nguvu mpya ya kuendelea.

Uandishi wa tasnifu hii haukuwa kazi yangu pekee. Ulitokana na mchango wa watu kadhaa ambao ninawawia shukurani. Shukurani za kipekee ziwaendee wasimamizi wangu; Dkt. Kimathi Mwembu na Dkt. David Micheni Mutegi kwa kushughulikia kazi hii kikamilifu pamoja na kunishauri kiakademia. Dkt. Allan Mugambi na Dkt. Timothy Kinoti, mlijitwika jukumu kubwa la kunifunza na kunishauri kila mara katika kozi za uzamifu. Mchango wenu ulikuwa wa maana kwangu.

Shukurani zangu pia zifikie usimamizi wa Chuo Kikuu cha Tharaka kwa kunishauri na kunisaidia kuboresha kazi hii. Shukurani zangu pia zimfikie mwenyekiti wa Idara ya fani Dkt. Kimathi Mwembu pamoja na wahadhiri wote idarani ambao kwa pamoja, mawaidha yao yalinijenga kiasi si haba katika usomi na ufanisi wa kazi hii.

Shukurani za Kipekee ziwafikie wazamifu wenzangu; Dkt. Kimathi Mwembu, Dkt. David Micheni Mutegi, Dkt. James Ndwiga, Dkt. Rosemary Burundi, Agustine Kirimi na Margret Ruuri kwa kunipa matumaini na kukubali kufanya kazi pamoja nami tukiwa darasani. Kutangamana kwangu nao kulinitia motisha katika safari ya usomi.

Shukurani zangu ziwafikie wapenzi wazazi wangu Bi. Jennifer Karigu, Johana Gaicu Munyori na Stella Karimi Johana kwa kunilea, kunifunza thamani ya jitihada maishani na umuhimu wa kuthamini elimu. Hakika hii ni hisani na mapenzi yasiyo na kifani. Bila shaka siwezi kusahau mchango wenu kwangu.

Kwa ndugu yangu, Marehemu Njagi Mugwika Munyori, ninakumbuka maneno yako ya kuhimiza kila mara ninapokumbuka kauli yako ya kujutia mpito wa wakati, uliposema, “ingekuwa si umri kunizidi, ningesoma nikazamifu.” Aidha naishukuru familia yangu, mke wangu Bi. Dorcas Muthoni pamoja na wanangu Abigael Mwende Nkanga na Marx Mwenda Nkanga kwa uvumilivu wao, ulionipa utulivu wa moyo. Kwa wengine wengi ambao kwa namna moja au nyingine walichangia kupatikana kwa shahada hii. Maulana aridhie kuwakirimia mahitaji yao yote.

IKISIRI

Utafiti huu ni wa kiisimu. Ulichunguza peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa nchini Kenya. Lengo kuu la utafiti huu lilikuwa kuchunguza peo za utambulisho katika diskosi zilizotumiwa na wabunge wanawake kujitambulisha kwa umma. Utafiti huu uliongozwa na Nadharia ya Uchanganuzi Peo na mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi. Nadharia ya Uchanganuzi Peo ilisaidia kubainisha matini za mahusiano katika diskosi ili kupata muundo bora katika uundaji wa peo na katika usanisi wa mchango wa peo katika mawasiliano. Mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi ulisaidia kupata maana ya diskosi katika muktadha wa jamii, mchango wa diskosi hiyo, mahusiano ya kiuwezo baina ya watumiaji wa diskosi na utambulisho uliojitokeza kutokana na matumizi ya diskosi husika. Chanzo cha data katika utafiti huu ni video kutoka mtandao wa *YouTube* zikihusu hotuba za wabunge wanawake pamoja na hotuba za mikutano yao wakihutubia umma. Mbinu ya utafiti iliyotumika kukusanya data ilikuwa utazamaji na usikilizaji. Msimbo-Matini pamoja na Mwongozo wa Usimbaji (MMMU) ulitumika kama kifaa cha kupanga matini za diskosi zilizotumika kipeo wakati wa kujitambulisha kwa wabunge wanawake kwa wananchi. Mtafiti alichunguza hotuba 69 kutoka kwa wabunge wanawake 169 waliochaguliwa na wananchi katika Bunge la Taifa la Kenya la 11, 12 na 13. Wasailiwa hao walikuwa wanawake 111 waliowakilisha kaunti pamoja na wanawake 58 waliochaguliwa kuwakilisha maeneobunge mbalimbali katika bunge la 11, 12 na 13 la taifa la Kenya. Matokeo ya utafiti huu yamedhihirisha kuwa matumizi ya kiisimu ya leksikoni, kwenye diskosi za wabunge wanawake, hutegemea mahitaji ya kibinafsi na kivikundi na zilitambulisha wabunge wanawake katika kiwango cha kibinafsi, kieneo na kivikundi. Kupitia leksikoni hizo, peo za utambulisho zilidhihirisha migao ya kibinafsi, kimaeneo, kimahusiano, kiutendaji na kivikundi katika ujenzi wa jinsia ya kike. Vilevile, ulibaini kuwa sitiari, ulinganisho, masimulizi ya siasa na matumizi ya virainasa ni miongoni mwa mbinu za peo zilizotumika katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa. Aidha, mahusiano ya kiuwezo kati ya wabunge wanawake na wapiga kura hukuzwa na peo za utambulisho ambapo wabunge wanawake wamejengwa kama wasaidizi na wakombozi wa wapiga kura. Zaidi ya hayo, panapotokea migogoro kati ya kiongozi mwanamke na wapiga kura, kiongozi mwanamke hujitambulisha na kikundi kinachoathirika. Mahusiano kati ya wabunge wanawake na wabunge wanaume yalitambulisha wanawake kama waathiriwa wa ubaguzi. Aidha, Peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake zilichangia kudumisha mamlaka, kubadilisha hali fulani za jinsia na kukarabati hali-ante kuhusiana na jinsia na mamlaka katika Bunge la Taifa la Kenya. Mwisho, utafiti huu umependekeza tafiti zifanywe kuhusu uwezo wa lugha katika kuunda, kudumisha na kubadilisha peo ya kutambulisha jinsia ya kiume na majukumu yake katika udumishaji wa mahusiano ya mamlaka katika mazingira yanayobadilika kwenye nyanja anuwai za jamii. Utafiti zaidi unaweza kufanywa ili kutathmini nia na sababu za wabunge wanawake kupendelea kujitambulisha kama *mama* wala si *mwakilishi wa kaunti ama mbunge* wanapotambulisha nafasi zao katika diskosi za siasa. Hatimaye, ni muhimu utafiti zaidi ufanywe kuhusu miundo na maumbo ya maneno yanayotumiwa na wabunge wanawake katika diskosi zao ili kuunda mahusiano ya mamlaka.

ABSTRACT

This is a linguistic research. It analyzed the identity frame in women politicians' discourse in the National Assembly of Kenya. It aimed at analyzing identity frame in women political discourse as used by women politicians to construct their identity to the public. The research was guided by the Frame Analysis Theory and the Critical Discourse Analysis Approach. The Frame Analysis Theory (FAT) helped in identifying the framed statement in a text, getting the structure in frames, and analyzing the role of frames in passing of information. Critical Discourse Analysis (CDA) approach helped in identifying the contextual meaning of a text, the role of the text, the power relation between the language users and the manifestation of identity in the discourse used. The data was sourced from the *YouTube* video collection and the public speeches of the female parliamentarians. The data was collected through listening and observation methods. Code Sheet and Coding Guide was used as a tool to arrange the data from the discourse that was used to frame the position of women politicians in contestation of power for analytical purpose. The researcher analyzed 69 speeches from 169 women parliamentarians elected by voters to the National Assembly of Kenya in the 11th, 12th and 13th parliament. The targeted women politicians included 111 County Women Representatives and 58 female Members of Parliament elected in the eleventh, twelfth and thirteenth parliament to represent constituencies in the National Assembly of Kenya. The findings confirmed that linguistic use of lexicons in women parliamentarian discourse depends on individual and group needs. Therefore, the lexicon identified women parliamentarians at personal, regional and group level. More so, the identity frame was manifested at personal, regional, relational, behavioral and group level in gender construction. The researcher found that metaphors, comparisons, political narration and catchphrases were among the frame techniques used in women parliamentarian's discourses. Power relation between the female parliamentarian and the electorate is also manifested in identity frame where women parliamentarian is constructed as helpers and a savior of voters. More so, in case of conflict between a female parliamentarian and the public, the female parliamentarian identifies herself with the affected group. Power relation between female and male parliamentarians as identified women as the victims of discrimination. More so, the identity frames in women parliamentarians' discourse was vital in power maintenance, changing of some gender situation and modifying the status quo about gender and power in the National Assembly in Kenya. Finally, this research recommends for further studies to be conducted on the power of language in constructing, maintaining and changing the frame of identifying male gender and its role in power maintenance in the various field. More so, further research can be done to examine aims and reason why women politician prefers *mama* identity more than a *woman representative* or a *member of parliament* when constructing their political identity in their discourse. Finally, it is important to research further on the structure and the style used by women parliamentarian in their discourse to create power relations.

YALIYOMO

UNGAMO NA IDHINI ii
HATILINZI iii
TABARUKU iv
SHUKURANI v
IKISIRI vi
ABSTRACT vii
YALIYOMO viii
SURA YA KWANZA 1
UTANGULIZI 1
1.1 Usuli wa Mada 1
1.1.1 Lugha, Wanawake na Siasa 5
1.2 Suala la Utafiti 8
1.3 Madhumuni ya Utafiti 8
1.4 Maswali ya Utafiti 9
1.5 Umuhimu wa Utafiti 9
1.6 Upeo na Mipaka 10
1.7 Vikwazo vya Utafiti 11
1.8 Machukulio… 11
1.9 Maelezo ya Istilahi 13
SURA YA PILI 15
MWAUO WA MAANDISHI 15
2.1 Utangulizi… 15
2.2 Yaliyoandikwa Kuhusu Diskosi na Jinsia 15
2.2.1 Siasa na Utambulisho wa Wanasiasa 18
2.2.2 Lugha, Jinsia na Mamlaka 21
2.3. Dhana ya leksikoni na Peo 25
2.4 Peo za utambulisho na Mahusiano ya Mamlaka 31
2.5 Misingi ya Nadharia 33
2.5.1 Nadharia ya Uchanganuzi Peo 33
2.5.2 Mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi 37

SURA YA TATU 40
MBINU ZA UTAFITI 40
3.1 Utangulizi…... 40
3.2 Mpango wa Utafiti 40
3.3 Eneo la Utafiti 40
3.4 Walengwa wa Utafiti 41
3.5 Uteuzi wa Sampuli 42
3.6 Vifaa vya Utafiti. 43
3.7 Ukusanyaji wa Data 43
3.8 Uchanganuzi wa Data 44
3.9 Uwasilishaji wa Matokeo 44
3.10 Maadili ya Utafiti 45
SURA YA NNE 46
LEKSIKONI KATIKA DISKOSI ZA WABUNGE WANAWAKE KUTOKA BUNGE LA TAIFA ZINAZOJENGA UTAMBULISHO KUHUSIANA NA MAMLAKA 46
4.1 Utangulizi…... 46
4.2 Leksikoni Zinazojenga Utambulisho wa Kibinafsi wa Wabunge Wanawake 46
4.2.1 Leksikoni Zinazotambulisha Mzungumzaji kupitia Viwakilishi Nafsi Huru ...47
4.2.2 Leksikoni Zinazotambulisha Mzungumzaji Kupitia Peo ya Ujinaishaji 48
4.2.3 Leksikoni Zinazotambulisha Hadhi-hai ya Mzungumzaji 50
4.3 Leksikoni Zinazojenga Utambulisho wa Wanawake Kimaeneo 55
4.4 Leksikoni Zinazotambulisha Wabunge Wanawake kwa Peo za Kiutendaji 59
4.5 Leksikoni Zinazotambulisha Wabunge Wanawake na Vikundi Vingine 62
4.5.1 Leksikoni Zinazojenga Utambulisho wa Kusawazisha Jinsia 63
4.5.2 Leksikoni Zinazojenga Utambulisho wa Ugumu Katika Safari ya Kisiasa 66
4.5.3 Leksikoni Zinazojenga Peo ya Kubaguliwa Kwa Wanawake 68
4.6 Leksikoni Zinazojenga Utambulisho wa Wanawake kama Kikundi 70
4.6.1 Leksikoni Zinazotambulisha Wanawake kwa Peo ya Uwajibishaji 71
4.6.2 Leksikoni Zinazotambulisha Wabunge Wanawake kwa Peo ya Mapinduzi 74
4.6.3 Leksikoni Zinazotambulisha Kina Mama kwa Peo ya Uadilifu 75

SURA YA TANO 79

MBINU ZA PEO ZA UTAMBULISHO KATIKA DISKOSI ZA WABUNGE WANAWAKE KUTOKA BUNGE LA TAIFA 79

5.1 Utangulizi… 79

5.2 Matumizi ya Sitiari Katika Peo ya utambulisho 79

5.2.1 Utambulisho Kupitia Sitiari za Dhanifu 79

5.2.2 Utambulisho Kupitia Leksikoni Zilizosimbwa Kisitiari 82

5.3 Matumizi ya Masimulizi ya Kisiasa Katika Peo za utambulisho.............................. 87

5.3.1 Matumizi ya Usimulizi katika Uundaji wa Vikundi vya Kisiasa 87

5.3.2 Matumizi ya Usimulizi wa Kisiasa Kuonyesha Watendaji Wakuu 90

5.3.3 Matumizi ya Usimulizi wa Kisiasa Kueleza Uhalisia wa Jamii 92

5.4. Peo Kupitia Mbinu ya Ulinganisho 94

5.4.1 Ulinganisho Unaolenga Kikundi Bora 95

5.4.2 Ulinganisho Unaolenga Kikundi Dhaifu 97

5.4.3 Ulinganisho Sambamba wa Vikundi 100

5.5 Matumizi ya Kirainasa Katika Peo ya Utambulisho 102

SURA YA SITA.. 107

MAHUSIANO YA KIUWEZO YALIYOUNDWA NA PEO ZA UTAMBULISHO KATIKA DISKOSI ZA WABUNGE WANAWAKE. .... .107

6.1 Utangulizi… .... .107

6.2 Mahusiano ya Kiuwezo kati ya Mbunge Mwanamke na Wapiga Kura .... .107

6.2.1 Peo za Kutambulisha Mbunge Mwanamke kwa Wapiga Kura .... .107

6.2.2 Peo za Kutambulisha Mbunge Mwanamke Wakati wa Migogoro .... .110

6.3 Mahusiano ya Kiuwezo kati ya Wabunge Wanawake na Wanaume 113

6.3.1 Peo za Kutambulisha Matendo ya Wabunge Wanaume 113

6.3.2 Peo za Kutambulisha Nafasi za Wanawake Bungeni .... …115

6.3.3 Peo za Kutambulisha Mbunge Mwanamke Anapodhalilishwa. .... .117

6.4 Mahusiano ya Kiuwezo ya Wabunge Wanawake Kuhusu Mwanamke 124

6.4.1 Peo za Kutambulisha Mwanamke Katika Jamii 125

SURA YA SABA 130
MCHANGO WA PEO ZA UTAMBULISHO KATIKA DISKOSI ZA WABUNGE WANAWAKE KUHUSIANA NA MAMLAKA KATIKA BUNGE LA TAIFA LA KENYA 130
7.1 Utangulizi….. .130
7.2 Mchango wa Kudumisha Utambulisho wa Kina Mama .... .130
7.3 Mchango wa Peo ya Utambulisho wa Ukarabati wa Mahusiano. .... .133
7.3.1 Kukarabati Mahusiano ya Utambulisho wa Kiunyanyapaa 134
7.3.2 Kukarabati kwa Kupanua Utambulisho wa Wanawake 136
7.4 Mchango wa Peo za utambulisho wa Kupindua Utaratibu wa Jamii 140
7.4.1 Kupindua Taratibu Potovu Kuhusu Wanawake.. …141
7.4.2 Kubadilisha Utambulisho wa Kina Mama kwa Kusifia Utendakazi Wao......... 145
SURA YA NANE..148
MUHTASARI, HITIMISHO NA MAPENDEKEZO 148
8.1 Utangulizi….. 148
8.2 Muhtasari……………………………………………………………………..148
8.3 Matokeo ya Utafiti .... .151
8.4 Hitimisho….. .153
8.5 Mapendekezo………………………………………………………………....154
MAREJELEO 156
ORODHA YA VIAMBATISHO……………………………………………………174
KIAMBATISHO I: Jedwali: Uwakilishi wa Wanawake Bungeni 175
KIAMBATISHO II: Kifaa cha Kuongoza Mtafiti Kwenye Utafiti 176
KIAMBATISHO III: Diskosi Kutoka Kaunti ya Mombasa 177
KIAMBATISHO IV: Diskosi Kutoka Kaunti ya Kwale 178
KIAMBATISHO V: Diskosi Kutoka Kaunti ya Kilifi 179
KIAMBATISHO VI: Diskosi Kutoka Kaunti ya Lamu 181
KIAMBATISHO IX: Diskosi Kutoka Kaunti ya Mandera 185
KIAMBATISHO X: Diskosi Kutoka Kaunti ya Marsabit 186
KIAMBATISHO XI: Diskosi Kutoka Kaunti ya Isiolo 187
KIAMBATISHO XII: Diskosi Kutoka Kaunti ya Meru 188
KIAMBATISHO XIV: Diskosi Kutoka Kaunti ya Embu 190
KIAMBATISHO XV: Diskosi Kutoka Kaunti ya Muranga 191

KIAMBATISHO XVIII: Diskosi Kutoka Kaunti ya Samburu 195
KIAMBATISHO XIX: Diskosi Kutoka Kaunti ya Trans Nzoia 196
KIAMBATISHO XX: Diskosi Kutoka Kaunti ya Uasin- Gishu 197
KIAMBATISHO XXI: Diskosi Kutoka Kaunti ya Laikipia 198
KIAMBATISHO XXII: Diskosi Kutoka Kaunti ya Nakuru 199
KIAMBATISHO XXIV: Diskosi Kutoka Kaunti ya Homabay 201
KIAMBATISHO XXV: Diskosi Kutoka Kaunti ya Nairobi 204
KIAMBATISHO XXVI: Barua ya Kamati ya Maadili na Utafiti ya Chuo Kikuu cha Tharaka 205
KIAMBATISHO XXVII: Kibali cha NACOSTI... 206
KIAMBATISHO XXVIII: Barua ya Shule ya Mafuzu ya Chuo Kikuu cha Tharaka ….207

ORODHA YA ALAMA NA VIFUPISHO

AMWIK	**:**	Association of Media Women in Kenya
CDA	**:**	Critical Discourse Analysis
CSW	**:**	Commission on Status of Women
FAT	**:**	Frame Analysis Theory
ICWR	**:**	International Centre for Women Research
KeWoPA	**:**	Kenya Women Parliamentarians Association
Mhe.	**:**	Mheshimiwa.
MMMU	**:**	Msimbo-Matini na Mwongozo wa Usimbaji
NACOSTI	**:**	National Commission for Science and Technology
NEDB	**:**	National Election Data Book
NUP	**:**	Nadharia ya Uchanganuzi Peo
ODM	**:**	Orange Democratic Movement (ODM)
TATAKI	**:**	Taasisi ya Taaluma za Kiswahili
Tzm	**:**	Tazama
UHMU	**:**	Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi

SURA YA KWANZA

UTANGULIZI

1.1 Usuli wa Mada

Utafiti huu unalenga kuchunguza diskosi za wabunge wanawake katika bunge la Taifa na kutoa maelezo kuhusu utambulisho wa wabunge wanawake kuhusiana na mamlaka. Diskosi za kisiasa hufanya kazi kubwa katika kujenga na kuidhinisha utambulisho wa mwanasiasa (Balla, 2023). Huchangia katika kujenga utambulisho wa mzungumzaji, utambulisho wa kikundi chake cha kisiasa na uanachama wake. Diskosi za kisiasa, aghalabu hutumia masimulizi, ishara na lugha ambayo huchangia kukuza itikadi maalumu, thamani za kitamaduni na utambulisho wa vikundi (Williams, 2004). Kupitia diskosi, wanasiasa hujitambulisha kwa umma na kutambulisha ushirika wao kwa chama na kikundi chao cha kisiasa kwa kujipa peo fulani ili kukuza imani na ukubalifu wa mzungumzaji kwa wasikilizaji wake (Vesela, 2021). Imani na ukubalifu wa mwanasiasa hutokana na peo zinazomtambulisha pamoja na kutambulisha vikundi vingine. Hali hii huzalishwa na peo za utambulisho zinazotumiwa na mzungumzaji kujitambulisha kwa sifa fulani, vilevile, kutambulisha vikundi vingine kwa sifa mahsusi.

Peo za utambulisho ni muhimu katika siasa na mawasiliano ya umma. Huchangia katika kutambulisha "watendaji" katika masuala mbalimbali ya jamii. Nchini Kenya, kwa mfano, wanasiasa katika Bunge la Taifa nchini Kenya, aghalabu hutumia lugha ya Kiswahili au Kingereza ili kutimiza malengo yao katika mawasiliano yao ya kisiasa. Kiswahili na Kingereza ni lugha rasmi (Katiba ya Kenya, 2010). Lugha ya Kiswahili, aghalabu, hutumika na wanasiasa kushawishi hadhira wakiwa nyanjani huku lugha ya Kingereza ikitumika katika Bunge la Taifa na la Seneti (Mutahi na wenzake, 1980). Lugha hizi zote hutumiwa na wanasiasa wote, wawe wa jinsia ya kiume au ya kike kujiumba na kujenga utambulisho wao wa kisiasa.

Tangu mwaka wa 2013, idadi ya wanawake katika siasa iliongezeka katika Bunge la Taifa nchini Kenya kutokana na mabadiliko ya kikatiba (KeWoPA, 2024). Mabadiliko hayo yalisababisha ongezeko la diskosi za wanawake katika suala la uongozi. Mabadiliko ya diskosi hizo yalibadilisha tabia za lugha kuhusiana na utambulisho. Katika diskozi za wabunge wanawake, lugha imekuwa ikitumika kipeo kwenye mawasiliano yao. Dhana ya peo ni muhimu katika mazungumzo kwa kuwa huchangia katika kutambulisha ushirika wa msemaji na msemewa ndani ya

mazungumzo. Peo inapotokea katika mawasiliano, hufaa mawasiliano husika kwa sababu huathiri kwa kudumisha na kubadilisha mitazamo na tabia za hadhira (Rikar, 1996). Hivyo, peo ni ufunguo wa kubadilisha na kutambulisha kila kitu (Marianne, 2015; Gacheiya, 2018), wataalamu hawa wanaona kuwa peo ni dira na kiambo cha kujieleza na kuelewa msemaji.

Aidha, Rikar (keshatajwa), anaona kuwa peo husaidia kudhibiti diskosi, kufanya maamuzi kuhusu namna ya kujiweka katika hali fulani na kudumisha uwepo wako. Diskosi zozote zile huwa na uwezo wa kukuza mahusiano ya ushirikisho ambayo ni muhimu katika kukuza utambulisho (Kilonzo, 2015). Mahusiano ya ushirikisho huwekwa wazi kupitia peo na utambulisho (Mwathi, 2017). Peo ni mchakato wa kuweka wazi jambo kwa hadhira kupitia mazungumzo (Deborah, 2003). Hivyo, Peo za utambulisho ni usawiri wa washiriki katika mawasiliano kama washiriki wanaojitambua kama kikundi kilicho na sifa mahususi ambazo zinatokana na mtu binafsi na uhusiano wake na kikundi kingine (Gacheiya, 2018). Katika mazungumzo, peo za utambulisho huonyesha mtazamo wa msemaji, kupitia usemaji wake, kwa kuegemeza usemi wake katika sifa au sehemu fulani ya mazungumzo yake. Kupitia hali hii, peo za utambulisho huelekeza watu kuhusu namna ya kutazama jambo na kutazama nafsi katika mazungumzo ili kuafikia maamuzi yaliyokusudiwa na msemaji (Burgess, 2017).

Wakifafanua peo za utambulisho katika diskosi, Ghim- Lian, Angela na Mean (2000) walisema kuwa katika kauli za watu za kila siku, kuna mazoea ya kubagua na kuwapa watu utambulisho fulani kama vile: mfanyikazi, mwanabiashara, wanasiasa wa kiume na wanawake wanasiasa. Matumizi ya lugha kwa aina hii, huathiri mtazamo wa kibinafsi wa wanaohusika. Matumizi ya lugha kwa njia ya kuweka wazi mtazamo wa msemaji kuhusu suala fulani, inazua dhana ya peo za utambulisho ndani ya mawasiliano kwa kuwa huchangia kujenga watendaji katika mawasiliano hayo. “Watendaji” hujiumba kupitia lugha na hujipa utambulisho wa kimahusiano na “watendaji” wengine kupitia uteuzi wa maneno fulani na kuyatumia kwenye matini zao (Yanow, 2016). Utambulisho huo ni muhimu kwani huonyesha njia ambazo vikundi hujifungamanisha na vikundi vingine katika miktadha ya kutafuta maelewano. Hali hii hujibu swali la: Mimi ni nani? Nina msimamo upi kuhusiana na jambo husika (Lichtenstein & Eilders, 2015). Hali ya kujipa peo ya kujitambulisha

kwa wabunge wanawake hudumishwa kila mara na wabunge wote wawe wa kike au kiume nchini Kenya.

Kupitia diskosi za wabunge wanawake, peo za utambulisho huonyesha kundi la wanawake kama kikundi tofauti kilicho na sifa mahsusi zilizo karibu na zinazohusiana na mawazoganda (Turner na Giles, 1981). Sifa za wabunge wa kike zinaweza kuwa hasi au chanya. Peo hulenga kudhoofisha uwezo wa wengine na kuhalalisha uwezo wa washirika kwa kukuza utambulisho wa "sisi" na "wao." Uundaji wa utambulisho wa kijamii ni kitendo cha mamlaka. Utambulisho ndiyo msingi wa kuwepo kwa tofauti na ubaguzi katika jamii (Atambo, 2019). Lugha huchangia katika kuendeleza na kudumisha utaratibu wa kijinsia katika miktadha mbalimbali. Vilevile, hudhibiti mamlaka baina ya jinsia na masuala ya jinsia hudhibitiwa kupitia lugha (Elson, 2002). Mamlaka hutawala namna lugha hutumiwa na kikundi kimoja kudhibiti kikundi kingine. Huonyesha nafasi ya kikundi kimoja juu ya kingine. Diskosi katika lugha huweka watu mahali tofauti na wengine na kuwapa nafasi fulani katika mawasiliano. Hivyo, kuchochea ukosefu wa usawa katika jamii.

Dhana ya mamlaka hudhihirika katika diskosi. Mamlaka ni sawa na enzi au utawala ambapo kuna kuwekea heshima au kuwekewa heshima na utukufu fulani kwa kikundi fulani. Mamlaka ni uwezo wa kuongoza na kuathiri tabia za wengine pamoja na mipango yao (Oxford Dictionary, 2023). Mamlaka huwa suala endelevu ambalo hutendeka katika hali za mashindano ya kijamii. Huwa mashindano yanayotendeka kupitia "maelewano" au "nguvu". Katika mashindano, kuna uwezekano wa kushinda, kushindwa, kuendeleza na kudumisha mamlaka husika (Fairclough, 2001:57).

Kwa mujibu wa TATAKI (2000), mamlaka ni uwezo wa juu wa kuongozea shughuli fulani. Yanaweza kuwa ya kibinafsi au ya kivikundi. Mamlaka ya kibinafsi hupewa mtu binafsi kwa sababu ya hadhi yake au wajibu wake katika taasisi (Van Leeuwen 2007). Gacheiya, 2018) anasema kuwa mamlaka aliyo nayo msemaji juu ya analolisema huwa kishawishi cha kujibu swali la "ni kwa nini?" Hali hii inaelekeza kuwa, suala la mamlaka ni kwa yule anayeshikilia dira na mwelekeo wa mahusiano alionao kwa kikundi kingine. Katika utafiti huu, mamlaka yalichukuliwa kama uwezo, wajibu na nafasi aliyo nayo mhusika dhidi ya mwingine. Uwezo ambao ni kishawishi cha mtu au taifa kufikiri na kufanya jambo ambalo ni kinyume na vile ilivyofikirika hapo awali kwa kubadilisha mtazamo.

Namna watu hurejelea wanaume na wanawake katika mazungumzo yao, huonyesha kuwa watu huwa na urejelezi wa kimgawo kuhusiana na majukumu ya kijamii kwa kile wanachokitazama kama kiume na kike yaani jinsia. Gordon (1999) na Ndambuki (2010) wanakubaliana kuwa jinsia hujengwa na kuendelezwa na jamii. Vile vile, humfanya mvulana na msichana, mwanaume na mwanamke na vikundi yote ya kijamii kuwa na mienendo na tabia fulani zinazodhibitiwa na jinsia yao. Ujinsia hutenga na kuwapa wanajamii majukumu mbalimbali kwa msingi wa kuwa mume au mke, mvulana au msichana. Majukumu hayo hudhihirishwa kupitia lugha.

Ujinsia hudhihirishwa na kauli mbalimbali katika jamii ambazo hutumiwa kumrejelea mwanamke au kujirejelea baina ya wanawake. Urejeleaji wa aina hiyo huwa kitambulisho muhimu ambacho huegemeza mtazamo wa kundi fulani kwa msimamo unaolifaa kikundi hicho. Haya huafikiwa kupitia kutumika au kutotumika kwa maneno fulani katika matini na watendaji wanaojiundia uhalisia kwa kujipa utambulisho katika hali anuwai ambayo huzua mamlaka (Yannow, 2009). Diskosi za wanawake walio uongozini zinazua mwonoulimwengu tofauti na ule wa kijamii kuhusu wanawake na mamlaka. Hali hii hutokana na peo ya mwanamke na maoni kuwa mwanamke ana uwezo zaidi ya anavyotazamwa na wanajamii kuhusu masuala ya mamlaka.

Diskosi za wabunge wanawake zilionyesha imani, kanuni, miegemeo ya kivikundi na matarajio kuhusu jinsia ya kike katika masuala ya mamlaka (Ndambuki, 2010). Diskosi zao zinaathiri mtazamo wa kumtazamia mwanamke katika masuala ya mamlaka na ziliweza kuwa na malengo mbalimbali kama vile: kushawishi, kujivunia jinsia, kukandamiza jinsia na kuelekeza watu miongoni mwa malengo mengine (Billing, 2003). Kwa misingi hii, diskosi huwa ni dira ya kuongoza wasikilizaji au wasomaji ili kutafsiri matini kwa njia isiyo tofauti na diskosi ya msemaji katika muktadha wa kutokea.

Peo za utambulisho hutumika kubadilisha, kupatanisha na kujenga utambulisho (Rikar, 1996). Hivyo, utafiti huu ulilenga kuchunguza diskosi za wabunge wanawake ili kuelewa utambulisho uliokuzwa kupitia diskosi zao kuhusiana na mamlaka. Uelewa wa diskosi za kisiasa unahitaji uchunguzi ufanyike kuhusu peo zinazoibuliwa na peo za utambulisho, jukumu na mchango wa diskosi katika kujenga utambulisho. Kupitia uchanganuzi wa diskosi za kisiasa na mikakati ya diskosi iliyotumika katika dondoo za hotuba za kisiasa, mtafiti anaweza kugundua utambulisho uliojengwa na

peo zilizoko kwenye lugha pamoja na itikadi zilizofichika katika diskosi husika. Kwa kufanya hivyo, utambulisho wa kibinafsi na kivikundi unawekwa wazi. Kwa njia hii, malengo, matarajio, imani na mtazamo wa mwanamke katika masuala ya mamlaka katika siasa yanabainika.

1.1.1 Lugha, Wanawake na Siasa

Idadi ya wanawake waliowania viti mbalimbali vya kisiasa ulimwenguni, imekuwa ikipanda kila uchao (Thuo, 2012). Kwa mujibu wa idara ya Kijamii na Kiuchumi ya Umoja wa Mataifa (2021), idadi ya wanawake waliowania viti vya urais na uwaziri mkuu duniani iko chini ya asilimia 10. Vilevile, asilimia chini ya 20 ya wanawake imepata uongozi katika mabunge ya mataifa mbalimbali duniani. Hata hivyo, uwakilishi wa wanawake katika mabunge mbalimbali duniani hutofautiana kutoka nchi moja hadi nyingine. Kwa mfano, baadhi ya mabunge kutoka bara Ulaya yameafikia kiwango cha asilimia 30 iliyowekwa na Kongamano la Beijing la 2015 kuhusu kuwakilishwa kwa wanawake katika bunge (Atambo, 2021). Barani Afrika, kuna baadhi za nchi ambazo zimepiga hatua katika uwakilishi wa wanawake serikalini. Mfano, uwakilishi wa wanawake nchini Rwanda, Afrika Kusini, Tanzania na Uganda uko juu zaidi ya kiwango cha asilimia 30 kilichowekwa na Umoja wa Mataifa (Economic and Social Council Affair, 2023).

Harakati za kuafikia usawa katika mchakato wa kisiasa, uliegemeza diskosi katika kauli zilizodai usawa wa kijinsia na usawazishaji wa jinsia katika nafasi za uongozi. Diskosi za jinsia mbalimbali huchangia kufafanua vikundi kisiasa pamoja na kuonyesha matamanio ya vyama na utawala wa vikundi fulani (Moghadam, 2020). Maoni ya Moghadan (keshatajwa) yanadhibitisha ukweli kwamba lugha inachangia kuunda, kudumisha na kudunisha utambulisho wa vikundi mbalimbali vya kijamii katika masuala ya mamlaka.

Tafiti zilizofanywa nchini Malasya na Yoong (2016) zinaonyesha kwamba wanawake wamechukua nafasi nyingi katika serikali ya Malasyia. Licha ya uhalisia huu, lugha imetumika kusawiri jinsia ya kike kwa njia hasi kwa kuweka mipaka ya kijinsia pamoja na kuunda utambulisho tofauti wa kijinsia (Yoong, 2016). Vilevile, wanawake wanasiasa nchini India, Marekani, Afrika kusini na Australia, wanasawiriwa kama vyombo vya mapenzi, na kuchukuliwa kwa misingi yiyo hiyo na wenzao wa kiume. Hali hii inatokana na matumizi ya diskosi inayosifu mwili na sura

ya mwanamke kuliko utambulisho wa taaluma yake au kazi wanayoifanya (Yieke, 2002; Yoong, 2016 na Atambo, 2021).

Aidha, Kenya imejitolea kuhakikisha kuwa kuna usawa wa jinsia kwa kuzingatia mikataba mbalimbali ya kuwatia nguvu wanawake. Kwa mfano, serikali ya Kenya imeweka mikataba na mashirika kama vile: Umoja wa Afrika kuhusu Haki za Binadamu na Haki za wanawake Afrika, (AU, 2003), Sheria ya Umoja wa Afrika kuhusu Ushirikisho, (AU, 2000), Mikakati ya Utendaji ya Dakar ya 1994, (Hall, 1995). Serikali ya Kenya pia, inatilia maanani maamuzi ya kisheria na kikatiba ambayo yaliwapa wanawake thuluthi moja katika nafasi za uwakilishi katika nyadhifa za kisiasa na uteuzi katika sekta za umma. Mikakati hiyo ililenga kuongeza sauti ya wanawake katika masuala ya utawala katika taifa la Kenya (NDI, 2013).

Tafiti zaidi zilizofanywa kuhusu jinsi lugha hutumiwa na vikundi mbalimbali vya kijamii, hazijashughulikia wanawake katika bunge la kitaifa la Kenya. Wanawake katika Bunge la Taifa nchini Kenya, wamezidi kujihusisha, kwa kiwango kikubwa, na masuala ya siasa na mamlaka ya kisiasa. Siasa kwa kiwango kikubwa ziliachwa mikononi mwa wanaume (Onyango, 2008). Katika hali hii, lugha ilichangia kujenga mamlaka ya wanaume na kubagua wanawake. Lugha ilitumika kuwatenga wanawake kwa kutambua wanaume na mamlaka ya kisiasa (Ochieng, 2020). Lugha ina mchango muhimu sana katika kuelekeza, kuunda utambulisho wa kisiasa na kudumisha mamlaka (Fairclough, 2003, Yoong, 2016).

Katika jamii nyingi za Kiafrika, lugha inatumika kibabedume (Nzomo, 2003; Piece, 2003, Kobia na Mung'ahu, 2011, na Kibigo, 2011). Hivyo, lugha imekuwa ikitumika kuwanyamazisha wanawake na kuwasawiri kama wafuasi na hadhira ya kuwasikiliza wanaume wakati wa mikutano na wakati wa kufanya maamuzi (Choti, 2013). Licha ya haya, kuna baadhi ya wanawake waliochangia kufanya maamuzi nchini Kenya kabla na baada ya uhuru. Wanawake kama vile: Marshal Muthoni, Mekatilili wa Menza na Syonguu waliongoza wanajamii dhidi ya Wakoloni (Thuo, 2010). Hata hivyo, idadi ya wanawake uongozini imekuwa chini sana katika serikali ya mkoloni na baada ya uhuru. Thomas na Wilcox, (2005); Maathai (2006) wamegundua kuwa, iwapo wanawake wangejiunga na masuala ya siasa, kuna uwezekano kuwa wangetatua baadhi ya matatizo yanayokumba jamii kwa njia bora zaidi.

Madai haya yalitetewa na (Epstein, Niemi, & Powell, 2005) wanaposema kuwa nchi inaweza kupiga hatua zaidi ikiwa wanawake wangehusishwa katika ujenzi wa taifa. Idadi ya wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya ilianza kuongezeka kufikia mwaka wa 2002. Huu ndiyo wakati ambao idadi ya wanawake ilipanda na kufikia asilimia nane kutoka asilimia tatu nukta sita. Idadi hii imezidi kuongezeka bungeni. Kufikia mwaka wa 2022, idadi ya wanawake katika Bunge la Taifa imefika asilimia ishirini na tatu nukta mbili nane (KeWoPA, 2022). Kutokana na ubabedume, siasa nchini Kenya imekuwa ngumu kwa wanawake (Nzomo, 2003). Licha ya hali hii, baadhi ya wanawake wanaendelea kutetea maslahi ya jinsia ya kike ama wakiwa katika siasa au baada ya kutoka kwenye ulingo wa siasa.

Kwa mujibu wa Nzomo (2003) wabunge wa kike kama vile Julia Ojiambo, Phoebe Asiyo, Priscilla Abwao, Nyiva Mwendwa, Grace Ogot, Wangari Maathai, Charity Ngilu na Martha Karua walichangia kuleta mabadiliko katika uwanja wa siasa kupitia lugha zao ndani na nje ya serikali na baada ya kustaafu katika siasa. Mchango wa diskosi za wabunge wanawake umefaidi kwa kuweka wazi masuala ya jinsia ya kike katika ulingo wa siasa nchini Kenya.

Harakati za kuafikia kiwango cha uwakilishi wa kijinsia ulio sawa katika masuala ya kisiasa na uwakilishi bungeni nchini Kenya hujafua dafu (Atambo keshatajwa). Hali hii imetamalaki diskosi ya kisiasa na kauli zinazodai usawa wa kijinsia na usawa wa kiugavi wa mamlaka tangu mwaka wa 1990 baada ya kuanzishwa kwa mfumo wa vyama vingi. Mfumo wa vyama vingi nchini Kenya uliwaongeza sauti wanawake katika uwanja wa kisiasa (UN, 2000).

Watafiti waliovutiwa na diskosi za kisiasa, wamejaribu kutafuta ikiwa lugha ya kisiasa inahitaji kutumika kimkakati. Watafiti kama vile Fairclough (1989) na Wilson (1990), hawajakubaliana ikiwa lugha katika siasa inafaa kutumika kimkakati au la, ili iweze kuafikia malengo mbalimbali kama vile kushawishi, kutoa hakikisho, kujinadi, kufikirisha na kuamrisha hadhira katika kinyang'anyiro cha ushindani wa kisiasa.

Mtafiti ameazimia kuonyesha namna wanawake wanavyojisawiri na kusawiri makundi mbalimbali kuhusiana na mamlaka kwa mtazamo wa kiisimu. Imebainika kuwa siasa na wanawake zimefanywa katika uwanja wa kisosholojia na sayansi ya siasa. Ni muhimu kuchunguza lugha ya wabunge wanawake kiisimu ili kubaini masuala ya lugha yanayofichika katika michakato ya kisiasa. Kupitia uchunguzi wa

lugha, inawezekana kugundua michakato ya kijamii pamoja na itikadi zilizojificha ndani ya lugha. (Van Dijk, 2003). Uchanganuzi wa aina hiyo utafaa kutalii mahusiano ya kimamlaka ambayo hujitokeza katika jamii na katika jumuia. Fairclough (keshatajwa) anadai kuwa lugha imechangia sana kubagua, kuunda, kudumisha na kupitisha itikadi kwa sababu ndiyo njia ya kudhibiti na kushawishi akili za watu kupitia mawasiliano. Mahusiano ya mamlaka hukuzwa, huimarishwa na hudumishwa kupitia lugha. Hivyo, lugha ina nguvu ya kuonyesha uwezo na mamlaka ya msemaji pamoja na kusawiri ushirika wa kibinafsi na wa kimahusiano baina ya watendaji kuhusiana na mamlaka.

Utafiti huu umeshughulikia lugha ya wanawake walio mamlakani ili kuchunguza na kutathmini mikakati iliyotumiwa na wabunge wanawake kujipa utambulisho wa kibinafsi na kiushirikisho kujiumba kiuwezo na kimamlaka. Tafiti nyingi zilizofanywa zimeshughulikia peo za utambulisho katika uwanja wa sayansi ya siasa na sosholojia. Utafiti huu ulikusudia kuchunguza peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake katika bunge la taifa, ili kuziba pengo katika uwanja wa kiisimu.

1.2 Suala la Utafiti

Vikundi mbalimbali hutumia lugha kujipa utambulisho wa kimahusiano baina yao na wengine na kutarajia jamii kufasiri na kukubali mtazamo wao kama wakusudiavyo. Matumizi ya lugha kwa njia hii husababisha peo za utambulisho ndani ya mawasiliano husika. Peo za utambulisho katika diskosi za wanasiasa zimefanywa kwa misingi ya siasa na kisosholojia ila hazijachunguzwa kiisimu na matokeo yake kuwekwa wazi. Utafiti huu umedhamiria kuchanganua peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake katika bunge la taifa la Kenya kwa mtazamo wa isimu.

1.3 Madhumuni ya Utafiti

Utafiti huu ulilenga kutimiza malengo yafuatayo:

i. Kubaini matumizi ya kiisimu ya leksikoni katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya wanapojenga utambulisho kuhusiana na mamlaka.
ii. Kuchunguza mbinu za kipeo zilizojitokeza katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya.

iii. Kuchanganua mahusiano ya kiuwezo yaliyoundwa na peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya.
iv. Kusanisi mchango wa peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake kuhusiana na mamlaka katika Bunge la Taifa la Kenya.

1.4 Maswali ya Utafiti

Utafiti huu ulidhamiria kujibu maswali yafuatayo:

i. Leksikoni katika diskosi za wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa la Kenya zilitumikaje kiisimu kujenga utambulisho kuhusiana na mamlaka?
ii. Ni mbinu gani za peo zilijitokeza katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya?
iii. Ni mahusiano yepi ya kiuwezo yaliundwa na peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya?
iv. Peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya una mchango upi wa kutambulisha wanawake na mamlaka?

1.5 Umuhimu wa Utafiti

Matokeo ya utafiti huu yalitarajiwa kuongeza maarifa katika uwanja wa lugha, utambulisho wa jinsia na mamlaka. Aidha, yametoa mchango wa kiisimu wa leksikoni katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya wanapojenga utambulisho wao kuhusiana na mamlaka. Zaidi ya hayo, utafiti huu ulitarajiwa kukuza mawanda ya uwanja wa isimu kuhusu utambulisho na ujukumikaji wa kikundi na wanakikundi katika diskosi. Kwa hivyo, utafiti huu utawafaa wasomi wa lugha na isimu kwa sababu wataweza kuongeza maarifa ya kitaaluma katika uwanja wa lugha na mawasiliano. Peo za utambulisho huchangia kuharamisha na kuhalalisha hali za mabadiliko katika jamii na kubadilisha mtazamo wa wanajamii kuhusu wanawake na mamlaka.

Katika muktadha wa taasisi za jamii, utafiti huu ni muhimu katika kuimarisha jitihada za kujijenga baina ya wanawake kama kikundi kinachodhalalishwa na wanaume katika masuala ya mamlaka katika Bunge la Taifa nchini Kenya. Utawezesha taasisi zinazochunguza usawa na ubaguzi wa kijinsia kuratibu ufasiri na usawiri wa wanawake na masuala mbalimbali yanayohusiana na jinsia ya kike. Wasomi, kwa jumla watafaidika katika kuhakiki lugha katika mazingira ya mabadiliko ya jamii kupitia uchanganuzi wa peo za utambulisho wa wanawake kuhusiana na mamlaka

katika Bunge la Taifa nchini Kenya. Utafiti huu unatarajiwa kuibua mwonekano mpya kwa wanajamii kuhusu masuala ya uwezo wa mamlaka.

Utafiti huu utasaidia katika kuhamasisha wanajamii kuonyesha utambulisho wa wanawake kuhusiana na mamlaka katika jamii inayothamini zaidi mamlaka ya wanaume. Kwa kuwa mitazamo ya wanawake kuhusiana na mamlaka ni muhimu katika kufanya uamuzi unaofaa wa masuala mbalimbali ya kijamii, utafiti huu utasaidia kuhamasisha jinsia na vikundi mbalimbali linavyojishughulisha na majukumu hayo.

1.6 Upeo na Mipaka

Tafiti nyingi za lugha, jinsia na mamlaka huwa na mawanda mengi, utafiti huu uliangazia peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake kwa mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi na Nadharia ya Uchanganuzi Peo. Ulilenga kuchunguza namna mzungumzaji alivyotumia leksikoni mbalimbali katika diskosi za wabunge wanawake, kujiumba kuhusiana na mamlaka, uteuzi na mikakati ya kutumika kwa leksikoni husika, na mchango wa maneno mbalimbali katika peo za utambulisho. Utafiti huu aidha uliegemea kwenye lugha kimatumizi, muktadha wa kimatumizi, ujumbe wenyewe na mchango wa ujumbe uliosemwa katika kuunda machukulio na umaanisho wa matini za wabunge wanawake.

Chanzo cha data iliyotumika katika utafiti huu ni hotuba za wabunge wanawake mia moja sitini na tisa ambao ni pamoja na wanawake hamsini na nane waliochaguliwa kuwasilisha maeneobunge na wanawake mia moja kumi na moja waliochaguliwa kuwakilisha kaunti katika bunge la kitaifa nchini Kenya. Matini katika diskosi za wabunge wanawake walioshinda iliyoonyesha ushirikisho wa kimahusiano ililengwa ili kutumika katika utafiti huu. Diskosi inaweza kuwa ama imeandikwa au imewasilishwa kwa hadhira kwa lugha ya Kiswahili au Kingereza. Matini za wabunge wanawake zilizokuwa katika umbo la mazungumzo ziliandikwa ili kuchunguzwa na kuchanganuliwa. Matini zilizochunguzwa ni zile zilizoonyesha ushirikisho wa kimahusiano na kukuza utambulisho wa kijinsia kuhusiana na mamlaka.

Walengwa katika utafiti huu walikuwa wabunge wanawake mia moja sitini na tisa waliochaguliwa kama wabunge katika Bunge la Taifa la kumi na moja, kumi na mbili na kumi na tatu. Wabunge hao ni wanawake hamsini na nane waliochaguliwa kuwakilisha maeneobunge na wawakilishi wa kaunti mia moja kumi na moja katika

Bunge la Taifa Kenya. Diskosi sitini na tisa za wabunge wanawake zilitumiwa kama chanzo cha data katika utafiti huu. Diskosi hizo zilikuwa maneno halisi ya wanawake hao mia moja sitini na tisa wakiwa ama bungeni au nyanjani wakitangamana na wananchi. Bunge la Taifa lilichaguliwa katika utafiti huu kwa sababu ndilo bunge wanapokutana wawakilishi wa kaunti na wawakilishi wa maeneobunge mbalimbali nchini Kenya, hivyo, lina idadi inayotosha ya wasailiwa.

Vipindi vya bunge la 2013-2017, 2017-2022 na, 2022-2027 vilipendelewa zaidi ya vipindi vingine kwa sababu masuala mbalimbali kuhusu jinsia yalijadiliwa bungeni kama vile kuwepo kwa thuluthi mbili katika uteuzi wa nyadhifa mbalimbali za serikali na nafasi za umma. Zaidi ni kuwa, kipindi hicho kilishirikisha idadi kubwa ya wanawake, ambayo ilichangia sana katika mijadala na hotuba kuhusu masuala ya jamii na siasa, ikilinganishwa na vipindi vilivyotangulia. Hivyo, kipindi cha kati ya 20132027, kilifanya usampulishaji wa Peo ya utambulisho kuwa rahisi kwa sababu kiliwaleta pamoja wanawake kutoka maeneo mbalimbali katika siasa na kusababisha mashindano ya kijinsia katika siasa.

1.7 Vikwazo vya Utafiti

Utafiti huu ulikumbwa na vikwazo vifuatavyo: kwanza, baadhi ya misamiati iliyotumiwa na wabunge wanawake ilikuwa na utata wa kimaana. Hali hii iliweza kusababishwa na utata wa maneno au lafudhi ya msemaji. Tatizo la aina hii, lilihitaji mtafiti kuchunguza misamiati iliyotumika kwa makini ili kung'amua ufaafu wa misamiati hiyo kwenye matini husika. Pili, kulikuwa na uchanganyaji lugha, hasa matumizi ya lugha asilia, katika baadhi ya diskosi za wanawake. Hali hiyo ingekwamiza utafiti huu. Hata hivyo tatizo la aina hii, lilisuluhishwa kwa kufasiri matini husika kwa lugha ya Kiswahili kulingana na muktadha wa matumizi ya neno husika.

1.8 Machukulio

Utafiti huu ulichukulia kuwa kisemwacho katika diskosi, husemwa kwa misingi ya kile ambacho hakijasemwa. Peo za utambulisho huonyesha kujukumishwa kwa mtu binafsi ama kikundi kupitia peo zinazokuzwa na msemaji kutokana na kile anachokizungumzia. Kwa misingi hii, lugha iliyotumiwa katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa nchini Kenya ilikuwa na peo ya utambulisho ambayo ilijenga utambulisho wao. Vilevile, kategoria mbalimbali za maneno yaliteuliwa na

kutumika kimkakati kwa lengo la kutambulisha vikundi mbalimbali kipeo. Utafiti huu ulichukulia kuwa kuna mbinu mbalimbali ambazo hutumiwa na wanawake ili kuweka wazi masuala ya wanawake kuhusiana na mamlaka. Aidha, ilichukuliwa kuwa diskosi za wabunge wanawake hujenga mahusiano ya kiuwezo kuhusiana na mamlaka. Mwisho, ilichukuliwa kwamba peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake huwa na mchango fulani kuhusiana na mamlaka au kwa washirika wa vikundi mbalimbali.

1.9 Maelezo ya Istilahi

Diskosi: Mawasiliano kupitia mazungumzo.

Hali-ante: Namna hali ilivyo sasa kutokana na ukawaida wake.

Itikadi: Wasilisho linalomilikiwa na kikundi fulani katika jamii au taasisi ambalo huchangia kuratibu hali za jamii kutokana na matendo, malengo, hisia, raslimali, imani, ujuzi na maoni ya wanajamii.

Jamii: Ni kikundi cha watu ama wanaoishi katika eneo fulani na wanashiriki matendo fulani, ambacho kina mipangilio maalumu kinayojitambulisha kwayo kama kikundi kimoja**.**

Jinsia: Ni sifa za mwanamke, mwanaume, mvulana na msichana ambazo zimejengwa na jamii. Sifa hizi zinahusishwa na; kanuni, tabia na majukumu fulani yanayohusishwa na wanaume, wanawake, wavulana na wasichana pamoja na mahusiano baina yao.

Kirainasa: Maneno ambayo huwa yameasisiwa na mtu fulani na kutumika sana na wanajamii na vikundi hadi yakashika mizizi katika jamii hiyo.

Kikundi- ndani: Kikundi ambacho mzungumzaji hutambulishwa na kushirikishwa kwacho.

Kikundi-nje: Kikundi ambacho mzungumzaji hajitambulishi wala kuhusishwa kwacho.

Leksia: Kipashio kidogo ambacho kina uwezo wa kujisimamia pekee kama kidahizo.

Mahusiano ya Kiuwezo: Namna lugha hutumika kutendesha, kudumisha kubadilisha na kujadili mamlaka wakati wa maingiliano.

Mamlaka: Ni uwezo wa juu wa kuongoza shughuli fulani.

Matini: Ni zao la shughuli za diskosi ambalo hurekodiwa na kuhifadhiwa.

Muktadha: Ni sifa za mazingira ya ulimwengu halisi ambapo diskosi hupatikana.

Mwanamke: Ni neno linalorejelea jumla ya binadamu wa jinsia ya kike aliyekomaa.

Mzungumzaji:	Mbunge anayezungumza na kupitisha ujumbe akiwa katika bunge au nyanjani.
Peo:	Ni uwekaji wazi wa jambo kwa hadhira kupitia mazungumzo
Peo ya utambulisho:	Ni namna mzungumzaji hujitazama na kutambulisha ushirika wake pamoja na uhusika wake kwa vikundi maalumu.
Royal Media:	Shirika la kibinafsi la utangazaji na upeperushaji wa habari nchini Kenya.
Ubabedume:	Mtazamo wa kuegemea kwa jinsia moja wakati wa Kufanya maamuzi.
Utambulisho:	Ni ujumla wa ufasiri wa kibinafsi wa mtu.
Wiper:	Chama cha kisiasa nchini Kenya.

SURA YA PILI

MWAUO WA MAANDISHI

2.1 Utangulizi

Katika sehemu hii mtafiti alishughulikia masuala yafuatayo: mapitio ya kazi za awali zilizoandikwa kuhusiana na mada tafitiwa. Pili, kazi zilizoandikwa kwa kutumia mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu ya Usemi na Nadharia ya Uchanganuzi Peo pamoja na misingi ya nadharia za utafiti huu.

2.2 Yaliyoandikwa Kuhusu Diskosi na Jinsia

Kimenyi (1992) alifanya tafiti kuhusu jinsia na mamlaka. Utafiti wake ulionyesha kuwa diskosi za wanawake nchini Rwanda ziliwaathiri wanawake kwa kuwa lugha iliwapa wanaume hadhi ya juu kuliko wanawake. Utafiti wa mtaalamu huyu ulithibitisha kuwa lugha nchini Rwanda imetumika kuwapa na kuwapokonya wanawake mamlaka. Utafiti wa Kimenyi (1992) unatofautina kimaeneo na utafiti, huu, hata hivyo, utafiti wake ni muhimu katika utafiti huu kwa sababu ulisaidia katika kutathmini namna lugha imekuwa ikitumiwa nchini Rwanda na jinsia moja kujenga ujinsia katika uwanja wa siasa. Hivyo, umesaidia kupata peo ya utambulisho zilizochangia kuwepo na kutokuwepo kwa usawa wa kijinsia kuhusiana na mamlaka.

Matumizi ya lugha na diskosi huwa na mchango mkubwa katika kujenga-upya ulimwengu kwa wakati maalum. Matumizi ya lugha yanaweza kushughulikia kikundi cha jinsia ya kike na kiume, peo ya jinsia hii, mahusiano yao na mamlaka. Diskosi inaweza kuonyesha uhalisia, mabadiliko na nguvu za mamlaka zilizopo. Diskosi inatumiwa na kikundi kimoja kudhibiti kikundi kingine (Van Djik, 1995). Kwa mfano, kikundi cha wabunge wanawake kinatumia lugha kuhalalisha mamlaka yao kwa vikundi vingine vya kijamii. Utafiti wa Wodak Van Djik (1995) umesaidia katika uchunguzi wa lugha na mamlaka kutoka kwa diskosi za wabunge wanawake. Vilevile, kuchunguza peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake kwa jumla kuhusiana na mamlaka.

Diskosi ni njia maalum ya kuzungumzia na kuelewa ulimwengu (Joreson na Philip, 2002). Ni lugha katika matumizi. Ufafanuzi wa Philip na Joreson ulifafanua kuwa diskosi hutokea baina ya watu, mahali maalumu, wakati na hali mahsusi. Diskosi huathiriwa na imani, kanuni, mhemko na itikadi za jamii (Gee, 1999). Madai haya ni muhimu katika uchunguzi wa matumizi ya diskosi katika kudumisha au kubadilisha

mahusiano ya mamlaka baina ya jinsia. Diskosi hupata peo kutoka kwa shughuli za jamii kwa sababu diskosi inaweza kuonyesha mahusiano baina ya jamii na miundo ya kitaasisi iliyopo (Wodak, 2007). Utafiti wa Philip na Joreson ulichunguza diskosi pasi na kuegemea kwenye peo za utambulisho. Utafiti huu, vilevile, umelenga kuonyesha thamani ya diskosi katika uundaji wa peo na taratibu za jamii zinazohusika katika kutambulisha vikundi katika jamii.

Diskosi huchangia katika ujenzi wa nyanja zote za miundo ya jamii kama vile: utamaduni, nafasi za kijamii, mamlaka ya kijamii, vikundi na taasisi za jamii (Fairclough, 2003). Nyanja hizi vilevile, huchangia katika kuunda kauli kupitia kaida, mahusiano na utambulisho wa jamii unaomiliki kaida hizo. Fairclough (keshatajwa) anatetea kuwa diskosi ni tendo la kuwasilisha, kuashiria, kuunda na kujenga ulimwengu kimaana. Alibainisha vipengele vitatu vya kubainisha athari za diskosi ambacho vilevile ni muhimu katika uchunguzi wa diskosi: vipengele hivi ni pamoja na:

i. Diskosi huwa na mchango katika ujenzi wa utambulisho wa jamii kwani huzungumzia mambo mengi yanayotokea miongoni mwa wanajamii.
ii. Diskosi husaidia katika ujenzi wa mahusiano ya jamii na baina ya watu kwani wazungumzaji huunda na kuzalisha kanuni na matarajio katika mahusiano yao.
iii. Diskosi husaidia katika ujenzi wa mfumo wa maarifa na imani kwa sababu watu hupata, hueleza na huzalisha-upya itikadi kupitia matini na mazungumzo. Vipengele hivyo ni muhimu katika uchunguzi wa peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake.

Kabla ya maajilio ya wakoloni nchini Kenya, maamuzi yalifanyiwa mikutanoni ambapo wazee waliketi mkabala na vijana (Mwangi, 2004). Ingawa katika jamii ya Waigbo nchini Nigeria, wanawake walikuwa na mikutano yao pekee ambayo waliitumia kufanya maamuzi. Nchini Kenya, mikutano ya wanawake haikuwa inafanyika kwa sababu jinsia ya kike imekuwa ikichukuliwa kama tabaka la chini katika kikao cha kufanya maamuzi. Utafiti wa Mwangi (keshatajwa) ni tofauti na utafiti huu kwa kuwa, unaashiria chanzo cha mikutano na namna ya kufanya maamuzi katika jamii nchini Nigeria. Utafiti wa Mwangi (2004) umechangia kubaini baadhi ya maeneo yanayofanyiwa uamuzi na maneno yaliyotumika na jinsia fulani kufanya uamuzi. Utafiti huo utafaa katika kuchunguza lugha ya wabunge wanawake katika

bunge la taifa nchini Kenya pamoja na mchango wa wabunge katika kufanya maamuzi.

Atango (2010) alifanya utafiti kuhusu tofauti za kijinsia katika bunge la Kameruni. Utafiti wake ulibainisha kuwa kuna tofauti za kijinsia wakati wa mijadala bungeni kwa viwango vya ufafanuzi na ukadiriaji kiasi. Utafiti wa Atango (keshatajwa) uling'amua kuwa, kupitia lugha, wanawake hujengwa na kubomolewa kimamlaka. Utafiti wa Atango (keshatajwa) ulifanyiwa katika eneo la kijografia ambalo ni tofauti na eneo la kijografia la utafiti huu. Hata hivyo, ulisaidia kutathmini namna lugha hutumika kupanga jinsia kimamlaka kupitia uteuzi wa msamiati maalumu.

Mokebo (2015) alichunguza akapata kuwa wanawake wamekuwa kimya wakati wa kufanya maamuzi katika jamii na ulimwenguni. Kimya hiki kimesababisha ubaguzi unaochangia kuunda na kudumisha ukosefu wa mahusiano ya kimamlaka kati ya wanaume na wanawake katika viwango vya kimaeno, kitaifa na kimatafia. Utafiti wa Mokebo (keshatajwa) ulichunguza namna lugha huchangia kudidimia kwa uwakilishaji wa wanawake katika siasa bali hukuchunguza peo wa kutambulisha jinsia kuhusiana na mamlaka. Utafiti wa mtaalamu huyu ni muhimu katika kutathmini lugha ya wanaume. Hata hivyo, utafiti huo umesaidia kuangazia diskosi za wanawake ambazo kwa maoni ya Mokebo, kilikuwa kikundi nyamavu.

Makala ya Nkumbo (2022) yanalenga kuangazia mikakati ya kimawasiliano katika matangazo ya ngono salama. Licha ya kuwa utangazaji wa mipira ya ngono ni baadhi ya mada ambazo ni mwiko katika tamaduni nyingi. Utafiti wake ulitathmini matangazo ya *Durex* katika mtandao wa Facebook fan page Kenya. Madhumuni yalikuwa: kuhakiki mikakati ya kimawasiliano inayotumiwa katika matangazo ya Durex. Utafiti uliongozwa na mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki Usemi (UHU) kwa kuzingatia miundo ya Fairclough 3D na muundo wa uchungunuzi wa picha wa *Jankss*. Matokeo ya utafiti wake yamedhihirisha kwamba mikakati ya kimawasiliano inayotumiwa kuwasilisha maudhui ya umuhimu wa matumizi ya mipira ya ngono ni mawasiliano ya picha na mbinu za lugha katika viwango vya: fonolojia, leksikoni, sintaksia na semantiki ili kushawishi wateja bali haukuchunguza peo ya kutambulisha wanawake kuhusiana na mamlaka. Utafiti wa Nkumbo (keshatajwa) ni muhimu katika utafiti huu kwa sababu ilisaidia kutathimini matumizi ya leksikoni katika kuziba

pengo la changamoto za utamaduni katika kimawasiliano kwa pale ambapo lugha ilitumika kimwiko katika diskosi za wabunge wanawake.

Suala la matini kama zao la diskosi za jamii lilishughulikiwa na Mutegi (2024). Mutegi (keshatajwa) alishughulikia mfumo wa ujinaishaji wa Wamaeru kutoka jimbo la Tharaka Nithi, Tarafa ya Mwimbi, Nchini Kenya. Utafiti wake ulitumia mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-makinifu wa Usemi kuchambua matini ili kuchanganua matini ambayo ndiyo kipashio cha msingi cha kutokuwa na usawa katika mahusiano. Utafiti wa Mutegi, ulibainisha kuwa Wameru huwa na mifumo mahsusi ya ujinaishaji. Ulionyesha kuwa vipengele vya tabia za mtoto, kazi, maumbile ya mwili, matendo ya mtoto, mahali pa kuzaliwa na majira aliyozaliwa mtoto ni miongoni mwa mifumo iiliyobainika katika ujinaishaji wa Wameru. Utafiti wake Mutegi (keshatajwa) ulikuwa muhimu katika utafiti huu kwa sababu ulisaidia kuchanganua matini za kisiasa kwa misingi ya majina mbalimbali yaliyotumiwa kuwarejelea wabunge wanawake. Vilevile, ulisaidia kuchuja matini katika diskosi za wanasiasa wa kike zinazotambulisha mahusiano yaliyopo kwa minajili ya kuchunguza peo ya utambulisho wa kikundi cha wanawake kupitia kauli za wabunge wa kike katika Bunge la Taifa.

2.2.1 Siasa na Utambulisho wa Wanasiasa

Masuala ya lugha na siasa yamezungumziwa na wataalamu mbalimbali. Habwe (1999) alifafanua hotuba za siasa kama matini ambayo inalenga kueneza masuala ya uongozi wa taifa kwa njia ya moja kwa moja au kwa njia isiyo ya moja kwa moja. Aligundua kuwa matini za siasa hutegemea mazingira ya siasa pamoja na wahusika katika siasa. Alihitimisha kuwa, siasa katika Bunge la Taifa nchini Kenya huwa ni mashindano, ambapo, kila mgombeaji hutarajia kumpiku mwenziwe katika kinyang’anyiro hicho. Kwa sababu hii, kila mgombeaji hutumia lugha kwa lengo la kuacha hadhira na athari fulani ya kiushawishi. Utafiti wa Habwe ulidhamiria kuchanganua masuala ya siasa na matumizi ya lugha. Aidha, ulitumia mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi na nadharia ya Umaanisho ya Paul Grice (1975). Habwe aliangazia suala la ushawishi na mashindano ya kisiasa kupitia lugha kwa msingi wa peo. Utafiti wake Habwe (1999) ulifaa utafiti huu katika kuchunguza majukumu ya peo.

Akichanganua uhusiano wa mamlaka na lugha kwa mtazamo wa Uchanganuzi HakikiMakinifu wa Usemi, Aoko (2008), alitathmini namna lugha hutumika kubagua, kudhulumu na kudunisha wanawake katika siasa. Utafiti wa Aoko (keshatajwa) ulitumia mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi wa Wodak (1997); kuchunguza matini za *Onyango Pala Man's Talk.* Mtafiti huyu aligundua kuwa lugha ina uwezo wa kubagua, kudhulumu, kudumisha, na kudunisha mahusiano ya vikundi mbalimbali katika mamlaka kupitia matumizi ya maneno mahsusi. Utafiti wake Aoko (keshatajwa), ulifanana na utafiti huu kwa sababu ulitumia mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki- Makinifu wa Usemi kushughulikia mahusiano ya mamlaka. Aoko (keshatajwa) alichunguza mchango wa neno mahsusi katika utafiti wake. Zaidi ya hayo, alichunguza nafasi ya wanaume katika matini za *Onyango Pala man's Talk*. Utafiti wa Aoko (keshatajwa) ulifaa uchunguzi huu kwa kuwa, ulisaidia kusanisi mchango wa maneno maalumu yaliyotumika katika utambulisho wa jinsia.

Bayram (2010) alichunguza namna Recep Tayyip Erdogan, Waziri Mkuu Mstaafu Wa Uturuki, alivyojitambulisha katika Kongamano la Dunia kuhusu Uchumi Mjini Davos Uturuki. Kupitia mtazamo wa Uchanganuzi wa usemi wa Fairclough (2003); Bayram (keshatajwa) alibaini kuwa Erdogan aliweza kudumisha itikadi yake katika kipindi chake kama kiongozi wa kisiasa kwenye mkutano huo. Katika mkutano huo, Waziri Mkuu Mstaafu alitumia lugha kwa njia ya kiushawishi ili kuweka wazi tabia zake kupitia miundo ya lugha iliyoonekana kushabihiana na vikundi fulani vya kijamii ambavyo vilithamini sana uongozi wake. Utafiti wa Bayram (keshatajwa) utafaa utafiti huu kwa sababu, usaidia kutazama mwegemeo wa diskosi katika kutambulisha vikundi vya wanawake kuhusiana na mamlaka.

Zaidi ya hayo, Sharififar na Rahimi (2015) walichanganua hotuba za Obama na Rouhani katika Umoja wa Mataifa mwezi wa Septemba mwaka wa 2013. Utafiti wao ulitumia nadharia ya Sarufi Jumuishi ya Kimfumo ya Halliday. Kimsingi, utafiti wake ulichunguza namna mfumo wa uhawilishaji na usemaji ulitumika katika hotuba za kisiasa na marais hao kupitisha itikadi zao za mamlaka. Matokeo ya utafiti huo yalipendekeza kuwa Obama alitumia lugha ya kawaida iliyojaa maneno mepesi na sentensi fupifupi kuzungumza kongamanoni. Mtindo huo wa lugha ulifanya hotuba yake kueleweka kwa urahisi na hadhira iliyomsikiliza. Hata hivyo, lugha iliyotumiwa na rais Rouhani ilikuwa ngumu na rasmi kiasi kwamba haikuwa rahisi kueleweka na hadhira. Katika uchanganuzi wa uhawilishaji, marais wote walitumia maneno

yanayorejelea "utendaji" na "matukio" mara kwa mara kuliko lugha iliyotaja nia za maendeleo. Utafiti wa Sharififar na Rahimi (2025) uliegemea katika utambulisho wa marais kwa misingi ya umbo la sentensi na mtindo ya lugha. Hata hivyo, utafaa utafiti huu katika kuchunguza maneno na lugha iliyotumika na jinsia mbalimbali katika ulingo wa siasa.

Utafiti wa Karuri (2016), ulihusu namna lugha ilivyotumika katika anwani za magazeti ya *Daily Nation* na *The Standard* katika Bunge la Taifa nchini Kenya wakati wa serikali ya mseto kwa kutumia Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi. Lengo la utafiti wake lilikuwa ni kuchunguza mrengo wa kiitikadi unaobainishwa na mirengo miwili ya kisiasa katika kipindi cha kati ya mwaka 2008 hadi 2013. Utafiti wake, ulilenga kuchunguza mikakati ya diskosi iliyotumiwa na magazeti kuhalalisha vitendo vya kisiasa vya vyama, kueleza namna utambulisho wa taifa ulivyobainika katika lugha na majukumu ya lugha katika kipindi hicho. Utafiti wa Karuri ulihitimisha kuwa vyombo vya dola ni taasisi muhimu inayochangia kuathiri hali za kisiasa na kiuchumi na kuelekeza wasikilizaji/watazamaji katika masuala ya kitaifa. Utafiti wa Karuri (keshatajwa) ulichunguza lugha iliyohaririwa na vyombo vya dola wala si diskosi za moja kwa moja za wabunge wanawake. Hata hivyo, ulikuwa muhimu katika utafiti huu, kwa sababu ulichangia katika uchambuzi wa itikadi zinazofungamana na maneno pamoja na utambulisho unaokuzwa na mirengo ya kijinsia kuhusiana na mamlaka.

Karuri na Nkoru (2018) walichunguza utambulisho wa taifa kwa mujibu wa waandishi wa magazeti ya *Daily Nation* na *The Standard* wakati wa mchafuko wa kisiasa katika mwaka wa 2008-2013 nchini Kenya. Watafiti hawa waligundua kuwa, waandishi wa magazeti walitawaliwa na mahitaji ya kibinafsi wanapokuwa wanaandika magazeti kwa kuwa, waliandika magazeti kwa lengo la kushawishi umma kufikiria kwa misingi ya itikadi fulani za kisiasa ambazo zilitokana na mahitaji ya kibinafsi ya waandishi hao. Kupitia matumizi ya sitiari, leksikoni, miundo ya sentensi na utiaji chuku kwa njia hasi, walitambulisha Kenya kama taifa lililofeli. Utafiti wa Karuri na Nkoru (keshatajwa) ulichunguza utambulisho wa taifa kwa misingi ya hariri za magazeti bali si diskosi za wabunge wanawake na namna zinatambulisha jinsia ya kike kuhusiana na mamlaka. Hata hivyo, utafiti wao ni muhimu katika kuchunguza dhana ya utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake. Umepatia utafiti huu

mwanga wa kutazama dhana hii kwa misingi ya jinsia kuhusiana na mamlaka kwa kutegemea vipashio mbalimbali vya lugha.

Kwa upande mwingine Zhu and Wang (2020) walichunguza hotuba za viongozi wa Marekani na Uchina yaani Rais Trump na Wang Yi mtawalia, katika kipindi cha 72 cha kongamano la Umoja wa Mataifa. Utafiti wake ulitumia mtazamo wa Uchanganuzi wa Usemi kwa misingi ya itikadi, diskosi na jamii kwa kuzingatia mtazamo wa Fairclough (2003). Matokeo ya utafiti huo yalionyesha kuwa viongozi hao waliendeleza lugha ya kuhukumiana kuhusu raslimali za mpinzani katika diskosi zao. Katika ufafanuzi wa diskosi, utafiti wake ulionyesha kuwa viongozi wote hutumia mwingiliano matini wa vifaa asilia katika kauli zao. Mwisho, utafiti wao Zhu na Wang Yi ulichanganua uteknolojishaji wa diskosi katika upanuzi wa ujuzi wa majukumu ya itikadi za "Mmarekani kwanza" na mahitaji ya kibinafsi ya serikali ya China katika ulimwengu wa siasa duniani. Utafiti wa Zhu na Wang (2020), ulitambulisha itikadi za viongozi kwa misingi ya Mwingiliano Matini bali haukuegemea kwenye lugha katika peo za utambulisho. Utafiti huu ulifaidika kutokana na utafiti wa Zhu na Wang (keshatajwa) wakati wa kuchanganua diskosi za wanawake katika kiwango kikubwa kuliko neno. Hasa, wakati wa kuchunguza mchango wa lugha katika diskosi za wabunge wanawake katika siasa.

Utafiti uliofanywa na Asige na wenzake (2024), ulichunguza vipashio vya mamlaka katika midahalo ya siasa za uchaguzi wa mwaka 2022 nchini Kenya kwenye jukwaa la kidijitali la *YouTube*. Utafiti huo ulilenga kutambua mchango wa lugha kama chombo kinachodhihirisha mamlaka katika jamii kwa kuchanganua baadhi ya vipashio vinavyodhihirisha mamlaka katika mdahalo wakati wa uchaguzi wa 2022 Nchini Kenya. Asige na wenzake (keshatajwa) walitambua kuwa wanasiasa huvuta mamlaka upande wao kwa njia isiyo wazi, aidha, hutumia lugha kwa njia ya kipekee na ya kupendeza ili kubadilisha mawazo ya wasikilizaji wao. Utafiti wa Asige na wenzake unatofautina na utafiti huu licha ya kuwa ulichunguza utambulisho wa vikundi kupitia lugha. Ulichunguza lugha katika mazunguzo wala si katika monolojia. Vilevile unatofautiana na utafiti huo kwa kuwa, walengwa katika utafiti huu ni wabunge wanawake. Hata hivyo, unafanana na utafiti huu kwa kuwa ulichunguza siasa wakati wa uchaguzi nchini Kenya katika mtandao wa *YouTube.* Utafiti wa Asige na wenzake ulisaidia kubainisha baadhi ya leksikoni zilizotumiwa katika peo za

utambulisho kuhusiana na mamlaka katika diskosi za wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa.

2.2.2 Lugha, Jinsia na Mamlaka

Mwanafalsafa na mtetezi wa haki za wanawake Frye (1983), alichunguza namna lugha inatumika kubagua jinsia. Alifafanua ubaguzi wa jinsia kuwa "ni uchangamani wa kimtazamo-dhana-utambuzi-mwelekeo" wa ukuu wa kiume, ubinafsi wa kiume na chuki dhidi ya wanawake. Maelezo ya Frye (keshatajwa), ni kuwa; wanaume hutumia nguvu zao ili kuwakandamiza wanawake bila kuwahurumia kwa kutumia lugha. Katika ufafanuzi huu, ubaguzi wa kijinsia hutumia lugha kutoa sababu na kuhalalisha kanuni za mfumo dume, tofauti na chuki dhidi ya wanawake, tawi linalosimamia na kutekeleza kanuni za mfumo dume. Mwanaume hutumia lugha kufanya mipangilio ya kijamii ya mfumo dume ionekane ya asili, nzuri, au isiyoepukika ili isionekane sababu ya kuipinga. Utafiti wa Frye ulichughulikia mwelekeo wa wanaume dhidi ya mwanamke, utafiti huu ulilenga kuchunguza mwelekeo wa mwanamke kama jinsia kuhusiana na mamlaka.

Maoni ya Okami na wenzake (1997) kuhusu suala la ujinsia ni kuwa, ujinsia ni tatizo la kiisimu. Wanadai kuwa suala la lugha sharti lizingatiwe katika tafiti zinazohusiana na jinsia. Akisisitiza dhana hii, Manderson (2001) alisema kuwa ni muhimu kuangazia ni kina nani hutumia dhana fulani za leksimu, ni kwa namna gani leksimu hizo hutumika, maana na mchango wa dhana hizo kimatumizi. Utafiti wa Okami na wenzake (keshatajwa) ndiyo chanzo cha mshawasha wa utafiti huu kwani ulilenga kung'amua na kuhakiki dhana na leksikoni zinazohusishwa na jinsia ya kike kuhusiana na masuala ya mamlaka. Licha ya kuwa utafiti wa Okami na wenzake ulichunguza jinsia kwa mtazamo wa kiisimu kwa lengo la kutambulisha jinsia, utafiti wenyewe haukuweka wazi utambulisho wa jinsia kuhusiana na mamlaka. Vilevile, haukuchunguza diskosi za wabunge wanawake katika bunge la taifa. Hata hivyo, utafiti wake ulifaa katika uchunguzi wa mchango amilifu wa leksikoni, uteuzi na mikakati ya kutumika kwa leksikoni husika katika peo za utambulisho ili kukuza utambulisho wa wanawake katika masuala ya mamlaka.

Mwandishi wa kike Hooks (2000), anafafanua ubaguzi wa kijinsia kama mfumo wa ukandamizaji unaosababisha hasara kwa wanawake. Mtazamo wa Hooks (keshatajwa) uliegemea kwenye matukio ya utambulisho wa kijinsia ambapo

mwanamume hudhalilisha mwanamke kwa misingi ya uana. Udhalilishaji huo hukuza chuki inayoshikiliwa na watu binafsi ambayo inajumuisha "mitazamo na maadili hasi kuhusu wanawake kama kikundi. Utafiti wa Hook (keshatajwa) ulichunguza mitazamo kuhusu mwanamke wala si utambulisho wa mwanamke kuhusiana na mamlaka. Hata hivyo, utafiti huo ulisaidia utafiti huu katika kutathimini misingi ya utambulisho kwa mwanamke kuhusu mamlaka kwa kuchanganua diskosi zao.

Momanyi (2001) alichunguza matumizi ya lugha na jinsia. Alidokeza kuwa katika jamii ya Waswahili kuna itikadi zinazohalalisha mamlaka ya mwanamume kwa misingi ya desturi za kitamaduni, itikadi za kidini na tofauti za kijinsia. Itikadi hizi hukuza utambulisho kuwa mwanamume ana nafasi zifuatazo katika jamii: Kwanza, utawala wa mwanamume umehalalishwa katika kila sehemu ya maisha kwa kusisitiza maumbo ya vitambulishi vya jinsia ya kiume kwa misingi ya jamii, maandishi, matukio na maelezo ya kihistoria. Pili, wanaume wametawala na kuwa na mamlaka makuu katika jamii kwa kushikilia nafasi za raslimali zenye thamani katika jamii kama vile kazi, pesa na taasisi za kijamii zenye nguvu kama vile serikali na dini. Tatu, desturi za jinsia ya kiume zimehalalishwa kwa madai kuwa wanaume husukumwa kutenda kulingana na ubabedume. Aidha, nguvu za mwanamume zinajidhihirisha kupitia nguvu za kimwili, ushujaa, kufanya kazi na kukidhi familia, kuwa na tajriba, ukakamavu, urazini, kujitakia makuu, majivuno, uadilifu na ushindani. Kwa upande mwingine, jamii za Kiafrika humtukuza mwanamume kupitia mila, desturi na itikadi zao (Kobia na Mung'ahu, 2011). Utafiti wa Momanyi (2001) ulichunguza lugha katika jamii kwa kuegemea kwenye jinsia ya kiume bila kugusia jinsia ya kike. Kwa kuwa wanawake pia ni kikundi kilicho mamlakani, kina nafasi za kikazi zilizo sawa na wanaume, utafiti huu ulilenga kulinganisha diskosi za wabunge wanawake walio mamlakani ili kuona ikiwa wanapinga au kuunga baadhi ya mitazamo ya jamii kuhusu mwanamke na kupambanua masuala yanayohusu mwanamke katika jamii.

Utafiti wa Yieke (2002), ulibaini kuwa mahusiano na mamlaka ya wanaume na wanawake hayakuwa ya kijinsia pekee ila yaliongozwa na itikadi fulani. Aligundua kuwa mamlaka ya wanaume juu ya wanawake ni "asilia." Alitumia mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki- Makinifu wa Usemi kuweka wazi tofauti za mitindo ya kuongea baina ya wanaume na wanawake. Alihitimisha kuwa kulikuwa na unyanyapaa ambao ndiyo kiini cha kunyanyaswa kwa jinsia ya kike. Katika utafiti mwingine alioufanya kuhusu usawiri wa wanawake shuleni, Yieke (keshatajwa) aligundua kuwa wanawake

wanabaguliwa kijinsia kwa kutumia lugha. Utafiti wa Yieke (keshatajwa) ulichunguza lugha katika maingiliano ya kikazi na kutambulisha mahusiano ya jinsia wakati wa kazi. Utafiti huo aidha, haukulenga lugha ya wanawake walio mamlakani kama inavyotumika kutambulisha jinsia. Hata hivyo, utafiti huo ni umuhimu katika utafiti huu kwa sababu ulisaidia kuelewa mahusiano ya lugha, jinsia na chanzo cha unyanyapaa unaodhihirika katika lugha.

Utafiti wa lugha na siasa za kimaeneo ulifanywa na Ndambuki (2010). Ulifanyiwa katika eneo la wilaya ya Makueni katika Bunge la Taifa nchini Kenya. Ulionyesha kuwa hotuba za wanawake, wanasiasa na viongozi wa kijamii huunda vyama vya wanawake kwa misingi ya diskosi fulani. Ndambuki (keshatajwa), alitumia mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi katika uchunguzi wake. Aligundua kuwa diskosi iliwaumba wanawake kwa namna ambayo wanawake walijiona kama wasioweza lolote katika mchakato wa kisiasa. Alihitimisha kuwa kijamii, wanawake wanachukuliwa kama kikundi cha watu kilicho cha kiwango cha chini. Utafiti wa Ndambuki, ulifanya katika eneo ndogo la wilaya ya Makueni, hivyo, ulitambulisha jinsia kimaeneo wala si kitaifa. Hata hivyo, ulichangia kuongeza maarifa katika utafiti huu. Kwa sababu uliangazia namma lugha inavyotumika kukuza falsafa katika jamii. Vilevile, ilionyesha chanzo cha mitazamo ya wanawake wabunge katika siasa na masuala ya mamlaka katika Bunge la Taifa nchini Kenya.

Katika utafiti wa Atambo (2019), mtafiti alichunguza lugha kiisimu ili kusanisi mtazamo wa kukosa usawa katika bunge la kitaifa katika kipindi cha 2013-2017. Utafiti wake ulilenga kubaini uwezo wa diskosi katika kuendeleza au kubadilisha ukosefu wa usawa wa kijinsia kupitia matumizi ya misamiati maalumu. Utafiti huo ulitumia mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi kwa mujibu wa Fairclough (2001) na Van Dijk‟s (2001), kuelewa diskosi kijinsia katika masuala ya siasa katika Bunge la Taifa. Alilenga kuchunguza namna vipashio vya kiisimu na mazungumzo hutumiwa na wanasiasa pamoja na vyombo vya dola kuunda maoni kwa umma katika kipindi cha 2013-2017. Utafiti wa Atambo, unakaribiana na utafiti huu, ila uliegemea kwenye lugha iliyohaririwa na isiyo na mwegemeo wa jinsia fulani. Alilenga kuona namna lugha hutumika na vyombo vya dola kuunda wanasiasa pamoja na mahusiano baina yao. Utafiti wa Atambo ulifaa utafiti huu katika kuchunguza utambulisho wa jinsia kupitia diskosi za wabunge wanawake.

Utafiti wa Atambo (keshatajwa) ulibaini kuwa lugha, kijinsia, hukuza itikadi fulani kuhusu wabunge wanawake katika Bunge la kitaifa, baina ya wanasiasa wenyewe na katika vyombo vya dola. Lugha ilitumiwa kuwasawiri wanaume kwa njia bora huku ikiwasawiri wanawake kwa njia hasi. Itikadi za kijinsia zilionekana kuwapendelea wanaume kuliko wanawake katika masuala ya kisiasa. Aligundua kuwa wanawake walichangia kupinga mitazamo ya aina hiyo. Ingawa utafiti wa Ndambuki (keshatajwa) ulichunguza ukosefu wa usawa katika bunge, kwa kuonyesha misimamo ya jinsia, utafiti wenyewe haukuonyesha peo za utambulisho wa jinsia ya kike kuhusiana na mamlaka. Utafiti huu ulilenga kuchunguza namna lugha inatumiwa na wanawake wenyewe ili kutambulisha wanawake katika masuala yanayohusiana na mamlaka katika Bunge la Taifa nchini Kenya.

Wanyama (2022) alichunguza namna uyahe na raghba ya jinsia kama mikakati ya propaganda kwa kuchunguza kifani mdahalo wa Urais wa Kenya, 2013. Alitumia nadharia ya UHMU kuhakiki namna mikakati miwili ya uyahe na raghba ya jinsia pamoja na kuchunguza namna wanasiasa hutumia lugha kwa nia ya kusababisha mabadiliko miongoni mwa wapiga kura. Aidha, alichunguza namna lugha ilivyotumiwa na wagombea kwa lengo la kushawishi wapiga kura na kujipa umaarufu. Utafiti wa Wanyama unadokeza namna mamlaka hudhihirishwa kupitia lugha, vile lugha hutumiwa kuakisi mahusiano ya kijamii, jinsi lugha hutumiwa kudhibiti, kunyanyasa watawaliwa. Aligundua kuwa kupitia kampeni, mgombea anapata fursa ya kuwashawishi wapiga kura kuidhinisha thamani yake ili kukubaliwa na wapiga kura. Pia, ni njia ya kudhihirisha kuwa mgombea anayo maadili na tabia zinazokubalika.

2.3 Dhana ya Leksikoni na Peo

Dhana ya peo ilitokana na nadharia ya maswali kwa umma. Nadharia hii inahusu upangaji na uwasilishaji wa mawazo kwa umma kupitia lugha. Peo hutumika sana na wanaharakati, vyombo vya dola, watangazaji wa bidhaa na wanasiasa kuwasiliana na hadhira (Bateson, 1972). Kimsingi dhana hii hujitokeza pale palipo na mashindano baina ya pande mbili. Katika uundaji wa peo ni muhimu kuchagua mahali na matukio kisha kuyaweka katika muktadha na kuyapitisha kupitia lugha. Muktadha unachangia katika kuunda au kupinga fasiri maalumu inayodhibiti uhalisia wa kutazama jambo miongoni mwa watu.

Wakishughulikia dhana ya peo, Putman na Holmer (1992) walisema kuwa peo inaangaziwa kwa misingi ya matumizi na kwa lengo la kutafuta maafikiano. Maoni haya yaliungwa mkono na Gerhards na Rucht (1992) na Benford na Snow (2000) waliposema kuwa peo ni muhimu katika mchakato wa kutafuta maafikiano kupitia lugha na huwa umefungwa katika uchakataji wa ujumbe, mipangilio ya matini, dokezo la kiisimu na maana iliyoundwa kijamii. Mawazo yao ni muhimu katika utafiti huu kwa sababu yanaonyesha mchango wa peo katika uchunguzi wa matini. Vilevile, yalisaidia katika kutathmini msingi wa peo za utambulisho kama inavyodhihirika katika diskosi za siasa za wabunge wanawake kuhusiana na mamlaka.

Maoni ya Hallahan (1999) ni kuwa, peo huifaa sana hadhira kwa kuwa waliutumia kufanya maamuzi kwa kutathmini ujumbe, kuelewa ujumbe na kuchukua hatua inayofaa. Hili linatokea wakati wazo linalokuzwa kupitia peo linazua maana fulani inayosababisha kuafikiwa kwa hukumu fulani. Kuafikiwa kwa uamuzi fulani kunategemea kanuni zilizomilikiwa na kila mwanajamii ambazo huchangia kuunda maana kwa misingi ya aina ya ujumbe, aina ya hadhira, njia ya kuuwasilisha ujumbe na sifa anazotafuta mtu.

Gerhards na Rucht (1992) walisema kuwa katika mawasiliano, wanasiasa na wakereketwa wa haki za kibinadamu hutumia peo kimkakati kuhusu suala fulani ili kuliweka wazi suala hilo kwa umma katika vyombo vya dola kupitia lugha. Benford na Snow (2000), nao wakasema kuwa peo inatumika kimkakati katika masuala ya kijamii kwa lengo la kuhamasisha washirika na umma. Aidha, lugha katika peo, inatumika kushawishi, kuhalalisha vitendo fulani vya vikundi vya kijamii. Maoni yao yaliungwa mkono na Pan na Kosicki (2001) na yalisaidia kuhitimisha kuwa peo hutumika na washikadau mbalimbali ambao huzitumia kwa kusudi mbalimbali katika masuala mengine ya kijamii.

Kwa mujibu wa Deborrah na wenzake (2003), peo ni njia za mkato ambazo watu hutumia kufahamu na kuelewa habari katika hali tata. Huwasaidia wanadamu kuufasiri ulimwengu unaowazunguka na kuuwakilisha kwa wengine. Peo huundwa kwa misingi ya miundo inayoeleweka ya kiimani, kidesturi na kitajriba. Deborah (keshatajwa) alidai kuwa peo huegemea mirengo mbalimbali ya mtazamo. Kuna mrengo wa waungaji na wapingaji. Maoni ya Deborah ni kuwa peo ni muhimu katika uteuzi wa data katika hali ambapo kuna mvurugano wa habari. Peo huundwa

kimakusudi ili kuthibitisha matarajio ya mtu binafsi, kushawishi hadhira pana, kuunda kikundi kimoja kilicho na utambulisho na kuathiri jamii kwa njia inayopendelewa. Deborah (keshatajwa) alidai kuwa peo huundwa ili kusaidia watu kupatia majina hali mbalimbali ambazo wanajipata kwazo, kutambua na kufasiri mambo mbalimbali ambayo ni muhimu kwao katika uelewaji wa hali na kuwasilisha ufasiri huo kwa wengine. Mchango wa Deborah ni muhimu katika utafiti huu kwani ulisaidia kukadiria falsafa ya wabunge wanawake kuhusiana na mamlaka.

Ufafanuzi wa peo uliofanywa na Reese (2007), ulifafanua peo kama "kanuni zilizopangwa na kumilikiwa na kila mwanajamii ambazo huchangia kuunda maana kijamii. Peo huongoza wataalamu wanapounda jumbe, huathiri wanahabari wanapoteua jumbe, hudhihirika katika vyombo vya dola hasa wakati watangazaji wanatangamana na hadhira. Utafiti uliofanywa na Reese (2007) ulichunguza peo katika uundaji wa maana ya msemaji bali si kutambulisha ushirika wa msemaji katika diskosi. Maoni ya Reese yanadhihirisha mchango wa peo katika jamii.

Entman na wenzake (2009) walifafanua peo kama uchaguaji wa sifa rasmi ambazo huwasilishwa kupitia lugha kuhusu uhalisia fulani na kuzipa kipaombele katika mawasiliano au muktadha, kwa njia ambayo itahimiza ufafanuzi fulani wa tatizo husika, sababu, ufasiri na utathmini wa maadili ili kuafikia mapendekezo fulani. Peo hufanya hivi kwa kuchuja mambo mengi katika ujumbe na kuachwa na ujumbe mmoja ambao una uwezo wa kuathiri umma kuhusu suala fulani, mada fulani au mtu fulani. Mawazo ya Reese (keshatajwa) na Entman na wenzake (keshatajwa) yanaelekeza kuwa peo ni kanuni na sifa rasmi za jamii ambazo huchangia kuunda maana kwa kuwaelekeza wanajamii. Utafiti wa Entman (keshtajwa) ulichunguza mchango wa peo katika diskosi. Haukuchunguza peo katika utambulisho wa vikundi kuhusiana na mamlaka. Hata hivyo, utafiti wao ulisaidia katika kuchuja data iliyofaa utafiti huu.

Kwa mujibu wa Calabrese (2016), Nadharia ya Uchanganuzi Peo huchanganua ufasaha wa usemi katika matini wakati wa uwasilishaji wa jambo au utoaji wa ripoti kuhusu jambo. Peo zinaweza kutambulisha mtazamo na ufasiri wa jambo kwa kutumia sitiari, upotoo, usimulizi wa hadithi, matumizi ya lugha ya kitaalamu (jagoni) uteuzi wa neno kimakusudi na elementi za kimasimulizi (Calabrese, 2016). Wakitilia mkazo kuhusu mitindo ya kuweka jambo katika peo, Guardian (2011) alisema kuwa

sitiari huwa na nguvu za kuathiri hadhira na kuwalazimu kuwazia hali au jambo fulani kwa kina ili kupata fasiri inayofaa. Widrich (2012) alieleza umuhimu wa hadithi katika peo kwa kusema kuwa hadithi ni mbinu ya peo inayofanya mawasiliano kueleweka na hadhira kwa haraka kwa sababu hadhira hushirikisha mahusiano baina ya visababishi na athari, hivyo, hadhira inahusishwa katika kutafuta sababu na matukio kuhusu jambo. Kuhusu ukinzano kama mbinu ya peo, Ciadini (2017) alidai kuwa kanuni ya upingaji huzua peo wenye ushawishi zaidi kwani huleta dhana ya ubaguzi na mashindano. Kwa njia hii, dhana ya ulinganisho hujitokeza. Kazi za wataalamu hawa kuhusiana na mbinu za peo zilifaa utafiti huu wakati wa kuhakiki mbinu za peo na umuhimu wa mbinu hizo katika mawasiliano.

Karuri (2016) alidai kuwa peo huhusiana na itikadi pakubwa kwani itikadi huwa na mchango mkubwa katika kuzalisha diskosi. Itikadi husaidia wazungumzaji kupata peo kuhusu wazo fulani. Aidha, Itikadi huwa na mchango wa kuratibu hali za kijamii kutokana na imani, ujuzi na maoni. Ni muhimu kwa kikundi au taasisi katika kuratibu matendo, malengo, hisia, raslimali, utambulisho na mahusiano baina yao na wengine (Karuri keshatajwa). Hivyo itikadi huchangia katika kupata, kuthibitisha, kubadilisha na kushawishi wanajamii. Huwa na mchango katika uundaji wa peo katika kuonyesha msimamo wa kikundi kuhusu suala fulani, hasa, masuala yanayohusiana na utawala, upinzani na mashindano baina ya vikundi mbalimbali (Karuri keshatajwa). Hufanya hivi kwa kugawanya watu katika vikundi viwili yaani "sisi wema" na "wao wabaya". Kupitia mgawo huu, utafiti huu ulifaidika kutokana na kazi ya Karuri (2016) katika kutathmini mchango wa peo za utambulisho kwa wabunge wanawake kuhusiana na mamlaka. Vilevile, unatofautiana nao kwa kuwa utafiti huu, umechunguza lugha kwa misingi ya utambulisho wa vikundi.

Visababishi vya peo vilishughulikiwa na Lakoff (2017), alipodai kuwa dhana ya peo husababishwa na aina ya ujumbe, aina ya hadhira, njia ya kuwasilisha ujumbe pamoja na sifa anazotafuta msemaji. Haya yote ni muhimu katika kutafuta mwelekeo na mwegemeo wa kufasiri mambo. Maoni yake Lakoff (keshatajwa) ni kuwa lazima ujumbe, lugha ya kutumia pamoja na njia za kuuwasilisha, ziteuliwe kulingana na aina ya hadhira ili sifa anazotafuta msemaji zipatikane na zipitishwe ipasavyo. Mawazo ya Lakoff ni muhimu katika kuchunguza ufaafu wa mahusiano ya ujumbe na hadhira inayolengwa na ujumbe huo. Mawazo yalilenga kuonyesha visababishi

vya peo wala si peo za kutambulisha jamii na vikundi fulani katika jamii kama ilivyojadiliwa kupitia leksikoni katika utafiti huu

Katika utafiti wa Kauffman na wenzake (2017), ilibainika kuwa kuna mitazamo miwili ya kuchuguza peo, kwanza ni mtazamo wa msemaji na pili ni mtazamo wa hadhira. Kauffman na wenzake (keshatajwa), waligundua kuwa peo hutumiwa na msemaji pamoja na hadhira ambapo msemaji huitumia kuunda fasiri au kupinga fasiri kwa kudhibiti uhalisia wa kutazama jambo ilhali hadhira hutumia peo kutafuta maana ya ujumbe wa msemaji. Kwa misingi hii, msemaji ana jukumu kubwa la kuratibu peo wake ili kuweka wazi ujumbe wake. Hivyo, ni wazi kuwa peo ni suala la kimakusudi la msemaji kuhusu kile akisemacho kupitia mbinu za peo, uteuzi wa leksimu na kudhibiti muktadha wa kile akisemacho. Hivyo, peo hutumika kuweka wazi mwelekeo wa msemaji kwa hadhira. Kwa upande mwingine namna ujumbe unavyosema huathiri ufasiri wa ujumbe husika. Utafiti huu ulifaidika kutokana na kazi ya Kauffman (keshatajwa), kwa sababu maelekezo yake kuhusu peo, yalichangia kupata mwelekeo wa msemaji, utambulisho wake na wa vikundi vingine kwenye diskosi za wabunge wanawake.

Gacheiya (2018) alifanya utafiti kuhusu ufasiri wa utambulisho wa kijinsia na matumizi ya lugha. Alitumia Nadharia ya Uchanganuzi Peo kutathmini uumbaji kimazungumzo wa jinsia miongoni mwa wazulufu. Lengo lake lilikuwa kupata uangavu wa ulimwengu, uelewa wa ufasiri kuhusu jinsia kutokana na matumizi ya lugha. Aligundua kuwa wazulufu huibua lugha mpya inayotofautiana na lugha ya watu wazima. Aidha alibainisha kuwa wazulufu hufanya hivi ili kujitambulisha kama kundi maalum katika mawasiliano. Alitumia Nadharia ya Uchanganuzi Peo ya Goffman (1974) pamoja na mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi ya Wodak (1996) ili kuchunguza leksimu na kutathmini peo na mikakati mbalimbali ya kujenga jinsia miongoni mwa wazulufu. Aligundua kuwa lugha ilitumika kitasfida na kisitiari kujenga jinsia. Utafiti wake ni muhimu katika utafiti huu kwa sababu unatoa mwanga wa uundaji wa peo ya mazungumzo kwa misingi ya Nadharia ya Uchanganuzi Peo pamoja na mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-makinifu wa usemi. Vilevile, ulichunguza lugha ya wazulufu. Utafiti wa Gacheiya (2018), unatofautiana na utafiti huu kwa sababu uliangazia mkakati wa lugha na matumizi yake katika kujenga utambulisho baina ya wazulufu. Hata hivyo utafiti wa Gacheiya (keshatajwa) ni muhimu katika kuangazia matumizi ya leksikoni katika matini za wabunge

wanawake tangu 2013-2017, 2017- 2022 na 2022- 2027 ili kupata uangavu wa siasa katika kipindi hiki.

Imegunduliwa kuwa utamaduni, matumizi ya lugha na miktadha ya kijamii huwa na nafasi muhimu katika kuelewa na kuthibiti mahusiano na ushiriki wa ngono (Gachieya na wenzake (2022). Hata hivyo, ni kweli kuwa kutokana na mabadiliko ya jamii kiuchumi, kisiasa na kitamaduni, tabia za kuthibiti mahusiano zimeasiwa na kupelekea itikadi ya kujihini na ubikira kutozingatiwa na wazulufu. Gacheiya na wenzake (keshatajwa) waliandika makala kuhusu uhalalishaji wa mahusiano ya kingono miongoni mwa wazulufu nchini kenya. Makala yake yalilenga kuangazia jinsi wazulufu hutumia peo ya kimazungumzo kuhalalisha ngono za mapema miongoni mwao. Walitumia Nadharia ya Uchanganuzi wa Peo kama ilivyoasisiwa na E. Goffman mwaka wa 1974.

Data ilitokana na mazungumzo katika vikundi kiini miongoni mwa wazulufu katika shule za upili nchini Kenya. Ilibainika kuwa wazulufu huhalalisha tabia za kujamiana na ngono za kabla ya ndoa kupitia peo nne za mazungumzo: peo ya udharura, peo ya kujihini, peo ya mamlaka na peo ya uanishi na utambulisho. Peo hizi za mazungumzo zinaweza kuwa kiingilio muhimu cha kuwaelewa wazulufu na kuunda mbinu na sera mwafaka za kukabiliana na changamoto zinazowakumba. Utafiti wa Gacheiya ulichunguza mahusiano ya wazulufu kwa misingi ya lugha, mikakati na peo za mazungumzo, hivyo, hukuchunguza namna diskosi za wabunge wanawake huchangia kujenga utambulisho. Hata hivyo, utafiti wake ni muhimu katika kuchunguza leksikoni zilizotumika kujenga utambulisho wa wabunge wanawake kuhusiana na mamlaka.

Utafiti huu ulichukulia kuwa peo huundwa kwa kuchagua sifa fulani rasmi ambazo hupewa kipaumbele katika mawasiliano. Huwa na majukumu mbalimbali, kama vile: kutafuta maafikiano baina ya kikundi nje, kutoa hukumu, husaidia kuelewa habari tata, hutumika kama mikakati ya kuhamasisha jamii. Hutumika kutambulisha kikundi, kuunda matarajio ya mtu binafsi na kuathiri jamii kwa njia inayopendelewa na msemaji. Peo huathiriwa na aina za ujumbe, hadhira, njia za kuwasilisha ujumbe na sifa anazotafuta msemaji.

2.4 Peo za Utambulisho na Mahusiano ya Mamlaka

Peo za utambulisho ni suala lililo na mitazamo miwili. Kwanza, namna ambayo mtendaji mwenyewe anavyojitambulisha. Pili, namna ambayo anawatambulisha wengine (Turner, 1979). Turner alidai kuwa utambulisho ni muhimu katika kuunda tabia za mtu na hulka zake kwa wengine. Unaweza kuchangiwa na malengo aliyonayo msemaji kama vile nia ya kujijenga na kutafuta kuungwa mkono na wengine. Utambulisho ni chombo kikuu katika kuunda michakato ya jamii na huwa na misingi yake katika imani, falsafa, kile anachokiona bora na matarajio ya msemaji. Watu wanaojihusisha na semi hujiundia utambulisho hivyo na kujiwekea nafasi maalumu ya kimahusiano katika jamii. Kulingana na Frogner, (1999), utambulisho ni mchakato wa kijamii unaoundwa kupitia mahusiano baina ya watu. Lugha huchangia sana katika kuunda, kueleza na kujadili utambulisho.

Leksikoni hutumika kimikakati ili kushawishi katika siasa (Habwe, 1999). Peo za utambulisho huundwa kupitia; uteuzi wa maneno fulani, kuwepo au kutokuwepo kwa neno msingi, taswira ya unyanyapaa, chanzo asilia kinacholeta dhana ya ukweli na maafikio ya maamuzi fulani (Yannow, 2009). Kwa sababu hii msemaji anapoteua na kutumia neno fulani na kujitambulisha nalo huwa kwamba amejiumbia utambulisho wake miongoni mwa kikundi shiriki, hivyo, kutarajia kikundi kumchukulia kama anavyokusudia.

Lugha na tamaduni zina mwingiliano sana na inatumiwa na jamii tawala kuunda-upya leksikoni ili kudumisha historia, mamlaka na hali za jamii. Zaidi ya hayo, lugha ni chombo muhimu katika utambulisho na mahusiano baina ya watu. Lugha ndiyo hutumika kuipa dunia peo na mwonoulimwengu mahsusi kupitia kuunda vipimo vya kauli vinavyokubalika na kuhifadhi tofauti za mamlaka zilizopo (Hefferman, 2006). Peo katika lugha hujitokeza katika matumizi ya leksikoni fulani ambayo huchangia kukuza itikadi, utambulisho na nia ya mtu.

Kupitia peo, lugha inaweza kubana kauli, kwa mfano wazo linaweza likabanwa kwa misingi ya kijamii. Likibanwa hivi kwamba linawasilisha hali za kijamii ya“msaidiwa” na “msaidizi”, hukuza mhusika mwenye mamlaka zaidi ya mwingine (Mills, 1997). Pili, ikiwa wazo limepata “mwegemeo wa uwajibikaji hasa katika upande wa matibabu basi kinachojitokeza ni kuwa suala husika ni sugu kwa jamii na limepata peo wa ugonjwa unaohitaji kutibiwa. Kwa misingi hii, Holloway (2005)

alidai kuwa peo wa aina hii, unaleta suala la mamlaka linalohitaji ufaafu wa mtu mwenye utaalamu wa kutibu kumshughulikia mgonjwa. Tatu, ikiwa jambo litapata peo inayoliegemeza kwa hatari ya usimamizi, Gregory na Holloway (2005) wanatetea kuwa fikira za kuhudumia na kutunza waathiriwa zinaibuka. Wakilizungumzia suala hili, waliongeza kuwa peo wa hatari ya usimamizi unaleta dhana ya matokeo ya usimamizi vile vile, unazua dhana ya upungufu unaostahili kuzibwa. Hivyo, ni muhimu kupata huduma ifaayo ili kuhudumia waathiriwa.

Suala la ukosefu wa usawa katika lugha ya majigambo ya Waisukha katika jamii ya Waluhya, lilichunguzwa na Kibigo (2020) kwa mtazamo wa Uchanganuzi Hakikimakinifu wa Usemi pamoja na Uchanganuzi Kisemantiki. Utafiti wa Kibigo (keshatajwa) uliangazia vipashio vinavyodhirisha ubabedume katika majigambo ya sherehe ya upiganishaji wa fahari ya *Shilembe* na *Mchezasili* wa *Mayo.* Utafiti wake ulilenga kubaini namna ishara za kiisimu kama vile nomino, vishazi na vitenzi hudhihirisha mamlaka ya ubabedume pamoja na kutathimini mchango wa lugha katika kutalii historia, itikadi na mahusiano ya mamlaka katika jamii ya Isukha nchini Kenya. Utafiti wake ulibainisha kuwa vipashio mbalimbali hubainika kupitia lugha. Aidha, vipashio hivyo, hudhihrisha ubabedume kupitia vipengele mbalimbali vya lugha. Ingawa utafiti wa Kibigo ulikuwa wa mwingiliano wa matini ya Fasihi na Isimu. Utafiti wa Kibigo (2020) ulichunguza lugha katika upande wa Isimu na Fasihi, hivyo haukuchunguza utambulisho wa vikundi kupitia peo ya utambulisho. Hata hivyo, uliweza kuchukua mtazamo wa kiisimu kwa kuwa ulichunguza ishara za kiisimu katika sherehe za mivigha za *Shilembe* na *Mchezasili* wa *Mayo* katika jamii ya Waisukha. Utafiti wa Kibigo ulisaidia katika kuchunguza lugha mahusiano ya mamlaka baina ya jinsia. Kwa hivyo, utafiti huo ulichangia katika uchanganuzi wa leksikoni mbalimbali zilizotumika katika peo za utambulisho kwenye diskosi za wabunge wanawake.

Dimbu (2021) alichunguza mahusiano ya kiuwezo katika vitabu vya *Shujaaz.* Utafiti wake uliongozwa na mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Diskosi. Maazimio ya nadharia hiyo ilikuwa kudhihirisha namna mamlaka hujitokeza kupitia matumizi ya lugha katika jamii. Utafiti wa Dimbu (keshatajwa) uliweka wazi kuwa lugha si zao la jamii tu bali ina nguvu muhimu katika kuunda michakato iliyo chanya au hasi miongoni mwa watu. Aidha, utafiti wake Dimbu (keshatajwa) uliweka wazi kuwa mahusiano ya mamlaka yalidhihirika katika vitabu vya *Shujaaz* kutokana na

mahusiano katika hadhi mbalimbali za mashujaa ambao kauli zao zilichukuliwa kuwa na uzito ikilinganishwa na kauli za wahusika wa kawaida. Vilevile, utafiti wa Dimbu (keshatajwa) uligundua kuwa shughuli mbalimbali za kijamii katika mtagusano wa wanajamii huzua mahusiano ya mamlaka kupitia matumizi ya lugha. Utafiti huu ulishabikia maoni ya Dimbu kuhusu nafasi ya lugha katika kudhihirisha mahusiano ya mamlaka kwenye diskosi za wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa. Utafiti wa Dimbu (keshatajwa) ilichunguza lugha katika jarida la *Shujaaz,* ulifaa utafiti huu katika uchanganuzi wa peo ya utambulisho kupitia diskosi za wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa la Kenya.

2.5 Misingi ya Nadharia

Utafiti huu ulichunguza peo za utambulisho katika diskosi za wanawake kuhusiana na mamlaka katika Bunge la Taifa la Kenya. Umetumia mtazamo wa Uchanganuzi HakikiMakinifu wa Usemi pamoja na Nadharia ya Uchanganuzi Peo. Mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi imesaidia kupata maana ya usemi kimuktadha, kuelewa mchango wa usemi husika kijamii, mahusiano ya kiuwezo baina ya watumiaji usemi na utambulisho unaojitokeza kuhusiana na usemi husika, kwa vile mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi hungeweka wazi uainishaji na upangaji wa tajriba, imani na maoni ya jamii au msemaji, nadharia ya Uchanganuzi Peo ilitumika kuziba mwanya huu.

2.5.1 Nadharia ya Uchanganuzi Peo

Nadharia hii iliasisiwa na mwanasosholojia Erving Goffman (1974) katika kitabu chake cha *Frame analysis* na kuendelezwa na Tannen (1979). Wanaitifaki wengine waliochangia katika nadharia hii ni pamoja na Gerhards na Rucht (1992), Entman (1993), Hecht (1993) Pan na Kosicki (2001) Deborah na wenzake (2003), Kuypers (2009), Reese na Shoemaker (2014). Brewer na Gardener (2017) na Gacheiya (2018) Wahakiki wa nadharia hii kama vile Snow na Benford (1988) ambao walichunguza namna vikundi vya kijamii hubeba imani na itikadi kupitia peo. Walidai kuwa peo hufanya kazi kama mchakato wa kuunda maana kwa wanajamii. Kuypers (1997) alihakiki nadharia hii na kupendekeza kuwa peo inafaa katika uchunguzi wa siasa. Akizungumza kuhusu mawasiliano ya siasa alisema kuwa peo ni mazungumzo yenye nguvu ya mwelekeo kwa kuwa hulazimisha watu kuchuja mambo yaliyo na upana wa maoni hadi wakapata mwelekeo bayana. Kuypers (keshatajwa) alihakiki peo na kuongeza kuwa peo hutumika kimakusudi kuleta mabadiliko kuhusu mwelekeo wa

watu. Alidai kuwa wakati wa mazungumzo, msemaji huchagua kile anachokisema na namna anavyokisema ili kuunda maoni fulani kwa hadhira yake kwa kuwaelekeza kupata ukweli kuhusu hali fulani. Maoni ya Kuypers (1997), ni muhimu sana kuchunguza njia na mikakati ya kuunda peo na kiwango cha athari za peo hizo, hivyo kuhalalisha matukio ya siasa katika jamii.

Kimsingi, Nadharia ya Uchanganuzi Peo inatetea kuwa makisio ya pamoja yanaumba maana na ufasiri wa matukio kuhusu kile kinachoendelea. Hecht (1993) anadai kuwa nadharia hii ilitumika kujitambulisha. Anashikilia kuwa jinsi ujumbe unavyowasilishwa na mzungumzaji kwa watu, huathiri uumbaji wa maoni kumhusu na kuhusiana na swala analoangazia. Hecht na wenzake (1993) walitetea hali hii kwa kudai kuwa kuweka jambo katika peo ya utambulisho; ni hali ya kujisawiri na kusawiri wengine pamoja na kutazama jambo kutegemea msemaji. Hivyo, mtu huongozwa na peo fulani kufikiria kuhusu jambo linalosemwa na msemaji mwenyewe.

Hecht na wenzake (keshatajwa) walibaini kuwa utambulisho ni zao la mpangilio wa kiakili ambao kupitia kwao mtu hujielewa na kujipa fahiwa fulani ulimwenguni. Kwa sababu hii mtu hujiundia fikira zake wanapoingiliana na wengine wakati wa mawasiliano. Aidha, utambulisho hutokea katika muktadha wa jamii baina ya watu ambapo mtu hujitambulisha kwa kujipa nafasi au kupewa nafasi katika mawasiliano. Hivyo, namna anavyojiona mtu ni tofauti na anavyoonekana na wengine. Utambulisho katika jamii haushabihiani na uso wa mtu ila tabia zake wakati wa maingiliano na wengine. Kwa mujibu wa Hecht (keshatajwa) kuna viwango kadhaa vya peo ya utambulisho katika mawasiliano, ambavyo ni muhimu kuchunguzwa ili kufahamu vyema peo za utambulisho. Viwango hivi ni pamoja na: kiwango cha kibinafsi, kiutendaji, kimahusiano, na ujinasibishaji na kikundi fulani.

Kimsingi, Nadharia ya Uchanganuzi Peo ina taratibu nne zilizoshirikishwa katika mihimili ya Nadharia ya Uchanganuzi Peo. Taratibu hizi huunda mihimili ifuatayo ya Nadharia ya Uchanganuzi peo.

i. Peo katika mawasiliano huwa na lengo fulani ambalo huafikiwa kutegemea muktadha ambao ujumbe umewasilishiwa.
ii. Kuna kuhusishwa kwa matukio ya awali na matukio endelevu ambayo hupangwa ili kuunda uhalisia wa jamii.

iii. Utamaduni na muundo wa wasilisho huchangia kuunda maana ya peo na katika kupata fasiri ya peo ya msemaji.

iv. Watu hutumia seti asilia na seti msingi kuunda matarajio katika mazungumzo na katika kupata uhalisia wa maisha kupitia mfumo wa kusimba.

Mihimili ya mtazamo wa Nadharia ya Uchanganuzi Peo ni kuwa: Lengo la peo na muktadha wa wasilisho, ni mhimili unaosisitiza kuwa peo hulenga kuwaelekeza wasikilizaji au wasomaji kujikita katika sehemu fulani ya ujumbe ama sifa ili kuafikia malengo maalumu. Kila mzungumzaji anapozungumza, hulenga kuunda, kubadilisha au kudumisha utambulisho wake katika akili za wasikilizaji/wasomaji wake. Kwa njia hii, msemaji huunda na kuendeleza utambulisho wake kupitia usemaji wake kwa misingi, mazingira na hali ambapo ujumbe huwasilishiwa. Misingi ya usemaji, hali inayosemewa na mazingira halisi ambapo jambo fulani linalozungumziwa huathiri namna wasikilizaji au wasomaji hufasiri ujumbe wa msemaji, hivyo, inakuwa rahisi kuelewa ujumbe kwa msingi wa msemaji. Mhimili huu ulisaidia kusanisi muktadha wa peo za utambulisho katika diskosi za wanawake wanasiasa kuhusiana na mamlaka, hivyo, ulidhibiti maana ya maneno mbalimbali yaliyotumika kama data ya utafiti huu.

Uhusiano na matukio ya awali na yanayoendelea-katika kuunda uhalisia wa jamii ni mhimili mwingine wa nadharia ya uchanguzi peo. Mhimili huu unashikilia kuwa binadamu hutumia peo kupanga na kuegemeza maana kulingana na tajriba-endelevu ya hali za kijamii. Mhimili huu unadai kuwa, jambo fulani hutambuliwa na kufasirika kwa kulihusisha na jambo, hali, tukio na ujuzi wa zamani kuhusu mtu, hali na ufungamano na shughuli nyingine za sasa. Watu hutambua hali za maisha na ujuzi wa peo ilio akilini mwao. Hivyo, mazungumzo hutenga na kuchukua mkondo fulani kuhusu jambo kutokana na kile kinachofikirika, kutambuliwa na kuwahi kutokea katika jamii. Aghalabu peo hutokana na unyanyapaa na mwelekeo fulani kulingana na ujuzi wa mtu. Kwa kuwa peo katika diskosi hulenga kuweka wazi ujumbe, mhimili huu ulisaidia kutafuta mahusiano baina ya matini kwa misingi ya muktadha wa kupata mahusiano ya matukio ili kutimiza malengo ya utafiti huu.

Maana ya peo hutegemea muundo wa wasilisho na utamaduni. Mhimili huu unadai kuwa maana ya peo ina misingi yake katika tamaduni. Goffman (keshatajwa) anasisitiza kuwa miktadha ya kitamaduni huchangia katika kuunda peo aliposhikilia

kuwa peo huchota maana kutoka kwa utamaduni. Goffman (keshatajwa) alipendekeza kuwa katika kuchanganua ujumbe, amali mahsusi huteuliwa kama vile, ni nini hufaa kusemwa mahali fulani? Kisemwacho kitasemwaje? Ni tabia zipi zinafaa wapi? Ni maadili yepi yanafaa wapi? Haya yote ni muhimu katika kupata fasiri inayokusudiwa na msemaji. Mhimili huu ni muhimu katika kutafuta maana, mbinu za peo na umuhimu wa miundo mingine iliyotumika katika peo za utambulisho.

Umuhimu wa seti tangulizi za peo ya mazungumzo katika kukuza matarajio. Mhimili huu umejikita katika peo-msingi na peo-asilia. Peo-msingi huongoza kufasili data. Peo huu huwa na dhana zilizoundwa kijamii ambazo watu huziona kama asilia au huzalishwa na tajriba zinazotokana na mahusiano baina ya dhana mbili au zaidi. Mhimili huu unadai kuwa watu hutumia seti fulani za matarajio, kutokana na mazungumzo, ili kupata uhalisia wa maisha kuhusu hali za maisha na masuala ya watu. Seti kuhusu jambo husika hutambulishwa kimantiki ili kuzua mfumo wa kusimba na kupata seti za peo zilizopo kitamaduni. Mfumo wa kusimba huongoza msikilizaji kufasiri ujumbe ili kupata matarajio yanayofaa kwa kuegemea kwa misingi mbalimbali ya kitamaduni. Diskosi yoyote huwa na matarajio fulani, hivyo, mhimili huu umekuwa muhimu kwani uliongoza mtafiti kutafuta matarajio ya diskosi husika katika mchakato mzima wa mawasiliano.

Nadharia ya Uchanganuzi Peo ni muhimu katika utafiti huu kwa kuwa mihimili yake ilisaidia kuchuja ujumbe kwa kuunda peo, kuonyesha namna tajriba, maoni, na imani ya jamii huainishwa na kupangwa na msemaji kuhusiana na kile anachokisema. Vilevile, nadharia hii ni muhimu katika kuteua amali mbalimbali kutoka kwa jumbe mbalimbali zinazozalishwa na msemaji kama vile ni nini kinafaa kusemwa wapi na lini? Na ni tabia gani zinafaa wapi na kwa nini?

Udhaifu wa Nadharia ya Uchanganuzi Peo ni kuwa, nadharia hii haikuweza kushughulikia majukumu ya lugha katika kuratibu uwezo wa mamlaka miongoni mwa wanajamii kama vile, kutathmini mchango na ufaafu wa tamathali mbalimbali za lugha na matumizi yake katika diskosi ili kujenga utambulisho wa jamii, kupambanua mahusiano ya diskosi na jamii, kupata mifumo ya maarifa kama vile mchango wa maingiliano ya diskosi, mchango wa diskosi kwa kuunda maarifa, mahusiano na utambulisho wa vikundi vya kijamii. Mtazamo wa Uchanganuzi

Hakiki-makinifu wa Usemi ulitumika ili kuziba mwanya unaojitokeza ili kukidhi mahitaji ya utafiti huu.

2.5.2 Mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi

Mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi, (UHMU) ni mtazamo uliobuniwa baada ya utambuzi kuwa lugha huwa na jukumu la kuratibu uwezo na mamlaka miongoni mwa wanajamii. Waasisi wa nadharia hii ni pamoja na; Faucault (1972); Norman Fairclough (1995); Ruth Wodak (1996); Tuen Van Dijk (1997); Van Leeuwen (1998); Gunther Kress (2000); Jager (2004); na Maier (2009). Kwa mujibu wa Wodak na Weiss (1996), mtazamo wa UHMU ni mkabala wa kisiasa katika utafiti wa lugha na diskosi. Nadharia hii inadokeza kuwa diskosi na jamii hukamilishana na kujengana. Mtazamo wa UHMU unajihusisha na kusisitiza maana za kitamaduni katika matini andishi au kauli (O'halloran, 2003). Mtazamo wa UHMU hulenga kuonyesha uhusiano uliopo baina ya lugha na jamiilugha kimatumizi, ili kufikia malengo ya lugha. Hivyo, husaidia wahakiki wa lugha kupata dhana za kiisimu zinazobainika katika kudhibiti na kubadilisha jamii kupitia vipengle vya kijamii na tamaduni katika ufasiri na uelewa wa matini mbalimbali.

Kila mtaalamu alijihusisha na uwanja mbalimbali wa mtazamo wa UHMU. Kwa mfano, Van Djik (keshatajwa) alichunguza UHMU kama sehemu ya kiakili au kiutambuzi. Utambuzi huo hutumika kutafuta ukweli kwa misingi ya kijamii. Fairclough (1992) alichunguza lugha kama inavyotumiwa na jamii au vikundi vya watu katika jamii. Pia, alichunguza namna lugha inavyotumiwa na jamii kimuktadha na masuala kama vile msamiati, fani na mtindo ya lugha. Mihimili ifuatayo ndiyo hushirikisha mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi:

i. Jamii huunda diskosi kutegemea muktadha na wakati maalumu, vilevile, diskosi hupata maana kwa kuegemea kwenye miktadha na nyakati.
ii. Mahusiano ya jamii, utambulisho na maarifa hudhihirika katika diskosi yoyote.
iii. Diskosi huathiri jamii kwa kuunda mahusiano ya kiuwezo, kupitisha itikadi za jamii na huathiri kaida za jamii kwa kuzipa imani fulani kwa njia fulani.
iv. Diskosi huwapa watu ujuzi wa kuwa mshirika wa kikundi fulani cha jamii kupitia lugha.
v. Diskosi huhalalisha mifumo ya kiuwezo na vikundi yenye uwezo wa kutawala jamii.

Kuhusiana na mihimili hii, ufafanuzi umetolewa ili kufafanua kila mhimili kwa kina. Mhimili unaodai kuwa, diskosi huwa na maana wakati maalumu wa kihistoria na katika muktadha mahsusi. Unasisitiza kuwa diskosi huundwa na jamii. Ni wazi kuwa matumizi ya lugha huamuliwa na jamii. Vilevile, mtumiaji wa lugha anafaa kuchagua lugha aliyotumia katika muktadha wa mawasiliano. Lugha hubadilika kulingana na hali ya kijamii. Matumizi ya lugha huathiri jamii. Vilevile, jamii huundwa na lugha. Utafiti huu ulichunguza peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake kuhusiana na mamlaka katika Bunge la Taifa nchini Kenya. Hivyo, mhimili huu ulisaidia katika kupata maana kimuktadha ili kuafikia mielekeo ya peo kwa kulenga utambulisho.

Diskosi husaidia kuunda maarifa, mahusiano ya kijamii na utambulisho wa jamii. Utambulisho wa kijamii, maarifa na mahusiano ya kijamii hujitokeza katika diskosi yoyote. Kupitia matumizi ya maneno fulani; mahusiano, maarifa, utambulisho wa kijamii hudhihirika. Mhimili huu ulisaidia kuchanganua namna mahusiano ya jamii yanavyojitokeza katika diskosi za wanawake kutokana na peo za utambulisho pamoja na mchango wa matini hizo kwa utambulisho wa jinsia ya kike.

Diskosi huundwa na mahusiano ya kiuwezo na husheheni itikadi. Diskosi huathiriwa na jamii na uwezo wa kijamii huathiri kaida za diskosi kwa kuzipa imani fulani kwa njia fulani. Vilevile, diskosi huonyesha mahusiano baina ya washiriki. Uhusiano huo, hudhihirika kupitia matumizi ya leksikoni fulani katika matini zilizo kwenye diskosi husika. Leksikoni zitumiwazo kwenye diskosi hubeba itikadi ambazo ndizo kiini cha kuunda mahusiano ya kiuwezo. Mhimili huu ni muhimu katika kuchanganua namna uwezo wa jinsia unavyojitokeza katika kauli zinazotolewa na wabunge wanawake kuhusu uwezo na mamlaka katika Bunge la Taifa nchini Kenya

Mfumo wa kiuwezo huhalalishwa na kikundi chenye kuhodhi uwezo na mamlaka. Fairclough anadai kuwa kuundwa kwa diskosi ni suala kuu katika kinyang'anyiro cha mamlaka. Diskosi huonyesha viwango vya mamlaka. Inaaminika kuwa namna mtu anavyoongea ndivyo anavyotenda. Mifumo hiyo inachangia katika uzalishaji wa diskosi na husaidia vikundi vilivyo katika mamlaka kutawala jamii. Kwa jinsi hii, vikundi vyenye uwezo hutawala jamii kwa kutumia lugha. Kwa upande mwingine, vikundi vinavyong'ang'ania kupata mamlaka lazima vifanyie lugha mabadiliko ili iwafae. Mhimili huu ulisaidia katika kufikia malengo ya utafiti huu. Hivyo, ulisaidia

kuweka wazi uamilifu wa leksikoni, uteuzi na mikakati ya kutumia leksikoni husika katika peo za utambulisho ili kukuza mahusiano ya mamlaka na jinsia.

Ili kuchanganua usemi kupitia Mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu ya Usemi, Fairclough (1995) alipendekeza njia tatu cha kuchanganua na kuhakiki usemi: njia hizi ni pamoja na uchanganuzi wa matini, uchanganuzi wa tendo la diskosi na maingiliano, uchanganuzi wa tendo la jamii ambalo ni muktadha wa kijamii. Alifafanua njia hizo kama ifuatavyo; Hatua ya kwanza ni kufanya ufafanuzi wa sifa rasmi za matini kama vile msamiati, sarufi na miundo ya matini. Hatua ya pili, Kufanya ufasili unaojihusisha na mahusiano kati ya matini na maingiliano yaliyopo baina ya msemaji na msikilizaji wake yaani tendo la diskosi. Kwenye hatua hii matini huangaziwa kama zao la mchakato wa ufasili. Kaida zinazotumiwa hubainishwa ili kuchunguza jinsi diskosi ilivyotumika. Hatua ya mwisho ni kupambanua uhusiano kati ya maingiliano (tendo la diskosi) na tendo la jamii yaani muktadha wa jamii. Hatua hii huchunguza mchango wa diskosi na tendo la jamii, athari za diskosi kwa kuunda maarifa, mahusiano na utambulisho wa kijamii. Hivyo basi, uwezo ndani ya diskosi hutokana na washiriki wenye uwezo wa kudhibiti mchango wa washiriki wasio na uwezo.

Katika UHMU, msisitizo huwekwa katika uteuzi wa leksikoni na matumizi yake katika jamii. Katika mtazamo UHMU, matini huonyesha uhalisia, kwani haishughulikii tu kinachosemwa kwenye matini hiyo, bali huonyesha namna matini hiyo inavyoonyesha ukweli kwa njia mbalimbali. Fairclough (1992), alionyesha namna matini hupitisha diskosi, aina na mtindo mbalimbali ya diskosi kwa njia ya kiubunifu, mabadiliko pamoja na mahusiano ya mamlaka katika shughuli za jamii. Nadharia hii ni muhimu katika utafiti huu kwa sababu: ilichunguza maingiliano ya diskosi na miundo mbalimbali ya jamii wakati wa kuratibu uwezo wa mamlaka miongoni mwa wanajamii katika nyanja za kisiasa. Nadharia hii iliupa uzito uchunguzi baina ya lugha na jamii tumizi-lugha katika kudhibiti, kubadilisha jamii na kueleza hali za ukosefu wa usawa katika jamii. Ilichunguza mchango wa sifa rasmi za diskosi kama vile fani, mitindo ya lugha misamiati na mchango wake katika diskosi husika. Hivyo mtazamo wa UHMU uliweka wazi sifa za lugha katika kinyang’anyiro cha mamlaka ili kubaini utambulisho unaotokana na diskosi husika kwa misingi ya vikundi tawala na vikundi tawaliwa.

SURA YA TATU

MBINU ZA UTAFITI

3.1 Utangulizi

Katika sura hii, yafuatayo yaliangaziwa: mpango wa utafiti, eneo la utafiti, walengwa wa utafiti, uteuzi wa sampuli, vifaa vya utafiti, maadili ya utafiti, ukusanyaji wa data, uchanganuzi wa data pamoja na uwasilishaji wa data.

3.2 Mpango wa Utafiti

Mpango wa utafiti ni mwongozo unaomsaidia mtafiti katika mchakato wa kukusanya, kuchanganua na kufasiri matukio (Bhattacherjee, 2012). Utafiti huu ni wa kimaelezo, kiufafanuzi na kiuhakiki. Ulichanganua peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa nchini Kenya kupitia ujisawiri na kusawiriwa kwao katika diskosi za wabunge wanawake wakati wa kujitambulisha kupitia diskosi zao. Utafiti huu ulilenga kuona hali halisi iliyopo katika diskosi zilizotolewa na wabunge wanawake kuhusu masuala ya mamlaka katika bunge la taifa la Kenya katika kipindi cha bunge cha 2013-2017, 2017-2022 na 2022-2027.

3.3 Eneo la Utafiti

Utafiti huu ni wa kimaktabani. Eneo la utafiti huu ni Kaunti ya Nairobi na mtandao wa *YouTube.* Kwenye mtandao wa *YouTube,* podikasti za video za wabunge wanawake, wakiwa bungeni na nyanjani wakitangamana na wananchi, zimehifadhiwa kwa njia ya kielektroniki. Jumla ya hotuba sitini na tisa kutoka kwa wabunge wanawake mia moja sitini na tisa, waliochaguliwa na wapiga kura katika bunge la kumi na moja, kumi na mbili na kumi na tatu, zilitumiwa katika utafiti huu. Wabunge wanawake waliolengwa katika utafiti huu ni wawakilishi wa maeneobunge na kaunti. Diskosi za wasailiwa mia moja sitini na tisa waliochaguliwa, zilichaguliwa ili kutafitiwa. Sababu ya kuchagua wabunge wanawake ni kuwa walitangamana moja kwa moja na wananchi kupitia lugha ili kujinadi, kushawishi na kutafuta uungwaji mkono katika hali mbalimbali za kijamii.

Utafiti huu ulilenga wabunge wanawake katika Bunge la Taifa nchini Kenya pekee. Bunge la kitaifa lililengwa kwa sababu, ndilo bunge lililojumuisha wanawake wanaowakilisha maeneo ya kaunti pamoja na wawakilishi wa maeneobunge. Bunge hili ni muhimu kwa sababu lilikuwa na idadi kubwa ya wabunge wanawake kutoka maeneo mbalimbali likilinganishwa na bunge la Seneti. Hivyo, lina sampuli ya

kutosha ya wabunge wanawake ya kuzalisha data ya kutegemewa katika utafiti huu. Idadi hiyo ilitokana na kuzingatia uwakilishi wa kilazima wa wanawake kutoka kila upande nchini Kenya kwa mujibu wa katiba ya 2010. Kwa hivyo, Bunge la Taifa lina sura pana sana ya utaifa likilinganishwa na bunge la seneti na kaunti.

3.4 Walengwa wa Utafiti

Walengwa katika utafiti huu ni wabunge wanawake waliochaguliwa bungeni katika uchaguzi wa mwaka wa 2013, 2017 na 2022. Utafiti huu ulichunguza diskosi za wabunge wanawake sitini na tisa walipokuwa wakihutubu katika Bunge la Taifa au wakiwa wanatangamana na wananchi nyanjani. Wabunge wanawake waliochaguliwa kwa ajili ya utafiti huu ni wawakilishi mia moja kumi na moja waliochaguliwa katika vipindi vitatu vya uchaguzi nchini Kenya, kuwakilisha maeneo ya kaunti, pamoja na wabunge hamsini na nane waliochaguliwa na wapiga kura katika bunge la kumi na moja, kumi na mbili na kumi na tatu yaani kipindi cha 2013-2017, 2017-2022 na 20222027, kuwakilisha maeneobunge mbalimbali nchini Kenya.

Katika kipindi cha 2013-2017, 2017-2022 na 2022- 2027, jumla ya diskosi sitini na tisa za wabunge wanawake mia moja sitini na tisa kutoka Bunge la Taifa zilitumika. Idadi ya wabunge wanawake iligawika katika vitengo vitatu. Kitengo cha kwanza kilikuwa cha wanawake waliochaguliwa kwa mihula mitatu mfululizo. Wabunge wanawake hao ni pamoja na wanawake kumi waliodumisha viti vyao katika bunge la 2013-2017, 20172022 na 2022-2027. Katika kitengo hicho kulikuwa na mwakilishi mmoja wa kaunti na wabunge tisa. Kitengo cha pili kilikuwa na wabunge wa kike arobaini walioshinda kwa mihula miwili. Ndani ya kitengo hicho kulikuwa na wabunge kutoka maeneobunge kumi na wanne na wawakilishi ishirini na sita wa kaunti mbalimbali nchini Kenya. Kitengo cha mwisho ni cha wabunge wanawake mia moja kumi na tisa. Kitengo hicho kilikuwa na wabunge thelathini na watano na wawakilishi themanini na wanne wa kaunti waliochaguliwa kwa muhula mmoja. (KeWoPA 2013, 2017 na 2022).

Kwa upande mwingine, mtafiti aliweza kupunguza idadi ya wasailiwa kwa kulenga diskosi za wabunge wanawake zilizopatikana mtandaoni na bungeni pekee kwa kutumia wasailiwa-fikiwa kama sehemu ya kikundi lengwa. Mugenda na Mugenda (2008: 182) walifafanua wasailiwa-fikiwa kama “sehemu ya kikundi cha wasailiwa ambacho mtafiti anaweza kukifikia bila tatizo lolote. Kwa mujibu wa Mugenda na

Mugenda (keshatajwa) imekubalika kutotumia idadi yote ya wasailiwa ikiwa si rahisi kufikia wasailiwa wote.

3.5 Uteuzi wa Sampuli

Kwa mujibu wa Goode na Hatt (1968), sampuli ni jina linalorejelea sehemu ya kitu kidogo kinachorejelea kitu kizima. Ni sehemu ndogo ya kundi nzima inayochaguliwa ili kuchunguzwa na kuchanganuliwa. Goode na Hatt (keshatajwa) alidai kuwa usampulishaji ni mchakato wa kuchagua sampuli kutoka kwa idadi kubwa ili kuichunguza.

Usampulishaji katika utafiti huu ulikuwa wa kimakusudi. Utafiti huu ulitumia usampulishaji unaojulikana kama usampulishaji wa mageuko ya kilele ambao huhusu utafutaji wa wasailiwa walio na mtazamo na nafasi zinazohusiana na fenomena inayochunguzwa (Palys, 2008). Utafiti wa kimakusudi hutumika pale ambapo data mwafaka inayoafikiana na malengo ya utafiti hupatikana (Kombo na Tromp 2006).

Utafiti huu ulitumia dondoo sitini na tisa kutoka kwa hotuba za wabunge wanawake mia moja sitini na tisa kutoka bunge la kitaifa. Idadi hii iliafikiwa kupitia usampulishaji wa kinasibu ambapo wabunge wanawake waligawanywa katika vitengo vitatu kwa kuzingatia mihula ya kuchaguliwa. Kwa kuzingatia vipindi vya kuchagliwa, ilibainika kuwa wanawake 10 walichaguliwa kwa mihula mitatu mfululizo, aidha, wanawake 40 walichaguliwa kwa mihula miwili na wanawake 119 walichaguliwa kwa muhula mmoja pekee (KeWoPA, 2013, 2017, 2022). Mtafiti alitumia hotuba ishirini na tatu kutoka kwa kila kitengo hivyo, jumla ya hotuba sitini na tisa ziliteuliwa na kuchunguzwa.

Usampulishaji makusudi ulitumika kupata diskosi zilizotazamwa kama "diskosi za kisiasa," kwa kutumia njia iliyopendekezwa na Chilton and Schaffner (2011), kama vile: upingaji kupitia lugha, ukubalikaji na utokubalikaji na lugha ya kuwakilisha na kutowakilisha kwa vikundi vya jamii. Dondoo za hotuba zilizolengwa ni zile zilizo na mahusiano ya ushirikisho ambazo zilitolewa na wabunge wanawake walioshinda uchaguzi wa 2013, 2017 na 2022.

Hotuba wa wabunge wanawake, aghalabu, zilikuwa zimetumia ama lugha ya Kiswahili au Kingereza. Diskosi zilizodondolewa ni za wabunge wanawake katika vipindi hivyo vya uchaguzi. Diskosi hizo zilipatikana katika mtandao wa *YouTube* kama video na katika mikutano ya hadhara ya wabunge wanawake. Hotuba hizo zilikuwa diskosi za moja kwa moja za wabunge wasailiwa mia moja sitini na tisa.

3.6 Vifaa vya Utafiti

Chanzo cha data ya utafiti huu ilitokana na rekodi za sauti- ninga zilizohifadhiwa katika kwenye vinasa sauti na kutoka kwa mtandao wa *YouTube*. Mbinu ya kukusanya data iliyotumika ilikuwa utazamaji na usikilizaji wa sauti-ninga katika rekodi za mikutano ya hadharani na kutoka kwa podikasti za *YouTube*. Ala ya kupanga matini iliyotumika katika utafiti huu ni kiwango cha kwanza cha Msimbo- Matini na Mwongozo wa Usimbaji (MMMU) kilichoasisiwa na Iyengar (1991). Kifaa hiki kilitumika kuelekeza na kudondoa matini zenye peo za utambulisho kutoka kwa diskosi za wabunge wanawake kuhusiana na masuala ya mamlaka. Kifaa hiki, aidha, kilitumika kuorodhesha aina za leksikoni zilizotumika ili kubaini mchango wa peo za utambulisho na mahusiano ya kiuwezo yanayodhirihika kwenye matini husika. Data iliyokuwa imepangwa kwa MMMU ilielekeza mtafiti kupata maneno ya kutegemewa na ya kuaminika kwa sababu yalitokana na diskosi za moja kwa moja kutoka kwa wabunge wanawake kama zilivyo katika diskosi za wabunge wanawake hao.

3.7 Ukusanyaji wa Data

Baada ya kupata kibali kutoka kwa Tume ya Kitaifa ya Sayansi, Teknolojia na Uvumbuzi (NACOSTI). Mtafiti atembelea Bunge la Taifa na kurekodi za hotuba za wabunge wanawake bungeni. Vilevile alipakua video za hotuba za kisiasa kutoka kwa mtandao wa *YouTube* ambapo diskosi za wabunge wanawake zilikuwa zimehifadhiwa kwa njia ya kielektroniki. Hotuba hizo zilisikilizwa na kuandikwa. Baadaye zilipangwa kwa utaratibu kwa kuzingatia malengo ya utafiti huu ili kujibu maswali ya utafiti huu.

Utafiti huu ulijikita katika dondoo za hotuba zilizotolewa katika lugha ya Kiswahili na Kingereza ambazo zilitekeleza majukumu ya kisiasa yaliyopendekezwa na Chilton na Schaffner (2011). Dondoo zilizotumika kwenye utafiti huu ziliorodheshwa katika sehemu ya kiambatisho kwa kuzingatia kaunti ya mzungumzaji. Msemaji pamoja na

ujumbe aliokuwa akihutubu ulitiliwa maanani ili kuufanya utafiti huu kuwa na matokeo ya kutegemewa.

3.8 Uchanganuzi wa Data

Data kutoka kwenye rekodi za video za *YouTube* iliyopangwa kupitia Msimbo wa Matini na Mwongozo wa Usimbaji, iliwekwa pamoja. Kisha, ilifanyiwa utathmini wa karibu na kuwekwa katika vikundi kwa kuegemeza jumbe kwenye peo za utambulisho zinzojitokeza kwenye diskosi husika. Data ilichanganuliwa kimaelezo kulingana na malengo ya utafiti huu.

Leksikoni zilizotumiwa katika peo za utambulisho kwenye diskosi za wabunge wanawake zilihakikiwa na kutolewa maelezo ili kutathmini mchango wake katika ujengaji wa utambulisho wa wanawake. Maelezo hayo yalisaidia kubaini mchango wa kila kipashio cha lugha katika peo za utambulisho kwenye diskosi za wabunge wanawake. Aidha, maelezo husika yalisaidia katika kujenga utambulisho, mitazamo ya kiuwezo na mchango wa peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake kuhusiana na mamlaka. Vipashio mbalimbali vya lugha vilichanganuliwa kwa kutumia mfumo wa Utathmini-Changanuzi, pale ambapo, lugha ilikuwa imetumika kisitiari (Gacheiya 2017). Mfumo wa Utathimini-Changanuzi uliasisiwa na Sauston na Kyratizis (2007). Mfumo wenyewe umejengeka katika mfumo amilifu na ulitumika kuchanganua lugha kwa kujikita katika mahusiano ya jamii. Ndani ya mfumo huu, uamilifu wa leksikoni, uteuzi na mikakati ya kutumika kwa leksikoni husika katika peo za utambulisho pamoja na leksikoni zilichunguzwa kisemantiki na kuafikiwa kupitia sarufi-leksia katika matini. Martin (2005), alidai kuwa amali za kisemantiki huwa na viwango vya athari hasi na chanya vya kimaamuzi na kiutathmini ambazo zilisaniswa katika lengo la nne la utafiti huu.

3.9 Uwasilishaji wa Matokeo

Uwasilishaji wa matokeo unaweza kutumia njia mbalimbali kama vile: msimbo, jedwali, paichati na maelezo (Atambo, 2019). Matokeo ya utafiti huu yaliwasilishwa kwa njia ya maelezo. Matokeo yaliwasilishwa ili kuonyesha peo za utambulisho katika diskosi za Wabunge wanawake katika bunge la kumi na moja, kumi na mbili na kumi na tatu. Matokeo ya utafiti huu yalionyesha leksikoni, maana ya leksikoni na mchango wa leksia hizo katika kutambulisha wanawake katika diskosi za wabunge wanawake. Vilevile, yalifafanua mahusiano ya kiuwezo baina ya jinsia kama

inavyojitokeza kwenye diskosi husika. Hatimaye, mchango wa diskosi za wabunge husika kuhusiana na mamlaka kwenye peo za utambulisho zilibainishwa.

3.10 Maadili ya Utafiti

Ili kuzingatia na kudumisha maadili ya utafiti, Pendekezo hili liliwasilishwa kwa kamati ya madili ya Chuo Kikuu cha Tharaka na kutathminiwa uasilia wake. Baada ya kupata idhini ya Chuo Kikuu cha Tharaka na kabla ya utafiti wenyewe, mtafiti alitafuta kibali kutoka kwa Tume ya Kitaifa ya Sayansi, Teknolojia na Uvumbuzi (NACOSTI). Baadaye mtafiti alipakua video kutoka pidkasti za *YouTube*, kutoka mtandaoni na hotuba mbalimbali za wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa, kisha, kuzipa kodi ili kuhifadhi siri kulingana na msimbo wa kaunti. Majina halisi ya wasailiwa yamebanwa. Vilevile, mtafiti alitambua kazi za wasomi wengine zilizokuwa zimenukuliwa katika utafiti huu. Baada ya utafiti kukamilika, matokeo yake yaliwekwa maktabani ili yawafae wasomi wengine.

SURA YA NNE

LEKSIKONI KATIKA DISKOSI ZA WABUNGE WANAWAKE KUTOKA BUNGE LA TAIFA ZINAZOJENGA UTAMBULISHO KUHUSIANA NA MAMLAKA

4.1 Utangulizi

Sura hii imebainisha matumizi ya kiisimu ya leksikoni katika diskosi za wabunge wanawake wanapojenga utambulisho kuhusiana na mamlaka. Katika sura hii, leksikoni zilizotumiwa na wabunge wanawake zimeshughulikiwa katika kiwango cha kibinafsi, kiutendaji na mahusiano na kikundi kingine. Kila leksikoni imechanganuliwa kiuamilifu ili kubaini utambulisho unaoibuliwa na leksikoni husika kama inavyodhihirika kupitia diskosi zilizotumika katika baadhi ya dondoo za hotuba zilizochunguzwa.

4.2 Leksikoni Zinazojenga Utambulisho wa Kibinafsi wa Wabunge Wanawake

Leksikoni zimetumika kutambulisha peo mbalimbali za utambulisho, ikiwemo peo ya utambulisho wa kibinafsi. Wakielezea kuhusu utambulisho wa kibinafsi, Burkes na Stets (2003), wanasema kuwa utambulisho wa kibinafsi ni uwezo wa kujitazama na kutazama wengine, kisha kutoa uamuzi kuhusu kiwango cha kutofautiana na kusawiana kinachobainika. Kwa mfano, mtu anaweza kujitambua kama mwanamke, mama, mwanamume, msichana na kujifikiria kwa misingi hiyo hiyo (Hecht, 1993). Linda na Waering (1996) wanasema kuwa, suala la utambulisho ni jambo linalojengwa na kujadiliwa mfululizo. Hali hii inasababishwa na kuwepo kwa majukumu mbalimbali baina ya watu katika wakati na hali tofauti za maisha. Mtu anaweza kuwa na sifa zake za kibinafsi, kimajukumu na kimaingiliano na vikundi mbalimbali vya jamii. Sifa hizo, humpa utambulisho mbalimbali wa kimajukumu, kibinafsi na kimaingiliano.

Kama alivyodai Manderson (2001), ni muhimu kuangazia ni kina nani hutumia dhana fulani za leksikoni, ni kwa namna gani leksikoni hizo hutumika, maana na mchango wa dhana hizo kimatumizi. Mtaalamu huyu anadai kuwa, leksikoni huwa na mchango wa kiutambulisho. Kuna leksikoni zinazotambulisha mzungumzaji binafsi na msemewa kwa peo fulani kutokana na kile kinachosemwa. Utambulisho wa kibinafsi huonyesha uhusiano wa moja kwa moja na kile kinachosemwa. Aidha, utambulisho wa kibinafsi hujitokeza pale kiwango cha kutofautiana kinazidi kiwango cha kusawiana baina ya watendaji (Seyranian na Bligh, 2008). Katika utafiti huu,

utambulisho wa kibinafsi unajitokeza kupitia viwango vitatu. Viwango hivi ni pamoja na: matumizi ya viwakilishi nafsi huru, ujinaishaji na hadhi-hai ya msemaji.

4.2.1 Leksikoni Zinazotambulisha Mzungumzaji kupitia Viwakilishi Nafsi Huru

Mzungumzaji hujipachika utambulisho kwa kutumia viwakilishi nafsi huru kama vile mimi, wewe na wao (Lwaitama, 1988; Collier, 2003). Utambulisho wa kibinafsi kupitia viwakilishi nafsi huru huelezwa kwa misingi ya maingiliano baina ya watu na hubainika baada ya kulinganisha tabia, sifa na matendo ya mzungumzaji na yale ya watendaji wengine (Burkes na Stets, 2003). Kwa mfano katika dondoo 1, Mzungumzaji amejirejelea kwa kutumia leksikoni *mimi:*

Dondoo 1:

> *Mimi* si mtu wa kushika propaganda na sitembei na propaganda. *Actions speak louder than words*. Mkiniona mimi nafanana kuingia wiper? Mkiniona mimi nafanana kuingia Jubilee? *I am in ODM to stay my friend*. ODM ndani ya Malindi bila ya Aisha, ODM imeisha.
> *(Mimi si mtu wa kushika propaganda na sitembei na propaganda. Matendo husema zaidi ya maneno. Mkiniona mimi nafanana kuingia wiper? Mkiniona mimi nafanana kuingia Jubilee? Niko ODM daima rafiki yangu. ODM ndani ya Malindi bila ya Aisha, ODM imeisha.)*

(Tzm. Kiambatisho V, A)

Katika mfano huu, mzungumzaji ametumia leksikoni *mimi* kujitambulisha kibinafsi. Leksikoni *mimi***,** imerudiwa katika muktadha wa maneno kama vile: *Mimi si mtu wa kushika propaganda…*, *mkiniona mimi nafanana na….* Leksikoni hii imetumika kutambulisha mzungumzaji (Lwaitama, 1988). Aidha, leksikoni *mimi* huchangia kurekebisha mtazamo hasi uliopitishwa na kikundi-nje, hivyo, kuonyesha matarajio ya mzungumzaji kwa wasikilizaji kuhusiana na suala linalojadiliwa.

Katika diskosi za wanasiasa, leksikoni *mimi* hutumika kujitambulisha na kujieleza kama mtu binafsi, pasi na kuhusisha wawakilishwa (Kunyaluck, 2018). Leksikoni hii pia, inatumika kuelekeza watu kufikiria msemaji kwa upekee wake. Hivyo, kufikiria mawazo yake ya kibinafsi, mahitaji yake na namna anavyojitambulisha mada mbalimbali anazozungumzia. Hecht na wenzake (2005) wanadai kuwa utambulisho wa nafsi, hutegemea hisia za mtu binafsi, ujuzi wake na mahitaji ya kibinafsi ya mzungumzaji. Utambulisho wa kibinafsi hubainishwa na matumizi ya leksikoni fulani zinazotambulisha imani, hisia za mtu, ujuzi na mahitaji ya kibinafsi ya mzungumzaji.

Kwa hivyo, katika dondoo 1, mzungumzaji amejitambulisha kwa mtazamo tofauti. Anakanusha mtazamo wa vikundi nje kuwa yeye ni mtu wa kutembea na propaganda. Akizungumzia kuhusu leksikoni *mimi,* Karuri (2016) anasema kuwa, leksikoni *mimi* katika siasa, hukuza itikadi ya "mimi mwema na wao wabaya." Kwa mujibu wa dondoo 1, mzungumzaji anasema kuwa yeye si mtu wa kushika propaganda na hawezi kutembea na propaganda. Vilevile, anaendelea kusema kuwa yeye ni mwanachama wa Orange Democratic Movement (ODM) pekee. Yannow (2009), anadai kuwa kutumika kwa leksikoni fulani katika matini huunda uhalisia kwa kujipa utambulisho katika hali anuwai. Katika dondoo 1, peo ya utambulisho wa kibinafsi unakuzwa kupitia matumizi ya leksikoni zinazofafanua na kutambulisha sifa za mtu kibinafsi kama vile: "kutotembea na propaganda", "kutofanana na vyama vya Wiper na Jubilee."

Leksikoni, *mimi* husaidia mzungumzaji kupitisha itikadi zake ili kujadili mamlaka katika kiwango cha mtu binafsi. Amejitenga na mtazamo wa kikundi pinzani kwa kukitambulisha kikundi hicho kama kikundi cha propaganda. Leksikoni *mimi* imetumika kama mkakati wa kidiskosi wa kuonyesha namna maoni, mawazo na hisia za mtu binafsi huwasilishwa kwa wasikilizaji. Kwa njia hii, utambulisho wa kibinafsi unakuza peo ya kutambulisha mtu binafsi. Vilevile, leksikoni *mimi* inaonyesha mtazamo wa wengine kupitia namna mzungumzaji anavyojihakiki na kutazama vikundi vingine.

4.2.2 Leksikoni Zinazotambulisha Mzungumzaji Kupitia Peo ya Ujinaishaji

Utambulisho wa kibinafsi vilevile, unaweza kujitokeza kupitia jina ambalo mzungumzaji anajitambulisha nalo, na pengine kurejelewa kwalo na wanajamii. Kwa misingi hii, mzungumzaji anaweza kutambulishwa kupitia peo ya ujinaishaji. Ujinaishaji ni utaratibu wa jamii wa kumpa binadamu jina kwa lengo la kumtambulisha. Jina humpa mtu utambulisho kamili katika jamii (Mutegi, 2024). Leksikoni za ujinaishaji hutambulisha imani, tabia na matendo ya mtu maishani (Greenberg, 1980). Hivyo, huwa ni kumbukumbu za maisha ya binadamu katika maingiliano na mtagusano wake na wanajamii. Jina hueleza jinsi mtu alivyo na hutambulisha jinsi anavyotazamwa na kutendewa na wengine (Mutegi, 2024). Hivyo, jina la mzungumzaji hutambulisha mzungumzaji kwa kumhusisha na dhana fulani za kiimani. Katika dondoo 2, mtazamo wa mzungumzaji kuhusu imani yake na mamlaka unadhihirika pale mzungumzaji anasema:

Dondoo 2:

> Mimi ndiye shangazi wa taifa; *The one and only Mekatilili* wa pekee wa *21st century*. Nataka niwaambie watu wa Bonde la Ufa, ikiwa sisi, Wapwani tumesema ni (jina limebanwa). Nyinyi ni kina nani msiseme ni (jina limebanwa.)
> *(Mimi ndiye shangazi wa taifa; Mekatilili wa kipekee wa karne ya ishirini na moja. Nataka niwaambie watu wa Bonde la Ufa, ikiwa sisi, Wapwani tumesema ni (Jina limebanwa). Nyinyi ni kina nani msiseme ni (jina limebanwa.)*

Tzm. Kiambatisho V, E).

Katika dondoo 2, mzungumzaji anakiri kuwa yeye ni shujaa kwa kujipa jina *Mekatilili* wa kipekee wa karne ya 21. *Mekatilili* ni jina la shujaa na kiongozi aliyekomboa Wagiriama dhidi ya wakoloni. Alikuwa shujaa wa kike kutoka jamii ya Wagiriama nchini Kenya katika karne ya ishirini (Wamitila, 2003). Shujaa huyo, alichangia kuinua hadhi ya wanyonge walionyanyaswa na mkoloni kupitia kutozwa ushuru wa juu, kufanyizwa kazi kwa nguvu pamoja na mateso mengine. Peo ya utambulisho kupitia jina, *Mekatilili* limechangia kubadilisha utambulisho wa mrejelewa kwa kuwa linamhusisha na uwezo wa kishujaa kama alivyokuwa Mekatilili wa Medza wa karne ya kumi na tisa. Leksikoni hii vilevile, huweza kushawishi mtazamo kuhusu suala la kijamii na kisiasa (Smith, 2022). Shujaa Mekatilili, alikuwa na nguvu za kimwili na kisihiri, ujasiri na uhodari. Aliweza kuikomboa jamii ya Wagiriama dhidi ya matatizo mbalimbali yaliyoikumba (Sosoo, 2018). Kwa hivyo, mzungumzaji anapojitambulisha kwa jina *Mekatilili* analenga kufafanua utambulisho wa kibinafsi kupitia tabia, imani na matendo ya shujaa Mekatilili.

Akitetea umuhimu wa jina, Dickie (2011) anasema kuwa neno huwa na sifa za kionomastiki na wakati mwingine kuhifadhi historia kuhusu imani na itikadi za jamii. Naye Smith (2022), anadai kuwa jina analopewa mtu lina uwezo wa kuathiri vile mtu anavyofikiriwa na watu wengine. Simon (2004) na Sosoo (2018) wanadai kuwa, utambulisho wa kibinafsi, hundwa kwa imani kwamba mtu humiliki tabia fulani ambazo humjenga. Tabia hizo huwa peo ya kutambulisha mzungumzaji kwa kuwa zinaweza kutumika kama misingi ya kujipa jina. Katika dondoo 2, mzungumzaji anajitambulisha kwa leksikoni *Mekatilili* na kuweka hadharani kuwa suala la uongozi katika jamii linahitaji shujaa kama yeye. Kujipa jina ni mkakati mwafaka wa kushawishi watu na kuwaelekeza kutazama jambo kwa njia anayopendelea mzunguzaji (Hetch na wenzake, 2005). Jina katika muktadha wa siasa, lina nguvu za

kubadilisha mtazamo na kueleza katika maamuzi (Ketering Foundation Report, 2011). Kwa kujitambulisha kwa peo ya shujaa, mzungumzaji anaimarisha mamlaka yake kwa wasikilizaji. Anawapa sauti katika kufanya maamuzi na kujenga imani kuhusiana na kile anachosema. Katika dondoo 2, leksikoni *Mekatilili*, inakuza peo ya ukombozi wa jamii kupitia matendo ya kishujaa kama ilivyokuwa kwa *Mekatilili*. Kwa hivyo, kupitia leksikoni *Mekatilili,* mzungumzaji anakuza picha ya kujitolea kuwa mkombozi wa karne ya ishirini na moja kwa jamii ya pwani na Kenya.

Hans (2018), anadai kuwa, kujitambulisha kwa peo ya shujaa hukuza ushujaa. Hivyo, humsawiri mzungumzaji kama mkombozi wa waathiriwa wanaonyanyaswa na kiongozi katili. Katika hali hii, shujaa hubidika kuchukua jukumu la kulinda waathiriwa dhidi ya kiongozi katili. Kwa hivyo, katika diskosi, jina *Mekatilili* lina arki ya kimazingira ya siasa ya kuelekeza katika maamuzi na vitendo, kupima mawazo anuwai kabla ya kuchukua hatua na kukabiliana na jambo linalokabili jamii. Kwa misingi hii, leksikoni *Mekatilili* inampa mbunge wa kaunti uwezo wa kujadili mahusiano ya mamlaka kwa jamii zingine kama kiongozi wa kipekee wa jamii kutoka pwani.

Peo za utambulisho kupitia leksikoni *mekatilili,* unachangia katika kujenga mamlaka ya mzungumzaji kupitia jina. Jina lina uwezo wa kuathiri namna ya kutazama na kufasiri dhana, jambo na mtu (Dickie keshatajwa). Kwa mujibu wa Dickie (2011), jina linaruhusu mtu kufafanua na kueleza tajriba yake kwa wengine. Hivyo, kupitia leksikoni *Mekatilili* mzungumzaji anajijenga kama kiongozi shujaa, na mtu wa kutegemewa na jamii katika kutafuta suluhu kwa mambo yanayohusu jamii. Anashawishi wasikilizaji kufanya uamuzi wa kumchagua, kwa kuwa, ametambulisha imani, matendo na tabia za shujaa kupitia peo ya utambulisho wa shujaa *Mekatilili.* Kwa misingi hii, mzungumzaji amejipa mamlaka ya kujadili mahusiano baina ya wanajamii anuwai kama kiongozi jasiri ya jamii ya pwani.

4.2.3 Leksikoni Zinazotambulisha Hadhi-hai ya Mzungumzaji

Utambulisho wa kibinafsi, vilevile, hujitokeza kupitia hadhi-hai ya mzungumzaji. Katika mfano unaofuata, hadhi-hai imejadiliwa kwa kina kupitia leksikoni, *mama, msichana mrembo, mwanamke na "kukatiwa."* Hadhi-hai ni mfumo zoefu unaotumiwa kuthibitisha mahusiano yaliyopo baina ya mzungumzaji na taasisi, kikundi, jinsia na jukumu lililopo (Swann na wenzake 2003). Kwa mujibu wa Swann

na wenzake (keshatajwa), mwanakikundi anapojitambulisha kihadhi-hai anatarajiwa kuwa na matendo yanayodhihirisha maana na uanachama wa kikundi, taasisi, jinsia na majukumu kwa watu wengine. Mfano katika dondoo 3, mzungumzaji anaonyesha hadhi-hai anapotumia neno *mama*. Anasema:

> **Dondoo 3:**
>
> Mimi ni mama ya Isiolo. Isiolo kuna Waborani, Wagalla, Wagabra, Waoromo na Warendile. Hawa wote wanapiga kura kwa misingi ya kiukoo. *Mr. Big Man* tembea Isiolo yote hakuna mtu amekukatalia.
>
> *(Mimi ni mama ya isiolo. Isiolo kuna Waborani, Wagalla, Wagabra, Waoromo na Warendile. Hawa wote wanapiga kura kwa misingi ya kiukoo. Bw. Mkubwa tembea Isiolo yote hakuna mtu amekataa.)*

(Tzm. Kiambatisho XI, A)

Kupitia diskosi ya mbunge huyu, mzungumzaji amejitambulisha kwa kutumia leksikoni *mama* wa eneo analowakilisha la Isiolo. Hivyo, anajitambulisha kulingana na hadhi yake ya kijinsia na kieneo. Amejitambulisha kwa leksikoni *mama,* anaposema kuwa yeye ni mama "ya Isiolo." Nafasi halisi ya mzungumzaji ni; mwakilishi wa kaunti ya Isiolo, ila, ameteua na kutumia leksikoni *mama* kimakusudi ili kubadilisha mtazamo wa wasikilizaji na kubadilisha imani yao, kwa kujitambulisha kwa leksikoni *mama* (Thomas na Ely, 1996). Hivyo, leksikoni *mama* imetumika kwa maana ya mwakilishi wa kike.

Kisemantiki, *mama* ni mzazi wa kike (TATAKI, 2000). Hivyo, leksikoni *mama* inapotumiwa, inakuza dhana ya mzazi wa kike wa eneo la Isiolo. Kwa misingi ya kitamaduni, leksikoni *mama* inakuza mamlaka ya kulea, kutunza watoto pamoja na kusaidia wasiojiweza (Herson na wenzake, 2003). Kwa upande wa kisiasa, leksikoni *mama* hubeba thamani kubwa kwa kuwa inahusishwa na hali ya kukamilika kwa mwanamke. McQuillan na wenzake (2017), wanadai kuwa mwanamke huwa kamili ikiwa anajukumikia ndoa na watoto wake. Kwa misingi hii, mwakilishi wa Kaunti anatambulisha jukumu lake la kuwajibikia utunzaji wa watu kutoka kabila zote zilizo katika eneo la Kaunti ya Isiolo. Kabila hizo ni pamoja na: Wagalla. Waborani, Wagabra, Waoromo na Rendile. Aidha, Leksikoni *mama* inatilia nguvu peo ya utambulisho kihadhi-hai. Inaonyesha ushirika wa mzungumzaji kwa kikundi kizima cha kina mama (Shore na wenzake, 2011).

Wabunge wanawake hupenda sana kujitambulisha kwa leksikoni *mama* kwa sababu leksikoni *mama* inatumika kama kioo cha kutambulisha majukumu ya mwanamke, mamlaka na miundo ya jamii inayotambulisha mwanamke (Hogg, 2000). Vilevile, hukuza hadhi inayothaminiwa katika jamii (Ogolsky na wenzake, 2019). Tafiti zilizofanywa zimedhihirisha kuwa wanawake wengi, wawe wa tabaka, vikundi na kabila tofauti, huwa na mtazamo chanya kuhusiana na leksikoni *mama* katika jamii. Mtazamo huo hutokana na ukubalifu wa kina mama katika jamii (McQuillan na wenzake, 2017). Hivyo, leksikoni hii imetambulisha majukumu ya mama na kuficha sifa za kibinafsi za mwanamke.

Kwenye diskosi hii, mzungumzaji alipojitambulisha kwa leksikoni *mama,* alijihakiki kijinsia kupitia jukumu la mama. Vilevile, hulenga kutafuta ukubalifu kama mwanakikundi kwa misingi ya kijamii inayohusishwa na dhana ya mama (Stone na Moskowitz, 2011). Kimsingi, leksikoni *mama* hukuza peo ya kulea na kutunza maisha ya watoto (Goffman, 1974; Brader, 2006). Aidha, huonyesha mshikamano mkubwa, ambao huwezi kubadilishwa, baina ya mtoto na mzazi wa kike.

Katika dondoo 3, matumizi ya leksikoni *mama,* vilevile, inatambulisha mzungumzaji kama mtu anayeendeleza majukumu ya nyumbani kwa watu wa kaunti anayowakilisha. Amepanua mawanda ya kikazi huku jukumu lake likidumishwa. Kwa sababu hii, mama anajukumikia ulezi na utunzaji wa jamii. Hivyo, amejitwika mamlaka ya ulezi na utunzaji wa raia wa eneo la Isiolo. Kitamaduni, kutambulisha mtu kwa jina *mama* katika mazungumzo kunazua dhana ya maingiliano katika kiwango cha familia.

Peo ya utambulisho kihadhi-hai kupitia leksikoni *mama,* zimetumika kujenga mzungumzaji kwa misingi ya majukumu na matarajio ya jamii na utamaduni. Kwa njia hii, leksikoni *mama* inaleta dhana ya ulezi na kujukumikia wapiga kura. Aidha, imetumika kujadili mamlaka na kuimarisha majukumu ya kijinsia yaliyotwikwa kina mama. Ina mchango katika kushawishi maamuzi, wakati jamii inaangazia majukumu ya mama kuliko sifa za kibinafsi za mwanamke.

Mzungumzaji katika dondoo la hotuba linayofuata, amejitambulisha kwa leksikoni "*kukatiwa"* na mwanasiasa fulani. Anajitambulisha na nafasi ya jinsia ya kike hasa wakati wa kutafuta mahusiano kwa kusema:

Dondoo 4:

> Kule kwetu wananiita simba jike. Ukipenda *the queen of Laikipia*. Mimi si mtu wa "*kukatiwa"* na (Jina limebanwa). Sauti yake ni kama ya "demu." Mimi ninatafutanga *tall dark and handsome*. Jamaa "*anayenikatia"* kisiasa ni (Jina limebanwa). Anajua "kubonga." *(Kule kwetu wananiita simba jike. Ukipenda malkia wa Laikipia. Mimi si mtu wa kutafuta uchumba na (Jina limebanwa). Sauti yake ni kama ya binti. Mimi ninatafuta kijana mtanashati, mrefu na mweusi. Jamaa anayenikatia kisiasa ni (Jina limebanwa). Anajua kutongoza.)*

(Tzm. Kiambatisho XXI, A)

Katika dondoo 4, leksikoni *"kukatiwa"* imetumika kutambulisha mahusiano ya kijinsia baina ya mwanamume na mwanamke. Leksikoni "*kukatiwa"* ni msimu unaotumiwa na vijana kwa maana ya mikakati ya kutafuta uchumba (Gacheiya, 2018). Leksikoni hii, inatambulisha mamlaka ya wanawake wakati wa kuchumbiana kwa kufafanua uhusiano baina ya mwanamume na mwanamke. Leksikoni "*kukatiwa"* inatambulisha mahusiano ya mwanamke na mwanamume kama mahusiano tegemevu. Leksikoni "*kukatiwa"* inaonyesha kuwa mamlaka ya mwanamume yako chini ya mwanamke, kwa kuwa, mwanamke ndiye aliye na uwezo wa kuchagua mwanamume atakaye katika uchumba. Hivyo, ana uhuru wa kufanya maamuzi muhimu ya kupata mchumba mwema.

Mzungumzaji anatumia leksikoni "*kukatiwa"*, kuonyesha umakinifu wake katika utafutaji wa mahusiano ya kisiasa. Leksikoni "*kukatiwa"* hupendekeza jitihada za kuelewa mtazamo na matendo ya mwenzake kisha kujipanga na kujionyesha kwa misingi na matarajio ya mwenzio (Pat, 2016). Kwa mujibu wa White (2023) nia ya "*kukatiwa"* huwa ni kupata mchumba wa ndoa. Hivyo, kukatia malkia wa Laikipia si jambo rahisi kwa kila mtu, kwa kuwa peo ya malkia zinahalalisha uwepo wa mfalme (Gacheiya, 2018), mfalme huyo anafaa kuwa na uwezo wa "kubonga" na nia ya kudumisha mahusiano.

Katika muktadha wa siasa, leksikoni "*kukatiwa"* inaendeleza mamlaka ya mwanamke kwa mwanamume. Inaonyesha mikakati ya mahusiano ya wanasiasa ambapo wawaniaji wanatafuta ungwaji mkono. Mazungumzo ya mzungumzaji yanaonyesha nia ya msemaji ya kujua mwenzio vyema kabla ya kuingia katika mahusiano ya kisiasa. Mikakati ya mahusiano ambapo mwanamke anakatiwa na mwanaume katika jamii inakubalika na kuendelezwa katika muktadha wa jamii (Hirsh, 1986). Hivyo,

leksikoni “*kukatiwa”*, inayoendeleza hadhi-hai ya mwanamke katika mahusiano. Aidha, inaonyesha mamlaka ya mwanamke katika mchakato wa uchumba.

Peo ya utambulisho kupitia leksikoni “*kukatiwa”* zinaonyesha kuchunguzwa kwa mamlaka ambapo mzungumzaji analenga kuangazia uwezo wa mwenziwe kama vile raslimali, uwezo wa kushawishi na matokeo ya kufanya maamuzi fulani (Kaufman na wenzake, 2017). Kumakinikia hali mbalimbali kabla ya “kufanya ndoa” ya kisiasa baina ya mwanamke na mwanamume ni jukumu la mwanamke. Katika muktadha huu, mwanamke anafaa achunguze mwanamume, ajaribu kumshawishi, amwelewe ama waelewane katika maazimio yao na waonyeshe kujitolea katika mahusiano hayo ili kufanikisha “ndoa ya kisiasa.” Wanaoomba kura hutafuta watu watakaowafaa ili kuafikia malengo yao kwa “kuwakatia” kisiasa kwa maneno mazuri yenye ahadi (kubonga). Hivyo, inamweka mzungumzaji katika mamlaka ya kujadili mahitaji yake kabla ya kufanya uamuzi wa kisiasa na mwanasiasa yeyote. Kwa mujibu wa dondoo 4, peo ya utambulisho kupitia leksikoni “*kukatiwa”* zinampa mwanamke hadhi na mamlaka ya kuchagua mchumba anayependa. Vivyo hivyo, wapiga kura wana mamlaka ya kuchagua viongozi wanaopenda. Kuhusiana na uongozi, baadhi ya dondoo za hotuba zinaonyesha mtazamo wa hadhi-hai ya mzungumzaji kama kitaasisi. Kwa mfano katika dondoo 5, mzungumzaji anasema:

Dondoo 5

> Ninawaomba kupitia shirika la Royal Media waweze “kupatia” wakaazi wa Taita Taveta msamaha kwa redio na Televisheni kama vile waliovyosema *Mimi ni kiongozi*, hakuna siku nitaweza kudharau mtu. Na hapo mnajua, Uongozi ni utumishi ambao Mungu alinipatia. Na ninaheshimu hayo.

(Tzm. Kiambatisho VII, D)

Kwenye dondoo la hotuba hii, mzungumzaji anajitambulisha kama *kiongozi* kupitia kirai *mimi ni kiongozi.* Mzungumzaji ameonyesha hadhi yake ya kitaasisi na wakati huo huo kutambulisha hadhi-hai yake. Yeye ni *kiongozi*. Kama kiongozi ana mamlaka ya kuonyesha imani yake katika jamii na umiliki wa mamlaka ya taasisi anapojadili nafasi yake katika mahusiano. Ametumia leksikoni *kiongozi*, kujieleza na kuonyesha ufahamu wa majukumu na uelewa wa miundo ya jamii iliyopo na inayofaa ili kudhibiti tatizo linalomkabili (Greenleaf, 1970).

Katika dondoo la hotuba hii, mzungumzaji anaonyesha utambulisho wake kupitia leksikoni *kiongozi*, ili kukuza dhana ya uwezo, ujuzi, tajriba, nguvu na raslimali za kutumiwa ili kurekebisha na kutumikia wengine (Gregory na Holloway, 2005). Kwa mfano, katika dondoo 5, mzungumzaji amekwepa kutumia neno lenye arki ya kudharau kwa kuwa lingeudhi wanaume na lingekuwa na peo hasi kwake kama kiongozi wa jamii. Baadala yake ameteua na kutumia leksikoni inayoheshimu wanajamii ili kudumisha mamlaka yake kama kiongozi.

Peo ya utambulisho kupitia leksikoni *kiongozi,* katika diskosi hii, zimetumika kujadili mgogoro baina ya mzungumzaji na wakaazi kutoka kaunti ya Taita Taveta nchini Kenya. Leksikoni *kiongozi* inaonyesha kanuni maalumu ambazo husaidia mzungumzaji kuelewa na kutazama majukumu yake ili kuelekeza watu wake. Nafasi ya mzungumzaji katika dondoo la hotuba hii, ni kuelekeza wasikilizaji kuelewa maono yake vyema na kubadilisha utambulisho hasi aliopewa na shirika la huduma za Utangazaji la Roya Media kuwa alidharau wanaume.

4.3 Leksikoni Zinazojenga Utambulisho wa Wanawake Kimaeneo

Hiki ni kiwango kinachorejelea utambulisho kupitia majina ya maeneo ya kijiografia na kijamii. Diskosi za wabunge wanawake zinaonyesha kuwa, kuna tofauti za utambulisho wa wanawake kimaeneo. Utambulisho wa kimaeneo ni uainishaji wa watu kwa misingi ya eneo wanalotoka ama kuishi (Brewer na Gardener, 1996). Wanawake kutoka maeneo mbalimbali ya Kenya hujitambulisha kama kikundi cha kijamii kilicho na mahitaji bayana ambayo ni tofauti na mahitaji ya wanawake wengine kutoka maeneo tofauti. Jambo hili linadhihirika kupitia kutaja jina pamoja na mahitaji ya maeneo husika (Snow na Benford, 1988). Kwa mujibu wa Benford na Snow (2002), kundi linaweza kujipa peo ya kulitambua na kutambulishwa kwa misingi ya eneo watokalo. Baadhi ya tofauti za utambulisho husababishwa na mitazamo ya kidini, utamaduni, eneo na desturi za jamii. Ndani ya diskosi za wabunge wa kike, majina ya kimaeneo mbalimbali yametajwa. Kwa mfano:

Dondoo 6:

> Rais nataka kusema karibu nyumbani. Watu wa Mandera wanakupenda. Wewe ni kijana yao. Wakati wa kampeni nakumbuka vizuri Bwana Rais. Tukiwa tunafanya kampeni. *Our deputy president* alikuja na tukafanya kampeni- akasema Rais atakuja. Watu wa Mandera walisema “sisi, huyu ni kijana yetu.” Watu wa Mandera wanakupenda. Sisi watu wa Mandera ni watu wa Mungu. *That why*

> unaona nakupenda lakini siwezi kukusalimia kwa mkono kwa sababu ya *heshima* na hiyo ndiyo *secret*.
> *(Rais nataka kusema karibu nyumbani. Watu wa Mandera wanakupenda. Wewe ni kijana wetu. Wakati wa kampeni nakumbuka vizuri Bwana Rais. Tukiwa tunakampeni. Naibu rais wetu alikuja na tukafanya kampeni- akasema Rais atakuja. Watu wa Mandera walisema; huyo ni Kijana wetu. Watu wa Mandera wanakupenda. Sisi watu wa Mandera ni watu wa Mungu. Ndiyo unaona nakupenda lakini siwezi kukusalimia kwa mkono kwa sababu ya heshima na hiyo ndiyo siri.)*

(Tzm. Kiambatisho IX, A)

Dondoo 6, imewasilishwa na mbunge mwanamke kutoka eneo la kijiografia la Mandera, nchini Kenya alipokuwa anamkaribisha Rais wa Kenya katika kaunti ya Mandera. Dondoo la hotuba yake linatambulisha wanawake kutoka eneo la Mandera kama kikundi chenye *heshima*. Kama walivyodai Brewer na Gardener (2017), leksikoni za majina ya maeneo zinatambulisha mzungumzaji na kundi la eneo la kijiografia husika zinapotumika kimikakati. Neno *Mandera* linarejelea eneo la kijiografia lililo kazikazini mwa Kenya. Kama mwanaeneo hilo, mzungumzaji anapata peo ya kujitambulisha na wanajamii wa eneo husika. Wanajamii hujitambulisha na kutambulishwa kwa sifa za eneo lao (Brewer na Gardener, 2017). Kwa sababu hii, wanajamii hueleweka kwa misingi ya peo ya utambulisho wa eneo lao. Jumla ya watu wote wa eneo la Mandera wanatambulishwa kama jamii yenye *heshima,* wacha Mungu, wenye mapenzi kwa rais na wanaweza kuhifadhi siri ya jamii.

Utambulisho kwa peo ya eneo fulani, unatambulisha mtu binafsi, wanajamii pamoja na eneo analotoka. Madai ya Snow na wenzake (1986) na Hecht na Jung (2004), ni kuwa mzungumzaji anaweza kutambulishwa kwa peo zilizoundwa na wanakikundi alicho kwacho. Hivyo, mzungumzaji anapojirejelea kupitia leksikoni *heshima* katika dondoo *mimi nakupenda lakini siwezi kukusalimia kwa mkono kwa sababu ya heshima,* anapitisha fahiwa ya kumtambulisha kama mmoja wa wanakikundi cha wanawake kutoka eneo la Mandera anayejua mahitaji ya jamii ya kuheshimu dini na jinsia (Blant, 1981). Kwa mujibu wa dondoo la hotuba hii, mzungumzaji ambaye ni mwanamke, anapata peo ya utambulisho kama mwanakikundi aliye na *heshima* kwa walio mamlakani kulingana na jinsia yake. Heshima inadhihirika kwa kutosalimia rais kwa mkono. Vivyo hivyo, kikundi alicho kwacho kinatarajiwa kuwa na sifa hii.

Kwa jumla, kutaja jina la eneo kunatambulisha jamii, raia wa nchi fulani na kikundi kama vile vikundi vya wanaharakati, kidini na kijamii ambavyo vinashirikishwa na maeneo husika (Seyranian na Bligh, 2008). Kwa msingi huu, utafiti huu unakubaliana na utafiti wa Seyranian na Bligh, uliotetea kuwa, ikiwa mzungumzaji atatumia maneno shirikishi hivi kwamba utambulisho dhahiri unajitokeza baina yake na wanakikundi chake, itakuwa rahisi kwa mzungumzaji husika kutambulisha uanachama wake kwa kikundi hicho. Vilevile, itakuwa rahisi kama kiongozi kujitambuisha na mahitaji ya wanakikundi hicho. Utambulisho wa kimaeneo huchangia kuleta umoja wa kimaeneo, unaohitajika na wanakikundi shirikishi pamoja na kuweka mipaka ya kidiskosi ya watu wa eneo hilo (Snow na Benford, 2002). Utambulisho wa kimaeneo hupatia madai ya wanajamii kutoka eneo fulani kipaombele ili kutambua wanakikundi- ndani na kuwatofautisha na wanakikundi-nje.

Wanajamii kutoka Mandera hawana budi kutenda kwa misingi ya jamii waliyoshirikishwa nayo kikamilifu. Kwa sababu hii, katika dondoo 6, mzungumzaji ana utambulisho anuwai: yeye ni mmoja wa wanakikundi kutoka eneo la Mandera, ni mzungumzaji, kiongozi na mama wa kaunti. Peo zinazotambulisha mzungumzaji, zinasawiri wanawake kutoka eneo la Mandera kama kundi la watu walio na sifa sawa wanapohusiana na watu walio mamlakani. Katika dondoo 7, mwanamke anatambulishwa kama mwathiriwa wa makubaliano ya kiukoo katika jamii ya wafugaji. Mwathiriwa hupata janga kutokana na tendo lililotendwa na mtu au kundi la watu (Fohring, 2018). Dondoo lifuatalo linathibitisha namna mwanamke kutoka jamii ya wafugaji anavyojitambulisha kama mwathiriwa wa makubaliano ya kiukoo.

Dondoo 7:

Kama mimi saa hii siwezi kutafuta M. P. Siwezi kutafuta ugavana kwa sababu ya ile "*section"* sasa ya Samburu. Kwa sababu ya ile "*culture*" na sisi "*culture*" hatupiti, hata hufanyeje. Lakini wakijipanga, nione hakuna mtu, naenda seneta… Kwa mfano ikiwa yule tunatoka naye kwa ukoo mmoja anataka ugavana, siwezi kupinga. Sasa hiyo ni kitu *inafunga* sisi wa-*pastorilist*. Tunatafuta namna ya kutengeneza katiba tuwekewe sheria, kwa sababu sheria tu ndiyo inatusaidia sisi mapastorilist

(Kama mimi saa hii siwezi kutafuta M. P. Siwezi kutafuta ugavana kwa sababu ya ile sheria sasa ya Samburu. Kwa sababu ya ule utamaduni na sisi hatupingani na utamaduni wetu. Hata hufanyeje. Lakini wakijipanga, nione hakuna mtu, naenda senata… Kwa mfano ikiwa yule tunatoka naye kwa ukoo mmoja anataka ugavana, siwezi kupinga. Sasa hicho ni ndiyo kitu kinachotufunga *sisi jamii ya wafugaji.*

Tunatafuta namna ya kutengeneza katiba tuwekewe sheria, kwa sababu sheria tu ndiyo inatusaidia sisi wafugaji.)

(Tzm. Kiambatisho XVIII, C)

Katika dondoo 7. Mzungumzaji ametumia leksikoni *inafunga* ili kuonyesha nafasi ya mwanamke katika jamii ya wafugaji. Leksikoni *inafunga* inaonyesha kuwa uwezo wa mwanamke wa kisiasa umedhibitiwa na sheria za jamii. Vilevile, mwanamke hawezi kufanya chochote kujisaidia. Leksikoni *inafunga* inatambulisha nafasi ya mwanamke kwa vikundi vingine kwa kumsawiri kama mwathiriwa wa matendo ya vikundi vingine (Flusberg, 2022). Katika dondoo 7, sheria ya jamii, ambayo inatambulishwa kama *"section"* inamfunga mwanamke kiuwezo kwa kumkataza kushindania viti vya seneta, ugavana na ueneobunge. Kwa mujibu wa mzungumzaji, *section* ni kikwazo kwa wanawake na wanaukoo katika jamii ya wafugaji kwa sababu ni zao la makubaliano ya kijamii. *Section* inayorejelewa katika dondoo 7, inafunga jamii ya wafugaji hivyo, inatumika kudhibiti tabia za mwanamke na wanajamii dhidi ya mashindano ya kiukoo.

Mzungumzaji ametumia leksikoni *inafunga*, kuonyesha kuwa mamlaka ya wanajamii na wanawake kutoka jamii ya wafugaji ni zao la makubaliano ya kiukoo (section). Kwa mujibu wa mzungumzaji, kuvunjwa makubaliano ya jamii ndiyo mwanzo wa kutafuta kiti cha M.P. ugavana na useneta miongoni mwa kikundi cha wanawake. Kwa hivyo, mbunge mwanamke wa Kisamburu na wanajamii za wafugaji kwa jumla, wameathiriwa na kifungu cha makubaliano kiasi kwamba, hawezi kushindana na wanaume katika nafasi za ugavana, useneta na ueneobunge. Athari ya makubaliano zimesababisha kuchaguliwa kwa wanawake watatu tangu uhuru katika eneo la jamii ya wafugaji. Wanajamii na wanawake kutoka jamii wa wafugaji, wamesawiriwa kama waathiriwa wa makubaliano. Usawiri wa aina hii umeathiri uwezo wa wanajamii kutoka jamii za wafugaji. Unawapa nafasi duni za uongozi kwa kuwaweka chini ya makubaliano ya kiukoo. Makubaliano ya kiukoo yanadhibiti jamii katika masuala ya uongozi ikiwemo kikundi cha wanawake. Wanawake wanafaa kungoja nafasi wazi. Nafasi ambazo zingeachwa na wanaume katika nyadhifa za uongozi.

Kama ilivyo katika dondoo 6, katika dondoo 7, wanawake kutoka eneo la Mandera wanapata peo ya utambulisho kimaeneo, kupitia leksikoni *heshima.* Leksikoni hii, imetumika kujadili maafikiano baina ya jamii ya Mandera na rais wa Jamhuri ya

Kenya. Leksikoni hii aidha, inakuza misingi ya utiifu na uaminifu mbele ya watu walio na mamlaka. Inampa mzungumzaji utambulisho chanya mbele ya mamlaka.

4.4 Leksikoni Zinazotambulisha Wabunge Wanawake kwa Peo za Kiutendaji

Utambulisho, vilevile, unaweza kujitokeza kutokana na maneno na matendo ya mtu. Maneno na matendo, huonyesha ushirika wa mzungumzaji na kikundi chake (Iyengar, 1991). Utambulisho wa aina hii, hujitokeza katika peo ya kiutendaji. Utambulisho kupitia peo ya kiutendaji hudai kuwa mzungumzaji hujitambulisha kwa watu anaoingiliana nao kupitia usemaji na utendaji wake (Hecht na Jung, 2004). Utambulisho huu hutokana na kile anachokisema, kufanya na vile anavyotenda katika hali anuwai (Hecht na wenzake, 2005). Wataalamu hawa wanaendelea kudai kuwa, leksikoni zinazotambulisha utendaji hukuzwa na taswira ya ulinganisho wa matendo ya mzungumzaji kwa matendo ya watendaji wengine katika jamii. Ulinganisho wa aina hii, hudhihirika wakati wa maingiliano baina ya mtendaji mmoja na mwingine, hasa wakati wa kutenda na kusema (Burkes na Stets, 2003). Katika diskosi ifuatayo wabunge wanawake, wanasawiriwa kiutendaji kupitia leksikoni *kulinda*. Mbunge mwanamke anasema:

Dondoo 8:

> Naiomba hii Serikali kupitia Rais Uhuru ambaye pia ni kijana ajitolee mhanga ili wazitoe zile pesa kutoka kwenye mikono ya mabwanyenye. Wafanye, vilevile, pesa za akina mama. Hizo pesa ziwekwe kwenye mikono ya Wabunge wa majimbo. Huyu mama ataweza *kulinda* wanawake kwa sababu anajua kugawa. Hawezi kumaliza chakula kwenye chungu; hubakisha akamwekea mwanawe. Hizo pesa zikiwa katika mikono yetu, vijana wataweza kufanya miradi yao na tutakuwa pale kumwonyesha njia.

(Tzm. Kiambatisho IV, A)

Dondoo 8, ni sehemu ya dondoo la hotuba iliyotolewa na mzungumzaji alipokuwa akitetea wajibu wake kama mzungumzaji pamoja na vikundi vya wanawake katika jamii. Mzungumzaji amejitambulisha kimatendo kupitia leksikoni *kulinda.* Leksikoni *kulinda* inasawiri mbunge mwanamke kama mlinzi wa chakula nyumbani. Vilevile, inasawiri wawakilishi wa kaunti kwa peo ya utambulisho wa walinzi wa raslimali za vijana na wanawake. Ujuzi wa mwanamke wa kulinda chakula nyumbani unawafaa wabunge wanawake katika kulinda raslimali ya wanawake na vijana wakilinganishwa na mabwanyenye. Peo ya mlinzi, zinamsawiri mbunge mwanamke kama mtu anayetegemewa kwa kuhifadhi siri ya ulinzi pamoja na kuaminika (Kalinovsky,

2015). Aidha mlinzi mwema anafaa kuelewa hisia za wengine na kuwapa usaidizi. Anawajibikia tahadhari na usalamu wa umma, jamii, familia na wageni. Jukumu la mwanamke ni kulinda wanajamii dhidi ya hatari, kuchunguza na kugundua hali zinazoshukiwa kuwa za hatari kwa wanajamii na kuripoti jambo linalotishia usalama wa pesa za wanawake na vijana.

Mtu aliye na uwezo wa kulinda anaweza kuwa mgavi mwema (Kalinovsky keshatajwa). Kwa hivyo, peo ya utambulisho wa kulinda zinafaa kumilikiwa na mtu aliye na ujuzi wa kugawa raslimali. Katika dondoo 8, leksikoni *kugawa,* vilevile, imetumika kutambulisha majukumu ya kina mama. Leksikoni hii imefungamanishwa na uwezo wa kulinda chakula. Mtu anayelinda raslimali anaweza kunufaisha wengine kupitia tajriba ya kugawa raslimali hiyo vyema. Tajriba ya kugawa chakula imechangia kusaidia mbunge mwanamke katika kulinda na kugawa raslimali muhimu za vijana na wanawake wote wakati atakapopata mamlaka ya kufanya hivyo. Kutokana na tajriba hiyo, mama hawezi kumaliza raslimali aliyo nayo itabidi awajibikie ulinzi na ugavi wa raslimali hiyo kwa wanawe.

Taswira ya kijamii inayokuzwa na jukumu la *kulinda* na *kugawa* chakula kwa watoto ni jukumu la mlezi mwema. Mlezi mwema ana jukumu na wajibu wa kushughulikia watoto wake kikamilifu. Hivyo, kumtambulisha mtu kama mlinzi na mgavi wa chakula cha watoto, kunaonyesha matendo ya kijamii ya jinsia ya kike. Matendo hayo hukuzwa na kuendelezwa katika nyanja tofauti za kijamii, kiuchumi na kisiasa. Peo anazopewa mtu zinaweza kukuza hadhi yake kutoka kiwango cha kimaikro hadi kimakro (McQuillan na wenzake, 2017). McQuillan na wenzake wanadai kuwa mtu anaweza kushirikishwa katika kiwango cha familia kabla ya kukua hadi kushirikishwa kwenye kiwango kikubwa cha jamii. Maoni ya McQuillan na wenzake (keshatajwa), yanafafanua kupanuka kwa uwezo na tajriba ya mama ya kulinda na kugawa chakula kilicho ndani ya chungu kwa watoto wote nyumbani hadi kuwajibikia majukumu mapana ya baadaye, kwa kulinda na kugawa raslimali ya wanawake pamoja na vijana atakapochaguliwa kuwa kiongozi wa taifa.

Kwa kurejelea dhana ya kulinda na kugawa chakula kwa wanawe inakuza uwezo wa kufahamu watakaonufaika kwa kitendo cha ugavi wa chakula. Dhana hiyo, inaonyesha mamlaka ya mwanamke katika jamii. Aidha, inamtambulisha mamlaka

yake kama mlinzi na mgavi bora wa raslimali na mlezi mwema wa jamii. Dhana hii inahalalisha vitendo vya jinsia ya kike katika shughuli za ulezi katika jamii.

Chakula kina manufaa sana katika mwili wa binadamu. Kinaongeza nguvu na madini na chembechembe muhimu katika mwili wa binadamu. Kinampa nguvu, kinakinga maradhi na kujenga mwili (Gacheiya 2018). Hivyo, mlinzi na mgavi wa chakula ana manufaa zaidi kwa jamii. Mama ambaye amezoea jukumu hili katika jamii, ni kiungo muhimu, kwa wanajamii. Taswira ya kulinda na kugawa, inaendeleza hali ya ulezi na kizazi kwa njia ya usawa. Kwa upande mwingine utendaji wa wanawake unaonekana kupitia uwezo wa *kupanga* kama inavyoonekana katika kifungu kifuatacho:

Dondoo 9:

> Mwanamke akiamka ni lazima *apange* jamii yake itakula nini. Asubuhi ni lazima mwanamke aende kuchota maji mbali- na labda ana mtoto mgongoni ama ni mjamzito.

(Tzm. Kiambatisho VII, C)

Katika dondoo 9, mwakilishi wa Kaunti anatambulisha mwanamke kwa kumhusisha na mamlaka ya *kupanga* jamii kupitia matendo mbalimbali. Matendo yanayohusishwa na mwanamke, katika dondoo la hotuba hii ni: kupika, kuchota maji na kuwajibikia ulezi na ujauzito. Kwenye dondoo la hotuba hii, mwanamke amepata peo chanya ya utambulisho kuhusiana na majukumu ya nyumbani. Amesawiriwa kama mtu anayewajibika *kupanga* jamii na kuhakikisha kuwa inapiga hatua kwenda mbele, Dhana ya kupanga jamii inakuza peo ya utaratibu wa kuratibu wa mambo anuwai kufuatana na matukio, nyakati na watendaji (Healey, 1992); Van Herzele, 2004). Leksikoni *kupanga* inatambulisha mwanamke kama mratibu na mtu mwenye utaratibu wa kushughulikia majukumu kadha ya nyumbani na vijijini.

Leksikoni *kupanga* katika dondoo 9, inaonyesha mchakato wa kuratibu, kungamua mahitaji, kuyashughulikia wakati unaofaa, kwa njia bora kulingana na udharura kwa kila jambo (Shapiro, 1985). Kupitia leksikoni *kupanga* mzungumzaji alilenga kuzua taswira kuwa kuna azimio fulani ambalo mwanamke hulenga kuafikia baada ya kipindi fulani cha muda kupitia kuratibu matendo ili kuafikia azima yake. Shapiro (keshatajwa) anadai kuwa kupangia matukio husababisha kutokea kwa peo zinazoendeleza fasiri za udharura na umuhimu, hivyo, kuathiri mtazamo wa watu kuhusu hali mbalimbali za jamii. Kwa mtazamo huu, mwanamke anapopanga jamii, hufanya matendo ya lazima na yaliyowekwa katika ratiba ya kazi yake. Katika

muktadha huu, baadhi ya majukumu ya lazima ya mwanamke kijamii ni pamoja na: kulea familia, kuchota maji, kushughulikia mahitaji ya mtoto na kubeba mimba (Momanyi, 2001).

Peo ya utambulisho kupitia leksikoni *kupanga* imetumika kujadili majukumu anuwai yanayokabili jinsia ya kike. Katika diskosi hii, leksikoni *kupanga* imetumiwa na mzungumzaji kujadili mamlaka ya mwanamke katika jamii kupitia matendo yake ya kijamii. Leksikoni hii, vilevile, inaonyesha kuwa baadhi ya vikundi katika jamii vina mamlaka zaidi ya vikundi vingine na vinaweza kuathiri namna ya kutumia mamlaka na raslimali. Leksikoni *kulinda* na *kupanga* katika dondoo 8 na dondoo 9 zimetumika kutambulisha matendo mbalimbali ya jinsia ya kike kwa peo ya utambulisho wa mlinzi na uwezo wa kupanga. Mzungumzaji ametumia peo hizi, kuweka wazi baadhi ya matendo yanayotekelezwa na mwanamke katika jamii ili kuweka wazi mamlaka ya mbunge mwanamke katika serikali.

Ingawa, peo ya utambulisho zimejadiliwa katika kiwango cha utendaji, inawezekana ukachunguzwa kwa kuegemea kwenye mahusiano ya vikundi. Mahusiano baina ya vikundi hukipa kikundi peo ya kutambulisha kikundi kizima au sehemu ya kikundi hicho na kukipa utambulisho maalumu wa kimahusiano. Peo ya utambulisho wa kimahusiano zinajitokeza katika sehemu inayofuata:

4.5 Leksikoni Zinazotambulisha Wabunge Wanawake na Vikundi Vingine

Peo za utambulisho huonyesha mahusiano yaliyopo baina ya watu. Hivyo, uteuzi na utumiaji wa leksikoni zinazotambulisha mahusiano na wengine huonyesha nafasi ya mzungumzaji katika mahusiano hayo na wengine (Hallahan, 1999). Akielezea kuhusu hali hii. Hecht na Jung (2004), wanadai kuwa utambulisho wa kikundi huonyesha kuwa mahusiano baina ya watu hujadiliwa, hivyo, mzungumzaji anaweza kujipa nafasi au kupewa nafasi ndani ya mazungumzo. Katika diskosi za wabunge wanawake, kuna leksikoni zinazoonyesha mahusiano pamoja na uanachama wa mzungumzaji na vikundi vingine kwa misingi mbalimbali kama vile: usawazishaji, ugumu katika safari ya kisiasa, kubaguliwa kwa jinsia ya kike.

4.5.1 Leksikoni Zinazojenga Utambulisho wa Kusawazisha Jinsia

Usawa wa kijinsia ni dhana kuwa wanaume na wanawake, wavulana na wasichana wamewekwa katika hali sawa ya kikazi na kinafasi za jamii ili kujigundua, kufurahia haki za binadamu na kuchangia kujikuza kiuchumi, kijamii na kisiasa (UNICEF, 2017). Hali ya ukosefu wa usawa wa jinsia imesababishwa na kukidhiri kwa ubabedume katika jamii (Momanyi, 2001). Hivyo, mwanamume amekuwa akitukuzwa kupitia mila, desturi na itikadi (Kobia na Mung'ahu, 2011). Usawa wa jinsia unahusu wanaume na wanawake kushirikiana kikamilifu katika shughuli za nyumbani, kifamilia na kijamii. Wabunge wanawake wanatetea usawazishaji wa jinsia katika uongozi na kazini. Katika dondoo 10, mwakilishi wa Kaunti ametumia leksikoni *tunatafuta* kuonyesha kuwa jinsia ya kike bado haijaafikia usawa katika nafasi za uongozi. Mbunge anasema:

Dondoo 10:

> Hatutaki uongozi wa kujigamba, sisi kama wamama. Tunataka uongozi wa kufanyia kazi. Watu wa mashinani wamesema wanawake wanapewa kiti cha bure. Sasa wanawake wanatafuta kiti cha M.P., Useneta Ugavana, yote *tunatafuta* kwa sababu tumefukuzwa.

(Tzm. Kiambatisho XVIII, A)

Mbunge mwanamke katika dondoo 10, ameudhishwa na tamko kutoka kwa kundi la wanaume wanaposawiri wanawake kama kikundi kinachopata kiti bure. Peo hii inadunisha viongozi wanawake kwa kuwatambulisha kama kikundi kinachopokea vya bwerere, kinapolinganishwa na kikundi cha wanaume. Ndambuki (2010), aligundua kuwa wanawake wanajiona kama kundi la watu lililo la kiwango cha chini likilinganishwa na wanaume. Katika dondoo la hotuba yake ametumia leksikoni *tunatafuta* ili kuonyesha kuwa kikundi kizima cha wanawake kimo katika harakati za kutafuta usawa. Kwa mujibu wa mzungumzaji, dhana ya *tunatafuta* viti vyote italeta usawa wa jinsia kuhusu mamlaka (Schwatz, 1992). Hivyo, kufanikiwa katika utafutaji wa viti kutabadilisha mtazamo wa kikundi kunachoamini kuwa wabunge wanawake wanapewa kiti cha bure ambacho matokeo yake ni kufukuzwa.

Kisemantiki, leksikoni *tunatafuta* ina maana ya kusaka nafasi, mamlaka ya kitawala na mahali pa mtendaji fulani katika kikundi (Chong na Druckmann 2007). Leksikoni hii imetumika katika dondoo la hotuba hii kwa maana ya kuomba kura katika uchaguzi na kushindana na wanaume. Aidha, leksikoni *tunatafuta* imetumika kupinga

dhana ya kupewa bure. Wanawake wanapinga kuhusishwa na dhana ya kupewa bure kwa sababu kitu cha bure hupatikana bila jasho, yaani kitu cha bwerere. Vilevile, inakuza dhana ya kuwepo kwa kikundi kilichomiliki uwezo zaidi ya kikundi kingine (Gregory na Holloway 2005). Hivyo, peo ya *tunatafuta*, inapinga mtazamo hasi wa kupewa bure. Dhana ya kupewa bure inazua uwepo wa wahisani na wategemezi. Katika muktadha huu, wanawake ni wategemezi kwa kuwa wanategemea viti walivyotengewa kikatiba. Viti hivyo havichangii katika mashindano baina ya jinsia zote. Zaidi ya hilo, havileti usawa wa jinsia zote. Hali hii imesababisha kudunishwa na kudharauliwa kwa mamlaka ya wanawake kuhusiana na usawa wa jinsia wanapolinganishwa na kikundi cha wanaume.

Kikatiba, wanaume hawajatengewa viti maalum, wanaweza kutafuta viti vyote katika uchaguzi. Hali hii ni tofauti kwa jinsia ya kike ambayo imetengewa kiti cha ubunge wa kaunti kama kiti maalum cha kusawazisha jinsia (Katiba ya Kenya, 2010). Vilevile, kwa mujibu wa katiba ya Kenya, 2010, njia ya kupata uongozi ni kupitia mashindano baina ya wawaniaji wa viti mbalimbali. Kwa hivyo, wabunge wanawake wanaweza kutafuta viti vyote vikiwemo, ueneobunge, useneta na ugavana ili kujiweka katika nafasi sawa na kikundi cha wanaume.

Kwa mujibu wa Atambo (2019), wanawake wamesawiriwa kama kikundi kilicho cha kiwango cha chini kikilinganishwa na wanaume katika masuala ya kisiasa. Kupitia leksikoni *tunatafuta,* mzungumzaji analenga kuhakiki kikundi cha watu wa mashinani kuwa mtazamo wao kuhusu wanawake hutadumu. Mzungumzaji anaona kuwa kikundi cha watu wa mashinani kinajigamba na kinadunisha wabunge wanawake kwa kuwatambua kama kikundi kinalopata cheo bure. Anapopinga kauli hii, mzungumzaji anahimiza wanawake wanaowania viti, watafute viti vyote, kando na uwakilishi wa wanawake, ili kuwe na usawa. Mzungumzaji anadai kuwa yeye pamoja na wabunge wenzake wamefukuzwa kutoka nafasi ya uwakilishi wa wanawake. Kupitia leksikoni *tunatafuta* mzungumzaji analenga kuonyesha utambulisho tofauti na mtazamo wa watu wa mashinani kuhusu uongozi wa wanawake. Leksikoni *tunatafuta* inakuza peo ya utambulisho wa kunyamazisha kikundi kinachodai kuwa wabunge wa kike wanapata viti bure, vilevile, inaonyesha kuwa kikundi cha wabunge wanawake kinatia bidii kuafikia usawa sawa na wanaume.

Kwa upande mwingine, mahusiano ya wanawake na wanaume hujitokeza pale wanaume wanakosa mwelekeo wa kufanya maamuzi. Mzungumzaji anadai kuwa, katika hali hii, mwanamume anafaa awaachie kina mama nafasi ya uongozi. Katika dondoo 11, mzungumzaji anasema:

Dondoo 11:

> Lakini huwa nawaambia wanaume kama hamna "*network*" toka mbele. *Patia* akina mama. Kwa sababu wamama wakiangalia mbele hawawezi wakaangalia nyuma. Sisi wamama hatutaki kuwa lusu.
> *(Lakini huwa nawaambia wanaume kama hamna mwelekeo toka mbele. Patia akina mama. Kwa sababu akina mama wakiangalia mbele hawawezi wakaangalia nyuma. Sisi akina mama hatutaki kuwa lusu.)*

(Tzm. Kiambatisho XIX, E)

Katika dondoo la 11, kirai *patia akina mama* kinabeba utambulisho wa kina mama. Kirai husishi *patia akina mama* kinaonyesha uwezekano wa kina mama wa kuchukua uongozi ikiwa wanaume watashindwa. Leksikoni *patia* katika muktadha huu, ina maana ya hamisha kitu kutoka kwa mtu mmoja hadi kwa mwingine (TATAKI, 2000). Lengo la kuhamisha linasababishwa na kupungukiwa kwa kikundi cha wanaume katika uongozi kwa kukosa mwelekeo. Jinsia ya kiume inapopungukiwa, inafaa kuwaachia wanawake walio tayari kuongoza.

Katika diskosi hii, mwanamke anajisawiri kama jinsia iliyo na uwezo zaidi kwa kuwa haitaki kuwa lusu katika shughuli ya uongozi. Kupitia Kirai *hatutaki kuwa lusu*, kikundi cha wabunge cha kina mama kinatambulishwa kwa peo chanya**.** Kikundi hiki kinasawiriwa kama kikundi cha watu kilicho na mamlaka ya kuaminika ya kusuluhisha tatizo la uongozi itakapotokea kuwa wanaume wameshindwa kuongoza. Aidha, katika uongozi wa nchi, kikundi cha kina mama kina uwezo sawa kikilinganishwa na kikundi cha wanaume katika uongozi. Kwa misingi hii, kina mama ni suluhu inapotokea kuwa wanaume wameshindwa kuelekeza. Wanawake wanaweza kuwa suluhu kwa tatizo lililopo, inapotokea kuwa wanaume wameshindwa kulikabili.

Kama ilivyo katika dondoo 10, chukulizi kutoka dondoo 11 ni kuwa kikundi cha wabunge wanawake bado hakijapata nafasi sawa za uongozi likilinganishwa na kikundi cha wanaume. Kwa sababu hii, katika dondoo 11, kikundi cha wanawake kimekosa usawa katika masuala ya uongozi. Kupitia leksikoni *patia,* zinaonyesha kuhamishwa kwa mamlaka kutoka kwa kikundi kisicho na udhaifu wa kuthibiti

mamlaka kwenda kwa kikundi cha wanawake. Aidha, inaonyesha kuwa wabunge wanawake wana mamlaka ya kupinga kile kinachosemwa ama kutendwa kinyume na matarajio ya vikundi nje. Wanawake wana imani kuwa wanaweza kuongoza kama wanaume. Hivyo, wameazimia kuchukua uongozi endapo wanaume wameshindwa. Wanaweza kufanya chochote kinachofanywa na wanaume kwa kiwango sawa.

4.5.2 Leksikoni Zinazojenga Utambulisho wa Ugumu Katika Safari ya Kisiasa

Inaonekana kuwa kuna ugumu katika safari ya kisiasa kwa wanawake ikilinganishwa na wanaume. Hali ya ugumu katika safari ni kikwazo kinachosababisha kutamauka kwa wanaopania kuafikia lengo fulani. Palipo na ugumu, pana kukosa nguvu za kuendelea ili kuafikia matarajio (Geen, 1968; Geen na Berkowitz, 1967). Dondoo 12 linaonyesha ugumu uliopo katika safari ya kisiasa ya mwanamke nchini Kenya.

Dondoo 12:

> Mwanamke asipokuwa na nguvu ya kuendelea na safari ya kisiasa, unaweza kurudi nyuma. *Changamoto* ni nyingi, unasororwa, unachunguzwa tofauti na ilivyo kwa wanaume. Mwanamke akiwa na ujasiri na moyo wa utu atakuwa kiongozi bora kuliko mwanamume.

(Tzm. Kiambatisho VI, D)

Dondoo 12 linaonyesha kuwa kuna ugumu katika safari ya kisiasa ya mwanamke. Kupitia leksikoni *changamoto* mwanamke anasawiriwa kama mtu anayepitia hali ngumu ambazo zinahitaji suluhu. Baadhi ya changamoto ni kusororwa na kuchunguzwa. Katika dondoo la hotuba yake, mzungumzaji ametaja leksikoni *changamoto*. Changamoto ni hali yoyote inayoweza kutikisa akili ya binadamu. (TATAKI, 2000). Inachukuliwa kama tukio ambalo linamfika binadamu nyakati tofauti katika maisha ya kila siku kwa kusudi la kumfundisha na kumtoa kutoka sehemu fulani ya maisha katika safari yake ya maisha (Smith, 2013). Katika safari ya kisiasa, mwanamke anasawiriwa kama mtu anayetishiwa na anayefaa kujifunza kukabiliana na baadhi ya changamoto zinazomkumba katika safari ya siasa.

Kwenye dondoo 12, leksikoni *changamoto* inahusishwa na mchakato wa kutafuta uongozi miongoni ya wabunge wanawake. Inasawiri wanawake kama wapokezi wa changamoto. Changamoto inaashiria hali ya ugumu katika safari ya kisiasa kwa mwanamke ikilinganishwa na vikundi vingine hasa kikundi la wanaume. Mwanamke anahitaji kuwa na nguvu za kihisia na kiakili ili kufaulu kisiasa kwa kupinga wanaomsorora na kumchunguza na kumwekea vikwazo. Ugumu katika siasa za

wabunge wanawake unasababishwa na kikundi-nje ambacho kinajiona kuwa bora kuliko kikundi cha wanawake. Dhana ya nguvu inayorejelewa katika uongozi, inapima uwezo wa kutumia akili baina ya vikundi vinavyoshindana ili kukwepa changamoto. Nguvu zozote ni muhimu kwa wanasiasa.

Leksikoni *changamoto* imetumika kama peo ya kutambulisha wabunge wanawake katika siasa. Wakati ambapo watendaji walio katika hali-ante wanapinga mawazo na kuanza matendo ya kubadilisha mamlaka, ugumu hutokea kwa kuwa; pingamizi huibuliwa na mgongano baina ya kikundi kinachohitaji mabadiliko na kile kinadumisha hali-ante (Lakoff, 2017). Leksikoni hii inasawiri wabunge wanawake kama kikundi kinachotatizwa na vikundi vingine kwa lengo la kulizuia kuafikia malengo sawa ya kisiasa. Hata hivyo, peo ya ugumu katika safari ya siasa uliopewa wabunge wanawake, unajitokeza kama funzo kwao; kwa kuwa, wamebaini sifa muhimu kwao ambazo zingewasaidia kuafikia malengo yao

Peo ya utambulisho wa jinsia ya kike kama jinsia inayopata changamoto katika safari ya kisiasa, unakuza mahusiano tofauti ya mamlaka. Unasawiri wabunge wanawake kama kikundi ambacho hakifai kujitosa katika masuala ya siasa. Kwa sababu hii mwanamke yeyote anayejaribu kuingia katika siasa anatikiswa akili, anasororwa na kuchunguzwa kwa minajili ya kutathimi ufaafu wake katika siasa. Katika baadhi ya jamii, mwanamke anakumbana na hali zinazoumiza nafsi, mwili na akili. Mfano katika dondoo 13, mwanamke anahusishwa na leksikoni kugongwa ili kuonyesha ugumu uliopo katika safari ya kisiasa. Katika dondoo 13, mbunge anasema:

Dondoo 13:

> Uongozi si rahisi kwa kina mama. Kwanza *unagongwa* kabla uamke; ndiyo uanze kujishuku. Wakati mwanamke anafanya kazi nzuri, wanawake wote wako sawa. Lakini ukiteleza kidogo hivi; jinsia yote inasemekana imeenda mrama. Wakati mwanamume anafanya makosa inasemekana ni mwanamume pekee yake. Kwa hivyo, tuko na jukumu kubwa kama kina mama. Ukipewa jukumu lazima ulifanye vile ilivyo. Lazima uwe na moyo mgumu. "Ukikuwa" na roho nyepesi utakuwa ukilia kila siku….

(Tzm. Kiambatisho XIX, B)

Matumizi ya leksikoni *unagongwa* inaonyesha kitendo cha kuweka maumivu mwilini kupitia kichapo kizito (Peter, 2014). Katika muktadha wa dondoo 13, leksikoni *unagongwa* inatokana na kuhakikiwa kwa mtazamo hasi na vikundi pinzani kwa

minajili ya kudhalilisha mtu. Peo ya kugongwa unazua dhana ya mwanamke anapokea maumivu yanayosababishwa na wanakikundi-nje. Kikundi-nje kina mamlaka makubwa kuliko mzungumzaji. Anayesababishia wabunge wanawake maumivu, anasawiriwa kuwa na mamlaka zaidi ya mbunge anayenuia kuwaniaji kiti chochote cha uongozi.

Leksikoni *unagongwa* inazua dhana ya maonevu. Katika dondoo hili, leksikoni *unagongwa* ina matokeo hasi kwa mzungumzaji kwa kuwa. Mzungumzaji huanza kujishuku na kulia kila siku. Leksikoni *unagongwa* imetumiwa kuonyesha mahusiano yaliyopo baina ya jinsia ya kike na ya kiume katika kinyang'anyiro cha kutafuta mamlaka. Linakuza hali ya wanawake kutafuta mabadiliko huku wanaume wakidumisha mamlaka yao kwenye nafasi za uongozi (Momanyi 2001). Licha ya ugumu uliopo katika safari ya kisiasa, mwanamke anaweza kuwa kiongozi bora ikiwa ana ujasiri na roho ngumu.

Katika dondoo 12, mbunge anafikiri kuwa suluhu la changamoto kwa mwanamke katika suala la uongozi ni kuwa na ujasiri na moyo wa utu. Ikiwa mwanamke ana sifa ya ujasiri na moyo wa utu, atakuwa kiongozi bora kuliko mwanamume**.** Aidha, katika dondoo 13 mzungumzaji anaona kuwa ni lazima mwanamke awe na roho ngumu ili kufanikiwa kisiasa. Uchanganuzi wa sentensi zilizotajwa, unaonyesha ujasiri na moyo wa kuvumilia miongoni mwa mwanamke ili kupata suluhu kwa changamoto zinazokumba mwanamke katika suala la uongozi wa kisiasa. Aidha, mbunge huyu anataja sifa ya ujasiri na roho ngumu kama sifa bora kwa wabunge wanawake. Ujasiri ni sifa ya ushujaa. Ushujaa ni sifa muhimu kwa wanaopania kupata ushindi (Sosoo, 2018). Sifa za ujasiri na roho ngumu zinapokosekana katika siasa kwa wanawake, ushindi wa kina mama hukumbwa na changamoto.

Peo ya utambulisho, kupitia leksikoni *changamoto* na *kugongwa* zinaonyesha kuwa mwanamke ni mpokezi wa matatizo yanayosababishwa na kikundi-nje hasa, wanaume na wanawake. Kikundi-nje katika safari ya kisiasa. kinalenga kupinga mapema kila hatua za mwanamke katika safari ya kisiasa. Kwa mujibu wa mbunge mwanamke, kikundi cha wanawake kinaweza kufaulu ikiwa kitapata nguvu za roho na ujasiri wa kupambania mamlaka na kikundi-nje.

4.5.3 Leksikoni Zinazojenga Peo ya Kubaguliwa kwa Wanawake

Haki ni wazo la kimaadili ama la kifalsafa, kwamba watu wanapaswa kutendewa bila mapendeleo, kwa njia inayofaa kisheria na waamuzi wa sheria (Katiba ya Kenya, 2010). Katiba ya Kenya, aidha, inahakikisha kuwa sheria zinapaswa kuhakikisha kuwa hakuna madhara yoyote yanayompata mtu. Panapotokea madhara, hatua ya kusuluhisha tatizo hilo inachukuliwa ili kulinda haki ya kila mtu dhidi ya kuingiliwa na serikali, taasisi na mtu binafsi (Katiba ya Kenya, 2010).

Haki hulinda na kuwasaidia watu kuishi maisha yenye hadhi na ya maana (Enke, 2020). Haki za binadamu zinapatikana katika Mswada wa Haki, Sura ya 4 ya Katiba ya Kenya. Haki hizi zinalinda binadamu dhidi ya unyanyasaji, ushambuliwaji na kutishiwa kwa haki zao na vikundi vingine. Katika dondoo 14, haki za kidemokrasia zimebaguliwa na kauli ambazo zinapinga kuchaguliwa kwa wasichana warembo kama viongozi wa kisiasa. Mzungumzaji anasema:

Dondoo 14:

Wanasema ati *tusichague* wasichana warembo, *tusichague* wale wamepaka *lipstick*, tunataka kuwapatia taarifa ya habari. Kila mwanamke katika Kaunti ya Taita Taveta ni mrembo. Tunataka kiongozi ambaye atatetea wanawake katika kazi na katika uongozi.
(Wanasema ati tusichague wasichana warembo, tusichague wale wamepaka vidomwa, tunataka kuwapatia taarifa ya habari. Kila mwanamke katika Kaunti ya Taita Taveta ni mrembo. Tunataka kiongozi ambaye atatetea wanawake katika kazi na katika uongozi.)

(Tzm. Kiambatisho VII, E)

Katika dondoo 14, wasichana warembo wananyimwa haki za kidemokrasia za kuchaguliwa. Kwa hivyo, mzungumzaji ameitumia leksikoni *"ati"* kubeza wanakikundi-nje ambacho kinawabagua viongozi wanawake kwa misingi ya urembo wao. Vilevile, ametumia Kirai *ati tusichague* kuonyesha kuwa mahitaji ya kikundi cha wanawake kinacholenga kuwania viti mbalimbali vya uchaguzi yanakinzana na mtazamo wa kundi nje "wao." Katiba ya Kenya ya (2010), inatetea kwamba, Kenya ni nchi ambayo inategemea maadili muhimu ya haki za binadamu, usawa, uhuru, demokrasia, haki ya kijamii na utawala wa sheria. Kwa mujibu wa Katiba ya Kenya (2010), suala la uchaguzi ni haki ya kidemokrasia ya kila mtu wa jinsia yoyote. Haifai mtu yeyote kuzuia mwenzake kuwania kiti chochote kwa misingi ya jinsia.

Kwa mujibu wa dondoo 14, mzungumzaji anateta kwa sababu wasichana warembo wanabaguliwa na vikundi vinavyopinga haki za kidemokrasia za kuchaguliwa kwa wanawake katika nafasi za uongozi. Matumizi ya leksikoni *tusichague* yanaonyesha mtazamo wa kiubaguzi. Leksikoni *tusichague* imetumika kupendelea kikundi fulani kwa kuwa inaendeleza matendo ya kiubaguzi dhidi ya wanawake (Li na Hseek, 2022). Kikundi-nje kinabagua wanawake kijinsia kwa misingi ya maumbile kama vile kupaka vidomwa na urembo. Kikundi-nje, "wao," linadai kuwa wanawake wanaolenga kuwania viti hawafai kuchaguliwa kwa sababu wanatumia muda mwingi kujipodoa. Mtazamo wa kundi-nje ni kuwa, harakati za kujirembesha, zinapoteza muda muhimu wa kuhudumia watu.

Kauli za wabunge wanawake zinakuza picha kuwa, hakuna usawa wa kijinsia kwenye ajira na utawala, hivyo, mzungumzaji anatetea wanawake dhidi ya ubaguzi huu anaposema kuwa yeye na kikundi cha wanawake kinataka kiongozi atakayetetea jinsia ya kike katika uongozi. Sauti ya mzungumzaji inatambulisha mtazamo wa kikundi cha wanawake, mwelekeo na mahitaji ya wanakikundi kuhusu uchaguzi. Mzungumzaji anaongoza wanajamii kubadilisha mtazamo unaopinga kuteuliwa kwa wanawake kwa kubaguliwa kwa misingi ya maumbile na jinsia.

Kupitia peo ya utambulisho wa aina hii, jinsia ya kike inasawiriwa kama kikundi kilichowekwa kando katika masuala ya uongozi wa kisiasa. Wazo linalokuzwa kupitia leksikoni *tusichague* wasichana warembo ni la kiubaguzi. Leksikoni *tusichague* inakuza mtazamo wa kiubaguzi dhidi ya jinsia ya kike. Jinsia hii inabaguliwa kwa misingi ya maumbile kiasi kwamba maumbile yao pamoja na tabia zao zinatumika na kikundi-nje kama misingi ya kudumisha mamlaka yao. Kikundi cha wanawake kinaweza kuchunguzwa ili kutathimini peo zinazotumiwa kutambulisha jinsia nzima. Peo ya kutambulisha kikundi cha wanawake imejitokeza katika kiwango kinachofuata:

4.6 Leksikoni Zinazojenga Utambulisho wa Wanawake kama Kikundi

Peo ya utambulisho wa kikundi, hurejelea peo ya jumla zinazohusishwa na kundi nzima wakati wa maingiliano (Hecht na wenzake, 2005). Katika peo za utambulisho wa kikundi, mahusiano ya vikundi huongoza mwanakikundi kuwa na fikira pamoja na tabia za kikundi chake wakati wa maingiliano (Iyenger, 1991). Kwa hivyo, huunda

utambulisho wa mtu binafsi. Utambulisho wa kikundi hujengwa na maneno yanayochukua jukumu la kuleta hisia za ushirikisho kwa kikundi (Hogg keshatajwa).

Reicher na wenzake (2018), wanasema kuwa "tunaweza kujenga uhalisia kuhusu imani yetu kwa kujilinganisha na wanakikundi chetu". Hivyo kikundi anachojitambulisha kwacho mtu kinatambulishwa kwa mtazamo wa mwanachama. Ni kwa njia hii, ambapo mtazamo wa mtu binafsi hupangwa na kubadilishwa kuwa tabia na kaida za kikundi husika. Hatimaye mtazamo huo ukajumuishwa kwa kikundi na kuwa mtazamo wa kikundi, jamii na taasisi husika kama itakavyodhihirika kupitia mada mbalimbali katika sehemu hii.

4.6.1 Leksikoni Zinazotambulisha Wanawake kwa Peo ya Uwajibishaji

Kupitia kishazi sisi "wamama", utambulisho unaoshirikisha uanachama kwa kikundi unadhihirika. Utambulisho wa aina hii, hutumika kuonyesha uanakikundi ili kukitambulisha kwa sifa fulani kama vile: sifa ya kuwajibisha vikundi vingine na sifa zingine, katika dondoo hili, wanawake wanahusishwa na sifa ya kuwajibisha vikundi vya watoto na magavana:

Dondoo 15:

> Sisi "wamama" tunapotuma mtoto dukani, tunampa shilingi elfu moja kununua vitu. Kesho akitaka kitu kingine, unamwita na kumwuliza ile pesa ya jana ulitumia namna gani? Kile magavana wetu wanafanya tunapowaita kwa zile kamati zetu za *uangalizi*, tunawaambia mje tuongee mambo ya zile pesa tuliwapatia *last year*, hawataki kuja huko bunge. Tunawaita bungeni waje wanakataa kuja na wanataka waongezwe mgawo wa Kaunti.
> *(Sisi "wamama" tunapotuma mtoto dukani, tunampa shilingi elfu moja kununua vitu. Kesho akitaka kitu kingine, unamwita na kumwuliza ile pesa ya jana ulitumia namna gani? Kile magavana wetu wanafanya tunapowaita kwa zile kamati zetu za uangalizi, tunawaambia mje tuongee mambo ya zile pesa tuliwapatia mwaka uliopita, hawataki kuja huko bunge. Tunawaita bungeni waje wanakataa kuja na wanataka*
> *waongezwe mgawo wa Kaunti.)*

(Tzm. Kiambatisho XVII, A)

Katika muktadha huu, jukumu la kuwajibisha linakuzwa na leksikoni *unamwita* kwa lengo la kumuuliza. Leksikoni *unamwita* na *kumwuliza* imetumika kutambulisha peo ya kikundi kizima cha kina mama na sifa ya kuwajibikia matumizi ya pesa nyumbani. Kitendo cha kuita, kinaashiria kutaka mtu aje karibu ili kuulizwa na kujiba maswali fulani (Mathes na Kohring, 2008). Kimetumika kuonyesha nani atawajibikia matendo ya kuhakikisha kuwa kuna uwazi, matokeo na utendaji bora. Kitendo hiki

kinatambulisha mamlaka na uanachama wa mzungumzaji kwa kikundi chake. Kinaonyesha kuwa mamlaka ya kina mama ni makuu yakilinganishwa na mamlaka ya mtoto na magavana. Vilevile, kinaonyesha ujuzi na mahitaji ya kila kikundi kuhusu matumizi ya pesa.

Peo za utambulisho huathiriwa na masuala mbalimbali kama vile: matukio ya kihistoria, hali za kisiasa, hali ya mzungumzaji na hali za wasikilizaji wakati wa mazungumzo (Berger na Luckmann, 1966). Hivyo katika muktadha huu, peo ya kikundi cha kina mama katika dondoo 15 imeathiriwa na matendo na maingiliano ya mama na watoto nyumbani. Aidha, kikundi cha kina mama kinaonekana kuwa na sifa ya kuwajibisha mtoto kupitia leksikoni *unamwita* kwa lengo la kuuliza kuhusu matumizi ya pesa za jana. Dhana ya kuita ili kuuliza inatambulisha mtazamo wa kosa na aliyefanya kosa. Hivyo, kwa mtazamo wa Swann na wenzake (2003), kila mwanakikundi anafaa kujitambulisha kimatendo, kwa kuonyesha matendo yanayothibitisha kuwa yeye ni mmoja wa kikundi kilicho na mamlaka ya kuita na kuuliza kuhusu matumizi ya pesa. Kwa misingi hii, kila mwanamke ana tabia ya kikundi chake ya kuwajibisha mtoto wake kuhusiana na matumizi ya pesa.

Mzungumzaji anatumia leksikoni *unamwita* ili kukuza taswira ya utangamano wa mama na mtoto katika shughuli za kurekebisha tabia za mtoto nyumbani. Anayewajibisha huwa na mamlaka kuliko yule anayewajibikia matendo yake (Ijengar, 1990). Kwa kuwa anayewajibikia matendo anafaa kumwarifu anayemwajibisha kuhusu maamuzi yake na matendo yake, la si hivyo, atakuwa amefanya makosa yanayostahili adhabu (Kyriacou, 2008).

Mtazamo wa "mama" ni kuwa, mtoto anapopewa shilingi elfu moja kwenda kununua bidhaa mbalimbali dukani, anastahili kurudisha salio.Vilevile, anafaa kueleza namna alivyotumia pesa alizopewa na mamake. Ikiwa atakosa kuwajibikia matumizi ya pesa, atakuwa amekosa maadili ya kutumia pesa, hivyo, mama atawajibika kumwita na kumtaka kuwajibikia matumizi ya pesa alizopewa. Atamuuliza salio na namna alivyotumia shilingi elfu moja. Jukumu la kuuliza salio linamsaidia mamake mtoto kujua namna pesa zilivyotumiwa na mtoto wake. Jukumu hili, aidha, linajitokeza katika muktadha wa maingiliano ya mama, kama mwanakamati ya uangalizi, na magavana. Mama aliye katika kamati za uangalizi anajukumikia maadili ya magavana kuhusiana na matumizi ya pesa walizopewa. Kwa misingi hii, mzungumzaji, kama

mwanakamati ya uangalizi, anapitisha ujumbe kwa magavana kupitia tajriba yake na mtoto. Anatambulisha majukumu ya magavana na ya mtoto kama majukumu sawa ili kuonyesha kuwa magavana pia wanafaa kuwajibikia pesa za umma ambazo walipewa na serikali.

Peo za utambulisho wa aina hii, inatambulisha nafasi tofauti za mamlaka kati ya kina mama, walio kwenye kamati ya uangalizi, na magavana kutoka kaunti mbalimbali za Kenya. Peo hii vilevile, inaonyesha kuwa kikundi kilicho katika kamati angalizi kinawajibisha magavana kuhusu matumizi ya pesa walizopatiwa na serikali kuu. Peo ya utambulisho wa kuwajibisha inajenga mzungumzaji-ambaye ni mwanamke- kama mmoja wa kikundi kinachowajibikia maadili na uwazi kikilinganishwa na vikundi vingine katika jamii. Kikundi cha kina mama kinawajibikia matumizi ya pesa, vilevile, ahadi kama inavyoonekana katika dondoo la hotuba:

> **Dondoo 16:**
> Hebu tupitishe mswada huu ili tuinue kina mama wa Kenya. Sote tusimame na wanawake ambao wataamuka asubuhi sana kutupigia kura. Ni wanawake pekee ndiyo *hujitolea*. Inasemekana kuwa ikiwa mwanamke atakuahidi, atakupa.
>
> **(Tzm. Kiambatisho XXII, C)**

Katika dondoo 16, wanawake wamepata peo ya kipekee ya *kujitolea* kila anapoahidi kitu. Dhana ya *kujitolea* inaonyesha kitendo cha kimakusudi cha kuwajibikia, kuaminisha na kujenga mahusiano mazito yaliyo na uwezo wa kushawishi na mamlaka (Lee, 2015). Leksikoni *kujitolea* ni kitendo kinachohusishwa na wanawake kwa muda mrefu hivi kwamba, jamii inafahamu mwanamke kwa sifa ya kuahidi na kutimiza ahadi. Leksikoni *inasemekana* inatumika kutia nguvu utambulisho wa mwanamke wa kuahidi wengine na kuwatimizia ahadi hiyo. Mtu aliyeweka ahadi hutenga muda na nguvu zake ili kuhakikisha kuwa ahadi imeafikiwa (Lee keshatajwa). Hivyo, dhana ya kuweka ahadi inasisitiza ufululizo wa uwepo kwa ajili ya kutenda kuliko kusema tu. Katika muktadha huu, anayewekewa ahadi na mwanamke ana imani kuwa itatimizwa, kwa kuwa, kuna itikadi kuwa mwanamke hutimiza ahadi aliyoweka kwa wengine.

Mzungumzaji anatambulisha jinsia ya kike kama jinsia inayoweza kushawishi na yenye mamlaka na uwezo wa kuathiri matokeo. Kupitia peo ya utambulisho wa kujitolea, mzungumzaji anajenga sifa nzuri ya kutegemewa na uaminifu kwa wanawake. Sifa hizi ni nguzo kuu za kushawishi wengine na kupata mamlaka.

Kujitolea ni zao la kujiamini na kuamini nafsi kuwa unaweza kupata unachotaka. Hivyo, kikundi cha wanawake kinatambulishwa kama mfano bora wa kuzingatia maadili ya ahadi. Vilevile, kikundi cha wanawake, kinatambulishwa na uanamapind

4.6.2 Leksikoni Zinazotambulisha Wabunge Wanawake kwa Peo ya Mapinduzi

Mwanamapinduzi ni mtu anayejaribu kuleta mabadiliko kwa lengo la kuondoa hali-ante katika jamii na taasisi mbalimbali (TATAKI, 2000). Mabadiliko ya kimapinduzi hufanywa kwa haraka na hutarajiwa kubadilisha mamlaka, mawazo na matendo ya washikadau fulani katika siasa, jamii na taasisi za kijamii (Schimidt, 2023). Uanamapinduzi hudhihirishwa kupitia matumizi ya leksikoni inayosawiri kikundi-nje kwa njia hasi huku ikionyesha umuhimu wa kuondoa hali-ante ya kikundi maalum cha kijamii (Otieno, 2012). Schmidt (keshatajwa) anadai kuwa misingi ya ukinzano wa maono baina ya vikundi viwili, hukuza taswira ya mwanzo wa mapinduzi. Mapinduzi huafikiwa kupitia uteuzi na utumiaji wa leksikoni ambazo huonyesha mkinzano wa imani, misimamo ya kiitikadi ya mzungumzaji. Kwa mfano, dondoo lifuatalo linaonyesha uanamapinduzi wa wabunge wanawake. Mzungumzaji anatambulisha kikundi cha wanawake kwa peo ya mapinduzi kwa kutumia neno *hatutakubali* katika dondoo la hotuba yake:

Dondoo 17:

> Kuna wengine ambao wameathirika na tamaduni zilizopitwa na wakati. Wanafikiri kuwa wanawake ni chombo tu. Ndiyo sababu utawasikia watu wengine ambao wamekuwa serikalini kwa miaka zaidi ya 20 wakimtazama mwanamke kama chombo cha mapenzi. *Hatutakubali* muwafanye wanawake wanasiasa kuwa vyombo vya mapenzi ili muwe mkiwatambulisha kimapenzi.
>
> **(Tzm. Kiambatisho XXI, B)**

Otieno (2012), anasema kuwa mzungumzaji huteua na kutumia leksikoni fulani ili aweze kufikia athari fulani katika mazungumzo yake. Katika dondoo 17, mwanamke anapinga mtazamo wa kikundi-nje kuwa mwanamke ni chombo cha mapenzi. Leksikoni *hatutakubali.* Dhana *hatutakubali* inaonyesha kuwa wanawake wanaasi mtazamo wa kutambulishwa kama chombo kinachotumika kwa shughuli za mapenzi. Kwa hivyo, ikiwa mwanamke ni chombo cha mapenzi, itafasiriwa kwamba, nafsi yake, mwili wake na jukumu lake ni kuhudumia mwanamume na kumstarehesha (Indede, 2011).

Katika dondoo 17 leksikoni *hatutakubali* inakuza thamani ya ujielezaji na inachukuliwa kama mtazamo na imani ya kikundi cha wanawake. Inatumiwa kutaja na kutambulisha mahitaji ya wanawake. Leksikoni hii, inazua dhana ya kupinga peo hasi ambazo zinashusha mamlaka ya wanawake na kuwaweka chini ya mamlaka ya wanaume, wanaporejelewa kwa peo ya chombo. Aidha inapinga utambulisho wa wabunge wanawake kuwa kifaa cha kufanyia mapenzi. Vilevile, leksikoni *hatutakubali* iliteuliwa na watumiaji lugha kimaksudi ili kuunda itikadi na kupinga utambulisho hasi kwa mwanamke.

Katika lugha, istilahi, leksikoni na virai vinavyorejelea dhana ya mapinduzi, huleta mhemko na husisitiza sifa hasi kwa kikundi-nje huku zikizua sifa chanya za kikundi-ndani (Habwe, 1999; Otieno, 2012). Kwa mfano, katika dondoo 17, mwanamke anapachikwa sifa ya kufurahisha mwanamume, anaporejelewa kama chombo cha mapenzi. Urejelezi huu unapingwa na mzungumzaji kupitia leksikoni *hatutakubali***.** Dai la mzungumzaji pamoja na jinsia nzima ikiwemo wabunge wanawake ni kuwa, jinsia yote inafanywa chombo cha mapenzi na kikundi- nje hivyo inadunishiwa mamlaka yao na kikundi-nje**.** Kupitia peo ya utambulisho, dai la kikundi-nje ni kuwa, wanawake hawana maamuzi kuhusu mwili wao. Aidha, wanawake wanatarajiwa kumfurahisha wanaume na kuleta furaha na starehe kwao kwa kuwachangamkia maishani (Kibet na wenzake, 2021).

Peo wa utambulisho wa mwanamke kupitia leksikoni *hatutakubali* unaonyesha kuwa wanawake wanalenga kupindua taratibu zilizodumishwa na vikundi vya watu waliokaa serikalini kwa muda mrefu. Leksikoni inayoonyesha mapinduzi inafaa kuonyesha ufasiri wa kuondoa taratibu zilizopo (Monaja, 2021). Matumizi ya leksikoni *hatutakubali* yanachangia kuendeleza shughuli ya mapinduzi dhidi ya watu walio na mtazamo kuwa wanawake ni chombo cha mapenzi. Bali na mapinduzi wanawake wanatambulishwa na uadilifu.

4.6.3 Leksikoni Zinazotambulisha Kina Mama kwa Peo ya Uadilifu

Sifa ya uadilifu katika dondoo la hotuba za wabunge wanawake inadhihirika kupitia ushauri uliotolewa na mbunge mwanamke kwa wanaume. Maadili hutolewa na wataalamu walio na tajriba pana kwa watu wachanga. Wanaoadilisha hujihisi kuwa na mamlaka zaidi ya wengine (Van Dijk, 2006). Katika dondoo 18 wabunge

wanawake wanatetea maadili ya ndoa kupitia ushauri wa *kutangaza "mpango wa kando" mapema*:

Dondoo 18:

> Asante sana kwa sababu ya yote ambayo tumesikia hapa naomba wanaume muwe mkitangaza msimamo kwanza. Msije mkatupasua roho. Sisi kama kina mama wakati huu wa huzuni, msimamo wa *kutangaza mpango wa kando* mapema ni mzuri.
>
> **(Tzm. Kiambatisho VII, A)**

Katika dondoo 18, mbunge mwanasiasa anashauri wanaume *kutangaza* mipango ya kando mapema. Anatangaza msimamo wa kikundi cha kina mama pale anapotambulisha kikundi hiki kwa peo ya uadilifu. Kina mama wanaelekeza jamii kuhusu masuala ya ndoa. Vilevile, anatambulisha msimamo wa kikundi cha kina mama kuhusiana na kitendo cha kuficha mahusiano nje ya ndoa. Anaonyesha kuwa wanandoa wamekosa maadili kwani wanaweka ndoa za siri yaani "mpango wa kando. *Mpango wa kando"* ni kirai kinachotumika kurejelea mahusiano ya kimapenzi na mtu aliye katika ndoa (Harris, 2020). Hali ya kuweka "mpango wa kando," kwa mujibu wa jamii, ni ukiukaji wa maadili ya ndoa kwa kuwa inatambuliwa kama mahusiano ya siri na yasiyo halali (Christof, 2018). Pengine ni kukosa uaminifu katika ndoa ama ni tendo la uasherati. Kitendo cha kuwa na "mpango wa kando" na kumficha hadi kifo ni jambo linashtua kina mama wote kwa jumla. Mshtuko unaosababishwa na kufichuka kwa "mpango wa kando" haustahimiliki na mwanamke yeyote.

Mzungumzaji anadhamiria kuonyesha umuhimu wa kufahamishana baina ya wanandoa kuhusu "mipango ya kando" iliyoko kabla ya vifo vyao kupitia leksikoni *kutangaza*. *Kutangaza mipango ya kando mapema* ni jambo nzuri kwa kuwa kitendo hicho kitakinga wanawake dhidi ya vituko vya kuajabisha vinavyoibuliwa na mipango ya kando hasa wakati wa mazishi (Macke, 2024). Katika muktadha huu, mbunge mwanamke anatumia leksikoni *vizuri* kuonyesha ufaafu wa *kutangaza "mpango wa kando" mapema.* Leksikoni *vizuri* inavumisha ufaafu wa mwelekeo wa kutangaza "mpango wa kando" mapema. Tendo la kutangaza "mpango wa kando" mapema unafaa kumilikiwa na wanandoa hasa wakiwa hai. Aidha, inakashifu kujitokeza kwa "mpango wa kando" baada ya kifo cha mwanandoa aliyehusika na mipango hiyo.

Peo ya utambulisho wa wanawake kama kikundi linalotetea maadili ya ndoa, zinatumika kuweka wazi hitaji la maadili katika ndoa. Unaonyesha uwezo na mamlaka ya kikundi cha wanawake katika kudhibiti mahusiano ya ndoa. Peo hizi, zinatambulisha mbunge mwanamke sehemu ya kikundi cha jamii kinachotetea uwazi na maadili ya wanandoa, licha ya kuwa anakashifu sehemu ya wanawake walio katika mahusiano na wanaume waliooa. Kwa upande wa mamlaka, "mpango wa kando" hana mamlaka sawa na wanandoa licha ya kuwa anachangia katika mahusiano ya kimapenzi na kikundi kilicho katika ndoa. Vilevile, mahusiano ya "mpango wa kando" hajajakubaliwa katika jamii. Katika dondoo 19, mbunge ametamaushwa na utovu wa maadili uliopo serikalini. Anatetea maadili ya viongozi wa nchi kupitia leksikoni *kuhifadhi*. Anaonyesha kuwa kikundi cha viongozi haliwajibikii maadili kwa kuwa limezidisha wizi. Mbunge anasema:

Dondoo 19:

> Tunaomba mukae hadi mwenyezi Mungu atoe jibu la yule ambaye atasimamia maisha ya Wakenya. Hadi Kenya iwe taifa ambalo litawapenda Wakenya na *kuhifadhi* Wakenya kutokana na minyororo ya wezi, minyororo ya majambazi, ya wafisadi na watu ambao watatingiza vijana hadi wanakufa kiholela, maiti nyingi ni za vijana wetu. Utawala huu ni wa wezi. Hata ule wa (jina limebanwa) hukuiba hivi. Hata ule wa serikali ya Kwanza hukuiba hivi jameni. Wakenya tumechoka. Kina mama tumechoka.

(Tzm. Kiambatisho III, A)

Mzungumzaji anazungumza kwa niaba ya Wakenya na wanawake wote kwa jumla. Anatambua wanawake kama kikundi maalumu licha ya kuwa, kikundi la wanawake ni sehemu ya Wakenya. Mzungumzaji anaonyesha kuwa Wakenya na wanawake wamechoshwa na minyororo ya uovu serikalini. Anaendelea kuonyesha kuwa wote wanahitaji hifadhi kutokana na watawala waovu. Mzungumzaji anatambua kina mama kama kikundi kilichochoka. Anasema "*kina mama tumechoka"* ili kutambulisha msimamo wa kikundi cha wanawake kuhusiana uchovu unaotokana na minyororo ya wizi, ufisadi na ujambazi. Mzungumzaji ameafikia haya, baada ya kufanya ulinganisho wa serikali iliyoko na serikali zilizotangulia. Kutokana na maneno ya mbunge huyu, wanawake wanatambulishwa kama jinsia iliyowajibikia maadili. Peo zinazoonyesha uadilifu zinatokana na matumizi ya leksikoni *kuhifadhi* katika sentensi "kuhifadhi Wakenya kutokana na minyororo ya wezi, minyororo ya majambazi, wafisadi na watu ambao wanatingiza vijana hadi wanakufa kiholela."

Katika muktadha huu, leksikoni *kuhifadhi* imetumika kwa maana ya kulinda Wakenya dhidi ya ukandamizaji wa wafisadi na wezi wa mabavu. Lengo la kuhifadhi Wakenya ni kuwaondolea dhiki na tishio la maisha linalotokana na matendo maovu ya viongozi walio serikalini. Wanaojitambulisha kwa leksikoni *kuhifadhi,* wanasawiriwa kama kikundi kinachopinga utovu wa maadili ya viongozi pamoja na matendo yao ya kukandamiza wanawake, vijana na Wakenya. Ukosefu wa maadili ni miongoni mwa minyororo inayowafunga Wakenya, vijana na wanawake. Minyororo hii inakandamiza na kukosesha wakenya na wanawake matumaini.

Kwa mujibu wa dondoo 19, leksikoni *kuhifadhi* inaonyesha kuwa wanawake na Wakenya wanahitaji ulinzi kwa kuwa wamekinaishwa na jinsi hali ilivyo kwao. Wakenya na wanawake wamewekwa chini ya mamlaka dhalimu ya utawala usio na maadili, hivyo, mbunge mwanamke anajizatiti kuomba Mungu alete kiongozi mwema na mkombozi wa Wakenya na wanawake. Kiongozi atakayeokoa Wakenya na wanawake kutoka kwa minyororo ya viongozi dhalimu serikalini.

Peo ya utambulisho zinazokuzwa na leksikoni *kuhifadhi* dhidi ya minyororo zinaonyesha hitaji la kubadilisha hali inayokandamiza wanawake na Wakenya kwa jumla. Leksikoni *kuhifadhi*, inasisitiza mchakato wa kubadilisha mamlaka tawala yasiodumisha maadili kwa kuwa, watu wamechoshwa nayo. Aidha, inaashiria kusitishwa na kuondolewa kwa uongozi usio na maadili ili kurekebisha uozo unaozuliwa na uongozi huo. Kupitia mtazamo huu, wabunge akina mama wanatoa kauli za kutetea wanawake na wananchi ili wawe na kiongozi mwenye maadili na mkombozi wa Wakenya pamoja na wanawake. Aidha, inawasawiri na kutambulisha kikundi cha wanawake kama kikundi kinachowajibikia maadili katika uongozi kwa kuwa kimeathiriwa na uongozi usiofaa.

SURA YA TANO

MBINU ZA PEO ZA UTAMBULISHO KATIKA DISKOSI ZA WABUNGE WANAWAKE KUTOKA BUNGE LA TAIFA

5.1 Utangulizi

Sura hii imechunguza mbinu za peo za utambulisho zilizotumika katika diskosi za wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa. Utafiti huu umeonyesha kuwa sitiari, virainasa, usimulizi na ulinganisho ulitumika na wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa kutambulisha masuala mbalimbali kuhusu jinsia ya kike. Mifano ya mbinu za peo zilizotumika, zilidondoshwa na kujadiliwa ili kuonyesha namna mbinu hizo zilichangia kuunda peo ya utambulisho wa wabunge wanawake.

5.2 Matumizi ya Sitiari Katika Peo ya utambulisho

Sitiari ni ulinganisho wa moja kwa moja wa dhana mbili. Kwa mujibu wa Underhill (2011), kauli za kisitiari hufafanua dhana moja kwa sifa za dhana nyingine kwa njia fiche. Msomi huyu anaendelea kusema kuwa, sitiari hutumika kama mbinu ya lugha inayozua uhusiano ulio wa moja kwa moja baina ya vitu, watu na hali mbalimbali maishani. Hivyo, mtumiaji wa lugha huelewa dhana moja kwa misingi ya dhana nyingine. Peo za utambulisho hulenga kutambulisha dhana lengwa huku zikificha sifa zingine za dhana hiyo hiyo. Huchangia kuzalisha urejelezi maalumu ili kuafikia maana ya mzungumzaji (Thebodeau, 2017), kwa hivyo, ufahamu wa sitiari hutegemea ungamuzi wa sifa za dhana msingi. Kwa mujibu wa diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa, sitiari zilitumika kutambulisha jinsia ya kike kwa misingi ya majukumu yanayotekelezwa na jinsia hiyo. Utafiti huu umechanganua aina za sitiari zilizotumiwa na wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa. Umeangazia leksikoni katika kiwango cha dhana dhanifu kama alivyoasisi Brugman na wenzake (2019).

5.2.1 Utambulisho Kupitia Sitiari za Dhanifu

Sitiari za dhanifu ni ulinganifu wa kitamathali ambapo dhana hueleweka kwa misingi ya dhana nyingine (Gaichu, 2016). Katika hali hii, dhana lengwa hueleweka kwa misingi ya dhana chanzi kupitia upanuzi wa maana wa dhana chanzi (Wilson na Sperber, 2012). Baadhi ya sitiari dhanifu zilizotumiwa na wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa la Kenya zinaonyesha kuwa wabunge wanawake waliegemea kwenye jinsia ya kike pamoja na kuonyesha maingiliano ya kimajukumu ya jinsia ya kike kama inavyodhihirika katika dondoo lifuatalo ambapo mbunge anasema:

Dondoo 20:

> Kule kwetu wananiita *simba jike*. Ukipenda *the queen of Laikipia*. Mimi si mtu wa "kukatiwa na (jina limebanwa). Sauti yake ni kama ya "demu. Mimi ninatafutanga *tall dark and handsome*. Jamaa "*anayenikatia"* kisiasa ni *(jina limebanwa)*. Anajua kubonga.
> *(Kule kwetu wananiita simba jike. Ukipenda malkia wa Laikipia. Mimi si mtu wa kutongozwa na (jina limebanwa). Sauti yake ni kama ya binti. Mimi hutafuta kijana mrefu, mweusi na mtanashati. Jamaa anayenitongoza kisiasa ni (jina limebanwa). Anajua kujitetea.)*

(Tzm. Kiambatisho XXI, A)

Katika dondoo 20, mzungumzaji ametambuliwa kama *simba jike*. Mbunge amesema kwamba anaowakilisha wanamtambua kwa peo ya *simba jike.* Simba jike ndiyo mtazamo wa kikundi-nje wa kutambua mzungumzaji kisitiari (Calabrese, 2016). Msomi huyu anaendelea kudai kuwa peo zinaweza kutambulisha mtazamo wa mtu katika hali anuwai. Sitiari ina uwezo wa kipeo ambao huchangia kuleta mtazamo mbalimbali wa dhana inayoshughulikiwa (Demjen na Demmen, 2018). Hivyo, Mbunge wa kaunti aliposema kuwa watu wa Laikipia wanamtambua kwa sifa kama *simba jike*, anapitisha itikadi yake kupitia sifa za mnyama wa mwituni anayejulikana kama *simba.*

Demjen na Demmen (keshatajwa) wanasema kuwa, sitiari dhanifu husababishia mtu kufikiri zaidi kuhusu dhana inayorejelewa kwa kuunda fasiri na uhalisia wa maisha kupitia dhana hiyo. Hivyo, dhana ya *simba jike* ina sifa zifuatazo za kimwonekano: kwanza; simba ana macho mekundu, hana masharubu marefu kama simba wa kiume ila hana tambo la nguvu (Kamau, 1994). Mtaalamu huyu anaendelea kueleza kuwa, simba jike ni mnyama aliyesifika mawindoni kwa kuwa ni mkali, mwenye mbio na mwenye shabaha, kwa kuwa, hulenga windo lake bila kubadili nia. Aghalabu, tabia hii humletea ushindi anapowinda.

Kufananishwa kwa mbunge wa kaunti na *simba jike*, ni zao la mlingano wa kitabia wala si umbo. Kufanana kwa simba jike na mbunge wa kaunti kunatokana na uwezo wa kuweka mikakati ya kujitafutia kura kwa ujasiri na bidii. Kwa sababu hii, mzungumzaji anasawiriwa na wanaeneo lake kama mtu aliye na sifa za *simba jike.* Aidha, maana ya mzungumzaji itawekwa wazi na namna sifa zake zinavyoafikiana na sifa za simba. Katika muktadha wa kampeni, utambulisho wa mzungumzaji kwa dhana inayojulikana zaidi na wanajamii, unamsababishia kufahamika kwa misingi ya sifa za dhana hiyo (Brugman na wenzake, 2019), mzungumzaji anapojitambulisha

kama *simba jike* anajisawiri kitabia na kimajukumu (Kamau, 1994). *Simba wa kike* ni mnyama hatari zaidi mawindoni na wakati wa kulinda watoto wake dhidi ya maadui. Simba jike hutofautiana na simba wa kiume kimajukumu kwa kuwa mlinzi hatari wa watoto wake.

Sifa ya simba wa kike katika siasa, zinakuza taswira ya uwezo wa kisiasa wa mbunge wa kaunti ya Laikipia wa kutunza, kulea na kulinda watu wake kwa bidii bila woga. Zinampa utambulisho wa ukali, ushindi na ujasiri wa kisiasa. Isitoshe, leksikoni *jike* linazua dhana ya jinsia. *Jike* ni ukubwa wa neno mke. Leksikoni, *jike* inapotumika kurejelea mwanadamu, inazua maana ya mwanamke mkubwa kuliko wanawake wa kawaida. Hata hivyo, katika muktadha huu, leksikoni *jike* imetumika kupatanisha ngeli ya A-WA. Peo za utambulisho kupitia leksikoni *jike* unatambulisha mbunge wa kaunti kama mtu aliye na tambo na uwezo mkubwa wa kulinda, kutunza na kuendeleza jamii yake kama afanyavyo simba jike.

Kuhusiana na uongozi, dondoo 21, linaonyesha kuwa wanawake huongoza kwa kuhudumia. Uongozi wa wanawake unatoka kwa Mungu ili atumikie watu wake. Kwa mfano, katika dondoo la hotuba lifuatalo, mzungumzaji anasema kuwa yeye ni kiongozi na anatambulisha *uongozi* kwa misingi ya *utumishi*. Kwa hivyo, yeye anajitambulisha kama kiongozi wa kutumikia kupitia kauli hii:

Dondoo 21:

Ninawaomba kupitia shirika la Royal Media waweze kupatia wakaazi wa Taita Taveta msamaha kwa redio na Televisheni kama vile waliovyosema. *Mimi ni kiongozi*. Hakuna siku nitaweza kudharau mtu na hapo mnajua. *Uongozi ni utumishi* ambao Mungu alinipatia. Na ninaheshimu hayo.
(Ninawaomba kupitia shirika la utangazaji la Royal Media waweze kusamehe wakaazi wa Taita Tavet kupitia kwa redio na Televisheni kama vile waliovyosema. Mimi ni kiongozi. Hakuna siku nitaweza kudharau mtu na hapo mnajua. Uongozi ni utumishi ambao Mungu alinipatia. Ninaheshimu hayo.)

(Tzm. Kiambatisho VII, D)

Kwenye dondoo 21, mzungumzaji anajitambulisha kama kiongozi, aidha, amefafanua uongozi kama utumishi, hivyo kujipa peo ya kumtambulisha kama mtumishi. Leksikoni *utumishi* imetumika kuonyesha imani ya mbunge huyo kuhusu uongozi. Mzungumzaji anadai kuwa uongozi ni sawa na kutumikia wanajamii. Hivyo, viongozi wanafaa kutumikia watu kwa njia ya usawa na heshima. Leksikoni "utumishi" inazua peo ya mtumishi na mtumikiwa. Dhana ya kutumikia watu inaonyesha kuwa pana mtu

mwenye mamlaka makubwa akitumikiwa na mwingine. Kwa misingi hii, mwanamke anachukua hadhi ya mtumishi- nafasi ambayo inampa mamlaka ya chini akilinganishwa na mtumikiwa. Kikundi la wakaaji wa Taita Taveta kinapata nafasi ya kutumikiwa na mbunge wao, kwa hivyo, wanapata mamlaka ya juu.

Kwenye peo ya kutumikia, mamlaka ya mtumishi yanakuza dhana ya ujuzi, tajriba, nguvu na raslimali za kutumiwa ili kurekebisha na kutumikia wengine (Gregory na Holloway, 2005). Madai ya wataalamu hawa ni kuwa, mzungumzaji, anafaa kukwepa leksikoni inayoudhi watumikiwa, Hivyo, leksikoni "kudharau" haimfaidi katika mahusiano yake na watumikiwa kwa kuwa inatambulisha mzungumzaji kwa sifa hasi machoni mwa wale anaotumikia. Leksikoni mbadala "heshimu" inateuliwa kuwa kibadala cha leksikoni "kudharau" ili kudumisha mahusiano ya mzungumzaji na watu wa Kaunti ya Taita Taveta.

Peo ya utambulisho kupitia sitiari: *mimi ni kiongozi … uongozi ni utumishi* inatambulisha mzungumzaji kama mtu anayeshiriki matendo ya kuhudumia wengine. Kitendo cha kuhudumia, kinaonyesha hali ya kujitolea kwa masilahi mema ya jamii ili kuikuza kwa njia chanya (Brewer na Gardener, 2017). Kitendo cha kuhudumia, aidha, kinatambulisha manufaa ya vikundi mbalimbali kutokana na imani, thamani na tabia za mzungumzaji. Hivyo, leksikoni utumishi, katika dondoo 21, linaonyesha ubora wa mzungumzaji kama kiongozi na mwelekeo wa viongozi kwa wanajamii pamoja na kukuza sifa za kibinafsi za viongozi hao.

5.2.2 Utambulisho Kupitia Leksikoni Zilizosimbwa Kisitiari

Utambulisho kupitia leksikoni zilizosimbwa kisitiari hujitokeza wakati neno linatumika kwa maana iliyo tofauti na kidahizo cha leksikoni hiyo (Lederer, 2019). Katika hali hii, neno hutumika kwa maana iliyo pana au iliyobanwa (Sperber na Wilson, 2012). Katika diskosi inayofuata, neno *tutapigania* lina maana iliyosimbwa. Mbunge alitumia neno hili aliposema:

Dondoo 22:

Tutaingia, *tutapigania* hivyo viti na "tutazipata". Wale wanasema kuwa tunapewa viti vya bure, tutaingia kwa kiwanja, tukutane kwa uwanja. *(Tutaingia, tutapigania hivyo viti na tutavipata Wale wanasema kuwa tunapewa viti vya bure, tutaingia kwa kiwanja, tukutane kwa uwanja.)*

(Tzm. Kiambatisho XXV, A)

Katika dondoo 22, mzungumzaji, anatetea maamuzi ya wanawake ya kufanya kampeni za kisiasa. Anasema: "*tutapigania viti"* Kwa mujibu wa Brugman, Burgers na Vis (2019), leksikoni za kisiasa hupata msimbo wa kisitiari, ikiwa, neno linalorejelea dhana za kisiasa, linalinganishwa na neno lisilorejelea dhana za kisiasa. Kwa misingi hii, maana ya kamusi ya neno hilo hubadilika.

Komatsubara (2024), anadai kuwa leksikoni zilizo na msimbo wa sitiari huonyesha utambulisho kwa kusawiri mtu na jukumu lake katika miktadha mbalimbali. Aidha, huonyesha imani ya mzungumzaji, ambayo hupitishwa kiishara na kitamathali katika mawasiliano. Vilevile, huwezesha mtu kupitisha mawazo mazito kwa njia rahisi na nyepesi. Maoni ya Thibodeau (2017) yanakaribiana na ya Komatsubara (keshatajwa) aliposema kuwa matumizi ya leksikoni zilizosimbwa kiistiari, huonyesha mhemko wa mtu binafsi pamoja na hisia alizo nazo kuhusiana na jambo analozungumzia. Kwa mfano, neno *tutapigania viti*, linaonyesha hisia za hasira za mbunge mwanamke pamoja na hatua zinazofaa kuchukuliwa ili kupata ushindi.

Dhana ya "mapigano" inatambulisha watendaji kama maadui wa kisiasa. Inasawiri wanawake wanaogombea viti vya siasa kama adui wa wagombeaji wenza. Kupitia leksikoni hii, kampeni za kisiasa zinachukua mkondo wa vita baina ya vikundi vinavyoshindania uongozi. Katika vita, kuna mashindano baina ya vikundi husika. Vilevile, anayepiku mwenziwe kwenye mashindano hayo hunyakua ushindi. Peo wa kisitiari wa aina hii, unakuza migogoro ya kivita ambapo wahusika wanatarajiwa kujiandaa ili kufanikiwa dhidi ya wenzao.

Kwa mujibu wa Lakoff na Johnson (2017), peo kupitia leksikoni *tutapigania* inakuza taswira ya mshindi na mshindwa. Katika muktadha wa siasa, peo ya mapigano hutumika kurejelea mchakato wa kutafuta uongozi. Taswira inayokuzwa na peo hizi ni kwamba, kuna kupingana baina ya wawaniaji katika kutafuta wingi wa wafuasi, kung'ang'ana ili kuhifadhi wafuasi hao dhidi ya mpinzani wake ili kukabiliana na mpinzani kwa hali na mali ili apate ushindi wa kisiasa. Hivyo, matumizi ya leksikoni *tutapigania* inakuza matarajio ya wawaniaji na maamuzi yao ya kupinga vikundi pinzani katika uwaniaji wa viti vya kisiasa.

Kwenye dondoo la hotuba lifuatalo, kishazi *kwenda kwa mwanamke* hutumika kutambulisha mahusiano ya mwanamke na mwanamume katika hali ya kawaida. Hata hivyo, kishazi hiki kimetumika kwa maana iliyosimbwa. Kimetambulisha mwanamke kama mamlaka ya ofisi yanayoshindaniwa na watu wengi. Mfano, mzungumzaji anatambua ofisi kwa msingi wa mwanamke aliposema:

> **Dondoo 23:**
> **…**hamwezi *kwenda kwa mwanamke* mmoja waume watano kwa sababu humo ndani wameangalia- ndugu zangu hawa, wanaodanganywa- kwa sababu wanasema wewe utakuwa makamu wa Rais na mwingine atakuwa Rais, ilihali huku, baba yetu Rais wa nchi amesema ni (jina limebanwa). Wewe ni nani huwezi kufikiria kama mwanamume, kama kiongozi?
>
> **(Tzm. Kiambatisho XIX, E)**

Kishazi *kwenda kwa mwanamke* kimetumika kuonyesha mipaka ya mahusiano baina ya wanaume na wanawake. Kimetumiwa na mzungumzaji kushauri wanaume watano waliokosa kukubali mwenzio, aliyeteuliwa na rais wa nchi, achukue mamlaka ya kuwania kiti cha urais nchini Kenya. Kwa hivyo, kwenda kwa mwanamke hutazamwa kama ziara ya kutembelea rafiki wa kike kwa ajili ya shughuli za kijamii, ili kuzungumzia jambo fulani ama kupitisha muda naye. Anayesafiri kwenda kwa mwanamke anafaa kuwa na mwaliko wa mwanamke huyo. Kwa hivyo, inapotokea kuwa mwanamke amefanya miadi ya kutembelewa na mwanamume, itakuwa bora kwa mwanamke kuhusisha mwanamume mmoja kwa mazungumzo yake bali si wanaume watano kwa wakati mmoja. Kwa misingi hii, Kishazi *kwenda kwa mwanamke*, kinaweka masharti ya kukaribia mwanamke.

Peo ya *kwenda kwa mwanamke* inazua hali ya kutembelea rasmi mwanamke. Ziara kwa mwanamke inafaa kufanywa kupitia mwaliko (Fanning, 2024). Mtaalamu huyu anadai kuwa hali ya kutembelea mwanamke unazua dhana ya mgeni na mwenyeji. Aidha, mtaalamu huyu anafafanua kuwa yeyote anayetembelea mtu huwa mgeni wake na anayetembelewa anapata peo ya mwenyeji. Katika muktadha huu mwanamume anayekwenda kwa mwanamke atakuwa mgeni wa mwanamke husika. Kwa hivyo, ni wajibu wa mwenyeji kukaribisha mgeni na kumsikiliza. Katika hali ya kawaida, anayetembelea mwanamke huwa na lengo maalumu. Aghalabu, kutafuta urafiki naye. Kwa hivyo, kwenye kishazi *kwenda kwa mwanamke,* leksikoni *mwanamke* inatambulisha ujinsia na mahusiano ya kijinsia. Inaonyesha kuwa

anayeenda kwa mwanamke husika huwa ni mwanamume anayetarajia kuwa na mahusiano naye.

Katika dondoo 23, Leksikoni *mwanamke* inabainika kuwa imetumika kwa maana ya ofisi ya rais. Ofisi ya rais inahitaji mmiliki mmoja wala si watu zaidi ya mmoja (Katiba ya Kenya, 2010). Vivyo hivyo, hatua ya kuwania ofisi ya rais ina maana ya kutafuta mwenye ofisi. Kwa kuwa, katiba ya Kenya (2010) inatambua rais kuwa mmoja ili kuongoza nchi, itakuwa vigumu kwa wanaume watano kuwa marais wa nchi ya Kenya. Mzungumzaji alipania kuonyesha ugumu uliopo kwa wanaume watano kuwa viongozi wa ofisi moja wakati mmoja. Dhamira ya mbunge huyu ni kushauri wanaume husika kuacha mashindano na kukubali yule aliyeteuliwa na "baba wa nchi" kama mmiliki wa ofisi.

Katika muktadha huu, leksikoni *mwanamke* imetumika kisitiari kwa maana ya mamlaka ya ofisi yanayong'ang'aniwa na kushindaniwa kisiasa. Imetumika kama kielelezo kwa wanaume, kwa lengo la kushauri wanaume watano kukubali mmoja wao, kuwania kiti cha urais. Kwa kuwa, haiwezekani ofisi inayorejelewa iwe chini ya watu watano. Kupitia kauli hii, mzungumzaji anajipa mamlaka ya kujadili majukumu ya jinsia ya kike kupitia leksikoni "mwanamke". Peo ya utambulisho, zinampa mzungumzaji mamlaka ya kujadili mahusiano baina ya wanaume na wanawake kwa kuwa inaonyesha uhalisia wa mahusiano baina ya jinsia husika.

Katika dondoo 24, leksikoni *msichana mrembo* imetumika kistiari kwa maana ya wapiga kura. Hivyo, mchakato wa kutafuta kura kwa wananchi unapata peo ya utambulisho wa kuchumbia *msichana mrembo* kama ilivyo katika dondoo la hotuba lifuatalo:

> **Dondoo 24:**
>
> Kitu ambacho unapeana wakati unatafuta kura hatuhesabu. Ni kama vile unaenda kuchumbia *msichana mrembo*. Unapomchumbia unampa zawadi hapa na pale. Wakati unapomwoa hutahesabu kwamba ulimpa hiki ama kile. Wakati umemwoa, ni jukumu lako kumtunza.

(Tzm. Kiambatisho, VII C)

Katika dondoo 24, mzungumzaji anadai kuwa unapochumbia *msichana mrembo* itakubidi umpe "kitu" vilevile, mpiga kura hupewa. Wote wanafanana kwa kuwa ni wapokezi. Dhana ya kupokea inazua dhana ya kutoa. Kwa kutaja leksikoni *msichana*,

neno *msichana* linatambulisha jinsia ya kike, hivyo, linashirikisha mzungumzaji na jinsia ya kike. Msichana huwa anapokea kutoka kwa mchumba wake. Mpiga kura, vilevile, "huchumbiwa" na mwaniaji wa viti vya kisiasa. Hivyo, mpigakura anafananishwa na msichana mrembo kwa sababu wote wanapitia mikakati ya kutongozwa ili wakubali matakwa ya wale wanaohitaji kuhusiano nao (Gacheiya, 2018). Katika kuchumbia msichana mrembo, mchumbiaji hutumia pesa na raslimali nyingine. Kama ilivyo wakati wa kuchumbia msichana mrembo, vivyo ndivyo huwa kwa wawaniaji wa viti mbalimbali vya kisiasa. Wawaniaji wa viti vya kisiasa hujukumikia wapiga kura bila kujali gharama za kutafuta kura. Kwa kuwa hilo ni jukumu la "mtoaji" kwa hivyo, mwaniaji hafai kulalamikia gharama za kutunza wapiga kura.

Kirai kuchumbia *msichana mrembo* kimetumika kutambulisha jinsi ya kumpata mpiga kura. Kinaonyesha kuwa vile ilivyo vigumu kupata kura ndivyo ilivyo katika kuchumbia msichana mrembo. Yeyote anayetaka kumpata msichana mrembo: atagharamika, atamthamini na kumshindania bila ya kuhesabu gharama za kumpata. Atapopatikana, atadumisha mahusiano kwa kumtunza pasi na kujutia gharama za kumpata.

Katika dondoo la hotuba hii, mzungumzaji anatumia leksikoni *msichana mrembo* kisitiari kwa maana ya mpiga kura. Anafananisha tabia za msichana na mpiga kura wakati wa kisiasa. Mahusiano ya wapiga kura na wanaotamani kura zao, vilevile, yanabainika. Hivyo, ni rahisi kuelewa wapiga kura kwa misingi ya msichana mrembo. Kupitia diskosi hii, mbunge mwanamke anajadili utambulisho wake kupitia peo za utambulisho wa jinsia ya kike. Hivyo, anajadili mamlaka yake kama mshauri anayeelewa mahusiano ya mtoaji na wapokezi.

Peo ya utambulisho wa jinsia ya kike kupitia kirai nomino *msichana mrembo* inaweza kutumika kuonyesha mamlaka ya wanawake katika jamii. Mwamamke mrembo anaweza kupokea huduma tofauti kwa sababu ya urembo wake. Mfano, anaweza kuheshimika na kutukuzwa na vikundi mbalimbali ya kijamii kwa misingi ya umbo la kike. Hata hivyo, anaweza kudhalilishwa kwa misingi ya urembo na kikundi cha watu walio mamlakani. Hasa, anapotambulishwa kwa misingi ya umbo la mwili. Kwa upande wa mamlaka, kutambulisha jinsia ya kike kwa peo ya urembo kunajenga utabaka katika jamii, kwa kuwa, kiasi kikubwa cha wanawake hutazamwa kwa

misingi ya umbo la mwili wala si mamlaka na ushawishi wao katika jamii. Kando na matumizi ya sitiari, usimulizi hutumika katika peo za utambulisho. Mbinu ya usimulizi imetumika katika siasa kupitisha ujumbe wa kisiasa kwa njia rahisi na wazi. Mifano zaidi imejadiliwa katika sehemu ya 5.3

5.3 Matumizi ya Masimulizi ya Kisiasa Katika Peo za utambulisho

Usimulizi wa kisiasa ni maelezo ya matukio yanayojiri katika siasa (Linde, 1985). Masimulizi ya kisiasa, hufanywa katika nyakati zilizopita. Widrich (2012) alieleza umuhimu wa masimulizi ya kisiasa katika peo, kwa kusema kuwa, masimulizi ya kisiasa ni mbinu ya peo inayofanya mawasiliano kueleweka kwa haraka na hadhira. Mtaalamu huyu anaeleza kuwa, usimulizi ueleweka haraka kwa sababu huongoza hadhira kushirikisha mahusiano baina ya visababishi na athari. Hadhira huhusishwa katika kutafuta sababu na matukio kuhusu jambo. Wabunge wanawake wanatumia masimulizi ya kisiasa kulinganisha na kulinganua mahusiano baina ya jinsia ya kiume na ya kike. Masimulizi ya kisiasa, aidha, hutumika kama sanaa na sayansi ya kisiasa, kufafanua na kuunda ukweli, uelewa na uhalisia wa kisiasa (Shenhav, 2006. Wanaotumia usimulizi kama mbinu ya peo, husimulia visa vya maingiliano ya watu, wanyama na viumbe katika maisha yao na mazingira waliomo (Wamitila, 2003).

Kwa mujibu wa dondoo za hotuba za wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa, usimulizi wa kisiasa unategemea viungo vitatu (Shenhav, 2006). Kiungo cha kwanza, ni sifa za matukio na misingi ya kutokea kwa matukio hayo, pili, watendaji wakuu ambao wamehusishwa na matukio husika. Mwisho, miktadha ya kijamii, kiuchumi na kijiografia katika masimulizi husika. Kwa misingi hii, usimulizi uliotumika katika diskosi za wabunge wanawake umetekeleza majukumu yafuatayo:

5.3.1 Matumizi ya Usimulizi katika Uundaji wa Vikundi vya Kisiasa

Baadhi ya simulizi katika diskosi za wabunge wanawake zimetumika kama chombo cha kuunda mtazamo wa kutambua vikundi vya watu katika mazingira ya kisiasa. Licha ya hayo, zimechangia kutambulisha mahusiano baina ya vikundi na watu binafsi (Graef na wenzake, 2022). Kwa sababu hii, diskosi za mbunge mwanamke katika mazingira ya kisiasa, huchangia kuunda uhalisia na utambulisho wa jamii pamoja na imani za jamii kuhusu masuala ya kisiasa. Mfano:

Dondoo 25:

Wakati wa kura za 2007 tuliambiwa kwamba vijana walifanya fujo. Tulirudi mashinani tukaongea nao. Wakati huu tulipiga kura na hapakutokea fujo yoyote. Hii imekuwa ni zawadi kubwa sana kwa watoto wetu. Hii hoja itawarekebisha *vijana* kinyume na wanavyofikiria wengi. Pesa zilizotengwa hazikuwa zimelenga *wengine* wajitajirishe. Kwa nini hizi pesa zilipelekwa kwenye mabenki na hali wanajua wazi kwamba hakuna kijana mkenya ambaye ana usalama? Kijana hana hatimiliki ya shamba. Shamba ni la babake ama ndugu zake. Hizo pesa zimetajirisha wengine na vijana wetu wamebakia mtaani.

(Tzm. Kiambatisho XIX, B)

Kwa mujibu wa Linde (1985); Widrich (2012), na Shenhav (2006), dondoo 25, ni mfano wa usimulizi wa kisiasa kuhusu matukio ya kisiasa. Umesimuliwa kwa lengo la kuonyesha mchango wa jinsia ya kike wa kutetea *vijana* dhidi ya kikundi cha *wengine* ambacho kimejitajirisha kupitia pesa za vijana (Mugge na Zahra, 2023). Usimulizi huu unarejelea matukio yanayofungamana na matendo ya vikundi vya *vijana* katika muktadha wa siasa. Kikundi cha *vijana* kinajulikana na sifa ya kufanya fujo wakati wa siasa kutokana na kutofanyiwa mikakati yoyote na serikali. Usimulizi huu unaweka wazi kuwa kikundi cha *wengine* kinajitajirisha bila kujali *vijana*. Kikundi cha *wengine* kinatawaliwa na ubinafsi kuliko maslahi ya *vijana* katika jamii. Mzungumzaji anaendelea kukashifu tabia za kikundi cha *wengine* kwa kujinufaisha bila kujali *vijana* ambao baadaye huleta fujo.

Dondoo 25, linaendeleza itikadi ya "sisi wema na wao wabaya." Imetambulisha mzungumzaji kama mmoja wa wanakikundi aliyeendeleza amani kupitia kuongea kuhusu *vijana* ili wasizue fujo. Usawiri wa kikundi cha *wengine* kama kikundi kisichojali masilahi ya vijana na kilichojawa na ubinafsi haufai. Matamshi ya wanasiasa, huwa na lengo fulani la kisiasa na huambatana na matakwa ya kibinafsi ya wanasiasa (Michira 2014). Mzungumzaji anachochea mabadiliko ya jamii kupitia dondoo 25, kwa kukashifu tabia ya *wengine* na kutaka *vijana* wapewe mgao wa pesa. Anaendelea kukashifu viongozi wenye tabia ya kugawa jamii kwa misingi ya kidini na kikabila, vilevile, katika dondoo 26, aliposema:

Dondoo 26:

Safari imeanza katika historia ya taifa letu la Kenya. Miaka pale hamsini na zaidi katika eneo la Malindi, kumekuwa na viongozi watajika. Kama vile marehemu Francis Hobi Dua- Mungu amrehemu mwendazake kwa sababu alikuwa kiongozi aliyejitahidi sana kukomboa watu wa malindi. Lakini kutoka hapo nataka niwaambie

Wanamalindi, tumekuwa tukipoteza mwelekeo dhidi ya viongozi wa Wanamalindi. Sanasana kiongozi aliye katika mamlaka ndani ya Malindi kama mbunge wa Malindi. Na mimi kinachonitia uchungu ni kwamba… nataka niseme, mimi kama Aisha Jumwa wakati mtu anaposimama na *kutugawanya* katika mafungu ya kikabila na dini hakika huyo si kiongozi

(Tzm. Kiambatisho V, C)

Dondoo 26, vilevile, linatambulisha wanaume kama kikundi kinachogawanya wanajamii kwa misingi ya dini na ukabila. Mzungumzaji anakashifu uongozi wa kikundi cha wanaume kuhusiana na utangamano wa taifa aliposema "wakati mtu anaposimama na *kutugawanya* katika mafungu ya kikabila na dini hakika huyo si kiongozi" Wanasiasa wa kiume wanagawa jamii na kudunisha amani katika jamii. Wanachochea utabaka na mgawanyiko wa jamii kwa misingi ya ukabila na dini. Hivyo, Kikundi cha wanaume kinasawiriwa kama jinsia isiyoshirikiana kuleta jamii pamoja na inayotawaliwa na ukabila na matakwa ya kibinafsi katika masuala ya uongozi. Huu ni mfano mwingine wa utambulisho wa aina hii:

Dondoo 27:
(Jina limebanwa), kama anataka kutafuta kiti cha ugavana, atuambie. Atuambie ikiwa hataki kiti cha Township. *Honourable* (Jina limebanwa) anaweza kujitafutia kura. Anaweza kuongea na *community* ya Horiyyan. Anaweza kuongea na *community* ya Abbadullah, Anaweza kuongea na *Community* ya Halwaq. Tunamwambia *Honorable* ((Jina limebanwa), Garisa ni ya kila mtu. Garisa si ya mwenyewe. *Hatutaki watu wagombanishe wananchi kwa njia ya ukabila.* Tunamwambia awache hio *maneno* kabisa. Uliposema kina mama wengi watapanguzwa machozi- uliingilia kazi yangu ya kina mama. Mimi mwaka wa 2017 nitatafuta hii kiti yangu ya *women rep.*

(Jina limebanwa), kama anataka kutafuta kiti cha ugavana, atuambie. Atuambie ikiwa hataki kiti cha Township. Mheshimiwa (jina limebanwa) anaweza kujitafutia kura. Anaweza kuongea na jamii ya Horiyyan. Anaweza kuongea na jamii ya Abbadullah, Anaweza kuongea na jamii ya Halwaq. Tunamwambia Mheshimiwa (jina limebanwa), Garisa ni ya kila mtu. Garisa si ya mwenyewe. Hatutaki watu wagombanishe wananchi kwa njia ya ukabila. Tunamwambia awache hio maneno kabisa. Uliposema kina mama wengi watapanguzwa machozi- uliingilia kazi yangu ya kina mama. Mimi mwaka wa 2017 nitatafuta hii kiti yangu ya kuwakilishi wanawake.)

(Tzm.Kiambatisho VIII, C)

Simulizi za wabunge wa kike zinakuza utambulisho hasi wa jinsia ya kiume. Mbunge wa kiume anapewa peo ya "watu wanaogawanya watu kwa mafungu ya kikabila." Mzungumzaji katika dondoo 27 anatambulisha vikundi vya jinsia kwa njia mbalimbali katika kaunti yake. Kwa mfano, kikundi cha wanaume hakileti maelewano katika jamii, kinatawaliwa na ubinafsi. Kwa hivyo, mtazamo wa mzungumzaji kuhusiana na utangamano wa taifa, unakinzana na mahitaji ya kibinafsi ya wanaume.

5.3.2 Matumizi ya Usimulizi wa Kisiasa Kuonyesha Watendaji Wakuu

Simulizi zinaonyesha watendaji wakuu katika masuala ya kisiasa kwa kuonyesha utambulisho na tajriba zinazomilikiwa na wanakikundi katika masuala ya siasa (Mugge na Zahra, 2023). Msimulizi huunda hisia za huruma, imani, na thamani kupitia matendo ya mhusika mkuu anayetajwa katika hadithi yake. Kupitia usimulizi wa siasa, peo mbalimbali hujitokeza ili kurejelea aina za watendaji katika siasa. Peo hizo husaidia kushawishi kupitia thamani inayokuzwa na usemi husika (Ashplant na wenzake, 2000; Verosek, 2016). Katika diskosi ifuatayo, mbunge wa kaunti anasema:

Dondoo 28:

> Na mimi nataka kuambia watoto wetu *vijana*, msije mkatumika na *sisi wanasiasa*. Mimi nimeacha mtoto wangu kwa nyumba, kama kiongozi nimeenda kuchukua mtoto wa ndugu yangu ama jirani yangu, kwenda kwa barabara. Nataka niwaambie kwamba, tunafaa tufanye ile siasa imekomaa**.** Si kutumia wazee, si kutumia watoto wetu, na hatutaki *tena* tuone mtu akitutenganisha kwa misingi ya kikabila, kwa misingi ya vyama, umaskini na utajiri. Tunataka tuone kwamba sisi tuko kitu kimoja katika nchi ya Kenya. Siasa ni ya siku moja tu, tarehe nane ikishaisha lazima maisha yaendelee.

<u>**(Tzm. Kiambatisho XVI, D)**</u>

Dondoo 28, linabeba historia ya matendo ya vikundi mbalimbali vya jamii nchini Kenya. Hivyo ni mfano mmoja wa masimulizi ya siasa. Kwa mujibu wa diskosi hii, mzungumzaji anatambulisha vijana nchini Kenya kama kundi linalotumiwa na wanasiasa kuzua rabsha. Vilevile, kikundi cha wanasiasa, kinatumia vijana wa majirani na ndugu zao, katika maandamano bali si watoto wao. Kwa mujibu wa msimulizi, tukio la wanasiasa la kutumikia vijana kuzua rabsha hujirudia kila wakati wa uchaguzi. Mzungumzaji anathibitisha hili alipotumia leksikoni "*tena*." Kwa mujibu wa wizara ya masuala ya vijana, vijana wamekuwa wakitumiwa na wanasiasa kuzua rabsha nchini wakati na baada ya uchaguzi (https//youth.go.ke). Hivyo, dondoo

28, linatumika kuangazia hali ya kisiasa na imani ya mwanamke kuhusu matendo ya wanasiasa na vijana nchini Kenya. Mzungumzaji anashirikisha tukio la kuzuka kwa fujo na kipindi cha uchaguzi. Ili kuonyesha tabia za wanasiasa na vijana wakati wa kipindi hiki. Anakuza imani iliyopinga matendo ya wanasiasa kutumia vijana kuleta vita wakati wa uchaguzi. Hivyo, anakuza itikadi kuwa vijana hawafai kukubali kutumiwa na wanasiasa kuzua fujo na kuandamana wakati wa uchaguzi bila watoto wa wanasiasa. Kupitia dondoo 28, Mzungumzaji anawashauri wanasiasa na vijana kuwajibika kwa kuwa siasa hupita na watu wanafaa kujali historia na mstakabali wa taifa lao.

Katika simulizi dondoo 25, 26 na 27, watendaji wakuu katika kuchochea mgawanyiko wa kijamii ni wanaume. Dondoo za hotuba hizo zimetumika kuonyesha imani ya wabunge wa kike kuhusu wanasiasa wa kiume. Zinaonyesha kuwa, wanasiasa wa kiume hutawaliwa zaidi na matakwa ya kibinafsi wakilinganishwa na wanawake. Kwa sababu hii, wanaume ni watendaji wakuu wa kugawanya jamii na wanatumia vijana kufanya fujo za kikabila.

Shenhav (2006), anadai kuwa ujumbe mzuri huweza kupitishwa kwa urahisi katika hali changamano, kwa kuelezwa kupitia usimulizi. Katika muktadha wa kupitisha ujumbe wa siasa, kuna uwezekano wa kudumisha hali endelevu katika jamii, kwa misingi ya matukio ya zamani (Fairclough, 2003). Kwa mfano, katika dondoo 25, mzungumzaji anathibitisha hili kwa kusema: *tukisema twende pamoja kila mtu anaamka anaenda huku na mwingine kule kwingine.* Katika dondoo 26, mbunge anasema: "…*wakati mtu anaposimama na kutugawanya katika mafungu ya kikabila na dini hakika huyo si kiongozi…".* Vilevile, katika dondoo 27, mzungumzaji anasema: "…*hatutaki watu wagombanishe wananchi kwa njia ya ukabila…."* Mwisho katika Ht 28, mzungumzaji anasema "… *hatutaki tena tuone mtu akitutenganisha kwa misingi ya kikabila, kwa misingi ya vyama, umaskini na utajiri."* Dondoo hizi zote zinaonyesha mtazamo wa kisiasa wa mwanamke kuhusu *mtu/ watu* wanaoteganisha jamii kwa msingi ya dini na kabila. Kama kiongozi, mbunge mwanamke anajali mustakabali wa nchi yake. Dondoo 25, 26, 27, na 28 zinasawiri wabunge wa kaunti kama watendaji wanaokosoa kikundi kinachovuruga amani, umoja na utangamano wa taifa. Hivyo, zinawapa utambulisho wa viongozi bora wanaojali mstakabali na utangamano wa wananchi na taifa kwa jumla.

5.3.3 Matumizi ya Usimulizi wa Kisiasa Kueleza Uhalisia wa Jamii

Usimulizi wa kisiasa ndiyo msingi wa kuelewa uhalisia wa siasa katika jamii. Uhalisia hujitokeza kupitia uundaji wa peo zinazotambulisha mitazamo ya kisiasa (Shanhav, 2006). Usimulizi wa visa vya kisiasa, huonyesha utamaduni, tabia za watu na maisha yao kwa misingi ya kijamii, kiuchumi na kisiasa, kupitia uendelezaji wa itikadi za utambulisho wa "sisi na wao" (Cornog, 2004). Katika dondoo 29 mbunge mwanamke anasimulia historia ya siasa za wanawake kutoka jamii ya wafugaji kwa kusema:

Dondoo 29:

> Kama saa hii tuko na watatu, (akiashiria) waliochaguliwa. Maasai wangapi (akiashiria kwa vidole) yuko mmoja Laikipia, yuko Samburu na yenu (Kajiado). Hawajawahi kuonekana wamechaguliwa tangu uhuru upatikane. Sasa ***si*** *tumemea*? Nani ameleta hiyo nyasi kumea namna hiyo? …. Lakini kuna kifungu kinatukataza. Kama mimi saa hii siwezi kutafuta M. P. Siwezi kutafuta ugavana kwa sababu ya kile kifungu sasa section ya Samburu. Kwa sababu ya ile *culture na sisi culture hatupiti hata hufanyeje.* Lakini wakijipanga, nione hakuna mtu, naenda *senator*… Kwa mfano ikiwa yule tunatoka naye kwa ukoo mmoja anataka ugavana, siwezi kupinga. Sasa hiyo ni kitu inafunga sisi wa-*pastorilist*. Tunatafuta namna ya kutengeneza katiba tuwekewe sheria, kwa sababu sheria tu ndiyo inatusaidia sisi ma-*pastorilist*.
>
> *(Kama saa hizi tuko wabunge watatu, waliochaguliwa. Maasai wangapi? yuko mmoja Laikipia, Samburu na Kajiado. Hawajawahi kuonekana wamechaguliwa tangu uhuru. Sasa si tumemea? Nani ameleta hiyo nyasi kumea namna hiyo…. Lakini kuna kifungu kinatukataza. Kama mimi saa hii siwezi kutafuta ubunge. Siwezi kutafuta ugavana kwa sababu ya kile kifungu sasa, ya Samburu. Kwa sababu ya utamaduni. Na sisi hatupiti utamaduni wetu hata hufanyeje. Lakini wakijipanga, nione hakuna mtu, natafuta useneta… Kwa mfano, ikiwa yule tunatoka naye kwa ukoo mmoja anataka ugavana, siwezi kupinga. Sasa hiyo ni kitu inafunga sisi, jamii ya wafugaji. Tunatafuta namna ya kutengeneza katiba tuwekewe sheria, kwa sababu sheria tu ndiyo inatusaidia sisi wafugaji.)*

(Tzm. Kiambatisho XV, C)

Usimulizi katika dondoo 29, unakuza itikadi ya "sisi" na "wao." Umetumika kutambulisha nafasi ya mwanamke kwenye jamii anayoishi. Unaonyesha kuwa kikundi cha wanawake kutoka jamii ya wafugaji kimefanikiwa kuwa na idadi ya wanawake watatu bungeni tangu uhuru. Vilevile, inaonyesha kuwa mzungumzaji; ndiye mwanamke wa kwanza kuchaguliwa bungeni na hawezi kutafuta kiti cha ugavana, useneta na ueneobunge kwa sababu ya *section,* ambayo ni sehemu ya makubaliano ya wanajamii, isiyoweza kupitika. Usimulizi huu, vilevile, unaonyesha maendeleo halisi ya siasa za wanawake kutoka jamii ya wafugaji tangu uhuru.

Kupitia dondoo 29, msimulizi anathibitisha jinsi hali ilivyo kuhusu siasa za wanawake kutoka jamii ya wafugaji tangu uhuru. Kupitia kwake, historia ya wanawake kutoka jamii ya wafugaji tangu uhuru, idadi kamili ya wanawake waliochaguliwa na sababu za changamoto zinazokumba wanawake katika jamii ya wafugaji zimedhihirika. Usimulizi wake pia, umetumika kama mbinu ya peo ya kuonyesha mahusiano ya kisiasa yaliyopo baina ya wabunge wa kike na jamii kitamaduni na kiukoo pamoja na uwezo wa mwanamke kama mtu aliyejitolea kuleta mabadiliko katika jamii. Katika dondoo la hotuba lifuatalo, uwezo wa mwanamke wa kubadilisha jamii umejitokeza:

Dondoo 30:

> Safari imeanza katika historia ya taifa letu la Kenya. Miaka pale hamsini na zaidi katika eneo la Malindi, kumekuwa na viongozi watajika. Kama vile marehemu Francis Hobi Dua- Mungu amrehemu mwendazake kwa sababu alikuwa kiongozi aliyejitahidi sana kukomboa watu wa Malindi. Lakini kutoka hapo nataka niwaambie Wanamalindi, tumekuwa tukipoteza mwelekeo dhidi ya viongozi wa Wanamalindi. Sanasana kiongozi aliye katika mamlaka ndani ya Malindi kama mbunge wa Malindi. Na mimi kinachonitia uchungu ni kwamba… *nataka niseme, mimi kama Aisha Jumwa wakati mtu anaposimama na kutugawanya katika mafungu ya Kikabila na dini hakika huyo si kiongozi*

(Tzm. Kiambatisho V, C)

Kujitambulisha kwa nafsi fulani iliyo katika masimulizi ni mchakato wa peo unaofungamanishwa na masimulizi wa kisiasa (Morgan na wenzake, 2021). Dondoo 30, ni mfano wa usimulizi wa kibinafsi kuhusu siasa za eneobunge la Malindi. Katika dondoo 30, mzungumzaji anatazama kiongozi aliye mamlakani kama mmoja wa wale wanaogawa jamii kwa misingi ya kidini na kikabila. Usimulizi wake unaonyesha uhalisia wa jamii kupitia watendaji mbalimbali waliowahi kuongoza katika vipindi mbalimbali vya historia na michango yao kwa watu kutoka eneobunge la Malindi. Ili kuendeleza itikadi ya "sisi na wao," mzungumzaji anajihusisha na wabunge wa zamani na kuwataja kama viongozi waliokuwa na mwelekeo mwema kwa watu wa Malindi. Kiongozi wa zamani anayeigwa na mzungumzaji ni pamoja na Francis *Hobi Dua.*

Msimulizi anatofautiana na kiongozi aliyekuwa mamlakani wakati huo huku akimtambulisha kama kiongozi asiyechangia kuleta umoja katika jamii. Utambulisho wa aina hii, ni mbinu moja ya kuelewa watu na kuelewa dunia kwa kuwa, inaendeleza itikadi ya "sisi na wao" katika jamii (Morgan na wenzake, 2021). Katika peo za

utambulisho za aina hii, mzungumzaji amejitambulisha kwa misingi ya historia ya jamii ili kuonyesha uhalisia katika jamii. Hivyo, kujiwasilisha mbele ya umma kama kiongozi bora anayejua historia ya jamii na anayepinga maovu katika jamii na taifa. Vilevile, anahalalisha itikadi na kuonyesha nia ya kuhifadhi thamani ya jamii. Kwa misingi hii, mzungumzaji hujitambulisha kwa peo chanya huku akitambulisha wengine kwa peo hasi (Karuri, 2016). Kwa mfano, katika dondoo la hotuba hii, mzungumzaji anajihusisha na viongozi walioleta mabadiliko katika jamii huku akijitenga na kiongozi aliyekuwepo mamlakani wakati huo. Anamsawiri mpinzani wake kama mtu anayechochea vita vya kikabila na kidini. Uchochezi na vita vya kidini ni sifa hasi ya kiongozi, kwa kuwa, kiongozi anafaa kuunganisha jamii. Kando na usimulizi wa kisiasa, wanasiasa hutumia ulinganisho kukuza peo ya utambulisho za vikundi mbalimbali kama inavyojadiliwa katika 5.4

5.4. Peo Kupitia Mbinu ya Ulinganisho

Peo kupitia mbinu ya ulinganisho hutambulisha dhana kwa kulinganisha na dhana nyingine. Hutumika kama mbinu ya kupanga ujumbe kwa namna inayoonyesha ama mfanano au tofauti iliyopo baina ya dhana zaidi ya moja (Anshoro, 2022). Ulinganisho ni hali ya kujihakiki na kuhakiki utambulisho wa wengine katika hali zinazofanana (Festinger na wenzake, 1954). Kupitia mbinu ya ulinganisho, lugha hutumika kuunda uhusiano kati ya vitu viwili kwa kuvilinganisha katika hali sawa. Ciadini (2017), anadai kuwa kanuni ya ulinganisho huzua peo zenye ushawishi zaidi kwa kuwa, huleta dhana ya ubaguzi. Katika hali nyingine, ulinganisho huibua dhana ya mashindano.

Mbinu ya ulinganisho imetumika katika diskosi za wabunge, kutambulisha vikundi mbalimbali kwa peo fulani. Katika baadhi ya diskosi za wabunge wanawake, kuna ulinganisho wa kikundi cha jinsia ya kiume na kike katika masuala ya kisiasa na kijamii. Kupitia ulinganisho, peo ya kutambulisha jinsia na tabia, jukumu na dhana maalumu huibuka. Festinger na wenzake (1954), wanadai kuwa ulinganisho huzua aina mbalimbali za peo ya utambulisho. Wataalamu hawa walihakiki aina tatu za ulinganisho ambazo hujitokeza kwenye diskosi za wanawake. Aina hizo ni pamoja na: ulinganisho unaolenga kikundi bora, ulinganisho unaolenga kikundi dhaifu na ulinganisho sambamba. Aina hizo za ulinganisho zimejadiliwa kwa kina.

5.4.1 Ulinganisho Unaolenga Kikundi Bora

Ulinganisho wa kulenga kikundi bora unalenga vikundi vilivyo na nafasi bora kiuchumi na kijamii (Smith 2000). Mtaalamu huyu anadai kuwa vikundi vyenye nafasi bora huwa na sifa chanya na huwa kielelezo kwa wengine. Ulinganisho wa kulenga kikundi bora hudhoofisha "sura chanya" kwa kikundi cha watu kilicho dhaifu, kwa kuwafanya kujihisi dhalili mbele ya kikundi kilicho bora (Smith keshatajwa). Katika diskosi za wabunge wanawake, ulinganisho wa kulenga kikundi bora zilijitokeza na kutambulisha wanawake kutoka kaunti ya Lamu kama kikundi kilichotamauka. Dondoo la hotuba ya mwakilishi wa kaunti ya Lamu linathibitisha kuwa, kuna tofauti ya wanawake wa eneo la Lamu na wanawake kutoka maeneo mengine. Kwa kuthibitisha hili mzungumzaji anasema:

Dondoo 31:

Mheshimiwa Rais. *Sisi Lamu tumeumia* sana. Tumeumia kwa sababu tumekuwa *oppressed economically*. Uvuvi lamu umefungwa kwa muda wa miaka nane. Usione watu wamenona na wanang'arang'ara, wana shida nyingi Mheshimiwa Rais. Ikifika saa tatu usiku, Lamu inakuwa *Hot Town*, Haipitiki, kuna *Curfew*, vijana wanashikwa. Sisi vijana wetu wanashikwa wanaumizwa. Mabwana zetu wanapotezwa. KDF wanatuua, *Alshabab* wanatuua, tuende wapi? Sisi tumebaki pekee yetu bila usalama…

(Mheshimiwa Rais, sisi Lamu tumeumia sana. Tumeumia kwa sababu tumekandamizwa kiuchumi. Uvuvi lamu umefungwa kwa muda wa miaka nane. Usione watu wamenona na wanang'arang'ara, wana shida nyingi Mheshimiwa Rais. Ikifika saa tatu usiku, Lamu inakuwa mji hatari, haupitiki, kuna Onyo la Kutotoka Nyumbani, vijana wanashikwa. Sisi vijana wetu wanashikwa, wanaumizwa. Mabwana zetu wanapotezwa. KDF wanatuua, Alshabab wanatuua, tuende wapi? Sisi tumebaki pekee yetu bila usalama…)

(Tzm. Kiambatisho VI, B)

Dondoo la hotuba ya mbunge inalinganisha, hali ya wakaaji wa eneo la Lamu katika kipindi cha kabla ya miaka minane iliyotangulia na kipindi cha wakati huo. Ameonyesha kuwa kuna tofauti kubwa kwa upande wa usalama kaunti ya Lamu. Dondoo la hotuba yake limeonyesha kuwa watu kutoka Lamu wamekandamizwa kiuchumi, wanawake wamebaki bila waume, vijana wameuawa, uvuvi umefungwa miongoni mwa matatizo mengine. Fairclough (2003), anadai kuwa ni muhimu kufanya uchunguzi wa ndani wa diskosi ili kupata mengi katika diskosi husika. Kwa mujibu wa dondoo la hotuba hii, mwakilishi wa kaunti ya Lamu anapolinganisha

kaunti ya Lamu katika kilichotangulia na kipindi cha wakati huo, anagundua kuwa kipindi cha wakati huo ni tofauti na kipindi kilichotangulia kwa kuwa hakina usalama na vikundi mbalimbali katika jamii vinateseka. Hivyo, anatamani kipindi kilichotangulia na kujutia kipindi cha sasa. Vilevile, inajitambulisha na kipindi kilichotangulia kwa kuwa kilikuwa bora.

Mzungumzaji na kikundi cha watu kutoka kaunti ya Lamu wanateseka kwa kuwa; wanawake hawana mabwana, vijana wanashikwa na kuuawa, wanajamii wamekosa pa kwenda. Utovu wa usalama umekithiri, wanandoa hawana mabwaba. Mzungumzaji anasema "*mabwana zetu wanapotezwa."* hivyo, anaonyesha kuwa kina mama walio katika ndoa wameathirika. Kwa mujibu wa Ht, 31, uelewa kuwa wanawake wamepoteza mabwana zao, ni zao la ulinganisho wa hali ya sasa na ya zamani katika eneo la Lamu. Hivyo, kiongozi wao anatamani hali katika kaunti ya Lamu kuwa tofauti na ilivyo wakati huo. Ulinganisho huu unaibua peo ya utambulisho zinaonyesha Lamu kama eneo lisilo bora kwa kuwa limekosa usalama na uwezo wa kiuchumi likilinganishwa na nyakati zilizotangulia. Mzungumzaji na wanaeneo lake wanatamani, hali kubadilika na kuwa bora kama ilivyokuwa zamani.

Utafiti uliofanywa na Guyer na Jonhson (2018), ulionyesha kuwa, wakati watu wanajilinganisha na watu walio bora kimaisha, hushawishika kuwaiga na kuwa kama wao. Wataalamu hawa wanaendelea kudai kuwa wakati wote binadamu hutia bidii kuafikia hadhi ya tabaka bora. Festinger (keshatajwa), aligundua kuwa, wanawake wanaotaka kujiendeleza kisiasa na kiuchumi hujilinganisha na wanaume na wanawake walioendelea na wenye nafasi bora. Kwa kujilinganisha na vikundi hivyo, wanawake huweza kufikia kiwango cha ubora wanachotamani. Kwa mfano, ili kueleza hali ya ubora wa kisiasa miongoni mwa wanawake kutoka nchi mbalimbali duniani, mbunge mwanamke anasema:

Dondoo 32:

Mimi kama Mwenye kiti wa kamati la kieneo, tunaamini kuwa jumuia ya Afrika Mashariki inafaa kuungana kikamilifu. Vile tunavyozungumza kuhusu mahusiano ya kifedha, ushuru, na jumuia ya madola, vivyo. ndivyo, tunafaa kuona kile kinachofanywa na dada zetu walio nchi jirani. Leo hii asilimia 64 katika bunge la Rwanda ni wanawake na Nchini Tanzania kuna asilimia 36 ya wabunge wanawake katika Bunge la Taifa hilo. Tusisahau pia naibu rais nchini Tanzania ni mama

(Tzm. Kiambatisho XIX, B)

Katika dondoo la hotuba hii, mwanamke alilinganisha uongozi wa kina mama nchini Tanzania na Rwanda. Ulinganisho wake unaonyesha kuwa, nchi mbalimbali za Afrika zimepiga hatua ya kukubali uongozi wa kikundi cha kina mama. Mfano, Nchini Tanzania mwanamke amepata nafasi ya naibu rais. Nchini Rwanda asilimia 64 ya wanawake ni wabunge. Ulinganisho huu unaonyesha kuwa nchi mbalimbali za Afrika zimepiga hatua katika masuala ya uongozi wa wanawake. Ujumbe unaopitishwa kupitia ulinganisho huu ni kuwa, wanawake nchini Kenya wanafaa kushawishika na kutafuta mbinu za kuafikia ubora sawa na wenzao kutoka Tanzania na Rwanda. Kupitia hali hii, itawabainikia kuwa muungano wa wanawake katika jumuia ya Afrika Mashariki umezaa matunda ya kimahusiano. Ulinganisho wa aina hii unashawishi wanawake kutoka Kenya. Unawapa mshawasha wa kuwa na asilimia kubwa ya wanawake bungeni pamoja na kuwa na nafasi ya naibu rais kama wenzao kutoka Tanzania. Hivyo, kikundi cha wanawake kutoka Kenya kitanufaika kupitia kujilinganisha na wenzao kutoka mataifa mbalimbali duniani

Katika dondoo 32, peo ya utambulisho kupitia mbinu ya ulinganisho, zinatambulisha mchango, majukumu na uwajibikaji wa wanakikundi kwa kikundi chao. Zinaonyesha kuwa matokeo ya matendo ya mwanakikundi hutegemea jinsia. Ulinganisho unaolenga kikundi bora, huunda mazingira ya kusisimua kwa kuwa, hutarajia wanawake kutenda vyema. Kwa kuwa inasemekana kuwa, kosa la mwanamke mmoja lina matokeo mabaya kwa kikundi cha wanawake. Vilevile, ulinganisho huu unapendekeza kuwa kosa la kila mwanamke si kosa tu bali ni tukio lililo na athari mbaya kwa kikundi kizima.

5.4.2 Ulinganisho Unaolenga Kikundi Dhaifu

Ulinganisho unaolenga kikundi dhaifu husababisha peo wa "sisi ni bora kuliko wao" (Smith, 2000). Mtaalamu huyu anaendelea kusema kuwa ulinganisho unaolenga kikundi dhaifu hutumika kutuliza kwa kuwa jambo mbovu hupata "wao" na wala si "sisi." Ulinganisho wa aina hii, vilevile, unaonyesha kuwa binadamu humtakia mwenziwe mabaya kuliko wanakikundi chake. Dondoo 33, linaonyesha ulinganisho wa jinsia ya kiume na kike ambapo mwanamke anachukia nafasi yake na kutafuta uraia kwa njia sawa na wanaume, mzungumzaji anasema:

Dondoo 33:

> *My husband is in Zimbabwe, and I do not have dual citizenship, and the reason that I do not have dual citizenship, madam speaker, is because I am still negotiating with my husband to allow me to marry a second and a third husband, like men have. And when he allows me, I will come and change the law. And if we change the law, then I will declare my dual citizenship and triple. Because these men can sit here and judge us as women, and tell us to declare citizenship. Some of these men have married in Ugandan, some of them have married in Eretria, some of them have married in Somalia, Tanzania and US but they are not telling us to declare (our husbands). We are not telling them to declare their interest. Don't joke with us.*
>
> (Mume wangu yuko nchini Zimbabwe, na sina uraia wa nchi mbili. Sababu ya kutokuwa na uraia wa nchini mbili, mheshimiwa spika, ni kwa sababu ningali ninazungumza na mume wangu ili anikubali nioe mume wa pili na watatu, kama wanavyofanya wanaume. Atakaponiruhusu, nitakuja kubadilisha sheria. Tutakapobadilisha sheria, nitatangaza uraia wa nchi mbili au tatu. *Kwa sababu hawa wanaume wanaweza kukaa na kuzungumza kutuhusu sisi wanawake na kutwambia tutangaze uraia wetu*. Wakati huo, baadhi yao wameoa nchini Eritria, wengine wameoa nchini Uganda, wengine wameoa Somalia, Tanzania na Marekani lakini wanatwambia tutangaze (waume zetu). Hatuwaambii watangaze nia zao. Wasituchezee.)

(Tzm. Kiambatisho VI, D)

Dondoo 33, linalinganisha njia za kupata uraia baina ya kikundi cha wanawake na kikundi cha wanaume. Mzungumzaji anaonyesha kuwa angekuwa bora ikiwa atapata uraia kwa kiwango sawa wanaume. Anafafanua kuwa ili, aweze kuwa na uraia wa nchi mbili au tatu ni lazima azungumze na mume wake ili amruhusu kuoa mume wa pili na watatu kama wanaume wafanyavyo. Kwa mujibu wa mzungumzaji, urahisi wa kupata uraia wa nchi mbili au zaidi kupitia ndoa, hutegemea jinsia hivyo, anasawiri jinsia ya kiume kama jinsia bora kuliko jinsia ya kike. Kwa misingi hii, kikundi cha wanaume kinaweza kupata uraia wa nchi mbili na zaidi kwa haraka kikilinganishwa na kikundi cha wanawake.

Utambulisho wa kijinsia unaokuzwa kupitia usimulizi huu ni kuwa, ni bora kikundi cha wanawake kiweze kupata uraia wa nchi mbili au zaidi kwa njia sawa na kundi cha wanaume. Kwa sababu hii, mzungumzaji pamoja na wanakikindi watakaofanikiwa kufanya hivyo, wanajisilimisha na kikundi cha wanaume ili kukuza utambulisho wa

"bora mimi kuliko wao." Ulinganisho wa kulenga kikundi dhaifu unatuliza mtendaji kwa kuwa hujiona afadhali akijilinganisha na waliokosa kufanikiwa.

Ulinganisho wa kulenga kikundi dhaifu huwasawiri walengwa kama kikundi dhalili, lisilo na nguvu na uwezo wowote wa kufanya jambo (Festinger, 1954). Usawiri wa aina hii unakinaisha mzungumzaji. Anaonea fahari nafasi ya kikundi cha wanaume, anaamua kupata uraia wa nchi mbili au zaidi kupitia ndoa kama wafanyavyo wanaume. Mzungumzaji aligundua kuwa nafasi ya wanawake ni duni ikilinganishwa na nafasi ya wanaume. Anakosa kutosheka na mamlaka aliyopewa mwanamke ya kupata uraia kwa kujisilimisha na wanaume.

Katika dondoo linalofuata, mwanamke amechukua jukumu la kushauri wanaume wanaong'ang'ania nafasi ya urais baina yao. Jukumu hili linampa mwanamke peo chanya katika mahusiano ya mamlaka baina yake na wanaume watano, anasema:

> **Dondoo 34:**
>
> Wangelikuwa karibu na mimi, ningewanong'onozea jambo. Kwa sababu hamwezi kwenda kwa mwanamke mmoja waume watano. Kwa sababu humo ndani wameangalia- ndugu zao hawa, wanaodanganywa- kwa sababu wanasema wewe utakuwa makamu wa Rais na mwingine atakuwa Rais, ilhali huku, baba yetu Rais wa nchi ashasema ni (jina limebanwa). Wewe ni nani huwezi kufikiria kama mwanaume, kama kiongozi?

(Tzm. Kiambatisho XVI, E)

Dondoo la hotuba hii inatolewa na mbunge wa kaunti. Mbunge anasema: "*wangelikuwa karibu na mimi ningewanong'onozea jambo."* Kunong'onezea mtu jambo ni sawa na kutamka jambo la kufaidi mtu (TATAKI, 2000). Peo ya kunong'onozea jambo inakuza dhana ya mnong'onezaji na mnong'onozewa. Katika dondoo la hotuba hii, wanaononong'nezewa jambo ni wanaume waliokosa kuelewana kuhusu nafasi ya mamlaka. Kwa hivyo, wanahitaji kunong'ozewa. Mnong'onozaji huwa mtu mwenye mamlaka, tajriba na uwezo kuliko anayenong'onozewa (van Dijk, 2016). Katika hali hii mzungumzaji, ambaye katika dondoo hili, ndiye anayenong'oneza, anapata peo ya mamlaka ya juu kwa sababu anatoa ushauri kwa wanaume watano. Aidha, mzungumzaji katika matini hii, anachukua jukumu la kupatanisha kikundi cha watu waliokosa kuelewana kuhusu uongozi. Anapata mamlaka ya "bora mimi kuliko wao." "Wao" wamekosa busara na wanahitaji kushauriwa kuhusu namna ya kwenda kwa mwanamke.

Ulinganisho wa kujipa nafasi ya juu kuliko wengine, unakuza picha na thamani ya mzungumzaji kwa kumsawiri kama mshauri wa mwanamume kuhusiana na mahusiano ya jinsia. Hivyo, mwanamume ana jukumu la kufanya uteuzi na kugharamikia mamlaka husika. Aidha, ana nafasi kubwa akilinganishwa na mwanamume. Katika ulinganisho wa kulenga kikundi dhaifu, binadamu anaweza kujitambulisha kwa peo ya uteuzi ambayo, inazua kiwango cha kutambulishwa nacho na watu wengine, ama kujitambulisha nacho anapojilinganisha na binadamu wengine.

5.4.3 Ulinganisho Sambamba wa Vikundi

Smith (2000) alidai kuwa ulinganisho sambamba ni ulinganisho ambao husababisha anayejilinganisha kujisilimisha na mlengwa wake. Ulinganisho huu huweka dhana mbili tofauti katika daraja sawa. Hali ya kuwa katika daraja moja baina ya "mlinganishi" na mlengwa wake humfanya mlinganishi kujionea fahari kwa kuwa wote wako kiwango kimoja (Festinger, 1954). Katika dondoo la hotuba lifuatalo, mwanamke analinganishwa na matunda matamu kama vile machungwa, ndizi na nanasi. Mwakilishi wa kike anasema:

Dondoo 35:

> Huyu Mungu ni Mungu wa maajabu sana, kwa sababu huyu Mungu *aliumba utamu akaweka kwa mananasi. Akachukua utamu mwingine akaweka kwa ndizi. Utamu mwingine tena akachukua akaweka kwa machungwa. Halafu huo utamu mwingine akachukua akatupa kwa kina mama.*

(Tzm. Kiambatisho XIX, A)

Peo kupitia mbinu ya ulinganisho hutegemea hali ya mlengwa na kile anacholinganishwa nacho (Festinger, 1954). Kinacholinganishwa, kinaweza kuwa katika hali bora, duni na hali sawa na binadamu wakati fulani. Mfano, katika dondoo 35, ladha ya utamu kwa mwanamke inalinganishwa na ladha ya matunda matamu. Mzungumzaji anadai kuwa, kina mama na matunda walipewa utamu na Mungu, hivyo, wana ladha sawa. Ulinganisho wa ladha ya matunda na binadamu unasilimisha mwanamke kwa kuwaweka katika kiwango sawa. Hivyo, ili kuelewa aina ya utamu iliyo kwa mwanamke, inafaa mtu awe ameonja matunda aina ya ndizi, nanasi na machungwa.

Peo ya utambulisho zinazokuzwa kupitia neno *utamu*, zinaonyesha kuwa kitu kitamu hupendwa na walaji, hugharimu anayekitaka na huwa na chembechembe cha ujenzi wa mwili. Hivyo, ladha ya wanawake ipo kwenye uwezo na manufaa yao kwa vikundi

vya jamii, kwa kuwa, uongozi wao una ladha ya utamu, unapendwa na unanufaisha jamii. Ulinganisho wa mawazo na uwezo wa mtu ama vikundi husaidia kujenga na kubadilisha mitazamo ya wasikilizaji kwa kuwapa peo maalumu (Smith keshatajwa). Katika diskosi hii, mwanamke ni tunda tamu kwa kuwa utawala wake unapendeza.

Katika dondoo la hotuba linalofuata, mzungumzaji anaonyesha usawa uliopo baina ya mwanamke na mwanamume katika masuala ya uchumba na ndoa. Anasema kuwa mwanamume na mwanamke ni nusu bora kwa mwenziwe ili kuonyesha kuwa wote wawili wanafaana katika mahusiano. Katika dondoo la hotuba yake, mbunge anasema:

> **Dondoo 36:**
>
> … Kenya ni taifa la Mwenyezi Mungu na tunaamini kuwa kazi ya Mungu haina makosa. Mwenyezi Mungu wakati wa kutuumba aliumba Adamu na Hawa. Kumaanisha kuwa kuna *mwanamke* na *mwanamume.* Na viumbe vyote mbali na mwanadamu, ambavyo Mungu aliumba, vikawa viwiliviwili. *Hio ni kumaanisha kuwa mwanamke anapaswa kuwa na mwanamume. Na mwanamume ni nusu bora kwa mwanamke.*

(Tzm. Kiambatisho V, F)

Katika dondoo 36, mbunge mwanamke haungi mkono ndoa ya jinsia moja. Mzungumzaji anaonyesha kuwa ndoa inayofaa wanajamii, ni ile ambayo mwanamke anahusiana kimapenzi na mwanamume. Ndoa zingine za aina yoyote, hazifai. Kwa mujibu wa mzungumzaji, ulinganisho wa uhusiano wa ndoa za mwanamume na mwanamke na mahusiano ya wasagaji na mashoga, ndiyo msingi wa kutambua ndoa inayofaa katika jamii. Katiba ya 2010, inakubali ndoa kati ya mwanamume kwa mwanamke ila mahusiano ya wasagaji na mashoga hayatambuliwi kama ndoa kamili.

Kupitia ulinganisho huu, mbunge wa kaunti anapata peo wa kutenga mahusiano ya mashoga na wasagaji na kukubali mahusiano ya mwanamume na mwanamke. Vilevile, anakuza itikadi na imani kuwa ndoa inayofaa ni kati ya mwanamume na mwanamke kwa kuwa ina misingi ya dini na inazingatia maumbile. Peo hizi zinaafikiwa kupitia ulinganisho wa mahusiano ya wanyama pamoja na ndoa asilia ya Adamu na Hawa. Mzungumzaji aliposema kuwa "*kila mwanamke anapaswa kuwa nusu bora kwa mwanamume, naye mwanamume awe nusu bora kwa mwanamke vilevile*," atakuwa akitambua ndoa kwa msingi wa maumbile na kudumisha uhalisia wa uchumba na ndoa halali. Aidha, alipinga vikali ushoga na usagaji kwa kutetea

ndoa ya jinsia ya kiume na kike kuwa ndoa ya kukamilishana na kujengana. Smith (2000), anadai kuwa ikiwa, wanaojilinganisha ni watu wa kiwango sawa, kuna uwezekano wa kusilimishwa kiutambulisho. Katika hali hii, ni vigumu kwa wabunge wanawake kusilimishwa na wasagaji na mashoga. Mahusiano ya wasagaji na mashoga hayaonewi fahari na mzungumzaji. Hayatakikani. Ulinganisho sambamba unatambua mwanamume na mwanamke kwa kiwango sawa katika ndoa. Unatambulisha kuwa ndoa chanya hutokea ikiwa, anayejilinganisha huonea fahari kikundi anachojinasibisha nacho. Hata hivyo, kinyume cha ulinganisho wa aina hii, husababisha msongo wa mawazo, ikiwa, ulinganisho unasilimisha mtu na kikundi duni kilichotengwa na kubaguliwa (Smith keshatajwa). Kwa misingi hii, mzungumzaji anaweza kupata peo hasi ikiwa amejisilimisha na wasagaji na mashoga. Vilevile, anaweza kupata peo chanya ikiwa amejisilimisha na ndoa kati ya mwanamume na mwanamke.

5.5 Matumizi ya Kirainasa Katika Peo ya Utambulisho

Kirainasa ni maneno ambayo huwa yameasisiwa na mtu fulani katika jamii na kutumika sana katika jamii na wanajamii hadi yakapata umaarufu katika jamii hiyo (Oxford Dictionary, 2002). Kirainasa kinaweza kutumika katika kiwango cha matamshi na maandishi mathalan kutekeleza jukumu fulani, kama vile, kufanya mzaha, kutambulisha mtu, kitu na kutania vikundi vya watu (Xia, 2012). Asili ya virainasa ni pana. Virainasa vinaweza kutokana na kazi rasmi, utamaduni, usimulizi na kauli za kimzaha zinazotumika katika jamii (Grice, 1989). Diskosi za wabunge wanawake walitumia virainasa kujitambulisha kwa njia tofauti kama inavyojadiliwa katika dondoo zifuatazo:

Dondoo 37:

Mheshimiwa Rais, nanyenyekea kuona kwamba tunazidi kuwa na nguvu. Nataka kusema kwamba nakubaliana na wale waliosema "*hatupangwingwi*. Mwanzoni, *Hatupangwingwi* ni neno ambalo lilimaanisha kuwa huwezi kutuamrisha kutoka upande wako kama tume ya NCIC (T.Y)

(Tzm. Kiambatisho XII, A)

Katika diskosi hii, mwanamke ametaja kirainasa *hatupangwingwi***.** Asili ya neno hili ni wingi wa neno *Sipangwi.* Leksikoni *sipangwi* ni ukanushi wa neno panga. Hivyo leksikoni "*sipangwingwi"* ni msimu unaotumika kwa maana ya "huwa sipangwi." Leksikoni "*sipangwingwi"* ilitumika katika kibao cha "*sipangwingwi"* kilichoimbwa

na Extray Taniua (Tony Kinyanjui) wakiwa na Trio Mio (T. J. Kasela) na Ssaru (Sylvia Saru) kwa mara ya kwanza mwaka wa 2022. Leksikoni hii ilipata umaarufu na kuanza kutumika katika miktadha mbalimbali ya jamii.

Katika Ht 37, mzungumzaji ametumia leksikoni "*hatupangwingwi.* Leksikoni hii ni ukanushi wa neno la Kiswahili la "huwa tunapangwa" ambao ni ukanushi wa hali ya mazoea. Hali ya mazoea katika lugha za kibantu hurejelewa na kiambishi tamati "*nga,*" ambacho hutokea kama "*ngwi*" inapokanushwa katika hali ya kutendwa. Mwimbaji wa wimbo huu, alilenga kufafanua msimamo wake wa maisha na mahusiano yake na watu wengine kwa kutumia leksikoni hii. Anafafanua kuwa, hakuna haja ya kupangiwa maisha na watu wengine. Bali inafaa mtu kujiamulia juu ya maisha yake mwenyewe.

Alitumia kirainasa *hatupangwingwi* kutoka katika wimbo wake wa "sipangwingwi" ili kukuza itikadi yake ya kutoamuliwa na yeyote. Baadaye, leksikoni hiyo ilipanuka kimatumizi na kuanza kutumika katika mazungumzo ya kila siku kwenye mitandao ya kijamii. Mwishowe ilivuma na kuwa kirainasa, ikaanza kutumika katika peo ya kutambulisha mtu ama kikundi kama alivyodai (Xia, 2012).

Kirainasa "*hatupangwingwi"* kilitumika kuleta maana ya uhuru wa kufanya maamuzi bila ya kuingiliwa na yeyote. Kupitia kirainasa "*hatupangwingwi*," mzungumzaji anaonyesha kuwa si rahisi kwa Tume ya Umoja na Utangamano ya Taifa, kubadilisha maamuzi ya kikundi cha mzungumzaji. Katika dondoo hili, kirainasa "*hatupangwingwi"* kinachukuliwa kuwa na maana ya kutodhibitiwa kwa kundi la mzungumzaji na Tume ya Umoja na Utangamano wa Taifa.

Kwa mujibu wa mzungumzaji na kikundi chake, msimamo wa Tume ya Umoja na Utangamano wa Taifa ni tishio kwa wanakikundi. Maamuzi ya Tume, aidha, yanakinzana na mahitaji ya mzungumzaji na kikundi chake. Hivyo, mzungumzaji anatupilia mbali mahitaji ya tume kwa kutumia kirainasa *hatupangwingwi."* Kwa kutumia neno hili, mzungumzaji pamoja na kikundi chake wanapata peo ya utambulisho wa kuhasi tume ya Madili na Utangamano wa Taifa.

Tatizo katika fahiwa ya neno *hatupangwingwi"* ni kuwa, mbunge aliyetamka maneno haya anaweza kufasirika kuwa amehasi sera za Tume na kuchukuliwa hatua za kisheria. Aidha, kirainasa husisitizia kuwa neno lililotumika lifahamike na

wasikilizaji ili lipate fahiwa bora (Wison na Sperber, 2012), hivyo, mtumiaji wa kirainasa hufikiri kuwa msikilizaji wake anajua maana ya kirainasa husika na misingi ya kutumika kwake. Ikija kuwa, msikilizaji hajui maana ya kirainasa husika, basi kusudi la matumizi ya kirainasa hicho hupotea. Kwingine, kirainasa "*ubabe wa idadi*" kilitumika na baadhi ya wanawake katika diskosi zao.

Ubabe wa Idadi ni tafsiri ya Kiswahili ya "*the Tyranny of numbers.*" Kirainasa *ubabe wa idadi* kilitumika katika miaka ya 1960 na wahandisi wa kompyuta (Wikipedia org). Kirainasa *ubabe wa idadi,* kilitumiwa kurejelea tatizo lililozuliwa na wingi wa nyaya za kompyuta wakati wa kuboresha miundo na programu za kompyuta. Wahandisi wa kompyuta wakati huo, walishindwa kuboresha miundo ya programu za Kompyuta kwa sababu ya idadi nyingi ya nyaya zilizopatikana kwenye kompyuta za wakati huo. Wahandisi, baadaye walibuni neno *ubabe wa idadi* ili kurejelea tatizo lililotokana na wingi wa nyaya za kompyuta. Isitoshe, palipotokea hitaji la kuongeza idadi za nyaya, kila mhandisi wa kompyuta alitatizika zaidi kutambua waya maalumu wa kompyuta. Ugumu ulizidi kuongezeka kila walipoongeza waya mpya kwa kompyuta.

Kirainasa *ubabe wa idadi* kilizidi kupata umaarufu na kuanza kutumika katika nyanja mbalimbali zikiwemo uwanja za siasa. Katika uwanja wa siasa, wawaniaji hutumia neno *ubabe wa idadi* kutetea uwezo za kisiasa unaofungamana na wingi wa wanakikundi katika kufanya maamuzi. Mbunge wa kaunti moja nchini Kenya, alitumia kirainasa *ubabe wa idadi* kutambulisha mtazamo wake kuhusu wingi wa kikundi cha wanawake dhidi ya wanaume katika kufanya maamuzi ya uchaguzi. Alilenga kukuza itikadi kuwa kuna manufaa ya wanakikundi chao kuungana na kutumia wingi wao dhidi ya kikundi cha wanaume katika uchaguzi na wakati na kufanya maamuzi bungeni. Mzungumzaji alisema:

Dondoo 38:

> Wanaume wanasema ni *tyranny of numbers* na wao wako na 48% na sisi tuko na 52 % ni nani ana *tyranny of numbers?*
> *(Wanaume wanasema ni ubabe wa idadi na wao wako na 48% na sisi tuko na 52 % ni nani ana ubabe wa idadi?)*

(Tzm. Kiambatisho XVII, A)

Katika muktadha huu, mzungumzaji anatambulisha wingi wa jinsia kwa kulinganisha idadi ya jinsia ya kiume na ya kike nchini Kenya. Kwa mujibu wa takwimu za mwaka wa 2019, idadi ya jumla ya wanawake nchini Kenya inabaki kuwa juu ikilinganishwa

na idadi ya wanaume (KNBS, 2019). Hali hii inashikilia na kudumisha dhana ya ubabe wa idadi kwa jinsia ya kike. Matumizi ya kirainasa *ubabe wa idadi* kilitumika kutambulisha kikundi cha wanaume kama kikundi kilicho na idadi ndogo dhidi ya kikundi cha wanawake ambacho kina idadi kubwa. Kutokana na takwimu zilizotolewa na KNBS, idadi ya wanawake ni nyingi kuliko ya wanaume. Sawia na nyongeza ya nyaya kwa kompyuta zilivyotatiza wahandisi, vivyo ndivyo idadi ya juu ya wanawake ingetarajiwa kutatiza wanaume wakati wa kufanya maamuzi.

Kirainasa *ubabe wa idadi* kimetumika kama mbinu ya peo, kutambulisha uwezo katika idadi ya wanawake dhidi ya wanaume. Hata hivyo, kinaya ni kuwa, wanaume, ambao wana ubabe wa idadi bungeni, wana idadi ndogo kwa jumla nchini ikilinganishwa na idadi ya wanawake. Licha ya ubabe wa idadi bungeni, wanawake hawajafanikiwa kupata ushindi dhidi ya wanaume katika kura. Mtazamo wa mzungumzaji ni kuwa idadi ya wanawake nchini Kenya inaweza kunufaisha wanawake zaidi ya wanaume ikiwa wanawake wangeungana na kuitumia kwa manufaa yao ya kisiasa.

Kupitia kirainasa ubabe wa idadi, peo ya utambulisho wa "*sisi*" na "wao" zinadhihirika. Kupitia kirainasa, ubabe wa idadi, mzungumzaji anaonyesha kuwa wingi wa wanawake nchini Kenya unaweza kutumiwa kwa nia ya kunufaisha wanawake ikiwa wingi huo ungetumika dhidi ya idadi ndogo ya wanaume. Mwisho, kirainasa *mundu khu mundu,* kimetumika ili kuonyesha msimamo wa mzungumzaji kuhusu jinsi ya kukabili tatizo linalomkumba.

Kirainasa *mundu khu mundu* kulitumika kutambulisha mzungumzaji na azimio lake. Kilitumika katika vita katika jamii ya Luhya (Amunga, 2022). Kirainasa *mundu khu mundu* kinaweza kutafisiriwa kama "mtu kwa mtu." Kilitumika kurejelea hali ya mtu kukabiliana na mwingine uso kwa uso bila hisia za woga. Hata hivyo, neno *mundu khu mundu* lilibadilisha maana na matumizi asilia na kuanza kutumika kwa maana ya kukutana uso kwa uso na mpinzani (Amunga, keshatajwa). *Mundu khu mundu* ni mfano wa kirainasa kilichotumika na mbunge wa eneobunge la Suba nchini Kenya aliposema:

Dondoo 39:

> …Mimi ni mrembo wa Suba. Na kama macho yako hayaoni, wewe nenda hospitali. Nitamenyana nao *mundu khu mundu*….

(Tzm. Kiambatisho XXI, C)

Kumenyana *mundu khu mundu* ni msemo unaotumika na kikundi cha watu kutoka jamii ya waluhya nchini Kenya. Msemo huu ulitumika kuonyesha ujasiri na ujiwekaji tayari ili kukabiliana na mpinzani bila woga. Kirainasa *mundu khu mundu,* kilitumika kukuza itikadi kwamba mwanajamii wa Luhya hafai kuogopa mwenziwe wakati wa makabiliano. Hafai kusengenya mpinzani wake bali anafaa kupatana naye moja kwa moja na kukabiliana naye uso kwa uso.

Kirainasa *"mundu khu mundu"* kimetumika katika diskosi hii, kusisitizia uwezo wa mzungumzaji na nia yake ya kupinga mtazamo wa kikundi-nje wake, hasa, walipopinga kaulimbiu yake ya kisiasa ya "mrembo wa Suba." Kaulimbiu "mrembo wa Suba" ilitumika kama mkakati wa kampeni na mzungumzaji kutoka eneobunge la Suba. ila, kauli mbiu hiyo ilipingwa na kukejeliwa kwa madai kuwa mwaniaji huyo hakuwa mrembo. Mzungumzaji anasisitiza utambulisho wake kwa kushauri kikundi-nje wake watumie macho yao vizuri. Vilevile, anawataka waelewe kuwa hawaogopi na atashindana nao bila kutishiwa na mtazamo wao kuhusu urembo wake.

Katika diskosi hii, mzungumzaji anajitambulisha kwa kirainasa *mundu khu mundu* ili kuonyesha msimamo wake kwa kikundi-nje wake. Alidhamiria kuonyesha kuwa urembo wake unaonekana na wapiga kura. Urembo huo vilevile, unamfaa katika kampeni zake za uchaguzi wa mwaka wa 2017, licha ya kejeli za kikundi-nje wake.

SURA YA SITA

MAHUSIANO YA KIUWEZO YALIYOUNDWA NA PEO ZA UTAMBULISHO KATIKA DISKOSI ZA WABUNGE WANAWAKE.

6.1 Utangulizi

Sura hii inalenga kuchanganua mahusiano ya kiuwezo katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa kuhusiana na mamlaka. Mahusiano ya kiuwezo yametazamwa kupitia diskosi za wanawake wakiwa nyanjani wakizungumza na wananchi na bungeni wakitetea mswada fulani. Utambulisho kupitia diskosi zao, umechunguzwa kwa kurejelea namna wabunge wanawake walitumia lugha kuonyesha mahusiano ya kiuwezo kati yao na wapiga kura, wabunge wanaume na wananchi pamoja na kujitambulisha katika mazingira anuwai. Diskosi katika miktadha hii, imeonyesha mahusiano tofauti ya kiuwezo kama inavyojadiliwa katika sehemu inayofuata.

6.2 Mahusiano ya Kiuwezo kati ya Mbunge Mwanamke na Wapiga Kura

Katika diskosi, kuna "viashiria elekezi" ambavyo husaidia wasikilizaji kutathmini kile kinachosemwa (Laclau na Mouffe, 1985). Viashiria elekezi, hutumika katika lugha kama malighafi ya kushawishi na kuelekeza kuhusu utambulisho unaolenga kuweka wazi mzungumzaji kwa hadhira yake (Karuri, 2018). Katika diskosi ya kisiasa, wanasiasa hujipa utambulisho wa kufikiriwa ambao hupitishwa kwa wapiga kura kupitia lugha (Anderson, 1991) Utambulisho huo unaweza kuwa si thabiti ila huchangia kujenga uhalisia kuhusu sifa za mzungumzji au ushirika wake kwa kikundi maalum pamoja na kujenga mahusiano ya kiuwezo baina ya wanaoshiriki katika mazungumzo. Mahusiano ya kiuwezo yanaweza kutazamwa kwa kuangalia peo za utambulisho kati ya wabunge wanawake na vikundi mbalimbali kama zilivyojadiliwa kwenye sehemu inayofuata.

6.2.1 Peo za Kutambulisha Mbunge Mwanamke kwa Wapiga Kura

Katika baadhi za dondoo za hotuba, mbunge mwanamke anatumia lugha kujijenga kwa wapiga kura kama msaidizi na mkombozi wa wapiga kura. Kwa msingi huu mbunge mwanamke hukuza utambulisho wa kikundi cha kina mama kwa misingi ya kusaidia na kukomboa huku mpinzani akisawiriwa kwa njia inayomtenga na wapiga kura. Mbunge mwanamke anasema yafuatayo anapojitambulisha kwa wapiga kura:

Dondoo 40:

> Asanteni sana. Kwa wale ambao wamefika hapa na hawanijui, kwa "majina ni (jina limebanwa) AKA *Mrembo na Kazi. Mama ambaye anagombea kiti cha ubunge cha Bahati. Mama ambaye anakuja kukomboa. Mama ambaye amekuja kuwasaidia kwa barabara, kuwaletea elimu, kuwaletea tiba, kumwezesha kusomesha watoto wenu.* Na tumezidi kushikilia serikali ya Baba. Huyo mwingine mkimwona mwambieni kuwa vita haileti maendeleo. Watu wa Maili Sita wanataka maendeleo. Sisi wanajubilee tunataka maendeleo.

(Tzm. Kiambatisho XVI, B)

Dondoo 40, inatolewa na mzungumzaji kutoka eneo la Bahati, Kaunti ya Nakuru nchini Kenya alipokuwa anagombea kiti cha ubunge. Lengo lake ni kushawishi wapiga kura kumuunga mkono kwenye uchaguzi. Katika dondoo la hotuba hii, mbunge huyu anajitambulisha kwa kitendo cha kukomboa jamii kwa kujenga barabara, kusaidia wapiga kura kupata tiba na kuwezesha watoto kupata elimu. Hivyo, anapata sifa ya msaidizi na mkombozi. Kupitia kutumika kwa leksikoni *kusaidia,* na *kukomboa*. Diskosi hii imetumika kuahidi na kushawishi wapiga kura ili wamuunge mkono mgombeaji wa ubunge na chama chake. Mzungumzaji ametumia leksikoni hizi kujisawiri kama mwaniaji bora akilinganishwa na mwaniaji mwenziwe "*huyo mwingine."*

Katika muktadha wa diskosi hii, leksikoni *kusaidia* na *kukomboa* inaonyesha uhusiano wa kuleta uhuru na hisani. Maneno yanayoashiria matendo ya kusaidia na kukomboa yamesisitizwa katika diskosi hii kupitia leksikoni *kujenga* na *kuwezesha* kama anavyodai (Fairclough, 1989). Mtaalamu huyu anadai kuwa matumizi ya leksikoni fulani huelekeza wasikilizaji kufikiria jambo kwa mtazamo unaoegemea kwenye itikadi zinazokuzwa na leksikoni husika. Kila leksikoni inaweza kukuza itikadi na mahusiano yanayoonyesha kinyanganyiro cha mamlaka. Inamweka mzungumzaji katika nafasi bora ya kujadili utambulisho wake kama mkombozi na msaidizi wa wakaaji wa eneobunge analowakilisha. Kwa upande mwingine, inatenga mpinzani wake kwa kumpa peo hasi, ambazo hazimpi umaarufu mbele ya wasikilizaji wake, kwa kutambua kama mtu wa vita na asiye na maendeleo.

Leksikoni *kusaidia na kuikomboa* imetumiwa na mzungumzaji kuonyesha mahusiano yanayotarajiwa kuwepo baina ya mbunge na wapiga kura. Mahusiano yanayotarajiwa ni ya utoaji msaada kwa wapiga kura. Diskosi hii aidha, inatambulisha mzungumzaji

kama mtu anayethamini jamii na anayeitakia mazuri huku wapiga kura wakisawiriwa kama kikundi chenye mahitaji. Kwa kujitambulisha kama "mama," mzungumzaji amejiweka katika nafasi ya kujadili matarajio na malengo yake kama mlezi na mtunzaji wa wapiga kura. Lengo la kuelimisha watoto, kujenga barabara na kuwapa elimu watoto kutoka eneobunge lake linaendelezwa kupitia itikadi zinazokuzwa kupitia ujitambulishaji kwa leksikoni "mama." Leksikoni "mama" inampa mzungumzaji mamlaka ya kujadili ubora wake kwa kumsawiri kama chaguo bora kwa wapiga kura kama mmoja wa wanachama wa chama cha Jubilee. Kwa upande mwingine, inasawiri mpinzani na kikundi-nje kama kikundi kisichothamini maendeleo kwa kuwa ametambulishwa kama mtu wa vita.

Mzungumzaji anaeleza mahusiano yake na wapiga kura kwa kutumia lugha ya kushutumu mpinzani, *huyo mwingine,* kwa kumrejelea kama "mtu wa vita" asiye na maendeleo. Peo ya utambulisho zinazoshutumu, hukuza dhana ya chuki, hulenga kuathiri maamuzi ya wasikilizaji ambao ni wapiga kura. Peo hizo zinampa mzungumzaji nafasi bora ya kujadili mamlaka yake kwa wasikilizaji (Fairclough, 2001). Aidha, peo ya kushutumu huchangia kuendeleza sifa ya "sisi wema na wao wabaya." Katika dondoo 40, mzungumzaji ndiye chaguo bora kwa wanaeneobunge akilinganishwa na *huyo mwingine*. Mzungumzaji anaonyesha kuwa huyo mwingine ana uwezo wa kudhulumu wanajamii zaidi ikiwa wangeweza kumchagua. Kwa mujibu wa mtazamo wa mzungumzaji *huyo mwingine,* ni kirai kinachotumika kitasfidia mwanakikundi-nje. Vilevile, mzungumzaji anachukulia kuwa wasikilizaji wanaelewa anayetambulishwa kwa kirai vumishi hicho. Kupitia kirai nomino "*huyo mwingine"* mzungumzaji anatambulisha sifa za mwanakikundi aliye na vita na asiye na maendeleo. Kirai nomino hiki kinatumika kuvuruga mahusiano ya mpinzani kwa wananchi wa eneobunge husika.

Kwa upande mwingine, mzungumzaji kupitia diskosi katika dondoo 40, ameonyesha mahusiano ya kiuwezo kupitia mbinu ya ukinzani. Utambulisho wa kimapendeleo ni sifa ya kawaida katika lugha ya kisiasa (Chilton and Schaffner, 2011). Katika dondoo 40, mzungumzaji anatetea uhusiano wake kwa wapiga kura na kuelekeza wasikilizaji kuwa *huyo mwingine mkimwona mwambieni kuwa vita haileti maendeleo.* Maelekezo haya yanalenga kutoa onyo kwa wapiga kura na kuwaelekeza wasikilizaji kutenga mwanakikundi pinzani. Vilevile, mzungumzaji anajihusisha na wapiga kura kwa kusema *sisi kama watu wa Maili Saba tunataka maendeleo.* Leksikoni "sisi" inampa

mzungumzaji nafasi ya kujadili utambulisho wake kama mmoja wa wanakikundi cha wasikilizaji (Lwaitama, 1988).

Peo ya utambulisho wa mzungumzaji na uwezo wa kutetea wananchi katika serikali, hautambulishi jinsia pekee, bali unaonyesha mtazamo na mwonekano wa mzungumzaji na kikundi anachojishirikisha nacho. Mtazamo na mwonekano wa mzungumzaji unajengwa na hali mbalimbali kama vile: uelewa wake wa miundo ya jamii, mamlaka aliyo nayo, maingiliano yake na wataalamu mbalimbali pamoja na mahusiano yake na wale anaokusudia kusaidia. Kwa misingi hii, mzungumzaji aliteua neno *kusaidia* ili kuthibiti mamlaka ya wakaaji wa eneobunge lake na kuonyesha aina ya uhusiano uliopo baina yake na wapiga kura. Katika baadhi ya dondoo la hotuba, mbunge mwanamke anajitetea dhidi ya tuhuma za kudharau wapiga kura.

6.2.2 Peo za Kutambulisha Mbunge Mwanamke Wakati wa Migogoro

Wakati wa maingiliano baina ya wabunge wanawake na vikundi vingine ya kijamii, kuna uwezekano wa kutumika kwa leksikoni zinaonyesha sifa maalumu za kidiskosi katika muktadha wa kuzalishwa kwa diskosi na matukio ya kuzalishwa kwa diskosi husika (Fairclough, 1989). Kwa mujibu wa mtaalamu huyu, diskosi inaweza kutumika kuonyesha hitaji la kutafuta suluhu wakati wa migogoro. Wakati wa migogoro, kila kikundi huweka mikakati ya kusuluhisha migogoro husika. Wataalamu kama vile (Dijk 1991, 1993; Fowler, 1991; Fairclough, 1995), wanadai kuwa, upangaji na uwasilishaji wa ujumbe ili kutatua migogoro, ni suala linaloshirikisha watu walio na mamlaka ya kusuluhisha migogoro. Katika dondoo 41, mbunge amejitambulisha na vikundi vya jamii kama kiongozi anayetafuta maelewano baina yake na wapiga kura hasa wanaume kwa kusema:

> **Dondoo 41:**
> Ofisi inasema kuwa mimi ni mwakilishi wa kina mama lakini mimi si mwakilishi wa kina mama *pekee* yake *ninawakilisha* wanaume, vijana na wazee wote wa kaunti ya Taita Taveta. Kazi yangu ambayo nilipewa niko tayari kuifanya kwa uaminifu. Niko tayari kubadilisha maisha ya wakaazi wa kaunti ya Taita Taveta. Ripoti ya Royal Media, *kuwa nimedharau wanaume wa Taita Taveta ni ya uwongo.* Ninawaomba kupitia shirika la Royal Media waweze "kupatia" wakaazi wa Taita Taveta msamaha kwa redio na Televisheni kama vile waliovyosema. *Mimi ni kiongozi*, hakuna siku nitaweza kudharau mtu. Na hapo mnajua, *Uongozi ni utumishi* ambao Mungu alinipatia. Na ninaheshimu hayo.

(Tzm. Kiambatisho VII, D)

Diskosi katika dondoo 41, ilitumiwa na mwakilishi wa kike ili kurekebisha ujumbe uliopitishwa kwa umma kupitia shirika la Huduma za Utangazaji la Royal Media. Mbunge wa kaunti anarai wanaume wa kaunti yake kwa lengo la kutafuta maridhiano. Ameshutumiwa kwa kuwadharau wanaume katika kaunti yake. Diskosi hii, imezalishwa ili kukosoa peo hasi inayomtuhumu mzungumzaji, ambaye ni kiongozi, kwa kumsawiri kama kiongozi anayetenga jinsia ya kiume.

Katika Ht 41, mzungumzaji anajitambulisha kwa hali isiyomsawiri kama mwakilishi wa jinsia moja. Amejitambulisha kama mwakilishi wa wakaaji wa kaunti nzima na kupinga utambulisho wake wa awali, kwa kutumia kiunganishi, *lakini* pamoja na mofimu *si-* ambayo imechangia kukanusha utambulisho awali, aliposema: "*ofisi" inasema, mimi ni mwakilishi wa kina mama lakini mimi si mwakilishi wa kina mama pekee, ninawakilisha wanaume na vijana wa kaunti."* Katika sentensi hii, kuna matumizi ya leksikoni "lakini" ambayo imetumika kupinga wazo la awali na kuelekeza mtu kwa mtazamo mwingine (Habwe, 1999), Kwa kuwa mzungumzaji ametumia leksikoni "lakini" katika diskosi yake, amebadilisha nafasi yake ya awali na kujiweka katika nafasi mpya, itakayomwezesha kujadili mgogoro kati yake na kikundi alichokosea. Nafasi mpya inamweka karibu na vikundi vya wanaume na imemsaidia kujadili utambulisho wake kwa kikundi hiki. Aidha, anajitenga na tuhuma za Shirika la Huduma za Utangazaji la Royal Media kwa kuwataka kuomba msamaha.

Aidha, katika dondoo 41, mzungumzaji ameteua na kutumia dhana ya "utumishi" kujinafasisha nayo kwa wasikilizaji. Amesema, "*uongozi ni utumishi."* Kauli hii ni mfano wa sitiari, kwa kuwa maana ya dhana uongozi imehamishiwa utumishi. Cruise (1986), anasema kuwa sitiari humshawishi msikilizaji au msomaji kutazama vitu, hali au tabia ya kitu kimoja kama kitu kingine kwa kutumia maelezo ya kiisimu yanayorejelea dhana moja sawa na nyingine. Hivyo, dhana moja uhamishiwa maana ya dhana nyingine. Uhamishaji huu umetokana na kuhamishwa kwa sifa za kisemantiki za kitu kimoja hadi kingine ambacho kina sifa sawa na kile kinachojulikana. Katika Ht, 41, dhana ya utumishi imehamishiwa uongozi kama mkakati wa kujiweka katika nafasi ya kujadili maridhiano. Peo ya utumishi, inazua dhana ya kutumikia. Peo hii inaonyesha imani ya kiongozi kuwa mwanamke katika uongozi ni sawa na mtumishi kwa umma. Kupitia utambulisho huu, mzungumzaji anakuza matumaini kwa wanajamii, licha ya kwamba, utambulisho wake unaingiliwa na taratibu mbalimbali za jamii kama vile jinsia, utabaka na uana katika jamii

mbalimbali (Walby, 1997; Burkes na Stets, 2009). Kujitambulisha kwa mzungumzaji, ambaye ni kiongozi, na dhana ya utumishi, inakuza mamlaka ya mzungumzaji na kuonyesha uelewa wa majukumu ya kiongozi katika jamii.

Uteuzi na utumiaji wa sitiari "*uongozi ni utumishi,"* ni mfano wa mikakati ya upole ya kutafuta maridhiano kupitia lugha (Grice, 1963). Kabugi (2016), akinukuu dhana ya uongozi na utumishi, anaeleza kuwa inahusishwa na mhusika Leo katika kitabu; *Journey to the East* kilichoandikwa na Hermann Hesse mwaka wa 2006. Utumishi wa Leo ulichangia kuweka abiria pamoja wakati wa safari. Inasemekana kuwa wakati Leo alitoweka, abiria walipotea njia. Urejelezi wa mhusika Leo, umetumika na mwakilishi wa kina mama kutetea uongozi wake kwa vikundi vya wanaume. Hata hivyo, Kamau (2010), anadai kuwa uongozi wa kutumikia hauna umaarufu wa kisiasa, ukilinganishwa na aina nyingine za uongozi kama vile uongozi wa kubadilisha, ila, unashangiliwa sana kwa kuwa unaendeleza sifa bora za kiongozi bora.

Kwa mtazamo wa matendo ya Leo katika kitabu *Journey to the East*, dhana ya kutumikia inampa mzungumzaji nafasi ya kutafuta maridhiano kwa wakaaji wa kaunti yake kama mtu aliye na mamlaka ya kuleta wakaaji wa kaunti pamoja wala si kuwatawala. Maana kupitia dhana ya *utumishi,* ni kuweka mahitaji ya hadhira mbele ya mahitaji ya kibinafsi ya mzungumzaji, vilevile, kuonyesha sifa za kufahamu hisia za mwingine, uaminifu, usikivu na uelewa na ujitoleaji katika utendakazi (Greenleaf, 1970). Mtumishi ni mtu anayefanya kazi kwa kujitolea ili wengine wanufaike kwa kuwainulia hadhi zao. Anaweza kuwachunguza ili kufahamu mahitaji yao ndiposa aweze kuwainua kwa kupangia mahitaji ya wanajamii ya kila siku.

Mzungumzaji, aidha, amekwepa kutumia lugha hasi kujitambulisha nayo. Kama kiongozi anasema, "*hakuna siku nitaweza kudharau mtu."* Mkakati huu unachangia kukwepa kuudhi wasikilizaji. Palipo na kiongozi pana watu wanaoongozwa, hivyo, leksikoni *dharau* inavunja kanuni za upole kwa kuwa haionyeshi mahusiano bora kati ya kiongozi na wanaoongozwa (Goffman, 1967). Kiongozi bora hafai kudharau wale anayeongoza. Mzungumzaji anapotumikia watu anaoongoza, anasawiriwa kama mwanakikundi aliye na mamlaka ya chini kwa watu anaotumikia. Kwa misingi hiyo, tendo la kudharau watu anaoongoza halifai kwa kuwa, wao ndiyo waliompa mamlaka (Gregory na Holloway, 2005). Kwa mujibu wa mzungumzaji, kiongozi mtumishi

hafai kuwa na dharau kwa wale anaowatumikia kwa kuwa, tendo la kudharau ni sifa hasi kwa mtumishi. Diskosi katika dondoo 41, inasawiri mzungumzaji kwa njia chanya. Inamsaidia pia katika kuokoa "uso" mbele ya hadhira (Brown na Levinson, 1987). Leksikoni *heshimu* imetumika kutambulisha mtumishi kwa peo chanya na kumweka katika nafasi nzuri ya kujadili maridhiano kati yake na wale aliokosea. Katika sehemu inayofuata, mbunge mwanamke ameonyesha uhusiano baina ya wanawake na wanaume katika maingiliano yao ya kila siku.

6.3 Mahusiano ya Kiuwezo kati ya Wabunge Wanawake na Wanaume

Wakati wa maingiliano baina ya wanawake na wanaume, jinsia ya kike na kiume hujigawa kivikundi kulingana na majukumu ya kila jinsia. Mgao wa kivikundi katika jamii huzua ushindani wa mamlaka baina ya vikundi vinavyodumisha hali-ante na yale yanayopinga hali-ante na pengine kutaka mabadiliko (Maeckelbergh, 2009). Imedaiwa kuwa wabunge wanawake huwa na sifa tofauti wakilinganishwa na wabunge wa kiume katika viwango vya matarajio ya kisiasa, utaalamu, majukumu ya kiutawala, falsafa na weledi katika kazi zao (Kabugi, 2016). Mahusiano ya kiuwezo yanaweza kupaliliwa kwa matendo ya jinsia moja kwa jinsia nyingine, ama nafasi ambayo jinsia moja inatambulishwa nayo. Mahusiano ya kiuwezo baina ya wanawake na wanaume yamejadiliwa katika sehemu zinazofuata.

6.3.1 Peo za Kutambulisha Matendo ya Wabunge Wanaume

Vikundi vya jinsia huwa na miegemeo inayotofautiana kuhusu lugha, mamlaka na majukumu ya kila jinsia (Halliday, 1999). Kila kikundi huteua na kutumia leksikoni katika lugha zinazoonyesha hitaji la kufanya mabadiliko kwa kuhusisha jinsia zote uongozini. Katika hali hii, kikundi fulani hutumia leksikoni zinazokiwezesha kuonyesha ufaafu wa kushirikishwa kwenye shughuli ya kufanya maamuzi ambayo yangeleta mabadiliko (Karuri, 2018). Mikakati hiyo ilitumika katika dondoo la hotuba linayofuata, ambapo mbunge mwanamke ametaka vikundi vya wanawake kuchukua kamati zenye maana, kama wafanyavyo wabunge wa kiume, katika na uteuzi wa kamati bungeni. Dondoo la hotuba lifuatalo linaonyesha utangamano wa wabunge wa kike na wabunge wanaume bungeni:

Dondoo 42:
Mhe. Naibu Spika, kila mbunge anaelewa kuwa, ikija kuwa uteuzi wa wenyekiti wa Kamati za Bunge. Hata kama jukumu la uteuzi linapewa kamati, chama husika, kina mchango mkubwa katika kuamua ni nani atachukua jukumu la uwenyekiti. Niliposikiliza kile huwa kinatendeka

kila upande bungeni, wiki mbili zilizopita, mnafaa kuelewa *kuwa wabunge wa kiume wanakutana kupanga vile watachukua uwenyekiti wa kamati zilizo na maana* bungeni. *Namkumbusha kiongozi wa wengi bungeni kuwa, tuna wanawake hapa ambao wako tayari kuongoza kamati hizi*. Nakubaliana na wale wanaosema kuwa tunahitaji kula vizuri, *lakini wanawake hawafai kukumbushwa majukumu yao ya kitamaduni hata wakiwa katika ofisi zenye mamlaka ya juu.* Ikiwa mtamteua mwanamume kwenye kamati kama mwenyekiti na hebu kuwe na mwanamke kama mwenyekiti pia. Nitafurahi. Kwa hayo machache naunga mkono mswada huu nikiomba kuwa *tupewe nafasi inayotufaa.*

(Tzm. Kiambatisho XIV, A)

Dondoo 42, anafahamisha bunge kuwa pana ubaguzi wa kijinsia wakati wa uteuzi wa uwenyekiti wa Kamati za Bunge. Diskosi hii inaonyesha kuwa wabunge wa kiume wananyima kina mama nafasi inayowafaa kwa kuwa "wanakutana kupanga vile wangechukua nafasi zilizo na maana bungeni." Hatimaye, wanaachia wanawake nafasi za uwenyekiti zinazofungamana na majukumu ya kitamaduni ya jinsia ya kike. Mzungumzaji anateua na kutumia kishazi *mnafaa kuelewa* katika sentensi, "mnafaa kuelewa kuwa wabunge wa kiume wanakutana kupanga vile watachukua uwenyekiti wa kamati zilizo na maana bungeni," kuonyesha ugunduzi wa kibinafsi kuhusu mipango ya siri ya wabunge wanaume. Sentensi hii imetumika kuonyesha mahusiano yaliyopo baina ya jinsia bungeni. Imeonyesha kuwa kuna ubaguzi kati ya wabunge wanaume na wabunge wanawake wakati wa uteuzi wa Kamati za Bunge.

Kwa mujibu wa mzungumzaji, matumizi ya kishazi *mnafaa kuelewa* kinafahamisha kuwa, mzungumzaji ameshuhudia tendo la ubaguzi ambalo analiweka wazi bungeni. Mzungumzaji ameshuhudia kuwa wanaume wanakutana pekee yao bila kushirikisha kikundi cha kina mama ili kupangia uwenyekiti wa kamati zilizo na maana bungeni. Pia, mpango wa kuchagua viongozi wa kamati unafanywa kwa siri. vilevile, kina mama wanatazamwa kwa misingi ya utamaduni wala si mamlaka au ofisi wanaomiliki. Mzungumzaji anathibitisha kuwa wanawake wana uwezo sawa na wanaume, kwa kusema "*tuna wanawake hapa ambao wako tayari kuongoza kamati hizi."* Kauli yake inalenga kupinga matendo ya kiubaguzi ya wanaume na kutaka kushirikishwa katika kamati zilizo na maana.

Kupitia sentensi "*lakini wanawake hawafai kukumbushwa majukumu yao ya kitamaduni hata wakiwa katika ofisi zenye mamlaka ya juu."* Mzungumzaji anaonyesha uhalisia wa mahusiano yaliyopo baina ya jinsia ya kike na majukumu ya

kijamii na kutaka mabadilko yafanyike kwa kuzingatia nafasi ya mwanamke ya kijamii. Sentensi hii aidha, inakuza itikadi kuwa, jamii inatazama mwanamke kwa misingi ya maumbile wala si mamlaka aliyo nayo katika jamii yake. Zaidi ni kuwa, inaonyesha misingi ya utamaduni kuhusu nafasi ya mwanamke. Vilevile, inatumika kupinga mitazamo ya kiubaguzi kuhusu wanawake katika uteuzi wa uwenyekiti wa Kamati za Bunge. Kwa kuwa mzungumzaji pamoja na jinsia ya kike, wanapewa kamati zinazowakumbusha majukumu ya kitamaduni, inaweza kufasiriwa kuwa uwenyekiti bungeni unategemea majukumu ya jinsia. Ili kudumisha msimamo wa kina mama, mzungumzaji anapinga mtazamo wa kugawa viti kwa misingi ya jinsia na kuutaka ukome kupitia kauli sawazishi, anapopendekeza kuwa, *ikiwa mwanamume angeteuliwa kama mwenyekiti, kina mama pia wateuliwe vilevile.*

Kupitia diskosi hii, mbunge mwanamke anasawiri mahusiano ya mamlaka baina ya mzungumzaji na vikundi vya wabunge wa kiume kama mahusiano ya kiubaguzi. Mzungumzaji analenga kupinga tabia za wanaume za kuchukua nafasi za uwenyekiti wa kamati zilizo na maana bungeni huku kamati zinazokukumbusha wanawake "majukumu" yanayoambatanishwa na jinsia ya kike zikiachiwa wabunge wanawake. Mzungumzaji anapinga ubaguzi kwa misingi ya jinsia inayozua utambulisho wa "sisi", kama kikundi cha wabunge wanawake na "wao", kama kikundi cha wanaume katika uteuzi wa wenyekiti wa Kamati za Bunge.

6.3.2 Peo za Kutambulisha Nafasi za Wanawake Bungeni

Katika baadhi ya diskosi, mbunge mwanamke anasawiri jinsia ya kike kama jinsia iliyokosa haki ya usawa wa jinsia katika nafasi za uwakilishaji bungeni. Katika dondoo la hotuba lifuatalo, mbunge mwanamke anaonyesha kuwa, katika bunge la Seneti, Bunge la Taifa na Bunge la Kaunti nchini Kenya, mwanamke bado hajatimiziwa hitaji la haki ya kikatiba na usawa katika uwakilishi wa jinsia (Kabugi, 2016). Mbunge mwanamke anathibitisha hili kwa kusema yafuatayo:

Dondoo 43:

> *The only reason why we are talking about women is because the imbalance right now is against women. We are making sure that this House (National Assembly), the Senate and our County Assemblies have balanced representation in terms of gender. The affected gender is female. The Bill, therefore, proposes a sunset clause. This principle cannot be applied beyond a period of 20 years.*

> (Sababu ya kipekee inayotufanya tuongee kuhusu wanawake ni kuwa, *haki ya usawa sasa haimfaidi mwanamke. Tunahakikisha kuwa jumba hili (Bunge la Taifa), lile cha Seneti na Mabunge yetu la Kaunti* yana usawa wa uwakilishi wa jinsia. *Jinsia ambayo imeathirika sana ni ya kike*. Mswada huu, unapendekeza kifungu cha mwisho. Kanuni zake haziwezi kutumika baada ya kipindi cha miaka 20.)

(Tzm. Kiambatisho XX, B)

Suala la haki ya usawa katika uwakilishi wa jinsia bungeni nchini Kenya, ni haki ya kikatiba kwa kila jinsia. Katika diskosi kwenye dondoo 43, mbunge anapendekeza kuwa haki ya usawa wa jinsia itiliwe maanani kwenye mabunge matatu nchini Kenya. Dondoo 43, limetumika kuonyesha kuwa suala la haki za usawa wa jinsia, kama haki ya kikatiba, halijasawazishiwa jinsia zote katika mabunge matatu nchini Kenya. Kwa sababu, wabunge wanawake hawajanufaika kutokana na haki ya usawa wa jinsia. Akitambulisha suala hili mzungumzaji anasema "*haki ya usawa sasa haimfaidi mwanamke.* Matumizi ya leksikoni *haimfadi* katika muktadha huu inaonyesha kuwa ukosefu wa usawa wa jinsia bungeni, unaathiri mwanamke licha ya kuwa na haki ya kikatiba nchini Kenya.
Peo ya utambulisho kupitia kishazi *jinsia ya kike imeathirika* zinaonyesha kuwa jinsia ya kike haiyafaidi kutokana na uwepo wa sheria iliyodhamiria kuleta usawa wa kijinsia katika nyanja mbalimbali za jamii. Hivyo, kuna umaanisho kuwa, kwa kipindi kirefu nchini Kenya, jinsia ya kiume imekuwa ikinufaika kutokana na sheria ya usawa wa jinsia kuliko jinsia ya kike. Pia, usawa wa jinsia, ni haki ya katiba ya kila Mkenya hata hivyo, haki hii haijafaidi mwanamke. Vilevile, kikundi cha wanawake kinanuia kufanya mabadiliko katika Bunge la Seneti, Bunge la Taifa na Bunge la Kaunti kuhusiana na usawa wa haki ya uwakilishi wa jinsia. Wanatoa hakikisho kwa kusema "*Tunahakikisha kuwa chumba hiki, kile cha Seneti na Mabunge ya Kaunti yana usawa wa uwakilishi wa jinsia"* hakikisho hili ni baadhi kati ya mikakati ya wanakikundi ambao ni sehemu ya kikundi kizima. Kwa hivyo, hakikisho hili linachukuliwa kama msimamo wa kikundi kizima cha wanawake.

Dondoo 43**,** inasawiri kikundi cha wanawake kama kikundi kilichokandamizwa kiutamaduni na kiutawala. Kikundi cha wanawake kinaweza kusonga mbele, ikiwa, mabadiliko ya kisheria yangefanywa na taasisi za kisheria kama vile bunge. Kwa kuwa, kikundi cha wanawake kimekandamizwa, jaribio la kujiokoa wanawake kutoka

kwa hali mbalimbali zinazokikandamiza zinafanywa ili kukisaidia kupiga hatua katika masuala ya usawa katika uwakilishi wa jinsia.

6.3.3 Peo za Kutambulisha Mbunge Mwanamke Anapodhalilishwa.

Jamii imekuwa ikitambulisha wanawake na majukumu mbalimbali kutegemea tamaduni za jamii na nyakati mbalimbali (Momanyi, 2009). Katika jamii nyingi za kiafrika, wanawake wamekuwa wakitazamwa kama walezi na watunzaji wa familia, wamenyimwa mamlaka ya kuamua kuhusu elimu na siasa katika jamii (Ndambuki, 2010). Hata hivyo, kumekuwepo na mabadiliko ya kisiasa hasa, katika karne ya ishirini na moja, baada ya wanawake kuanza kupigania utambulisho chanya na haki za mwanamke katika nyanja mbalimbali, ikiwemo uwanja wa kisiasa. Katika dondoo la hotuba lifuatalo, kuna mitazamo inayotofautiana baina ya vikundi vya jinsia ya kike na kiume wakati mwanamke anapotambulishwa kama "mwizi wa kura za wakaaji asilia". Mbunge mwanamke anasema;

Dondoo 44:

"*We are giving the bishop five days to make a thoughtful, remorseful and public apology. We are not going to allow male politicians to look down on us. The bishop should remember that he has a mother, sister, daughter and women congregants in his church whenever he insults women. He must apologise. We are not getting out of this place until Gakuyo is arrested. Hatutoki Thika mpaka Gakuyo ashikwe. Tumeongea na OCPD ametuambia story. Usiseme ulitukana mama mmoja uliposema kuwa (jina limebanwa) ni mwizi wa kura za wakaaji asilia wa Thika, usiseme umetukana "wamama wa Thika, ukitukana mama mmoja umetukana mama wote wa Kenya.*

(Tunampa Askofu siku tano afikirie, aombe msamaha na kujuta mbele ya umma. *Hatutaendelea kukubali wanasiasa wa kiume kuzidi kutudhalilisha*. Askofu anafaa kukumbuka kuwa ana mama, dada, wasichana na waumini wa kike kwa kanisa lake anapotutusi. Ni lazima aombe msamaha. Hatutoki hapa hadi (jina limebanwa) akamatwe. Hatutoki Thika hadi (jina limebanwa) ashikwe… Tumeongea na OCPD ametupa hadithi. Usiseme ulitukana mama mmoja uliposema kuwa (jina limebanwa) ni *mwizi wa kura za wakaaji asilia wa Thika, usiseme umetukana kina mama wa Thika, ukitukana mama mmoja umetukana mama wote Kenya.*)

(Tzm. Kiambatisho XVI, D)

Katika dondoo la hotuba hii, mbunge mwanamke analalamika kwa kuwa mmoja wao ametambulishwa na askofu mwanamume, kama *"mwizi wa kura za wakaaji asilia wa Thika."* Utambulisho wa mwanamke kama "mwizi wa kura za wakaaji asilia wa Thika" unapingwa na mzungumzaji, hasa inapogunduliwa kuwa mwanamke

aliyetambulishwa kuwa "mwizi wa kura za wakaaji asilia wa Thika" si mzaliwa eneo asilia la Thika. Kwa mujibu wa mzungumzaji, kauli ya askofu inadhalilisha wanawake wote akiwemo mamake askofu, dadake askofu, watoto wake na waumini wa kike wa kanisa lake. Kamau (2010) anadai kuwa jamii huchukulia kuwa, mwanamke anapoolewa hutambulishwa kama mmoja wa wakaaji wa eneobunge la mumewe. Anaendelea kusema kuwa, inapotokea kuwa wanandoa wanaishi mjini kwa miaka mingi, mwanamke hafai kuchukuliwa kama "mgeni" kwenye boma la mumewe ila anafaa kuwa mwenyeji wa boma hilo. Kwa upande mwingine, ni vigumu kwa mwanamke kukubalika nyumbani kwa babake mzazi, kama mkaaji asilia wa eneo alilozaliwa. Kwa misingi hii, mzungumzaji anapinga peo ya utambulisho inayomjenga kwa misingi ya maeneo ya kuzaliwa au ya kuolewa kuliko uwezo wa kisiasa alionao. Anatumia leksikoni *hatutaendelea kukubali,* katika diskosi yake, ili kuonyesha mabadiliko ya mahusiano yaliyopo na yanayotarajiwa kudumishwa kati ya wanawake na wanaume.

Mzungumzaji analenga kupinga dhana ya kudhalilishwa kwa mwanamke kwa misingi ya kimaeneo, akidai kuwa hali hiyo inafanana na kudhalilisha jinsia nzima iliyo katika ndoa aliposema *"uliposema kuwa (jina limebanwa) ni mwizi wa kura za wakaaji asilia wa Thika, usiseme umetukana "wamama wa Thika, ukitukana mama mmoja umetukana mama wote Kenya*." Katika leksikoni *hatutaendelea*, kiwakilishi nafsi *tu,* kimetumika kuonyesha mtazamo wa kikundi kuhusu matamshi ya askofu na kupinga kuendelezwa kwa utambulisho hasi kwa wanakikundi. Kwa mujibu wa diskosi hii, mzungumzaji ambaye ni mmoja wa kikundi kilichodhalilishwa na askofu wa kiume, anataka msamaha kwa wanawake wote wa Kenya wala si msamaha kwa mwanamke mmoja au wanawake kutoka kaunti ya Thika akidai kuwa msamaha unafaa kufanywa hadharani.

Mzungumzaji aidha, anatumia lugha ya kupinga utambulisho hasi kuhusu mbunge mwanamke pale wabunge wanawake wanaazimia kuwa "*hatutaendelea kukubali wanasiasa wa kiume kuzidi kutudhalilisha."* Katika sentensi hii, mzungumzaji ametumia leksikoni; *hatutaendelea* katika muktadha wa *kukubali,* kuonyesha mwelekeo wa kikundi. Leksikoni *hatutaendelea* imejitokeza katika hali ya ukanusho, hivyo, inaendeleza ukanusho wa peo ya utambulisho wa kiurejelezi, ambao unatambua mwanamke kama "mwizi wa kura za wakaaji asilia wa eneo la Thika. Urejelezi wa mwanamke kama "mwizi," unadhalilisha mwanamke kimaadili. Aidha,

unadunisha msemewa mbele ya wapiga kura. Unazua dhana ya mahusiano ya kiuwezo baina ya kijinsia ambapo jinsia ya kiume inajiona bora kuliko jinsia ya kike. Zaidi ya hayo, unaendeleza itikadi ya "sisi (wanaume) ndiyo wema wao (wanawake) ni wabaya."

Kwa mujibu wa TATAKI (2000), mwizi ni mtu mwenye tabia ya kuchukua kisicho chake bila ruhusa au bila mwenyewe kumwona. Kwa msingi huu, peo za utambulisho zinazomsawiri mbunge mwanamke (jina limebanwa) kama mwizi wa kura za wakaaji asilia haufai. Peo ya utambulisho wa aina hii inamnyima mbunge huyo haki ya kuchaguliwa kama mbunge wa eneobunge la Thika kwa kuwa si mzaliwa asilia wa eneobunge la Thika.

Kwa upande mwingine, mzungumzaji anatambulisha nia ya kikundi-ndani kwa kutaka askofu kuomba msamaha. Uteuzi na utumiaji wa kirai *aombe msamaha* katika sentensi *ni lazima aombe msamaha,* inazoonyesha kuwa mafikira ya kikundi-nje, yanaudhi mzungumzaji na kikundi chake kwa kuwa yanatambulisha wanawake kama wezi wa kura. Kirai *aombe msamaha,* vile vile, kimetumika kuthibitisha kuwa askofu anafaa kukubali kuwa alikosea wanawake wote.

Kutambulishwa kwa mwanamke kwa majina yanayodhalilisha wanawake kama kikundi kisicho na maadili, kunadhalilisha wanawake. Hivyo, matamshi ya askofu yanapingwa kupitia sentensi "*...Hatuendelea kukubali wanasiasa wa kiume kuzidi kutudhalilisha."* Licha ya kuwa kauli hii inapinga mitazamo hasi wa kutambulisha wabunge wanawake kama wezi wa kura za wakaaji asilia wa Thika, inalenga kuzua mahusiano mapya ya kutambulisha wabunge wanawake na wabunge kiume wakati wa maingiliano baina ya jinsia katika muktadha wa siasa.

Sentensi *hatutaendelea kukubali wanasiasa wa kiume kuzidi kutudhalilisha* inatumika kukosoa na kuelekeza mtazamo wa askofu pamoja na kuelekeza wakaaji wa eneo la Thika kuwa, haifai kutambua kwa kudhalilisha wanawake walioolewa katika maeneo tofauti na maeneo waliozaliwa. Lengo la sentensi *hatutaendelea kukubali wanasiasa wa kiume kuzidi kutudhalilisha,* ni kukosoa na kubadilisha mawazo hasi kuhusu mwanamke aliye katika ndoa, nje ya eneo alilozaliwa, hasa anapotafuta uongozi wa kisiasa. Aidha, diskosi inayofuata inaonyesha mtazamo tofauti baina ya wabunge wanawake kwa wanasiasa wa kiume kuhusiana na matumizi ya lugha dhalilishi

kurejelea mwanamke katika uongozi wa kisiasa. Katika dondoo la hotuba hii, mzungumzaji anasema:

Dondoo 45:

The MCA from Thika county assembly said that the nominated women only bring something that is between their legs. This count on me because I was also nominated. Yes, I have to admit that we bring that one which is between our legs as well, of course. But we also bring our heads. Because we can't pretend, we do not have things. Even you (men) have your things beneath your legs.… Madam speaker, there are many serious issues in our chest, but I want to say it, as matter of fact, that I am coming with things between my legs for another purpose apart from God given. Let if not be used against me. If it was not attached to me, I would have left it in my house…

(Mbunge mmoja kutoka bunge la Kaunti ya Thika alisema kwamba *wanawake walioteuliwa huleta kitu kilicho katikati ya miguu.* Usemi huu pia inaniathiri kwa kuwa pia mimi nilikuwa nimeteuliwa. Ndiyo ni lazima nikubali kuwa tunaleta hivyo (vitu) vilivyo katikati ya miguu yetu, kwa hakika. *Lakini tunaleta bongo pia*. Kwa kuwa hatuwezi kujifanya kuwa, hatuna vitu. Hata nyinyi (wanaume) mna vitu katikati ya miguu…. Mheshimiwa spika, kuna mambo kadha kifuani mwetu. Lakini nataka niseme, kwa hakika, kwamba siji hapa na kilicho katikati ya miguu yangu kufanya kazi nyingine, isipokuwa kazi ile kilichoumbiwa na Mungu kuitekeleza. Kwa hivyo, kilicho katikati ya miguu yangu kisitambulishe kinyume. Ingekuwa si vile kimefungamanishwa nami ningekiacha nyumbani.)

(Tzm. Kiambatisho XXIV, G)

Mzungumzaji analalamika wakati wanawake wanatambulishwa kama kikundi kinacholeta "kitu kilicho katikati ya miguu." Dhana ya "kuleta kitu kilicho katikati ya miguu" katika muktadha huu, imetumika kurejelea "sehemu ya siri ya mwanamke." Dhana hii inatumika katika muktadha wa uasherati, hivyo inasawiri mwanamke kama jinsia inayopata uongozi kupitia tendo la ndoa na vigogo wa kiume kwa lengo la kupata uteuzi katika bunge. Maneno ya mzungumzaji yanakuza peo ya kutambulisha vikundi viwili vyenye mitazamo tofauti yaani kikundi cha msemaji na cha msemewa (Maeckelbergh, 2009). Katika dondoo 45, kikundi cha mzungumzaji kinapinga dhana ya kutambulishwa kwa wabunge wanawake kama jinsia inayonufaika kutokana na tendo la ndoa huku kikundi cha mrejelewa kikikosolewa kwa mtazamo wao kuhusu mwanamke. Peo ya utambulisho wa wabunge wanawake kama *chombo* cha mapenzi, imejadiliwa katika dondoo 17 uk. 74. Leksikoni *chombo* katika dondoo lililotajwa, ilitumika kutambulisha mwanamke kwa kurejelea umbo lake la mwili kwa hivyo, inaonekana moja kati ya leksikoni zinazodhalilisha mwanamke (Kibet na wenzake,

2021). Kwa mujibu wa Kibet na wenzake, chombo ni kifaa kinachomfaa mtu wakati wa mahitaji. Aidha, *chombo* hakina mamlaka juu ya mtumiaji. Kwa hivyo, ikiwa mwanamke ni chombo cha mapenzi, hatakuwa na mamlaka juu ya mwanamume anapomhitaji kimapenzi.

Mzungumzaji, ametumia kauli *tunaleta bongo pia* kama mkakati wa kusawazisha utambulisho hasi kuhusu mwanamke. Gordon (1999) alisema kuwa sifa za jinsia ambazo hutumiwa kutambulisha kiume au kike, zinaweza kubadilishwa ili kurekebisha hali-ante inayochangia kutambulisha jinsia ya kike kwa misingi ya maumbile. Dai la mtaalamu huyu limepingwa na mzungumzaji alipoelekeza kuwa, si wanawake pekee hutela kitu kilicho katikati ya miguu hata *wanaume pia huwa na vitu katikati ya miguu.* Kauli ya mzungumzaji inalenga kusawazisha jinsia na kupinga wazo kuwa, wanawake pekee ndiyo hunufaika kupitia ngono. Mzungumzaji amekanusha utambulisho hasi wa mwanamke na kuonyesha mahusiano mapya ya kutambulisha jinsia ya kiume na kike bungeni. Mzungumzaji aidha, amethibitisha kuwa kila mtu ana sehemu zake za siri, ila hazitumiki kutafuta uteuzi katika nyadhifa za uongozi serikalini, bali ni kutekeleza kazi yake asilia.

Leksikoni *tunaleta* inaonyesha kuwa mzungumzaji ni miongoni mwa kikundi kinalochangia kubadilisha mtazamo unaodhalilisha wanawake. Kiambishi nafsi *tu* kimetumika kushirikisha mzungumzaji na sifa ya mabadiliko. Kwa mtazamo wa kimapinduzi, wabunge wanawake wanadumisha kuwa tendo la ndoa halitumiki katika uteuzi wa wabunge wa kike kwenye nyadhifa za uongozi serikalini. Suala la mahusiano ya ndoa limejadiliwa barabara katika sehemu ya 6.3.4

6.3.4 Mahusiano ya Kiuwezo Baina ya Mwanamke na Mwanamume Katika Mahusiano ya Ndoa

Katika dondoo linalofuata, mbunge mwanamke anapitisha mswada kuhusu ndoa. Lengo ya mswada huo ni kuthibitisha kipindi cha mahusiano katika jinsia ya kike na ya kiume ambacho kinafaa kutambulishwa kama ndoa. Mbunge mwanamke anasema yafuatayo:

Dondoo 46:

Mr. speaker let me indicate that under the Marriage Act of 2014, of the law of Kenya, you can marry in four different ways. You can marry by going to Attorney General. You can marry in the church. You can marry under Islamic law or customary law or Hindu law and you can marry under cohabitation. I want to explain this section 2 of

the Marriage Act. That cohabitation, means to live in an arrangement as unmarried couple. Where the unmarried couple live together in a long-term relationship that resembles a marriage, it is a legal marriage. I want to declare that I am not a cohabitee, but I will defend the right of women who will be left suffering with others children. In law, we protected cohabiting; not girlfriends, slay queens, not people who emerges at funeral declaring to be wife to the deceased, and we are not aware of them during their stay. When you cohabit with a man for reasonable period of time. And in this case, I want to concur with Hon. (name disclosed). If you cohabit with a man for 3 years, you are not selling mangoes, you are living as a man and a wife.

(Bw. Spika nataka kuonyesha kuwa chini ya sheria ya ndoa ya mwaka wa 2014 kwenye katiba ya Kenya, unaweza kuoa kwa njia nne. Unaweza kuoa kwa kwenda kwa mwanasheria mkuu. Unaweza kuoa kwa misingi ya kikanisa. Unaweza kuoa kwa misingi ya dini ya Kiislamu, utamaduni au kwa misingi ya sheria za Kihindi na unaweza kuoa kwa kupangwa kando. Nataka nieleze kuhusu kifungu cha 2 cha sheria ya ndoa, kwamba kupangwa kando, inamaanisha kuishi kwa mpango baina ya watu wasiooana, pale wasiooana huishi pamoja katika mahusiano ya muda mrefu yanayoshabihiana na ndoa kamili, basi hiyo ni ndoa kisheria. Nataka niseme kuwa mimi sijapangwa kando na mtu yeyote, lakini nitatetea haki za wanawake ambao wataachwa wakiangaikia watoto wa wengine. *Kisheria tunalinda waliopangwa kando, si shemeji, malkia wa mapenzi, si watu wanaojitokeza kwenye mazishi wakiazimia kuitwa mke wa marehemu, hatukuwajua wakiishi pamoja.* Unapopanga mwanamume kwa kipindi maalumu. Na kwa wakati huu, nikikubaliana na Mhe. (Jina limebanwa*), ikiwa umepanga mwanamume kwa miaka mitatu, hauuzi maembe, mnaishi kama mume na mke*)

(Kiambatisho XXIV, H)

Katika dondoo 46, mwanamke anatetea mahusiano baina ya wanaume na wanawake "waliopanga kando" ili mahusiano hayo yatambuliwe kuwa ndoa. Amedai kuwa kuweka kimada ni njia moja kati ya njia nne za kupata mchumba. Lengo lake ni kupendekeza kupitishwa kwa mswada kuhusu mahusiano ya ndoa na kuhakikisha kuwa mwanamke aliyewekwa kama kimada hataathiriwa katika mahusiano yao baada ya uhusiano huo kusambaratika. Ujumbe katika diskosi hii, umetumika kudumisha mahusiano ya wanandoa kwa njia inayompendelea mwanamke aliyepanga/ kupangwa na mwanamume. Unatenga mahusiano kati ya kikundi cha malkia wa mapenzi na mashemeji kutambulishwa kama wanandoa.

Katika dondoo 46, Mzungumzaji ameteua na kutumia sentensi ya masharti kama mikakati ya kutambulisha mahusiano ya kijinsia. Ameweka sharti kuwa; *ikiwa umepanga mwanamume kwa miaka 3, hauuzi maembe, mnaishi kama mume na mke*. Matumizi ya leksikoni *ikiwa*, yanaonyesha masharti kuwa, kuna kipindi maalumu ambacho mahusiano kati ya watu wanaoishi kwa mpango yangetambulika kuwa ndoa halali kisheria. Leksikoni *ikiwa* imetumika kuonyesha peo ya kutambulisha kipindi cha mahusiano kati ya jinsia ya kike na kiume ambayo yanaweza kuitwa ndoa. Inafafanua kuwa mahusiano ya ndoa yana kipindi maalumu ambacho kinafaa kuafikiwa ili wanahusiana watambulike kama wanandoa. Kwa mujibu wa mzungumzaji, kipindi cha miaka mitatu katika "mpango wa kando" hayafai kuchukuliwa kama mahusiano ovyo kama vile tendo la kuuza maembe, bali yanastahili kuhalalishwa kama ndoa kamili.

Mzungumzaji anatetea ndoa za kupanga kwa kuegemea kwa mtazamo wa kike kama mikakati wa kutambulisha mahusiano ya jinsia. Ametumia majina ya kijinsia kama vile: shemeji, malkia wa mapenzi na maneno kama vile; kuitwa *mke wa marehemu,* kutambulisha jinsia lengwa. Aidha ametetea kuwa vikundi vya shemeji na malkia wa mapenzi havifai kutambulishwa kama wanandoa. Mbunge mwanamke ameweka wazi kuwa kina mama ndicho kikundi kinachoteseka kutokana na ndoa za kupanga wakati wanaachiwa watoto na wenzio wa kiume. Katika diskosi hii, mzungumzaji ametumia kauli "*nataka niseme kuwa mimi sijapangwa kando na mtu yeyote, lakini nitatetea haki za wanawake ambao wataachwa wakiangaikia watoto wa wengine.* Neno *wengine* linatambulisha kikundi cha wanaume ambacho kina mchango mkuu katika kupanga ndoa na wanawake.

Kama mwanakikundi, mzungumzaji ametenga kikundi cha wanawake kilichopanga wanaume na vikundi vingine vya wanawake kama vile, shemeji, malkia wa mapenzi na wanawake wanaojitokeza kwenye mazishi. Vikundi hivyo, vinatambulishwa kama vikundi visiyofaa kutetewa kwenye mswada wa ndoa kwa kuwa hawana kipindi maalumu cha mahusiano.

6.3.5 Peo za Kitambulisho wa Mbunge Mwanamke na Mahusiano ya Jinsia Moja

Kuhusiana na masuala ya ushoga na usagaji, kina mama wanapinga suala hili na kutetea ndoa kati ya jinsia ya kike na kiume. Finnegan (2002), anaeleza kuwa ushoga ni mvuto kati ya watu wa jinsia moja. Parent na wenzake (2013), wanadai kuwa

usagaji na ushoga ni mwelekeo wa kijinsia ulio kinyume na utambulisho wa ndoa ya mwanamume na mwanamke. Mbunge mwanamke anapinga ushoga na usagaji kwa kusema:

Dondoo 47:
These are threatening acts that must not be allowed in society despite the court ruling in the favor of recognition of LGBTQ rights. And stiffer penalties should be set to those circulating information in support of LGBTQ. They are the ones practicing the same. Those who are practicing these things can start regretting their actions, the debate is gathering steam in villages and we are debating this issue because it is being talked about a lot...let us say no to LGBTQ."

(*Hivi ni vitendo vinavyotisha na havifai kukubaliwa katika jamii*, licha ya maamuzi ya korti ya kuhalalisha haki ya mahusiano ya wasagaji na mashoga. Na hukumu kali inastahili kuwekwa dhidi ya wale wanaosambaza ujumbe unaounga mkono ushoga na usagaji. Hao ndiyo wanaoendeleza mahusiano hayo hilo. Wale wanaofanya mambo haya waanze kujutia matendo yao, mjadala huu unazidi kupamba moto vijijini na wanakijiji wanajadili kuhusu suala hili sana… *hebu tusikubali ushoga na usagaji.*)

(Tzm. Kiambatisho X, G)

Mzungumzaji katika dondoo 47, anapinga mswada kuhusu mahusiano ya watu wa jinsia moja kama vile wasagaji na mashoga. Katika dondoo la hotuba hii, mzungumzaji anaonyesha mtazamo wa wabunge wanawake kwa jumla. Anatumia kiambishi kiwakilishi nafsi tegemezi -*tu*- katika sentensi *hebu tusikubali usagaji na ushoga*. Kuonyesha kuwa yeye yu pamoja na wanakijiji katika kupinga matendo ya usagaji na ushoga. Leksikoni *tusikubali* inaonyesha azima ya mbunge mwanamke na wanakijiji hawaungi mkono mswada wa ushoga na usagaji kama mahusiano halali ya ndoa.

Katika mazungumzo, tamko la kiisimu haliwi tamko tu ila hubeba itikadi na tamaduni za jamii (West na wenzake, 1997). Katika dondoo 47, leksikoni *tusikubali* inabeba imani na kuonyesha unyanyapaa wa wabunge kuhusu ushoga na usagaji. Leksikoni hii inaendeleza mtazamo wa mzungumzaji, kikundi cha wabunge na wanakijiji kama kikundi kilichoungana kuendeleza itikadi dhidi ya mahusiano ya ndoa ya watu wa jinsia moja. Fairclough (2003), anadai kuwa suala lililokubalika kama tendo la jamii hukuza misingi ya uzoefu katika jamii, hivyo, huwa misingi wa kuhalalisha au kuharamishwa matendo mahsusi katika jamii. Kwa mujibu wa mtaalamu huyu mahusiano ya watu wa jinsia moja yanaharamishwa kwa kuwa hayana misingi ya

uzoefu wa jamii na katiba. Hali hii inadhihirika wakati mzungumzaji anatambulisha mahusiano ya jinsia moja na peo ya utambulisho ya "vitendo vinavyotisha" kupitia kishazi "*hivi ni vitendo vinavyotisha na havifai kukubaliwa katika jamii.* Mzungumzaji anachukulia kuwa, mahusiano ya watu wa jinsia tofauti yanafaa kukubaliwa. Kando na mahusiano baina ya wanaume na wanawake katika ndoa, mahusiano ya kiuwezo kuhusu mwanamke na jamii yamejadiliwa kwenye diskosi za wanawake katika sehemu ya 6.4

6.4 Mahusiano ya Kiuwezo ya Wabunge Wanawake Kuhusu Mwanamke

Mwanamke amesawiriwa kwa njia tofauti kupitia diskosi za wabunge wanawake. Baadhi ya diskosi zinaonyesha kuwa mwanamke anakandamizwa kwa kunyima nafasi za kufanya maamuzi muhimu katika jamii pamoja na kukosa nafasi katika masuala ya kisiasa, kiuchumi na kijamii. Diskosi za wabunge wanawake, zinakuza peo mbalimbali ya kutambulisha wanawake kama zinavyojadiliwa katika sehemu inayofuata.

6.4.1 Peo za Kutambulisha Mwanamke Katika Jamii

Utambulisho wa mwanamke katika jamii umejengwa katika misingi ya maonevu na ukandamizaji (Yieke, 2002). Katika jamii za Kiafrika mwanamke amekuwa akinyimwa haki na usawa kwa misingi ya jinsia yake. Katika diskosi inayofuata, mbunge mwanamke amethibitisha kuwa jinsia ya kike imeathirika na kubaguliwa katika sekta za kijamii na kiuchumi. Anasema yafuatayo:

> **Dondoo 48:**
> Ili maendeleo yapatikane kwa mambo ya wanawake. Ili tuinue wanawake. Lakini mimi nasema bado shida iko. Hatuwezi kuongea juu ya kuinuka kwa wanawake ilhali kiuchumi bado hatujapatia wanawake uwezo. "Wamama leo wameongea mambo ya zabuni na kandarasi. "Wamama wapewe zabuni na kandarasi. Ukitaka wanawake waendelee, mambo ya masomo ya wasichana na hata kina mama, mambo ya kijamii, mambo ya afya yatiliwe maanani ili mama ainuke.

(Tzm. Kiambatisho XVII, B)

Dondoo 48 linatolewa na mbunge mwanamke analalamikia uwezo na nafasi ya kiuchumi ya jinsia ya kike katika jamii yake. Katika diskosi hii, mzungumzaji ameteua na kutumia sentensi inayoonyesha malalamiko kutokana na upungufu na maendeleo miongoni mwa wanawake. Anatumia maneno yafuatayo mtawalia "*ili tuinue wanawake, ili wanawake waendelee"* na "*lakini mimi nasema bado shida iko"*.

Matumizi ya kauli hizi, katika diskosi yanakuza dhana ya ukosefu na utokamilikaji wa mahitaji ya wanawake kijamii na kiuchumi. Kishazi *ili tuinue wanawake* kinasawiri wanawake kama kikundi kinachokandamizwa kiuchumi na kijamii. Dhana ya ukandamizaji inazua mtazamo wa maonevu yanayotokana na matendo ya kikundi kimoja dhidi ya kingine (Eheart na wenzake 2007). Peo ya utambulisho, kwa dhana ya kukandamiza, zinasawiri mzungumzaji kama mwanakikundi aliyejipata katika hali ya kutojisaidia kuthibiti mamlaka yenye nguvu zaidi ya uwezo wake (Fohring, 2018).

Kwa upande mwingine, mzungumzaji anakuza utambulisho tata wa kimahusiano. Kwa mfano katika dondoo 48, anajitambulisha kama mwanakikundi wa serikali na wakati huo huo kujitenga na serikali. Anajisawiri kama mwanakikundi wa serikali alipotumia kiambishi nafsi tegemezi *tu,* katika neno "*tuinue wanawake.* Kiambishi kiwakilishi nafsi *tu* katika neno *tuinue wanawake* kinasawiri mzungumzaji kama mmoja wa serikali ambaye ni mwanakikundi anayefaa kutafuta suluhu na kuinua wanawake. Vilevile, mzungumzaji anajitenga na serikali anapotumia kiambishi nafsi cha pili "*u"* katika neno *ukitaka wanawake waendelee…*ili kuonyesha nafasi yake, kama mwanakikundi, ya kutetea kikundi chake ambacho kimetengwa katika jamii. Matumizi ya diskosi kwa njia hii yanasababishwa na nafasi aliyo nayo mzungumzaji katika jamii. Kwenye muktadha wa dondoo la hotuba hii, mzungumzaji ana nafasi ya kuongoza kwa kuwakilisha wanawake serikalini. Vilevile, yeye ni mmoja wa kikundi cha wanawake ambacho kinakandamizwa kiuchumi na kijamii.

Mzungumzaji, vilevile, anatambulisha kuwa, kiwango cha kiuwezo miongoni mwa wanawake hakijaafikiwa kwa kutumia leksikoni *bado* kwenye sentensi *mimi nasema bado shida iko.* Leksikoni, *bado*, imetumika kuonyesha kuwa tatizo halijakamilika kabisa. *Bado* hutumika kuonyesha wakati wake hujafika (TATAKI, 2000). Leksikoni hii inaonyesha kuwa, hali ya kiuchumi na kijamii kwa wanawake, haijafikia kiwango kinachotarajiwa. Kwa sababu hii, jinsia ya kike imeathirika kiuchumi, kiafya, kikandarasi na kielimu. Ili kutetea jinsia ya kike, mzungumzaji ameelekeza kuwa uhusiano baina ya vikundi vya jinsia unafaa kuangaliwa upya, anafafanua kuwa jamii inaweza kuendeleza wanawake zaidi kwa kuwekeza katika elimu, afya, zabuni na kandarasi kupitia diskosi yake "*ukitaka wanawake waendelee, mambo ya masomo ya wasichana na hata kina mama, yatiliwe maanani ili mama ainuke.* Matini hii inakuza utambulisho wa "sisi" (wanawake) na "vikundi vingine." Imetumika kutambulisha

wanawake kama kikundi kilichoathirika zaidi kikilinganishwa na vikundi vingine vya jamii.

Peo ya utambulisho katika muktadha huu, haionyeshi wema wa kikundi-ndani ila inasawiri kikundi-ndani kama kikundi kilicho na sifa mahsusi ambayo ni kukandamizwa na kikundi-nje. Kwa upande mwingine, kikundi-nje kinazidi kuendelea kiuchumi na kijamii huku kikundi cha wanawake kikiangamia kimaendeleo. Mzungumzaji anaonyesha kuwa jinsia ya kike imeathirika kiuwezo ikilinganishwa na vikundi vingine. Kwa mfano, mzungumzaji katika dondoo 48, ametumia alama za kiisimu… *mambo ya kijamii, mambo ya afya yatiliwe maanani ili kina mama wainuke.* Sentensi hii inaonyesha kuwa, kuna uwezekano wa kina mama kuinuka na kuboreka zaidi kiuchumi kama vikundi vingine, ikiwa mwanamke atapata elimu, afya na kuwezeshwa kiuchumi. Kuinuka kwa kina mama kiuchumi kunategemea kupewa kandarasi na zabuni, kuelimisha wasichana, na kuwapa akina mama afya bora. Peo za utambulisho zinazojitokeza kupitia diskosi hii zinathibitisha sababu za wanawake na wanaume kujiona kuwa na uwezo tofauti katika jamii hivyo, zinazua dhana ya mamlaka katika maingiliano ya jinsia (Correll, 2004).

Suala la mwanamke na mwanamume kuhusiana na "sauti ya mwanamke" wakati wa kufanya maamuzi, aidha, linaelezwa katika dondoo la hotuba linalofuata, ambapo mbunge mwanamke anaonyesha umuhimu wa kushirikiana baina ya mwanamke na mwanamume katika kufanya maamuzi. Akifafanua ukweli huu, mbunge anasema:

Dondoo 49:

Today, will go down in the history of this country and this House, as a very important day. The mood of the House is very good moving forward. The coming of the Pope and what he said was very useful. He said: "Women are important voices in today's society." Sometimes, we are too "machistas" and do not make room for women. Women are able to see things differently from men, and they ask questions that sometimes men do not get." Those were the Pope's words, not mine.
(Leo, tutakumbuka katika historia ya nchi hii pamoja na bunge hili, kama siku ya maana sana. Naona hisia za bunge hili ni nzuri kutoka sasa kuendelea. Kuja kwake Papa na kusema alichokisema, kulikuwa na maana. Alisema "wanawake ni sauti muhimu katika jamii yetu." Wakati mwingine tumekuwa *wababedume* sana kiasi kwamba hatuwapi wanawake nafasi. Wanawake wanaweza kuona mambo kwa njia tofauti wakilinganishwa na wanaume, pengine, wanauliza maswali ambayo wanaume hawangeuliza. Haya ni maneno ya papa.)

(Tzm. Kiambatisho XXI, G)

Dondoo 49, kuna uradidi wa maneno yaliyosemwa na Papa wa kanisa la Katoliki katika ziara yake nchini Kenya. Mzungumzaji anakubaliana na mawazo ya Papa kuwa "mwanamke ana sauti muhimu katika jamii." Maneno ya Papa ni kuwa *"wanawake wana sauti muhimu katika jamii yetu"* kauli hii inaonyesha umuhimu wa mwanamke katika ujenzi wa jamii mpya ambayo ni tofauti na jamii ya ubabedume. Vilevile, mzungumzaji anadai kuwa *hatuwapi wanawake nafasi*. Madai haya yanayoonyesha kutengwa kwa jinsia ya kike wakati wa kufanya maamuzi katika jamii. Kwa upande mwingine, sentensi *wanawake wanaweza kuona mambo kwa njia tofauti wakilinganishwa na wanaume*, inazua wazo la ubora wa kuhusisha jinsia ya kike katika kufanya maamuzi. Kwa kutambulisha mwanamume na mwanamke kama vikundi vya jinsia vinayofaa kukamilishana katika kila nyanja za kijamii kupitia majadiliano baina yao kabla na wakati wa kufanya maamuzi.

Kwenye dondoo 49, mzungumzaji anakariri kauli ya Papa na kutaka wabunge wenzake, hasa wabunge wa kiume, kuthamini kauli hiyo. Diskosi yake inaonyesha kuwa, katika mahusiano ya mwanamume na mwanamke, jinsia moja imekuwa ikitengwa wakati wa kufanya maamuzi, hivyo, maamuzi yamekuwa yakifanywa bila kuhusisha wanawake kuwa misingi ya kiubabedume ilidumishwa. Maamuzi yaliegemezwa kwenye jinsia ya kiume kuliko wa kike (Momanyi, keshatajwa). Leksikoni *wababedume,* vilevile, imetumika kuendeleza suala la ubaguzi baina ya jinsia ya kiume na ya kike katika maamuzi. Ndani ya mahusiano ya wanaume na wanawake, jinsia ya kike imekuwa imenyimwa sauti ya kuamua kuhusu jamii.

Peo ya *kunyimwa sauti* inazua dhana ya kukandamizwa kwa wanawake, hivyo, inatambulisha jinsia ya kike, kama jinsia iliyo na mamlaka ya chini ya kufanya maamuzi katika jamii. Hata hivyo, mzungumzaji anaonyesha umuhimu wa kuhusisha mwanamke katika kufanya maamuzi kupitia: "*Wanawake wanaweza kuona mambo kwa njia tofauti wakilinganishwa na wanaume, pengine, wanauliza maswali ambayo wanaume hawangeuliza."* Mzungumzaji kupitia fungu hili la maneno anafasiri kuwa sauti ya mwanamke inaweza kuziba mwanya ulioachwa na wanaume wanapofanya maamuzi ya jamii. Aidha, anaelekeza kuwa majadiliano baina ya mwanamke na mwanamume ndiyo kiini cha kufanya maamuzi bora katika jamii.

Jamii inakubali kaida ya mwanamke kukaa nyumbani na kupewa uhuru finyu wa kutoa maamuzi ya kijamii na kisiasa. Hivyo, kaida hizo zinafanya mwanamke kuwa mhitaji na mtegemezi wa mwanamume (Momanyi, keshatajwa). Hali hii, imesababisha mwanamke kuwa mpokezi na mnyenyekevu mbele ya mamlaka (Burkes na Stets, 2009). Aidha, inamfanya mwanamke kuwa chini ya mwanamume katika jamii nyingi nchini Kenya. Zaidi ya hayo, imefanya mwanamke kuwa mtegemezi wa mwanamume au mtu asiyeweza kupinga lolote linalosemwa na mwanamume. Mahusiano ya aina hii yamechangia kudunishwa kwa mwanamke katika jamii. Mwanamke katika jamii ananyimwa haki za kiuchumi na kijamii akilinganishwa na mwanamume. Hali ya ukandamizaji wa wanawake inasababisha kuwepo kwa diskosi zinazotafuta usawa wa jinsia kupitia lugha ya wabunge wanawake. Matumizi ya lugha kutafuta usawa yanasababishwa na hali ambayo mwanamke amejipata kwayo, hali hiyo imesababisha kuwepo kwa diskosi zinazolenga kubadilisha taratibu za jamii kuhusu utambulisho wa wanawake katika jamii.

Sura hii imeangalia diskosi za wabunge wanawake na namna wanavyotambulisha uwezo wao kwa vikundi wanavyotangamana navyo katika nyanja mbalimbali za jamii. Kupitia diskosi za wabunge wanawake, imegunduliwa kuwa mawasiliano yao huonyesha sifa za kutambulisha kila kikundi wanachoingiliana nacho hasa wapiga kura, wabunge wanaume na wanawake katika jamii.

SURA YA SABA
MCHANGO WA PEO ZA UTAMBULISHO KATIKA DISKOSI ZA WABUNGE WANAWAKE KUHUSIANA NA MAMLAKA KATIKA BUNGE LA TAIFA LA KENYA

7.1 Utangulizi

Sura hii imesanisi mchango wa peo za kiutambulisho katika diskosi za wabunge wanawake kuhusiana na mamlaka katika Bunge la Taifa la Kenya. Kwa mujibu wa dondoo za hotuba zilizotolewa na wabunge wanawake katika diskosi zao, dhima zifuatazo zilibainika: dhima ya kudumisha mamlaka ya jinsia ya kike dhidi ya mabadiliko. Dhima ya kukarabati hali-ante kwa njia ya kupanua mamlaka. Hatimaye dhima ya kubadilisha mahusiano ya mamlaka yaliyopo baina ya jinsia. Mchango wa peo ya utambulisho zilisanisiwa katika sura hii ili kubaini malengo ya wabunge wanawake kupitia lugha.

7.2 Mchango wa Kudumisha Utambulisho wa Kina Mama

Mamlaka ni mchakato wa mawasiliano ambapo kundi lenye kuhodhi mamlaka huyadumisha kwa njia na raslimali anuwai (Faiclough, 2003; Craig na wenzake, 2017). Kundi lenye mamlaka hudhibiti mamlaka yake kupitia makubaliano na kuyadumisha kwa kutumia lugha. Katika masuala ya kijamii na kihistoria, kila jinsia hutumia lugha kwa njia fulani ili kudhibiti mawasiliano baina yao. Kwa mfano, Piece (2003), alidai kuwa jamii imekuwa ikijengwa kwa misingi ya kiubabedume. Hivyo, wanaume wamepata hadhi ya juu kuliko wanawake. Hali ambayo imezua uteuzi na matumizi ya misamiati inayorejelea jinsia kwa mamlaka fulani katika maingiliano ya kijamii. Misamiati hiyo inaonyesha ama kuhusishwa au kutohusishwa kwa vikundi fulani katika masuala ya jamii. Kutohusishwa kwa wanawake katika ujenzi wa jamii kumechangia katika kudhalilishwa kwa wanawake kupitia lugha. Baadhi ya diskosi za wabunge wanawake zimeonyesha kudumishwa kwa uaminifu katika maingiliano baina ya jinsia tofauti. Kwa mfano, katika dondoo la hotuba lifuatalo mwanamke anang'ang'ana kudumisha uaminifu zaidi ya vikundi vingine kupitia lugha:

> **Dondoo 50:**
> Hebu tupitishe mswada huu ili tuinue kina mama wa Kenya. Sote tusimame na wanawake ambao wataamka asubuhi sana kutupigia kura. Ni wanawake pekee ndiyo hujitolea. *Inasemekana kuwa ikiwa mwanamke atakuhahidi, atakupa*.

(Tzm. Kiambatisho XXII, C)

Katika dondoo 50, mbunge mwanamke anajadili mswada wa kuinua akina mama kiuchumi. Katika mjadala huo, mbunge mwanamke anaonyesha umuhimu wa kusimama na kina mama kwa kuwa, jinsia ya kina mama ina sifa maalumu ya kuahidi na kutimiza ahadi wanapoingiliana na vikundi vingine. Mzungumzaji anasema "*inasemekana kuwa, ikiwa mwanamke atakuahidi, atakupa."* Diskosi hii inaonyesha mtazamo wa mzungumzaji kuhusu jinsia ya kike na vikundi vingine wanayoingiliana nayo katika jamii. Neno *inasemekana* katika sentensi hii, limetumika kukuza itikadi za kiurejelezi ambazo zinatambulisha wanawake wakati wa maingiliano na vikundi mbalimbali katika jamii. Leksikoni "*inasemekana,* vilevile, inaonyesha mtazamo wa vikundi vya jamii kuhusu mwanamke kwa kuwa inatumika kurejelea wanawake wanapoingiliana na vikundi vingine kwa peo ya kuahidi na kutimiza ahadi zao. Leksikoni *inasemekana*, inaonyesha utambulisho wa jadi wa kuahidi na kutimiza ahadi miongoni mwa wanawake. Sifa hii, aidha, imedumishwa miongoni mwa wanawake katika jamii na inatumika kutambulisha wanawake wanapoingiliana na vikundi vingine.

Mahusiano kati ya mwanamke na vikundi vingine yanadumishwa kupitia viambishi nafsi *a* na *ku* katika neno *a*ki*ku*ahidi *a*ta*ku*pa. Kiambishi "*a"* katika neno "akikuahidi" na "atakupa" kinatumika kurejelea mwanamke. Huku kiambishi *ku* kikitumika kurejelea muahidiwa. Viambishi hivi vinatambulisha uhusiano wa msemaji na kikundi chake kama kikundi kinachoweka ahadi kwa vikundi vingine na kuitimiza. Mahusiano yaliyopo baina ya wanawake na vikundi vingine, yamedumishwa kupitia itikadi inayokuzwa kupitia matumizi ya leksikoni *inasemakana.* Mzungumzaji kupitia sentensi, *inasemekana kuwa mwanamke akikuahidi atakupa,* anatambulisha wanawake na sifa ya kutimiza ahadi. Sifa ambayo inastahili kifidiwa na wabunge kwa kuunga mikono mswada wa kuinua kina mama.

Kwa upande mwingine, mbunge mwanamke anajitambulisha kwa peo ya kudumisha mipaka ya kikazi. Kwenye dondoo la hotuba linalofuata, mbunge anatetea nafasi yake dhidi ya kuingiliwa na kikundi kisicho cha jinsia yake katika uwakilishi wa wanawake. Mbunge wa kike anaonyesha msimamo wake na msimamo wa vikundi shirikishi kuhusu uwakilishi wa wanawake. Hivyo, anasawiri wabunge wanawake kama jinsia iliyo na jukumu la kuwakilisha kina

mama kikamilifu pasi na kuingiliwa na watu wengine, wasio wa kikundi chao. Katika dondoo 25 liliyojadiliwa katika uk. 87 na 88, mwanamke anasema:

> *Uliposema kina mama wengi watapanguzwa machozi- uliingilia kazi yangu ya kina mama. Mimi mwaka wa 2017 nitatafuta hii kiti yangu ya kuwakilishi wanawake.*

Katika dondoo la hotuba hii, mbunge mwakilishi wa kaunti anapigania kudumisha nafasi yake ya kuwakilisha kina mama. Mzungumzaji anatumia kauli "*uliingilia kazi yangu ya kina mama"* kuonyesha kuwa, kuna mipaka ya kikazi baina yake na mbunge wa eneobunge la Garisa Township. Kauli yake ililenga kuonyesha kuwa mipaka ya kikazi iliyopo kati yake na mbunge wa kiume inafaa kutambuliwa na kudumishwa. Kwa mujibu wa mzungumzaji, kauli ya mbunge wa kiume kuwa "*kina mama watapanguzwa machozi,"* ilikiuka mipaka ya kikazi, hivyo, iliingilia kazi ya mwakilishi wa kaunti. Kauli hii ilionekana kudunisha mamlaka ya mbunge mwanamke kwa kuwa, lengo la matamshi hayo linalenga kudunisha majukumu ya mbunge wa kike.

Kuhusu kujifasiri na kufasiri wengine kama kikundi tofauti katika maingiliano, Lichtenstein na Eilders (2019), wanasema kuwa, peo za utambulisho huonyesha uhalisia wa mahusiano kupitia uteuzi na upangwaji wa maneno kwa utaratibu na kwa njia inayoweka wazi kusudi la msemaji. Kwa mujibu wa wataalamu hawa, matumizi ya leksikoni *"uliingilia"* katika muktadha wa *uliingilia kazi yangu,* yanaweka bayana kusudi la mbunge wa kike, kuwa mbunge wa kiume alivuka mipaka ya kikazi na kuingilia kazi za kikatiba ya kikundi cha kina mama. Kauli hii, aidha inakuza mahusiano kijinsia na kazi zao. Inaonyesha kuwa kuna tofauti ya kikazi kati ya mwakilishi wa kina mama na mbunge wa kiume. Matamshi ya mzungumzaji yalilenga kuonyesha mipaka ya kazi ya kila mtu. Mipaka hiyo inalindwa ili kudumisha mamlaka ya mbunge mwanamke dhidi ya kuingiliwa na vikundi vingine.

Peo ya utambulisho inadumisha kuwa, mbunge wa kike ana jukumu la kuwakilisha jinsia ya kike pekee, huku, mbunge wa kiume akitarajiwa kushughulikia na masuala ya eneobunge lake. Gordon na wenzake (2015) wanatetea kuwa jinsia hujigawa kimajukumu kwa misingi ya kuwa kiume au kike, hivyo, kila jinsia huwa na kazi inayotambulishwa kwayo. Kuendelezwa kwa kazi za kila jinsia bungeni na nje ya bunge ni njia moja ya kujengana na kukamilishana kimajukumu baina ya

jinsia. Hali hii inaendelezwa na kudumishwa kwenye diskosi za wabunge wanawake.

Dhima ya dondoo la hotuba hii ni kudumisha mipaka ya kikazi na kukuza utambulisho wa mbunge wa kike kama mwanakikundi anayetetea masuala ya wabunge kina mama katika kazi zao. Kwa mujibu wa mzungumzaji, masuala ya wanawake serikalini yanafaa kulindwa na mwakilishi wa kike wala si vikundi vingine. Aidha uwakilishi wa wanawake katika kaunti husika haufai kuingiliwa na wanaume wanaopigania kiti cha ubunge. Peo za utambulisho katika diskosi hii zinatambua kuwa kazi ya mbunge mwanamke ni kuwakilisha kina mama pekee na mipaka ya kikazi inastahili kudumishwa.

Mahusiano ya jinsia yanadumishwa kazini hasa, ndani na nje ya bunge. Hivyo, wabunge wa kike na wa kiume wanajisawiri kama jinsia inayojengana na kukamilishana. tajriba ya jamii ya kugawa jinsia kimajukumu, inazidi kudumishwa wakati wabunge wanarejelea ufaafu wa kila jinsia kushughulika na kazi yao kila wakati. Utambulisho wa jinsia wa aina hii unadumisha mahusiano ya jinsia kimajukumu na kuendeleza mahusiano hayo katika shughuli za kila siku. Peo ya kiutambulisho katika diskosi hii, inaonyesha ufaafu wa kila jinsia katika kuendeleza majukumu yao ya kijinsia kwa kupinga hatua za kijamii na kisiasa za kupendelea jinsia moja kwa kuiachia jukumu la kufanya maamuzi ya kila kitu.

7.3 Mchango wa Peo ya Utambulisho wa Ukarabati wa Mahusiano

Ukarabati wa jamii ni uhawirishaji upya wa taratibu za jamii kwa kushirikisha mabadiliko ya taasisi za kijamii, tabia za wanajamii na mahusiano baina ya wanajamii (Wilterdink na Form, 2024). Aidha, wataalamu hawa wanadai kuwa, ukarabati wa masuala ya kijamii, huchangia kujenga jamii mpya. Wakishughulikia suala hili Fox na Oxley (2003) wanasema kuwa wanawake wanaangazia masuala fulani ya kijamii yanayohusu wanawake, kama vile: masuala ya ndoa, kuavya mimba, elimu kwa wasichana na mambo mengine. Masuala haya huwa ni kigezo za kutambulisha wanasiasa kijinsia. Kwa upande mwingine, Shapiro (1985) alibainisha kuwa masuala yanayohusishwa na jinsia ya kiume aghalabu hugusia nyanja za kiuchumi, masuala ya polisi na kijeshi, makosa ya jinai, siasa na biashara.

Ukarabati wa masuala ya jamii hutokana na sababu kadhaa: zikiwemo maingiliano baina ya vikundi tofauti ya jamii, mabadiliko ya kiekolojia kama vile kugunduliwa kwa maliasili, kutokea kwa magonjwa na mabadiliko ya teknolojia. Mabadiliko, aghalabu, hutoka kwa kikundi kidogo cha jamii na huchochewa na itikadi, hali za kiuchumi pia vuguvugu za kisiasa. Mabadiliko hayo baadaye huathiri mifumo ya jamii nzima kwa kuwa athari zake hubaki katika jamii. Baadhi ya mabadiliko yanaonekana katika diskosi za wabunge wanawake, ambapo diskosi zikionyesha kuwa ukarabati unafaa kufanya kuhusu masuala mbalimbali ya jinsia ya kike.

7.3.1 Kukarabati Mahusiano ya Utambulisho wa Kiunyanyapaa

Baadhi za peo ya utambulisho zinaonyesha hali ya unyanyapaa wa kijinsia hasa wakati wanasiasa wa kiume wanatambulisha wabunge wenzio kwa leksikoni zinazosawiri wanawake kwa misingi ya umbo la mwili pamoja na kuwahusisha na majukumu ya familia. Taswira ya unyanyapaa inajitokeza kwenye umbo la mtu binafsi na kuendelezwa kwa taasisi nzima (Marini na Brinton, 1984). Kwenye baadhi ya dondoo, umbo la wanawake linatumika kama kipimo cha kutambulisha wanawake bali si kazi na taaluma zao (Yieke, 2002). Akiunga mkono mtazamo huu, mzungumzaji anasema yafuatayo katika dondoo 51 na dondoo 52 mtawalia:

Dondoo 51:

I am truly grateful to His Excellency the President for nominating a woman and not just a woman, but the iron lady of Kandara, Murang'a. I am seeing that there are other iron ladies that are coming up and I want to encourage my sisters that the job is tough. The names that women have been called should stop. The country must embrace and appreciate women as leaders in equal size, weight and intelligence so that we can have equal treatment of people within and under the law in our society as equal human beings.

(Kwa kweli namshukuru sana Mhe. Rais kwa kumteua mwanamke, na si mwanamke tu, bali ni mwanamke ngangari kutoka Kandara, Muranga. Naona wanawake ngangari wengine wanazidi kujitokeza. Nataka kuhimiza dadangu kuwa kazi hii ni ngumu. *Majina ambayo wanawake wamekuwa wakiitwa, yakome.* Nchi lazima ikumbatie na kukubali wanawake kama viongozi wa kiwango sawa, uzito na busara ili tuweze kuwahudumia watu kwa kiwango kinachotoshana chini ya sheria katika jamii kama binadamu wanaotoshana.)

(Tzm. Kiambatisho VII, B)

Dondoo 52:

Tunahitaji kutafuta majina ya kuita wanaume wanaotuita *slayqueens* na *flower girls*. Nafikiri kuwa huu ni muda mwafaka wa kusalimu amri majina yote mliyo nayo na kuanza kuheshimu wabunge wanawake,

> kwa kuwatambulisha kama wabunge. Tutambueni kama wabunge kina mama wala si slayqueen au *flowergirls* ama kwa kutumia jina lolote lile mtakalo. Sisi sote tumechaguliwa hivyo, tuwe kielelezo ikiwa tunataka kuwa kielelezo. Ikiwa tungependa kuwa kielelezo, hebu tuwe kielelezo cha amani, tuwe kielelezo cha maendeleo na kupiga hatua kwenda mbele…
> *(Tunahitaji kutafuta majina ya kuita wanaume wanaotuita malkia wa mapenzi na mashabiki wa upendo. Nafikiri kuwa huu ni muda mwafaka wa kusalimu amri majina yote mliyo nayo na kuanza kuheshimu wabunge wanawake. kwa kuwatambulisha kama wabunge. Tutambueni kama wabunge wa kina mama wala si malkia wa mapenzi au mashabiki wa upendo ama kwa kutumia jina lolote lile mtakalo. Sisi sote tumechaguliwa hivyo, tuwe kielelezo ikiwa tunataka kuwa kilelezo. Ikiwa tungependa kuwa kielelezo, hebu tuwe kielelezo cha amani, tuwe kielelezo cha maendeleo na kupiga hatua kwenda mbele…)*

Tzm. Kiambatisho XVII, B)

Matumizi ya sentensi *majina ambayo wanawake wamekuwa wakiitwa yakome* katika dondoo 51 na *tutambueni kama wabunge wa kina mama wala si malkia wa mapenzi ama kwa kutumia jina lolote lile mtakalo* kwenye dondoo 52, yanaashiria kuwa wabunge wanawake wanakusudia kukarabati utambulisho wa jinsia ya kike kuhusiana na majina yanayodunisha na kuwashusha hadhi. Katika dondoo 52, mzungumzaji anatoa mifano ya majina yanayodhalilisha wanawake kama: *malkia wa mapenzi* na *mashabiki wa upendo.* Urejelezi kwa leksikoni hizi unaudhi mzungumzaji na kikundi chake kwa kuwa, yanakitambulisha kimapenzi na kwa misingi ya umbo la mwili wala si kazi kinachofanyia jamii. Matumizi ya maneno *malkia wa mapenzi* pamoja na *mashabiki wa upendo,* yametumika kurejelea wanawake kama kikundi kinachojipamba kwa ajili ya mapenzi, hivyo, yanawapa utambulisho kwa mtazamo wa kimapenzi wala si kazi zao katika jamii.

Matumizi ya virai: *malkia wa mapenzi* na *mashabiki wa upendo* yanaweka mwanamke kwenye muktadha wa mapenzi. Kila yanapotumika, huonyesha mwegemeo wa kiunyanyapaa kwa kuwa yanatumika kutazamia mwanamke kwa mwegemeo wa kimahusiano ya kimapenzi na mwanamume (Indede, 2011). Kwa kuwa utambulisho wa wanawake kupitia virai *mashabiki wa upendo, malkia wa mapenzi* pamoja na majina mengine yanayowatambulisha kama chombo cha mapenzi unamdunisha na kumdhalilisha mbele ya mwanamume. Mzungumzaji anasisitiza kuwa, kila mbunge wa kina mama arejelewe kama mbunge. Anataka majina yote ya kiunyanyapaa, yanayotumika kutambulisha mwanamke kwa

misingi ya jinsia, yakome. Vilevile, anataka wabunge wanawake warejelewe kama wabunge sawa na wenzao wa kiume. Kwa hivyo, kutambulisha wanawake kwa leksikoni zinazomdhalilisha na kumsawiri kama chombo cha mapenzi kunashusha hadhi ya mwanamke kutoka kiwango cha binadamu hadi mashine (Kibet na wenzake, 2021). Ikiwa wanawake ni chombo cha mapenzi, anapaswa kuburudisha mwanamume kwa kumfanya mchangamfu kila mara. Aidha, anafaa kujitengeneza na kujipamba kwa ajili ya mumewe (Indede, keshatajwa).

Kusudi la mzungumzaji ni kuhakikisha kuwa majina yanayotambulisha kina mama kiunyanyapaa, yakome ili mwanamke apate mamlaka sawa na mwanamume. Mzungumzaji katika dondoo 17 uk. 75, anapinga peo ya utambulisho husika kwa kusema: "*Hatutakubali muwafanye wanawake wanasiasa kuwa vyombo vya mapenzi ili muwe na mkiwatambulisha kimapenzi.*" Kauli yake, inaonyesha kuwa mtazamo wa kiunyanyapaa uliopo, ufanyiwe marekebisho kwa kutafutiwa majina mbadala. Kwa misingi hii, wazungumzaji wote walioshughulikia mitazamo ya kiunyanyapaa kuhusu mwanamke, wanakuza itikadi kuwa mitazamo yoyote yenye miegemeo ya kijinsia na inayotambulisha mwanamke kiunyanyapaa isikubalike na wabunge katika Bunge la Taifa ya Kenya. Aidha, anapendekeza mabadiliko yanayochangia kuleta usawa yawepo ili kupinga hali zilizopo pamoja na kupindua mitazamo hiyo (Maeckellbergh, 2009). Kwa upande mwingine, diskosi za wabunge wanawake zinaonyesha kuwa mamlaka ya wanawake katika jamii yanafaa kufanyiwa ukarabati unaolenga kupanua utambulisho wao katika ulingo wa siasa na kijamii. Suala hili limejadiliwa katika sehemu ya 7.3.2.

7.3.2 Kukarabati kwa Kupanua Utambulisho wa Wanawake

Urekebishaji wa kupanua mamlaka hutokea iwapo taratibu za jamii zinaingiliwa na hali za kawaida (Elias, 1991). Kwenye mwingiliano huu, kuna uwezekano wa kikundi fulani kuhusishwa kwenye kikundi kingine ili kuchochea kuhalalishwa kwa taratibu za jamii kwa minajili ya kukarabati utambulisho baina ya kikundi (Gordon na wenzake, 2015). Wakati wa kuingiliana baina ya vikundi tawala na vikundi tawaliwa, kikundi tawala hulenga kupanua mipaka ya mamlaka yao katika jamii na kulazimika kupanga upya jamii kwa misingi ya mila na desturi za jamii. Kwa mfano, katika dondoo la hotuba lifuatalo mwanamke anahamasisha kuwa sauti ya kina mama isikizwe kila mahali, nyumbani na bungeni, kwa njia sawa na wanaume. Katika dondoo 53, mzungumzaji anasema:

Dondoo 53:

This Bill, therefore, seeks to comply with this very well and elaborately articulated constitutional principle and to bring the voices of women on board. Women alone cannot move things. Neither can men alone. We need the men, not just in this House, but out there as well. Equally, the men need us, not just in this House, but out there as well. It is a matter of mutual co-existence.

(Mswada huu, unalenga kukubaliana na kanuni zilizo wazi za kikatiba na kushirikisha sauti za wanawake kwenye maamuzi. Wanawake pekee yao hawawezi kuendeleza mambo. Vilevile, wanaume. *Tunahitaji wanaume si katika bunge hili, hata nje, sawa na sisi, wanaume wanatuhitaji, si katika bunge hili, ila hata nje*, ni suala la kusaidiana kwa pande zote.)

Tzm. Kiambatisho XXIII, D

Kwenye dondoo 53, mzungumzaji anafafanua nafasi ya kina mama kwa wabunge wenzake. Jukumu la kina mama la kuwajibika kwa kiwango sawa na wanaume linajitokeza kupitia peo ya kuwajibika kwa wanawake, bungeni na nje ya bunge, kwa kiwango sawa na wabunge wanaume. Mzungumzaji anasema, *"Tunahitaji wanaume si katika bunge hili, hata nje, sawa na sisi, wanaume wanatuhitaji, si katika bunge hili, bali hata nje.* Maneno haya yanapanua sauti ya kina mama bungeni na nje ya bunge kwa kiwango kinachotoshana na wabunge wanaume.

Kushirikishwa kwa wanawake katika maamuzi ya kila namna, bunge na nyumbani, ni muhimu katika jamii inayoendelea (Elias, 1991). Kwa njia hii sauti ya wanwake itakuwa ikipanuliwa kwa kiwango sawa na kinachofaidi katika kuleta maendeleo bungeni na nje ya bunge. Kupitia kauli ya mzungumzaji, mwakilishi wa kike anathibitisha na kuhalalisha misimamo ya kikundi cha kina mama na wanaume kuwa, vikundi vya kufaana bungeni na nje ya bunge. Kufaana baina ya vikundi vya wanaume na wanawake ndiyo njia ya kupiga hatua kimaendeleo.

Suala la kijamii hufikia kiwango cha kuhalalishwa ili kufanya jambo lisilokubaliwa kwenye jamii likubalike katika mifumo ya jamii (Gordon na wenzake, 2015). Mabadiliko hukubalika kupitia itikadi zilizopangwa na kuwekewa mikakati inayolenga kujenga mtazamo mpya kwa umma. Kupitia dondoo 53, masuala ya wanawake yameshughulikiwa kisheria, ila mapendekezo ya kisheria hayajatimizwa. Mswada ya kisheria unatarajiwa kusaidia katika kushughulikia ushirikishwaji wa wanawake katika kufanya maamuzi. Hali hii inaleta usawa wa jinsia kwa kuhalalisha mamlaka ya kina mama bungeni na hata nje ya bunge.

Aidha, peo ya utambulisho kupitia dondoo la hotuba hii, limetumika kupanua mamlaka ya wanawake katika shughuli za jamii na kisiasa. Katika dondoo la hotuba linalofuata, diskosi za mwanamke inatekeleza upanuzi wa utambulisho wa wanawake kutoka bunge hadi nyanja mbalimbali za jamii:

> **Dondoo 54:**
> *Hallo*. Yangu ni machache sana, maana siku ya leo ni siku ya mheshimiwa baba yetu. Baba yetu, mheshimiwa (jina limebanwa). Hallo! Mimi nataka kupeana ahadi yangu kwa Mheshimiwa (jina limebanwa) ya kwamba *mimi* ni mwakilishi wa kina mama wa kaunti ya Makueni. *Pale bunge, "wamama ninawaelewa sana.* Hakikisho langu ni kwamba, kura za kina mama wa Makueni ni zako. Hallo! *Na ya kwamba mbele ya mwanamke, mbele ya "wamama; wanaume hawana ujanja*. Na kwamba wale mnaona hapa watapatiana kura zao, kwa maana wanawake wataongea na wao…
> *(Habari! Yangu ni machache sana, maana siku ya leo ni siku ya mheshimiwa baba yetu. Baba yetu, Mheshimiwa (jina limebanwa). Habari! Mimi nataka kupeana ahadi yangu kwa Mheshimiwa (jina limebanwa) ya kwamba mimi ni mwakilishi wa kina mama wa kaunti ya Makueni. Pale bunge, kina mama ninawaelewa sana. Hakikisho langu ni kwamba, kura za kina mama wa Makueni ni zako. Habari! Na ya kwamba mbele ya mwanamke, mbele ya kina mama; wanaume hawana ujanja. Na kwamba wale mnaona hapa watapatiana kura zao, kwa maana wanawake wataongea na wao….)*
>
> **(Tzm. Kiambatisho VII, A)**

Dondoo la hotuba hii linahusu kauli ya mbunge mwanamke kuhusu mahusiano ya wanawake na vikundi vingine. Mzungumzaji anajisawiri kama mwanakikundi aliyeelewa uwezo wa kikundi cha wabunge wanawake bungeni, wanapoingiliana na vikundi vingine. Anatetea utambulisho wa wanawake, kama mwanakikundi anayeelewa kikundi cha kina mama, aliposema, "*Pale bunge, kina mama, ninawaelewa sana."* Kauli hii inatumika kama hakikisho la mzungumzaji kuwa mwelekeo wa kina mama bungeni unashabihiana na mwelekeo wa kina mama wote nyanjani na wakati wa kupiga kura.

Kwa kurejelea dondoo 54, inadhihirika kwamba, uelewa wa mzungumzaji, ambao ndiyo chanzo cha ahadi na hakikisho, ni kwamba kikundi cha wanawake bungeni kina mamlaka ya juu kuliko vikundi vya wabunge wanaume. Kwa sababu hii, mzungumzaji anachukulia kuwa, wanawake wote ni kikundi kimoja na kina sifa sawa bungeni na nyanjani. Anatumia peo ya utambulisho kuwa *mbele ya mwanamke, wanaume hawana ujanja* kutambulisha jinsia ya kike na vikundi vya

watu walio mkutanoni wakiwemo wanaume. Hili ni dhihirisho kuwa, sifa ya wanawake bungeni imepanuka kutoka bunge hadi mashinani kwa wapiga kura.

Suala la uwezo wa kushawishi miongoni wanawake limeshughulikiwa na baadhi ya wataalamu akiwemo Mutiso (1999), ambaye anadai kuwa, wanawake wamekuwa wakitumiwa katika shughuli za kijasusi ili kuchunguza na kujua siri za mashujaa. Kupitia uwezo wao wa kushawishi, waliweza kufanikiwa kujua siri za mashujaa na hatimaye kusababisha vifo vyao. Kwa mujibu wa diskosi katika dondoo 54, uwezo wa wanawake wa kushawishi unapanuliwa kushughulikia wapiga kura na wanaume walio na ujanja. Aidha uwezo huo umepanuliwa kutoka bungeni na kusambazwa mashinani kwa wapigakura na wanaume. Mzungumzaji ametumia tajriba yake bungeni kutathimini na kueleza uwezo wa kiushawishi baina ya wabunge wanawake, na kuutumia kutambulisha vikundi vya wanawake.

Kama mikakati wa kupanua mamlaka yake na kikundi chake kwa jamii, mzungumzaji anatumia lugha kutoa hakikisho na kuahidi mheshimiwa (jina lake limebanwa) kuwa wanawake wana uwezo kushawishi hata vikundi vya wanaume wenye ujanja. Machukulio yanayokuzwa na kauli hii ni kwamba, mzungumzaji anasawiri wanawake kama kikundi kilicho na uwezo wa kufanikiwa kushawishi vikundi vingine. Anahakikishia mheshimiwa (jina limebanwa) kuwa kina mama wangempa kura, vilevile, wangesaidia kushawishi wanaume pia. Matini zilizoteuliwa kama ithibati katika diskosi hii, inatambulisha mzungumzaji kama mmoja wa wanakikundi aliye na uzoefu wa kimaingiliano na vikundi mbalimbali ya jamii.

Kupitia dondoo 54, mzungumzaji amepanua utambulisho wa wanawake katika jamii na kuonyesha uchanya wa kuchukulia sauti ya mwanamke kwa uzito licha ya tamaduni zinazokandamiza jinsia ya kike. Mzungumzaji anatambulisha mahusiano ya mwanamke na vikundi vingine kama mahusiano yasiyo na upungufu wa kiushawishi. Mtazamo huo unaonyesha kuwa, mzungumzaji amepanua mamlaka ya mahusiano ya wanawake katika bunge na kuyaendeleza katika mazingira tofauti, katika nyanja za kisiasa na kijamii, ili kukarabati mahusiano kati ya wanawake na vikundi vingine ya jamii. Mfano mwingine wa ukarabati wa mamlaka unajitokeza wakati mbunge wa kaunti alijitambulisha kama mwakilishi wa watu wote kinyume na uwakilishi wa jinsia ya kike katika dondoo 41 uk 110.

Kwenye dondoo la hotuba hii, mzungumzaji anakana nafasi yake ya kikatiba, ya kuwakilisha wanawake wa kaunti yake na kupanua mipaka ya uwakilishi ili kujiweka katika nafasi bora ya kujadili ushirikiano kati yake na wakaaji wa kiume. Kikatiba, mwakilishi wa kaunti anajukumikia kuwakilisha kina mama katika kila kaunti nchini Kenya (Katiba, 2010).

Suala lili hili limejadiliwa pia katika, dondoo 42 uk. 110, ambapo mbunge wa kaunti anapendekeza kuwa wanawake watambuliwe kimajukumu wala si kwa misingi ya utamaduni katika nafasi za uwenyekiti bungeni. Hatua hiyo inalenga kupanua mamlaka ya wabunge wanawake kuhusiana na usawa wa jinsia katika ugawaji wa nafasi za uwenyekiti bungeni. Katika dondoo 42, Mzungumzaji anapinga mtazamo unaoegemeza mwanamke kwenye majukumu ya kijinsia wakati wa kuchagua viongozi wa kamati za uwenyekiti bungeni aliposema: "wanawake *hawafai kukumbushwa majukumu yao ya kitamaduni hata wakiwa katika ofisi zenye mamlaka ya juu."* Utambulisho wa aina hii unadokeza kuwa mitazamo ya jamii inayoambatanisha mwanamke na majukumu ya kitamaduni, bila kutambua mamlaka yake, isitumike wakati wa kugawa nafasi za uwenyekiti bungeni. Hivyo, mbunge anataka mipaka ya majukumu ya kina mama ipanuliwe kwa misingi ya mamlaka ya kiofisi aliyo nayo. Vilevile, upanuzi wa mamlaka hutegemee hadhi ya ofisi yake wala si ujinsia.

7.4 Mchango wa Peo za utambulisho wa Kupindua Utaratibu wa Jamii

Lugha katika umbo lake la thamani hujadiliwa kwa misingi ya daraja za kimamlaka. Lugha inaweza kutumiwa na kikundi chenye hadhi kubwa kudhibiti kikundi chenye hadhi ndogo katika jamii. Kikundi chenye hadhi ndogo, aidha, kinaweza kubuni miundo mipya ya kupindua taratibu za jamii na mamlaka (Piece, 2003). Kwa mujibu wa Freire (1970), ugunduzi wa taratibu za kupindua miundo ya jamii hubadilisha uwezo, mamlaka na kaida za lugha. Diskosi mbalimbali zimeonyesha mabadiliko kwenye taratibu za jamii kwa njia kadhaa kama inavyojadiliwa katika vijisehemu vinavyofuata:

7.4.1 Kupindua Taratibu Potovu Kuhusu Wanawake

Baadhi ya diskosi za wabunge wanawake zinakashifu na kukataa mawazo potovu kuhusu kitu au mtu fulani hadharani, mara nyingi kwa njia rasmi. Kukashifu ni kulaani na kukataa kitu kwa njia rasmi (Kamusi ya Kingereza ya Macmillan, 2002). Kushutumu, kwa kawaida, hufanywa ili kukabiliana na makosa, ukosefu wa haki

au tabia isiyofaa, kwa lengo la kuonyesha kutoidhinishwa kwa jambo. Kukashifu hulenga kuwajibisha watu binafsi na mashirika mbalimbali yanayoendeleza mawazo potovu (Kenya law, 2012). Kukashifu kunaweza kujitokeza kwa aina nyingi kama vile; kupitia kwa kauli, matamshi na hatua za kisheria. Katika dondoo la hotuba lifuatalo, mbunge mwanamke anakashifu nafasi aliyopewa na jamii kuhusiana na mamlaka na kutaka mabadiliko. Anasema yafuatayo katika dondoo linayofuata:

Dondoo 55:

> *Kuwa mwanamke katika jamii zingine ni tatizo.* Huwezi simama ukasema huna haki ya kumiliki mali kwa sababu watu wanakufikira kwa njia hasi. Wanaume wengine wanakufikiria kwa njia hasi. Hadi wakati watakapouona uongozi wako, hawawezi kukuamini. Wanaume wengine walikuwa wanauliza, "*kwa nini tuchague mwanamke? Atashikaje rungu?* Kwa hivyo, ningewauliza pia, kwa nini niwe na rungu? *Hatuhitaji rungu bungeni.*

(Tzm. Kiambatisho XX, A)

Katika dondoo 55, mzungumzaji analenga kukashifu wanaume katika jamii kwa kumpa mwanamke nafasi duni kuhusiana na haki za kumiliki mali na uongozi katika jamii. Kwa mujibu wa mbunge wa kaunti, kigezo cha jinsia kinazingatiwa na kutumika wakati wa kuteua viongozi na katika kumiliki mali katika jamii. Mzungumzaji anasema *"kuwa mwanamke katika jamii zingine ni tatizo"* kisha anashadidia kuwa tatizo hilo linatokana na wanaume kwa kuwa, ni wanaume pekee ndiyo huwa wanauliza *"kwa nini tuchague mwanamke, atashikaje rungu."* Diskosi hii imetumika kisiasa, kwa lengo la kukashifu kikundi-nje (wanaume) ambacho kina miegemeo ya kiubaguzi.

Tendo la kukashifu linatumiwa kuangazia masuala ya kijamii, kisiasa na kimaadili. Wale wanaokashifu huchochewa na tamaa ya haki, usawa na uadilifu. Tendo la kukashifu ni njia yenye nguvu ya kuondoa matumizi mabaya ya mamlaka na ubaguzi wa binadamu katika taasisi. Ingawa kushutumu kunaweza kuzua mjadala, ni njia bora inayotumiwa na watu binafsi pamoja na jamii kutoa hoja zao na kutetea kile wanachoamini kuwa bora. Katika dondoo 55, diskosi imetumika kimkakati ili kufanya kampeni dhidi ya kubaguliwa kwa wanawake katika siasa. Kwa mfano, baadhi ya wasomi hutumia kirai tenzi "kukosewa heshima," wanaporejelea kauli zinazoudhi (Culpeper, 2011). Wakati mwingine semi hasi, aghalabu, huenda kinyume na matakwa ya jamii na umma. Hivyo, kuonekana kupendelea mikakati

ya kimaksudi ya kutambulisha kundi nje kwa njia ya kupinga mitazamo inayobagua kundi-ndani. Kwa mujibu wa Wodak (2021) wakati ujumbe unawasilishwa kwa njia ya kupinga hali iliyoko, aghalabu, ujumbe huo huchukuliwa kuwa dhabiti na kweli.

Kwa mujibu wa dondoo 55, mwanamke anadunishwa katika shughuli za uongozi wa jamii yake. Mzungumzaji anasema kuwa, wanaume hutaka kujua sababu ya kuchagua mwanamke, kwa kuwa, hana uwezo wa kushika rungu. Anasema; "*wanaume wengine walikuwa wanauliza*, *kwa nini tuchague mwanamke? Hatashikaje rungu?"* Haya ni maswali ya balagha. Maswali haya hubeba itikadi kuwa mwanamke hawezi kushika rungu. Katika jamii za Kiafrika "rungu" ni ishara ya mamlaka na huonyesha hadhi ya mtu katika jamii. Inaweza kurithishwa kutoka kwa kiongozi hadi kwa mtoto wa kiume katika jamii, kama ishara ya kukabidhi mamlaka kwa kijana mwanamume (Momanyi, 2018). Kwa hivyo, katika jamii za Kiafrika, "rungu" ilitumika kutambulisha uongozi wa wanaume wala haikuhusishwa na wanawake.

Itikadi inayokuzwa kupitia kauli *"atashikaje rungu?"* ni kwamba wanaume wana shaka kuhusu uwezo wa mwanamke wa kushika "rungu." Katika jamii zingine, mwanamke hana haki ya kumiliki kitu na hana uwezo wa kuongoza jamii. Itikadi za aina hii zinadunisha mamlaka ya wanawake katika uongozi. Kwa sababu hii, utambulisho wa mwanamke kwa misingi ya kutoweza kuongoza, unapingwa na mzungumzaji aliposema "*hatuhitaji rungu bungeni."* Kauli *hatuhitaji rungu bungeni* inaonyesha kejeli kwa mtazamo hasi kuhusiana na uongozi wa mwanamke katika jamii. Kauli hii inaonyesha kuwa taratibu zinazodhalilisha mwanamke zinapingwa na wabunge wanawake bungeni kama inavyoonekana kupitia dondoo 55. Kwa kuwa ni wazo potovu kuhusu wanawake na uongozi wa jamii

Katika dondoo la hotuba lifuatalo, mwanamke ameshutumu mawazo potovu kuwa mwanamke aliyeolewa katika eneo ambalo yeye si mzaliwa halisi wa eneo hilo, hafai kuomba kura kama wenyeji asilia. Kauli ya askofu mmoja aliyetambulisha mbunge mwanamke kama "mwizi wa kura" inasutwa na mbunge wa kike akidai kuwa kila mwanamke ana haki sawa na mwenyeji asilia wa Thika. Suala la aina hii ni la kiubaguzi. Suala la ubaguzi wa jinsia ni sugu katika baadhi ya nchi kwa kuwa limechangia kuwepo kwa vita vya kijinsia baina ya wanawake na wanaume

(Hollingsworth na Seo, 2022). Mzungumzaji anasema yafuatayo katika dondoo la hotuba 56:

> **Dondoo 56:**
> *So*, *mtu anakuja kupiga kifua kuwa yeye ndiye wa Thika, sisi ndiyo wa wapi?* Sisi ni wa Thika. Tunalala Thika, tumebarikiwa Thika, tunafanya biashara Thika. Kama Abrahamu aliambiwa, ondoka nitaenda kukubarikia Kanani, pia sisi *Kanani yetu ni Thika na hatutoki. Hatubanduki*. *We are here to stay*. Na yule mtu anatuona anasikia vibaya, ataendelea kuhisi kinyongo. Hatuhami na hatupangwingwi. *I want to say,* wale wanaelewa; hii Thika, hii Juja na hii Ruiru, *the 42 tribes of Thika, Ruiru and Juja* huwa wanaishi huku. Usianze *hate speech* ya kufukuza watu wengine. Usianzie kutenga sisi na wale. Sisi wote ni wanathika.
> (*Kwa hivyo, mtu anakuja kupiga kifua kuwa yeye ndiye wa Thika, sisi ndiyo wa wapi? Sisi ni wa Thika. Tunalala Thika, tutabarikiwa Thika, tunafanya biashara Thika. Kama Abrahamu aliambiwa, ondoka nitaenda kukubarikia Kanani, pia sisi Kanani yetu ni Thika na hatutoki. Hatubanduki. Tuko hapa kudumu. Na yule mtu anatuona anahisi kinyongo, ataendelea kihisi kinyongo. Hatuhami na hatupangwingwi. Nataka kusema, wale wanaelewa hii Thika, hii Juja na hii Ruiru, kabila 42 za Thika, Ruiru na Juja huwa wanaishi huku. Usianze matamshi ya chuki ya kufukuza watu wengine. Usianzie kutenga sisi na wale. Wote ni wanaathika.*)

(Tzm. Kiambatisho XXV, A)

Katika dondoo 56, mwanakikundi ambaye anatambulishwa kama *yeye* ana mtazamo hasi kuhusu mbunge wa kike aliyechaguliwa katika eneo ambalo si mwenyeji asilia. Matamshi ya mwanakikundi anayetambulishwa kama *yeye* ni ya kudunisha wanawake walioolewa maeneo mengine mbali na kule walikozaliwa. Kikundi cha kina *yeye,* kinachukulia kuwa, kikundi cha wanawake kinachopata uongozi ugenini, ni wezi wa kura za wakaaji wa asilia. Utambulisho wa aina hii kutoka kwa wapinzani wa mbunge mwanamke, unadhalilisha mwanamke aliyeolewa ugenini, kwa kumtenga mbali na wakaaji asilia wa eneo maalum. Kwa sababu hii kikundi cha kina mama, kinachotambulishwa kwa peo ya wageni, kinang'anga'na kupata utambulisho sawa na wenyeji wa maeneo walioolewa.

Kupitia dondoo 56, mzungumzaji anateua kiwakilishi nafasi *sisi* kupinga mpinzani kwa kujitambulisha na kikundi. Anatumia katika sentensi *sisi ni wa wapi?* Kupinga mtazamo wa mwanakikundi-nje, hasa mpinzani wake. Mpinzani, vilevile, anajishirikisha na wasikilizaji baadala ya kujitambulisha kibinafsi. Hali hii inampa nafasi bora ya kujitetea kama mgeni katika hadhira iliyo na mchanganyiko wa

wenyeji na wageni. Vilevile, anapinga mtazamo wa mpinzani, *yeye,* wa kugawa watu katika vikundi vya wenyeji na wageni katika eneobunge la Thika Township.

Mzungumzaji anatumia swali la balagha "*sisi ni wa wapi?"* kwa lengo la kushirikisha umma katika kutafuta jibu. Kauli hii inaweka mzungumzaji pamoja na umma katika upande moja wa kutafuta jibu kuhusu makao yao kama kikundi kilichotengwa. Ili kusisitiza kuhusu ubora wa kutokuwa mwenyeji, mzungumzaji, aidha, anajilinganisha na Abrahamu aliyeambiwa na Mungu aondoke kwenda Kanani ili akapate baraka. Peo ya kutambulisha mzungumzaji kwa hali sawa na Abrahamu, inatumika kukosoa mtazamo potovu kuhusu "uchikwao" wa mwanamke aliyeolewa katika eneo ambalo, yeye si mzaliwa asilia. Lengo la mzungumzaji ni kukashifu mtazamo potovu kuhusu mwanamke, ili kubadilisha mtazamo wa kikundi cha *yeye,* na wengine walio na mtazamo kama huo.

Mzungumzaji vilevile, ametoa onyo kupitia lugha, kama mikakati ya kudumisha utambulisho wake na kikundi chake. Aidha, amelenga mpinzani na kumwonya dhidi ya kuanza matamshi ya chuki na kutenga watu katika vikundi vya wageni na wenyeji; aliposema *"usianze matamshi ya chuki ya kufukuza watu wengine. Usianzie kutenga sisi na wale.* Kauli hii inatolewa kama onyo, kwamba kitendo cha uchochezi ni zao la matamshi ya chuki. Kinaweza kusababisha uhasama kati ya vikundi vya wageni na wenyeji. Matamshi ya mzungumzaji yanalenga kukashifu na kubadilisha peo ya utambulisho inaodunisha wanawake. Kwa upande mwingine diskosi za wanawake inachangia kubadilisha utendakazi wa kina mama kwa kusifia utendakazi wao kama inavyojadiliwa katika sehemu ya 7.4.2

7.4.2 Kubadilisha Utambulisho wa Kina Mama kwa Kusifia Utendakazi Wao

Katika dondoo la hotuba lifuatalo, mzungumzaji analenga kubadilisha utambulisho wa wanawake kwa kuonyesha ubora wa jinsia ya kike katika uongozi ikilinganishwa na uongozi wa vikundi vingine. Kupitia njia ya kusifia, msemaji hujipa sifa chanya, hivyo, huonekana kama kielelezo katika jamii (Smith, 2000). Mzungumzaji anasema:

Dondoo 57:

Thank you chair. You need to put more effort. When I say you need to put a lot of effort, I am not just saying that you are poor, but you are performing well, although, as I said yesterday, those committee that

are led by women are performing well. I can see that men want to criticize that. You are doing better in your committee but the committee led by women are performing better.

(Nakushukuru mwenyekiti na inahitaji ujikaze. Ninaposema ujikaze, sisemi kuwa unafanya vibaya, lakini unafanya vizuri sana isipokuwa kama nilivyosema jana, *"kamati zinazoongozwa na wanawake zinazidi kufanya vyema*" Naona (wanaume) mnataka kukashifu hilo. Mnafanya vizuri kwa kamati zenu ila kamati zinazoongozwa na wanawake zinafanya bora zaidi.)

(Tzm. Kiambatisho XXIV, E)

Katika dondoo 57, mzungumzaji anasifia utendakazi wa jinsia ya kike katika Kamati za Bunge kwa kuulinganisha na utendakazi wa wanaume bungeni. Anaonyesha kuwa, vikundi vya kina mama vinavyoongoza Kamati za Bunge, vinafanya vyema katika uongozi kuliko vikundi vingine hasa kikundi cha wanaume. Kwa mujibu wa mzungumzaji viongozi wanawake wanaongoza Kamati za Bunge vyema wakilinganishwa na wenzio wa kiume. Anathibitisha hili kwa kusema "*mnafanya vizuri kwa kamati zenu ila kamati zinazoongozwa na wanawake zinafanya bora zaidi".* Ubora wa utendakazi wa wanawake unakuzwa na matumizi ya kirai elezi *bora zaidi.* Kirai Elezi *bora zaidi* kimetumika kuonyesha kiwango cha ubora cha kufanya kazi katika Kamati za Bunge miongoni mwa kina mama. Kimsingi, peo za kulinganisha kwa kusifia hutumiwa kama njia ya kushughulikia matukio kwa kuyahusisha na matukio mengine kwa misingi maalumu (Deville na Guggenheim, 2024).

Ulinganisho unaweza kuegemea kwenye kiwango, mwendo na hali ya kuwa nzuri au baya. Matumizi ya Leksikoni *zaidi* katika sentensi …*mnafanya vizuri kwa kamati zenu ila kamati zinazoongozwa na wanawake zinafanya bora zaidi…* inatumika kutathmini viwango vya utendakazi wa virejelewa na kuweka wazi hali za virejelewa husika katika msingi wa kiutendakazi. Ulinganisho, hutumika kuzua hali chanya na hasi kwa virejelewa kwa wakati moja (Chiarcos, Claus, na Grabski, 2011). Utambulisho wa mzungumzaji kwa sifa chanya hufafanua mtendaji, matukio na muktadha wa kufanyika jambo kwa njia chanya, vivyo hivyo, huchangia kuleta dhana ya umaarufu na udhaifu miongoni mwa wale wanaotambulishwa kwa wakati sawia (Deville na Guggenhaim, keshatajwa).

Utambulisho unaosifia utendakazi wa wabunge wanawake unasawiri kina mama kama kikundi kilichomiliki malighafi ya uongozi bora. Hali ya kusifia hunuia kuweka wanakikundi katika hali inayokubalika na jamii kwa hivyo, utambulisho kwa peo ya kusifia unalenga kubadilisha mtazamo hasi kuhusu uongozi wa kina mama katika masuala ya mamlaka, kwa kukuza uchanya wa matendo yao katika miktadha ya utendakazi wao bungeni. Aidha, unaonyesha udhaifu wa kikundi-nje katika uongozi wa Kamati za Bunge.

Dondoo 58:

> *I want to reaffirm that, women play a very important role and position in this country. They have the power of the number. And therefore, the women of this county and this country are in the position of changing the position of politics in whatever way that they choose. And I know that women will make the decision that is better for the country, because we have the responsibility of nurturing, and when you nurture, you want the best for your family. therefore, the decision that we are going to make for this county, the discussion that we are going to make for this country is going to be of the best interest of the children, families, community and finally, this country.*
> (Nataka kumhakikishia tena kuwa, wanawake wanachangia pakubwa na wana nafasi muhimu nchini**.** Wana nguvu ya kiidadi. Kwa hivyo, wanawake wa kaunti hii na nchi hii wana nafasi bora ya kubadilisha hali ya kisiasa kwa njia yoyote watakayochagua. Na ninajua kuwa, *wanawake wanaweza kufanya maamuzi mazuri ya nchi hii, kwa kuwa tuna mamlaka ya kutunza, na ukiwa na mamlaka ya kutunza, unatakia familia yako mema*. Kwa hivyo, maamuzi ambayo tumeazimia kufanyia nchi hii yatakuwa na manufaa kwa watoto, familia, jamii na mwishowe nchi hii.)

Katika dondoo 58, mzungumzaji anasifia uwezo wa wanawake wa kuendeleza watoto, familia, jamii na nchi kupitia uwezo wa kutunza, ambao umemilikiwa na kila mwanamke (Indede, 2011). Mtazamo wa mbunge mwanamke kuhusu uwezo wa kutunza wa wanawake ni kuwa, 'uwezo wa kutunza' ni muhimu wakati wa kufanya maamuzi ya kaunti na nchi. Kwa hivyo, ikiwa wanawake wangetumia uwezo huo, pamoja na idadi yao, wangepata nguvu ya kufanya mabadiliko ya hali ya kisiasa katika kaunti na nchi.

Kupitia kusifu, mzungumzaji hulenga kumsifu mtu kutokana na matendo yake kwa kutoa sifa nzuri, vilevile, huweza kukashifu kwa kutoa sifa kinyume, kuumbua, kunyambua, kukosoa kikundi kingine (Wamitila, 2003). Mzungumzaji analenga kuondoa shaka kwa kuhakikishia wananchi kwa mara nyingine kuwa uwezo wa kubadilisha hali iliyoko, kuhusu siasa na wanawake, ni jambo la kufanya maamuzi

kutoka kwa kikundi cha wanawake. Anadai kuwa kikundi cha wanawake kina idadi ya kutosha ya kufanya maamuzi pamoja na sifa ya utunzaji ambayo inafaa familia na jamii. Uwezo wa mwanamke wa kutunza familia ni sifa bora ya kufanya mabadiliko katika kaunti na nchi kwa jumla. Mzungumzaji anatambulisha uwezo wa kutunza wa kina mama kama uwezo wa kutakia familia mema" aliposema*;* "*kwa kuwa tuna mamlaka ya kutunza, na ukiwa na mamlaka ya kutunza, unatakia familia yako mema."* Vilevile, ametumia leksikoni *kuhakikisha tena* ili kuondoa shaka kuwa wanawake wanaweza kubadilisha kaunti na nchi kupitia idadi yao na sifa ya utunzaji ambayo ni muhimu kwa familia. Licha ya kuwa sifa ya utunzaji ni muhimu kwa familia inafaa katika kufanya maamuzi ya familia, jamii kaunti na nchi.

Peo ya utambulisho inasawiri wanawake kama kikundi kilicho na uwezo wa kubadilisha kaunti na nchi kupitia kitendo cha utunzaji wa familia na nguvu za kiidadi. Kwa mujibu wa Jowett na O"Donell (2012), Mchakato wa kushawishi hutumiwa na msemaji kubadilisha imani na tabia za msikilizaji. Wanasiasa wanawake, hutegemea mikakati mbalimbali ili kushawishi wafuasi wao, ili kuwadumisha ama kujidumisha, kupitia lugha. Aidha, inatumika kukosoa mtazamo potovu kuwa, uwezo wa utunzaji unafaa kutumiwa na wanawake nyumbani wakati kina mama wanalea watoto. Anasifia uwezo wa kutunza miongoni mwa wanawake kwa kuonyesha kuwa unaweza kutumika katika siasa za kaunti na nchi kwa manufaa ya wananchi.

SURA YA NANE

MUHTASARI, HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

8.1 Utangulizi

Katika sura hii, mtafiti alitoa muhtasari wa utafiti wake, hitimisho pamoja na mapendekezo zaidi kuhusu utafiti huu na tafiti za baadaye. Muhtasari wa utafiti huu ulionyesha kilichotafitiwa katika sura mbalimbali. Sehemu ya hitimisho iliweka wazi matokeo ya utafiti kwa kila sura ya utafiti. Mapendekezo ya utafiti yanalenga kuelekeza wasomaji wa utafiti huu kuhusu tafiti za baadaye, ili kusaidia wasomi wa baadaye kuendeleza zaidi utafiti huu.

8.2 Muhtasari

Utafiti huu ulichunguza peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa nchini Kenya. Ulilenga kuchunguza peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake nchini Kenya ukiongozwa na nadharia ya Uchanganuzi wa Peo na mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi ili kubaini namna vikundi vya kina mama hujitambulisha bungeni na nje ya bunge kuhusiana na mamlaka. Utafiti huu ni wa kinyanjani na kimaktabani. Utafiti huu umekuwa na madhumuni manne. Kwanza, kubaini matumizi ya kiisimu ya leksikoni katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya wanapojenga utambulisho kuhusiana na mamlaka. Pili, kuchunguza mbinu za peo zilizojitokeza katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya. Tatu, ni kuchanganua mahusiano ya kiuwezo yaliyoundwa na peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya na mwisho ni kusanisi mchango wa peo za utambulisho kwenye diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya.

Tasnifu hii imegawika katika sura nane. Kila sura ilishughulikia masuala mbalimbali. Sura ya kwanza, ilishughulikia usuli wa mada, hivyo, kuonyesha msingi wa utafiti huu, suala la utafiti, maswali ya utafiti, madhumuni ya utafiti, umuhimu wa utafiti, upeo wa utafiti, vikwazo vya utafiti na machukulio yaliyoongoza mtafiti katika utafiti wake yalijadiliwa katika sehemu ya utangulizi wa utafiti huu.

Sura ya pili, ilionyesha mapitio ya kazi za wasomi mbalimbali na mchango wa kazi zao katika utafiti huu. Aidha, sura hii ilionyesha nadharia zilizoongoza mtafiti katika utafiti wake na mchango wa kila nadharia katika kufanikisha utafiti huu. Nadharia ya Uchanganuzi Peo iliyoasisiwa na Goffman (1974) ilisaidia kubainisha matini zenye mahusiano katika diskosi ili kupata muundo bora katika uundaji wa peo na katika usanisi wa mchango wa peo katika mawasiliano. Huku mihimili ya mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki-Makinifu wa Usemi iliyoasisiwa na Fairclough (1995), ikisaidia kupata maana ya diskosi katika muktadha wa jamii, mchango wa usemi huo, mahusiano ya kiuwezo baina ya watumiaji wa diskosi na utambulisho uliojitokeza kutokana na matumizi ya diskosi husika.

Sura ya pili ilijikita katika ufafanuzi wa mambo yaliyojenga msingi wa uelewa wa, peo na peo za utambulisho katika diskosi. Mambo haya ni pamoja na diskosi na jinsia; lugha, jinsia na mamlaka; dhana ya leksikoni na peo pamoja na nadharia zilizotumika katika utafiti huu.

Sura ya tatu, ilionyesha mpango wa utafiti, eneo la utafiti, walengwa wa utafiti, uteuzi wa sampuli, vifaa vya utafiti, maadili ya utafiti, ukusanyaji wa matokeo, uchanganuzi wa data pamoja na uwasilishaji wa data. Chanzo cha data katika utafiti huu, kilikuwa video za mtandao wa *YouTube* ambazo zilikuwa na dondoo za hotuba zilizowasilishwa kwa umma na wabunge wanawake. Mbinu ya utafiti iliyotumika kukusanywa data ni utazamaji na usikilizaji wa sauti ninga kutoka kwa mtandao wa *YouTube* na mikutano ya hadhara. Msimbo-Matini pamoja na Mwongozo wa Usimbaji (MMMU) ulitumika kama kifaa cha kupanga matini za diskosi zilizotumika kipeo wakati wa kujitambulisha na kutambulisha baina ya wabunge wanawake kwa wananchi. Mtafiti alilenga diskosi za wabunge wanawake mia moja sitini na tisa waliochaguliwa na wananchi katika bunge la kumi na moja,12 na 13 la taifa la Kenya. Wasailiwa hao wakiwa ni wanawake mia moja kumi na moja wanaowakilisha kaunti pamoja na wanawake hamsini na nane waliochaguliwa kuwakilisha maeneobunge mbalimbali katika bunge la kumi na moja, kumi na mbili na kumi na tatu la taifa la Kenya.

Sura ya nne, ilibainisha matumizi ya kiisimu ya leksikoni zilizotumiwa kwenye diskosi za wabunge wanawake kujenga utambulisho wao kuhusiana na mamlaka. Katika sura hii aidha, leksikoni zilichanganuliwa ili kubaini mchango wa

leksikoni mbalimbali katika ujenzi wa utambulisho wa jinsia na mamlaka ya wanawake kisiasa. Leksikoni hizo zilidhihirisha migao ifuatayo ya kubainisha utambulisho wa wanawake: mgao wa kibinafsi, kimaeneo, kimahusiano, kiutendaji na kivikundi.

Sura ya tano ililenga kuweka wazi mbinu za peo zilizotumiwa kwenye diskosi na wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa nchini Kenya. Mbinu ya peo zilizotumika kutambulisha kipeo ni: matumizi ya lugha kisitiari, matumizi ya ulinganisho wa jinsia ya kike na kiume, mbinu ya masimulizi kwenye dondoo za hotuba za wabunge wanawake pamoja na matumizi ya virainasa. Kila mbinu ilichunguzwa na mchango wake katika kufanikisha peo za utambulisho wa wanawake kuhusiana na mamlaka kubainika.

Sura ya sita, ilichanganua mahusiano ya kiuwezo yaundwayo na peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa nchini Kenya. Katika sura hii, mahusiano ya kiuwezo katika diskosi za wanawake zilichunguzwa kwa misingi ya peo ya utambulisho kati ya wabunge wanawake na vikundi vya wapiga kura hasa wakati wa kuomba kura na wakati kunapotokea sintofahamu baina ya mbunge mwanamke na wapiga kura. Aidha, mahusiano ya kiuwezo kati ya wabunge wanawake na wabunge wanaume yalichunguzwa katika viwango vitatu; yaani kupitia matendo ya wabunge wanawake na wabunge wanaume bungeni, kupitia nafasi ambazo wanawake wamepewa bungeni na wakati wa kudhalilika kwa mbunge mwanamke. Pia diskosi za wanawake zilichunguzwa ili kubaini mahusiano kati ya mwanamke na mwanamume katika mahusiano ya ndoa. Mwisho mahusiano ya kiuwezo baina ya mbunge mwanamke kuhusu wanawake katika jamii yalichunguzwa.

Sura ya saba, ilisanisi mchango wa peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake kuhusiana na mamlaka katika Bunge la Taifa nchini Kenya. Sura hii, ilihitimisha kuwa Peo za utambulisho zinatumika kudumisha mamlaka, kubadilisha hali fulani za jinsia kuhusiana na mamlaka na kukarabati hali-ante kuhusu jinsia na mamlaka.

Sura ya nane, ilitoa muhtasari, hitimisho na mapendekezo ya tafiti za baadaye. Muhtasari wa utafiti huu ulionyesha kilichotafitiwa katika sura mbalimbali. Nayo sehemu ya hitimisho ikiweka wazi matokeo ya utafiti kwa kila sura ya utafiti.

Mapendekezo ya utafiti yalilenga kuelekeza wasomaji wa utafiti huu, kuhusu sehemu zinazofaa kufanyiwa utafiti baadaye ili kusaidia wasomi wa baadaye kuendeleza utafiti huu.

8.3 Matokeo ya Utafiti

Sura hii iliangazia matokeo ya utafiti kulingana na madhumuni ya utafiti huu. Utafiti huu ulifanywa ili kutimiza madhumuni manne. Kwanza kubaini leksikoni amilifu katika diskosi za wanasiasa wanawake wanapojenga utambulisho kuhusiana na mamlaka. Katika ubainishaji wa kategoria hizo, kategoria tatu za peo ya utambulisho zilibainika.

Utafiti huu uligundua kuwa, peo za utambulisho kwenye diskosi za wabunge wanawake hujitokeza katika viwango mbalimbali. Viwango hivi pamoja na: kiwango cha kibinafsi kihadhi-hai, kieneo, kiutendaji na kivikundi. Leksikoni zilizotumika zilitambulisha wanawake kwa jumla na wakati mwingine, zinazorejelea upekee wa mwanamke kimaeneo na kibinafsi. Kila leksikoni ilichangia kueleza uhalisia fulani kuhusu jinsia ya wanawake kwa misingi ya peo fulani. Uamilifu huo husukumwa na haja za jinsia ambazo kikundi cha wanawake huhusishwa nazo.

Utafiti huu uligundua kuwa, kategoria bainifu za leksikoni zilizotumika kwenye diskosi za wabunge wanawake, zilibainisha kuwa leksikoni *mama* na *wanawake* zina mahusiano tofauti ya kiuwezo. Licha ya kuwa leksikoni hizi, zinatumika kutambulisha jinsia ya kike kihadhi na kwa peo ya kimaumbile ya kuwa kike, kila leksikoni ina peo tofauti za utambulisho. Asilimia kubwa ya wabunge wanawake hujirejelea kwa kutumia leksikoni *mama,* kwa sababu, leksikoni *mama,* inahusishwa na ukamilifu wa mwanamke. Hivyo, leksikoni *mama* inafaa katika kutambulisha viongozi wa kina mama kuliko leksikoni *mwanamke*. Kwa upande mwingine, leksikoni *mwanamke* inahusishwa na majukumu ya nyumbani kama vile uzazi, ulezi na uwajibikiaji wa mabwana zao.

Matokeo ya utafiti huu yalijibu swali la kwanza, iligunduliwa kuwa leksikoni katika diskosi za wabunge wanawake kutoka Bunge la Taifa la Kenya, hutumiwa kudumisha ubaguzi wa mamlaka kwa misingi ya jinsia. Utafiti ulibainisha kuwa peo ya kutambulisha wanawake hutumika kurejelea shughuli za wanawake

kikazi, kitaasisi na kimaeneo huku zikisawiri vikundi nje kama kikundi pinzani katika kinyang’anyiro cha mamlaka. Hivyo, kinachojiweka wazi ni kuwa wanawake wamo mbioni kushindana na wanaume katika kinyang’anyiro cha mamlaka.

Katika swali la pili la utafiti huu, ilihitimika kuwa mbinu za peo zilizotumiwa kutambulisha wabunge wanawake kwa kiasi kikubwa ni: sitiari, ulinganisho na usimulizi na kirainasa. Kirainasa kimetumika kwa kiwango kidogo katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya kwa sababu baadhi ya leksikoni katika virainasa ni misimu tu, hutokea kisha kutoweka, hivyo kusahaulika. Mbinu ya sitiari imetumika kueleza tukio la kiutendaji katika mazungumzo ili kusaidia kina mama kuunda peo ya kijinsia. Vilevile, imetumika kurahisisha uzungumzi wa wanawake kwa kuwasaidia kupitisha ujumbe hadharani kupitia mbinu ya kutasfidia na sitiari.

Sitiari zilizotumika zinaonyesha kuwa lugha ilitumika kijinsia, kiasi kwamba leksikoni zilizotumika zinarejelea tabia na sifa za dhana ya kike. Baadhi ya sitiari zinataja wanyama wa kike, mashujaa wa kike na unasaba kwa misingi ya jinsia ya kike. Mbinu ya ulinganisho ilitumika katika diskosi za wanawake, kulinganisha wanawake kwa wanawake na wanawake kwa wanaume. Njia hizi za ulinganisho zilichangia kuwepo kwa aina tatu za ulinganisho ambazo ni: ulinganisho sambamba, ulinganisho wa kulenga kikundi bora na kulenga kikundi dhaifu. Usimulizi, aidha, ulitumika kwa kiwango kikubwa na wabunge wanawake kuonyesha mahusiano ya vikundi kwa msingi wa wahusika, matukio na uhalisia wa kijamii. Usimulizi ulitumika kutambulisha hadhi ya wanawake katika ulingo wa siasa na uongozi. Kirainasa pia kilitumika ili kudumisha imani na misimamo ya wabunge wanawake kuhusiana na kikundi-nje. Zaidi ni kuwa, kirainasa kilitumika kutambulisha mtazamo wa kikundi- ndani kuhusiana na masuala mbalimbali yanayohusu jamii.

Swali la tatu lililenga kuchanganua mahusiano ya kiuwezo katika diskosi za wabunge wanawake katika Bunge la Taifa la Kenya kuhusiana na mamlaka. Utafiti huu ulichunguza mahusiano ya kiuwezo kati ya wabunge wanawake na wapiga kura, mahusiano ya kiuwezo kati ya wabunge wanawake na wabunge

wanaume bungeni na mtazamo wa mbunge mwanamke kuhusu wanawake katika jamii.

Iligunduliwa kuwa, mahusiano ya kiuwezo katika peo za utambulisho wabunge wanawake na wapiga kura ni ya kusaidia na kukuomboa. Vilevile, panapotokea migogoro kati ya kiongozi mwanamke na wapiga kura, kiongozi mwanamke hujitambulisha kama kiongozi mtumishi ili kujiweka katika nafasi bora ya kujadili mahusiano kati yake na vikundi vilivyokosewa. Kwa upande mwingine, mahusiano ya wabunge wanawake na wabunge wanaume yalibainishwa kupitia matendo ya wabunge wanaume bungeni ambapo mbunge mwanamke anatambulishwa kwa misingi ya ubaguzi. Mwisho, diskosi za mbunge mwanamke zilichunguzwa ili kutathimini mtazamo wa mbunge mwanamke kuhusu mwanamke katika jamii.

Sura ya saba ilisanisi mchango wa peo za utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake kuhusiana na mamlaka kutoka Bunge la Taifa la Kenya. Kwa mujibu wa dondoo la hotuba katika diskosi za wabunge wanawake, ilibainika kuwa peo za utambulisho huwa na dhima zifuatazo: dhima ya kudumisha mamlaka ya jinsia ya kike dhidi ya mabadiliko, kukarabati hali-ante kwa njia ya kupanua mamlaka na kubadilisha mahusiano ya mamlaka yaliyopo baina ya jinsia kupitia sifo za matendo ya wanawake pamoja na kukashifu utambulisho hasi dhidi ya wanawake.

8.4 Hitimisho

Utafiti huu ulihitimisha kwamba peo ya utambulisho wa wanawake hutegemea uteuzi na utumiaji wa leksikoni fulani. Leksikoni ina mchango wa kuathiri peo na kuonyesha mahusiano ya mamlaka kutokana na fahiwa mbalimbali zinazotokana na leksikoni iliyotumika kwenye diskosi.

Peo ya utambulisho katika diskosi za wabunge wanawake imebaini kuwa wanawake katika siasa hujitambulisha kwa njia mbalimbali kulingana na mazingira wanaojipata kwayo, kwa mfano, katika mazingira ya mgogoro, wabunge wanawake hujitambulisha na kikundi kinachokandamizwa na kujishirikisha na kikundi hicho. Hali hii humpa nafasi ya kujadili utambulisho

unaochangia kujenga ushirikiano kama kundi- wala si kwa mtazamo wake kibinafsi.

Utafiti huu ulihitimisha kuwa wabunge wanawake wana majukumu muhimu katika uwanja wa kisiasa licha ya kusawiriwa, na vikundi nje, kama kikundi kisicho na mchango wowote wa maana katika siasa. Diskosi za wabunge wanawake zimeonyesha kuwa wanawake hutazama jambo kwa mtazamo tofauti na wanaume.

Kwa misingi hii, sauti ya wanawake ni muhimu katika kufanya maamuzi. Mbunge mwanamke anadai kuwa "Tunahitaji wanaume si katika bunge hili, hata nje, sawa na sisi, wanaume wanatuhitaji, si katika bunge hili, ila hata nje- ni suala la kusaidiana kwa pande zote"

8.5 Mapendekezo

Utafiti huu ni hatua ya mwanzo tu ya kuelewa ulimwengu wa wabunge wanawake kupitia uchanganuzi wa diskosi wanazotumia kuzungumzia masuala mbalimbali ya ujinsia bungeni. Diskosi za wabunge wanawake ni amali kuu katika kuelewa jinsia ya kike na kupata uangavu wa jinsia nzima. Diskosi zinaibua mwelekeo wa maamuzi na matendo ya wanawake katika siasa. Kwa hili, mtafiti anapendekeza yafuatayo:

i. Uteuzi na utumiaji wa leksikoni zinazobainisha na kutambulisha jinsia ya kike katika diskosi za wabunge wanawake zidumishwe. Utafiti huu umebaini kuwa wanawake, aghalabu hujitambulisha kama kikundi wakati wa kutoa msimamo. Hali hii imechangia katika kudumisha ukosefu wa usawa kuhusiana na mamlaka katika lugha.

ii. Fasiri za leksikoni "mama" na "mwanamke" kurejelea jinsia moja kwa njia tofauti kuhusiana na mamlaka iwekwe wazi. Utafiti wa kiufafanuzi ufanywe ili kutathmini ufaafu wa leksikoni hizi katika ujenzi wa peo ya kutambulisha wabunge wanawake pamoja na wanawake wanaowakilishwa na wabunge hao. Ufafanuzi huu utasaidia kuweka wazi mahusiano ya mamlaka yaliyopo baina ya leksikoni *mama* na *mwanamke* katika muktadha wa kijamii.

iii. Wanawake bungeni watumie lugha katika kinyang'anyiro cha mamlaka kwa kutumia leksikoni zinazopunguza hali ya kuhiniwa na kutengwa katika shughuli za kikazi na kitaasisi. Matumizi ya lugha kwa njia hii huchangia katika kubadilisha thamani mbalimbali zinazobainika kupitia diskosi. Thamani hizi ndizo msingi wa kukuza peo ya utambulisho na mahusiano katika jamii.

iv. Peo ya kutambulisha wanaume bungeni inaweza kushughulikiwa ili kubaini namna wanaume hujisawiri kama kikundi kuhusiana na mamlaka. Aidha, mfanano na tofauti za jinsia na namna ya kujisawiri kwao, zinaweza kuchunguzwa na kubainishwa zaidi.

Kuhusu utafiti wa baadaye, utafiti huu unapendekeza:

a) Utafiti wa baadaye unaweza kuchunguza uwezo wa lugha katika kuunda, kudumisha na kubadilisha peo ya kutambulisha jinsia na matumizi yake katika ujenzi wa mahusiano ya mamlaka katika nyanja mbalimbali za jamii.
b) Utafiti zaidi unaweza kuchunguza nia, sababu na mtazamo wa wabunge wanawake kupendelea leksikoni *mama* katika diskosi zao kuliko leksikoni *mwanamke* katika mfumo wa mawasiliano na uumbaji wa jinsia ya kike katika muktadha wa siasa.
c) Utafiti zaidi unaweza kuchanganua miundo na maumbo ya maneno yanayotumika na wabunge wanawake kuzungumzia mahusiano yao na mamlaka.
d) Utafiti zaidi ufanywe kuhusu peo ya kutambulisha wanaume kuhusiana na mamlaka kwa lengo la kutathmini mfanano na tofauti za peo ya kutambulisha jinsia ya kiume na kike kuhusiana na mamlaka.

MAREJELEO

Alupo, A. na Opuko, P. (2018); Women in Politics in Kenya: An analysis of Participation and Barriers. *Multidisciplinary Journal of Gender Studies* Vol. 7 No.1 February 2018 pp. 1506-1530.

Amunga, A (2022) *Kenya Knut Advocacy*.facebook.com/ Amunga Akhanyala bandu/posts/2265928716900430/?ipv=0&eav=fbQ44WqncLP47MSoF3ilS3SC TY-Ql8qE OyQKvHDqIa6JzgKQ7b6vt4HmCckLqS7iU&_rdr.

AMWIK (2014). Women and leaders in the 11th Parliament. Nairobi: The Association of Media Women in Kenya.

Andersson, B., (1991) Imagined Community *A Reflection on the Origin and Spread of Nationalism.* New York Verso.

Angela, G. & Mean, L. (2000). *Language and Gender*. London: Psychology Press.

Anyango, B. (2018) Women in politics in Kenya An Analysis of Participation and Barrier. *Multidisciplinary Journal of Gender Study*. Vol:7 (1) 1505- 1505. DOI: 10:17583/ Generos. 2018, 30179.

Aoko, A. (2008) Gender discourse in the Kenyan print media. *A Critical Analysis of the Text of Oyunga Pala,* The Daily Nation.

Arundale, Robert B., 2005. Face as relational and Interactional: *Alternative bases for research on Face, facework, and politeness*. Paper presented at the 9th International Pragmatics Association Conference, Riva del Garda, Italy, 10–15 July 2005.

Ashplant, T.G., Dawnson, G. & Roper, M. (2000) Political Narrative and Political Reality. Politics of Communication: Context, Structure and Dynamics in T. G. Ashplant, G Dawnson and M. Roper (Eds). *The Politics of War Memory and Commemoration (pp-6-89);* Routledge.

Atambo, N. B. (2019) Language, Gender and Power: The Discursive Construction of the Kenya National Assembly politicians (2013 – 2017 [Unpublished Ph.D Thesis] Kenyatta University.

Atambo, N. B, & Kiguru, E. (2021). Language, Gender and Power: Lexicalisation of Women in the National Assembly and Other Top Political Posts in Kenya (2013-2017). *Journal of Linguistics and Foreign Languages, 2*(1).

Atanga, L. (2010) *Gender Discourse and Power in Cameroonian Parliament* Barmunda, North West Region; Cameroon Langaaa Research and

Publishing.

Ayot, T. (2007) Women in Kenyan politics of Transitions and Democratization. *The Struggle for Democracy*. Faculty of art and Social Sciences.

Balla, A., (2023) Discourse Analysis of Female Political Speeches: A Study of Linguistic Techniques and Devices; Article in *Theory and Practice in Language Studies* · vol 13 (2) pp 3208-3216. https://doi/10. 1750745/tpls.1312.18.

Barbara, J., na Davis, G., (2021) From Sex Roles to Gender Structure: *International Sociological Association.* Volume 61, Issue 5-6 Doi.org/10.1177 /001139211 3479315.

Bateson, M. (1992) Understanding Framing Theory: *Advanced Theory in Communication*. Lagos. State University.

Bayram, F. (2010). Ideology and political discourse: A critical discourse analysis of Erdogan's political speech. Arecls, 7(1), 23-40.

Benford, R. D., na Snow, D. A. (2000). Framing processes and social movements: *An Overview and Assessment*. Annual Review of Sociology,26, 611–639.

Berger na Luckman (1966) The Social Construction of Reality: *A Treatise in the Sociology of Knowledge***.** Human Studies. 39 (1): 51–69. Doi: 10.1007/s10746-0169387-3.

Berkowitz, L., & Geen, R. G. (1967). Stimulus qualities of the target of aggression: A further study. *Journal of Personality and Social Psychology, 5*(3), 364– 368. Doi. org/10.1037/ h0024302.

Bhattacherjee, A. (2012). Social Science Research: Principles, Methods, and Practices (2nd Ed.) *Textbooks Collection. 3.* Creative Commons Attribution. Non-Commercial -Share Alike 3.0 Unreported License. Retrieved from http:// scholar commons. usf. Edu/oa_ text books/3.

Billing, C. (2003) "Framing Democratic Discussion." *In Reconsidering the Democratic Public*, (Ed.) George E. Marcus and Russell, L. Hanson. University Park: The Pennsylvania State University Press, pp. 379-91.

Borg, W. na Gall, D. (1989) Education Research. *An Introduction.* Toleo la nne. New York: Longman publisher.

Brewer, M. na Gardner, W. (2017) Who is This "we"? Levels of collective identity and self-representations. *Journal of Personality and Social Psychology* 71(1), 83–93.

Brader, T., (2006) Campaigning for Hearts and Mind: *How Emotional Appeals In Political Ads Work.* Chicago, IL the University of Chicago Press: Doi: 10. 1017/S1537592706400475.

Brugman, B., Burgers, C &Vis, B., (2019) Metaphorical framing in political discourse through words vs. concepts: a meta-analysis" Language and Cognition 11 (2019), 41–65. doi:10.1017/langcog.2019.5.

Brunner, J. (2010) Narrative Culture and Mind-telling Stories: *Language Narratives and Social Life*. *Pp* 45-49.

Burkes, P.J. na Stets J.E (2003) sociological approach to self-identity. *Handbook of self and identity (*Eds) Mark Leary and June Tangney, Guilford Press.

Burkes, P.J. na Stets J.E. (2009) *Identity Theory:* New York, Oxford University Press.

Calabrese, C. (2016). *Framing in public relations*. USA: Pennsylvania State University. Retrieved from https://sites.psu. edu/cpcalabrese/2016/02/08/ framing-in-public -relations.

Chiarcos, C., Claus, B. na Grabski, M. (2011) *Salience: Multidisciplinary Perspectives on Its Function in Discourse*. Berlin: Walter de Gruyter.

Cialdin, Z. (2017) Ascani. Test of a concession procedure for inducing verbal, behavioral, and further compliance with a request to give blood." *Journal of Applied Psychology* 61 (2017): 295–300.

Chilton, P. (2004). Analyzing political discourse: *Theory and Practice.* London: Routledge.

Chilton, P. na Schaffner, C. (2011). 'Discourse and Politics'. In: van Dijk, T. (Ed.) *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. London: Sage pp. 303-330.

Chong, D. na Druckman, J. (2007). A Theory of Framing and Opinion Formation in Competitive Elite Environments. *J. Commun.* In press.

Choti, C. (2013) *Gender and Electoral Politics in Kenya*. A case of Gusii Women 1990-2002. Germany: Lap Lampart Academic Publishing.

Collier, M., (2003) Understanding cultural identities in intercultural communication: A ten-step inventory.

Conway, J. (2007) Reflections on the 3rd international feminist dialogues: Notes from Newcomer," *Journal of International Women's Studies*: Vol. 8: Issue. 3, Article 15.

Cornog, V., (2004) *The Power and The Story:* How the crafted Presidential Narratives has Determined Political Success from George Washington to Goerge W. Bush. New Time Penguin: Press.

Correll, S., (2004) Constraints into Preferences: Gender, Status, and Emerging Career Aspirations. *American Sociological Review* Vol 69, Issue 1 Doi.org/10.11 77/0003 12240406900106.

Correll, S. J. & Ridgeway, C. L. (2004). Unpacking the gender system: A theoretical perspective on gender beliefs and social relations. *Gender & Society, 18*(4), 510–531. https://doi.org/10.1177/0891243204265269.

Craig, M., McCombie, C Lawrence, V. na Nikolakopoulos, G. (2021) Navigating Mental Health System: Narratives of Identity and Recovery Among People with Psychosis across Ethnic Group. *The Social Science and Medicine:* Volume 279. 113981.

Crawford, M. (2004). Women and gender: *a feminist psychology*. Unger, Rhoda Kesler. (toleo la nne). Boston: McGraw-Hill. ku. 9. ISBN 9780072821079. OCLC 52706293.

Culpeper, J. (2011). Impoliteness: Using Language to Cause Offence. Cambridge: Cambridge University Press.

Deborah, C. (1997) Performing Gender Identity: Younga Men's Talk and the Construction of Heterosexual Identity, in Sally Johnson and Ulrike Hanna Meinhof (Eds) *Language and Masculinity.* Oxford: Blackwell, page 47-64.

Deborrah, C. na William, K. (2003) *Language and Sexuality*, London. University of London press.

Demjem, Z., Semino, E., Koller, V Payne, S., Herdie, H. na Rayson, P., (2015) The Online Use of Violence and Journey Metaphor by Patient with Cancer as Compared with health Professional: A Mixed Methods study: *MBJ Supportive and Palliative Care. Doi: 10. 1136/BMJSP care- 2014-000785.*

Deville, G., na Guggenheim, S. (2024). What is the Message Framing and Why IT Matters. *An Analysis of Decision under Risk*. Econometrica, 47(2), 263– 291.

Dickie (2011) Onomastic Aspects in African Names: Names from the Africa Continent for Children and Adults. Newyork.

Dimbu, S. (2022). Mdhihirisho wa Mahusiano ya Uwezo katika Vikatuni vya Shujaaz: Uchanganuzi Makinifu wa Kidiskosi. *Jarida La Afrika Mashariki La Masomo Ya Kiswahili*, *5* (2), 40-57. https://doi.org/10. 37284/ jammk. 5.2.946.

Eheart, S. na Gee, J. (2007) Understanding Frames. *The Perspective of Framing communication.* Canada: Routledge.

Elias, N., (2010) The Civilizing Process: Sociogenetic and Psychogenetic Investigations - An overview and assessment. *History and Theory* Vol 49 Issue 3: page384-411. Doi:10.2307/40864499.

Elson, D., (2002). Gender justice, Human Rights and Neo- Liberal Economic Policies. In M. Molyneux and S. Razuri (Eds.) *Gender Justice, Development and Rights*. Oxford: OUP.

Entman, R., Mahwah, J. na Lawrence E., (2009). Nature, Sources and Effects of News Framing. In K. Wahl-Jorgensen na T. Hanitzsch (Eds.), *Handbook of Journalism Studies* (pp. 175–190). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Epstein, M., Niemi, R., & Powell, L. (2005). Do women and men legislators differ? In S. Thomas & C. Wilcox, *Women and Elective Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Federico, M.C. (2014) Political Ideology: *Its Structure, Functions, and Elective Affinities* Article in Annual Review of Psychology · February 2009.

Fairclough, N. (1992a). *Discourse and Social Change.* Cambridge: Polity Press.

Fairclough, N. (1992c). Review of B, Torode (Eds) *Text and Talk as SocioLinguistic* 18-144-50.

Fairlough, N (1995). Norman Fairclough, Critical Discourse Analysis*: The Critical Study of Language* London Longman.

Fairclough, N. (2001). *Language & Power,* Second Edition, Longman – Pearson education.

Fairclough, N., (2003) Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research N. Fairclough. Lancaster University.

Festinger, L (1954) A Theory of Social Comparison Process. *Human Relation,* Volume 7, 117- 140. Doi/org/1177/001872675406700202.

Fohring, S. (2018) What is in a Word? Victims on Victim, *Internation Review on Victimology, vol 24* (2) Doi.org/10.1177/0269758018755154.

Fine, M., (2007) Feminist Designs for Difference. In Handbook of feminist research: *Theory and praxis*, edited by Sharlene Nagy Hesse-Biber, 613620. Thousand Oaks: Sage.

Fitzmaurice, C. (2018) *Propaganda.* Brock University. Brock University Journal.

Fox, R. na Oxley, Z. (2003) Gender Stereotyping in State executive Election: Candidate Selection and Success. *Political Science and International Relations,vol 198,* page 833-848.: https://digital commons. lmu.edu/ polifac 198.

Fowler, R., (1991), Language in the News. *Discourse and Ideology in The Press.* London Routledge and Kegan Paul.

Fraser, B., (2009) An Account of Discourse Marker. *International Review of Pragmatics.* 1 (2009) 293-320.

Freire, P. (1970). Pedagogy of the Oppressed. New York: Seabury Press.

Gacheiya, R. (2018) Peo Na Mikakati Ya Kimazungumzo Katika Uumbaji Wa Ujinsia Miongoni Mwa Wazulufu Tasnifu Ya Shahada Ya Uzamifu [Haijachapishwa]. Chuo Kikuu Cha Egerton.

Gacheiya, R., Chai, J., & Kitetu, C. (2022). "Gari ni Testing": Uhalalishaji wa Mahusiano ya Kingono Miongoni mwa Wazulufu Nchini Kenya. *Jarida La Afrika Mashariki La Masomo Ya Kiswahili*, *5*(1), 388-398. https://doi.org /10.37284/ jammk.5.1.878.

Gaichu, M., (2016) "*Uchunguzi wa Sitiari Dhanifu katika Methali za Kiswahili-Mtazamo wa Nadharia ya Uhusiano*." Unpublished M.A thesis, University of Nairobi.

Gay L, R. (1981) *Education Research: Competence for Analysis and Application.* Toronto: Charles E. Mairill Publishing Company.

Gee, P. (1996). Social linguistics and literacies: *Ideology in Discourses* (2nd Ed). London: Taylor & Francis.

Geen, R. (1968). Effects of frustration, attack, and prior training in aggressiveness upon aggressive behavior. Journal of Personality and Social Psychology.

Gerhards, J., na Rucht, D. (1992). Mes's mobilization: Organizing and Framing in two Protest Campaigns in West Germany. *American Journal of Sociology*,98, 555–595.

Ghai, Y. (2002) Reviewing the Constitution: *A Guide to the Kenya Constitution*. Nairobi: Constitution of Kenya Review Commission.

Gichuru, T. M. (2020) Mabadiliko ya Maana za Leksikoni za Kiswahili: Mtazamo Linganisha wa Kikale na Kisasa. Shahada ya Uzamifu (*Haijachapishwa*) chuo Kikuu cha Kenyatta.

Glick, P., & Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist, 56*(2), 109–118. https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.2.0 9.

Gluckberg, L. na Kreuz, T., (2001) *Understanding Figurative Languages*: From Metaphor to Idioms: New York: Oxford University Press.

Goode, W. na Hatt, J. (1968) *Methods In Social Research.* Northwestern University, London Mcgraw - Hill Book Company, Inc.

Goffman, E. (1974). Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Gordon, P. (1999) School's Policy and Practices for a Gender Inclusive Community *Trans Student Educational Resources and Human Rights Campaign.* http://www.transstudent.org/gender/ (The Gender Unicorn).

Gordon W., Shonin, E., & Griffiths, M. (2015). Mindfulness in psychology: A breath of fresh air? *The Psychologist* 28(1):28-31.

Government of Kenya (2010). The Constitution of Kenya 2010. Nairobi Government Printer.

Graef, J. Da Silva, R. na Layman H., (2018) Narratives, Political Violence and Social Change. Routledge. Taylors and Francis Group.

Greenberg, S. (1980) African Names: *Names from the Africa Continent for Children and Adults.* New York.

Greenleaf, R., (1977), What is Servant Leadership? Seton University Hall South orange.

Gregory, M. na Holloway, M. (2005) Language and Shaping of Social Work: *The British Journal of Social Work*, Vol. 35, pp. 37-53. URL: https://www.jstor.org/stable/23720722.

Grice, P., (1975). "Logic and conversation". In Cole, P.; Morgan, J. (eds.). *Syntax and semantics*. Vol. 3: Speech acts. New York: Academic Press. pp. 41–58.

Grice, H. P. (1989). *Studies in the Way of Words*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Guardian, A. (2011), An Integrated Approach to Metaphor and Framing in Cognition, Discourse, and Practice, with an Application to Metaphors for Cancer *Applied Linguistics*, Volume 39, Issue 5, October 2018, Pages 625– 645.

Guyer, J., na Johnson, T., (2018) Upward and downward social comparisons: A brief historical overview In book: *Encyclopedia of Personality and Individual Differences.* Publisher: Springer International Publishing. Doi:10.1007/978-3-319-28099-8_1912-1.

Gyula, A. D. & Furko, B.P. (2015) The Journey Metaphor in Meditated Political Discourse. Acta University, Sapient ate Philological. 7. 2 pp 7-24.

Habwe, J.H. (1999), Discourse Analysis in Swahili Political Speeches. Ph. D Thesis [Unpublished] Chuo Kikuu cha Nairobi.

Hall, S. (1995) The Rediscovery of Ideology: Return of Oppression Media Studies. In M Guerevitch, T. Bennett, J. Curran, & J. Woollacott (Eds.), *Culture, Society and Media* (pp. 56–90). New York: Methuen.

Hallahan, K. (1999). Seven models of framing: implications for Public. *Relations Journal of Public Relation Research*. Doi.org/10.1207/ s1532754 xjprr 1103 02.

Hans. D (2018) Heros and Villain, *Framing in Political Communication*. Deft, Deft University.

Hans, W. Na Schulz J. H (2023) Providing Visual Analytics Guidance Through Decision Support, *Information Visualization* 22(1):147387162211472 Doi: 10.1177/1473871622114 7289 Planday Aarhus University.

Hecht, M. (1993) - A Research Odyssey: Toward the Development of a Communication Theory of Identity. Communication Monographs 60, 76-82.

Hecht, W., Michael, L., Jennifer R., Jung, E., Krieger, J., (2005). A Communication Theory of Identity: development, theoretical perspective, and future 25 Directions. In: Gudykunst, W.B. (Ed.), *Theorizing about Intercultural Communication*. Sage, Thousand Oaks, pp.257–278.

Hefferman, R. (2006) The Prime Minister and the News Media: *Political communication as a leadership resource Parliamentary Affairs,* Volume 59, (4), October 2006, Pages 582–598.

Herzele V. A (2004) *Local Knowledge in Action: Valuing Nonprofessional Reasoning in the Planning Process*. Journal of Planning Education and Research 24(2):197-21224(2):197-212 Radboud University.

Hogg, M. (2000) Social identity and Social Comparison in J. Suls na L Wheelers (Eds) *Handbook of Social Comparison: Theory and Research.* Pp 402-421. New York N.Y. Kluwer academic: Plenum.

Hollingsworth, J. &Seo, Y. (2022). How feminism became a hot topic in South Korea's presidential election. CNN. https://www.cnn.com /2022/03/08 Asia/South-Korea election-young-people-intl- hink-dst/index.html.

Holloway, I. (2007) *Narrative Research in Nursing* Oxford: Blackwell (Publishing).

Hooks, Bell (2000). *Feminist theory*: from margin to center (toleo la pili). London: Pluto. uk. 48. ISBN 978-0745316642. OCLC 45502856.

Http//: www. KeWoPa.org/wp-content/upload/202/23/ KeWoPA strategic-plan. https://www.tuko.co.ke/people/453956-tawe-8-other-popular-luhya-words commonly -by- Kenyans-across-different-communities/? fbclid=IwZXh0bg NhZW0 CM TEA AR3rr VyjYYkNmPWR28SHdvSZT4FV.

Https://www.unicef.org/rosa/media/1761/file/Genderglossarytermsandconcepts.p df. IEBC (2013). *Tarehe 4, March 2013 General Election Data*. Nairobi: IEBC.

Indede, F., (2011) Mwanamke Angali Tata Katika Ushairi wa Kisasa. *Academic Journal. Swahili forum 18 (2011)*-163-197.

Iyengar, Shanto. 1991. Is anyone responsible? *How Television Frames Political Issues*. Chicago: Chicago University Press.

Iyengar, S., 1996. "Framing responsibility for political issues." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 546: 59–70.*

Jorgensen, W. M., & Philips, L. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Methods.* London: SAGE.

Joris, W., (2016) The Euro crisis in The News: The Frame analysis of the News Coverage in the European Newspaper and the Effects of Metaphorical Frame (*unpublished)* Ph.D. Dissertation.

Jowett, G., na O Donell, V. (2012) Propaganda and Persuasion (5th ed.). London: Sage.

Kabugi, M., (2016) Women and the Political Mosaic in Kenya: Patterns and Trends ofWomen Participation and Representation in Politics since Independence. [Unpublished M.A. thesis] University of Nairobi.

Karuri, M. N. (2016) Representation of Political Conflict in Kenyan Newspaper Discourse [Unpublished] Ph.D. thesis Chuka University.

Karuri, M., na Nabea, N., (2018), Constructing National Identity in the Newspaper. *International Journal in Studies of English Languages and Literature.* Vol 6 (1) page 1-10.

Kenya National Bureau of Statistics (2019), Population and Housing Census https:// www.knbs.or.ke › reports › kenya-census-2019.

Kabeer, N, (2015) Tracking the gender politics of the millennium development goals: *Struggles for Interpretive Power in the International Development Agenda*. Third World Quarterly Volume 36, 2015 - Issue 2.

Kalinovsky, D., (2015) Effective Guard Force Management: *Principles and Management.* International; Association of Oile and Gas Producers.

Kelly, M. F. (August Thursday, 2007). Discursive framing of teenage sexuality: Virginity Loss on "Teen Drama" Television Programs. *Journal of Sex Research*, 479-489. Imenukuliwa kutoka American Sociological Association.

Khasiani, S.A. (2000) Enhancing Women's Participation in Governance: The Case of Kakamega and Makueni Districts, Kenya, pp 215-237. In Eds. Rathgeber, E.M and Adera, E.O *Gender and the Information Revolution in Africa.* Canada: International Research Centre.

Kibet, J., K., Omollo, R. W. Mavisi, R. (2021) Taswira ya Mwanamke katika Kipindi cha Bi. Msafwari Runinga ya Citizen Nchini Kenya. Chuo kikuu cha Catholic. Doi.org/10.37284/eajss.3.1.430.

Kihore, Y.M, Massamba, B.P.B. na Msanjila, Y.P. (2002) *Sarufi Maumbo ya Kiswahili Sanifu* (SAMAKISA) Sekondari na Vyuo. Dar es Salaam. TUKI.

Kilonzo, P.K (2015) Ujitambuzi na Utambulisho wa Kijinsia Katika Riwaya ya Maisha Kitendawili Tasnifu Ya M. A. [haijachapishwa] Chuo Kikuu Cha Nairobi.

Kimenyi, S., & Mbaku, J. (1992) Rents, military elites, and political democracy *European Journal of Political Economy;* Volume 11, Issue 4, pp: 699-708.

Klair, M. (2013) Modelling and Reservation Frame. *The Suitability of Frame*. Online Publication. 1st January 2013.

Kobia, J. M. na Mung'ahu, R. (2011). 'Ubabedume katika Ushairi wa Kiswahili: *Mfano wa Utenzi wa Fumo Liyongo' katika Kioo cha Lugha* Juzuu 11, Dar es Salaam: Dar es Salaam University.

Komatsubara, T., (2024) Framing and Metaphor in Media Discourse. The Routledge Handbook of Language and Mind Engineering (pp.274-292) DOI:10.4324/9781003289746-23.

Kombo, D. K. na Tromp, D. (2006) *Proposal and Thesis Writing. An Introduction:* Nairobi: Paulines Publication Africa.

Kunyaluck, K., (2018) The Use of Personal Pronoun in Political Discourse: A Case Study of the Final 2016 United States Presidential Election Debate "reflection Vol 25, No.1, pp 85-95.

Kuypers, A. (1997) *Presidential Crisis Rhetorics and the Press in Post Cold War* Westport. C.T Praeger.

Kuypers, A. (2009) Framing analysis from a rhetorical perspective. *Doing Frame Analysis: Imperial and Theoretical Perspective* Paul D'Angelo and Jim A Kuypers, Eds: New York: Routledge, 2010: 286- 311.

Kwatemba, S., (2008) Ethnicity and political pluralism in Kenya. *The Journal of African Election,* vol 7 issue (2).

Laclau, E na Mouffe, C., (1985) Hegemony and Socialist Strategy: *Toward Democratic Politics*. London Verso.

Lakoff, R. (2017) Understanding Trump. *The Guardian,* the Power of Framing, it is Not What You Say; it is How You Say It. 20th July 2017.

Lederer, M. (2019) Lexical- Grammer Alignment in Metaphor Construal. Cognitive Linguistics, 30 (1) URL.

Lee, M., (2015) The Promise of the Maker Movement for Education *Journal of Pre-College Engineering Education Research (J-PEER)*Vol. 5 (2015) > Is. 1 Article 4.https://doi.org/10.7771/2157-9288.1099.

Liana, M. (2016) *Framing Strategies to Avoid Mother-Blame in Communicating the Origins of Chronic Disease* Am J Public Health. 2016 August; 106(8): 1369–1373. Published online 2016 August. Doi: 10.2105/AJPH.2016. 303239.

Lichtenstein, D & Eilders, C. (2019). EU identity frame *EU Identity, Identity Frame, EU, European Union, Comparative research internation.* http;//doi. org/ 10.34778/2zi.

Lim, A. Tae-Sop, C. (1994), Facework and interpersonal relationships. In: Ting Toomey, S. (Ed.), *The Challenge of Facework.* State University of New York Press, New York, pp.209–229.

Linda, T., na Waering, S., (1996) Negotiated Identity: A question of identity in different roles. Journal on identity negotiation in diverse situations. 41, 56-60.

Linde, M. (1993) Life Stories. *The Creation of Coherence.* New York. Oxford University Press.

Lwaitama, A., (1988) Variations in the Use of Personal Pronoun in the Public Oratory of J.K Nyerere and A.H. Mwinyi. Www. Researchgate.net

Maathai, M. (2006). *Unbowed: A memoir*. London: William Heinemann.

Maeckelbergh, M., (2009) The Will of Many. *How the Alter globalization Movement is Changing the Face of Democracy. Pl*uto press.

Maher, J., Fraser, S. na Wright, J. 2010. Framing the mother: childhood obesity, maternal responsibility and care. *Journal of Gender Studies.* 19: pp. 23 -32.

Maibom, H., (2020) *Empathy.* Routledge.

Manderson, L. (2001), The Politics of Female Genital Surgery in Displaced Communities. *Journal on Critical Public Health.* Doi.org/10.1080/ 09581 59011 006664.

Marianne, (2015), *The French Feminist Movement and its Effects on Gender Equality*. University of Mississippi. Sally McDonnell Barksdale Honors College.

Marini, M., & Brinton, M. (1984). Sex typing in occupational socialization. In B. F. Reskin (Ed.), *Sex segregation in the workplace: Trends, explanations, remedies*. Washington, DC: National Academy.

Mathenge, L. K. (2020) Participation of Women Parliamentarians in Kenya's Legislative Process 1963-2017. PhD Thesis [Haijachapishwa]. Kenyatta University.

Mathes, J., na Kohring, M., (2008). The Content Analysis of Media Frames: Toward Improving Reliability and Validity: Journal of Communication 58 (2) DOI:10. 1111 /j.1460-2466.2008.00384.x.

McQuillan, J., Greil, A. L., Shreffler, K. M., & Tichenor, V. (2008). The importance of motherhood among women in the contemporary United States. *Gender & Society*, 22(4), 477–496.

McQuillan, J., Hill, P., Telbert, E., Spiegel A., Gauthier G Diamond J., (2017) Science Possible Selves and the Desire to be a Scientist: Mindsets, Gender Bias, and Confidence during Early Adolescence.

Meenakshi, M., Menon, K., na Johri, R., (2021-2) *The Gendered Body and its Fragments: Perspectives from South Asia*, Routledge.

Mills, S., (1997) Discourse. A new Critical Idioms. Routledge. London.

Merriam, S (1995). What can you tell from OFL? Issue of Validity and Reliability in Qualitative Research, PAACE. *Journal of Lifelong Learning.* 4, 50-60.

Michira, J. (2014) The Language of Politics: A CDA of the 2013 Kenyan Presidential Campaign Discourse International Journal of Education and Research Vol. 2 No. (1).

Milroy, L. (1987). *Observing and Analyzing Natural Languages*. Oxford Blackwell Publishers.

Miringu, P., (2020) persuasive devices in William Rutos Political Speeches: A Relevance Theorical Approach. [Unpublished M.A. thesis] University of Nairobi.

Miruka, S. (2021) Legislative Influence of Women Parliamentarians in Kenya's National Assembly of The 11th Parliament 2013 2017 Tasnifu Ya Ph.D [haijachapishwa] Chuo Kikuu Cha Kenyatta.

Mkota, A. (2000) Kamusi ya Methali za Kiswahili, Maana na Matumizi. Dar el Salaam. Vide Muwa Publishers.

Moghadam, V. M (2020) *Identity, Women and Politics*: Culture reassertations and feminism in international perspectives. Taylor &Francis Group: Routledge.

Mokebo, Z. J. (2015) *Women Political Participatio*n, A Case Study of Bomachoge Constituency, In Kenya, 1963- 2013. M.A Thesis (Unpublished) Kenyatta University.

Momanyi, C. 2001) Mamlaka Na Itikadi Katika Nyimbo Teule Za Taarab Tasnifu ya M.A [Haijachapishwa]. Chuo Kikuu cha Nairobi.

Morgan, C., Nikolakopoulos, G., McCombie, C., & Lawrence, V., (2021) Navigating the mental health system: Narratives of identity and recovery among people with psychosis across ethnic groups. *Social Science and Medicine. Vol 279* (113981) DOI: 10.1016/j.socscimed.2021.113981.

Moskowitz, G., Okten, O., & Schneid, E. (2023). The updating of first impressions. In E. Balcetis & G. B. Moskowitz (Eds.), *The handbook of impression formation: A social psychological approach* (pp. 348–392). Routledge.

Mugenda O na Mugenda A (1999) *Research Methods. Quantitative and Qualitative Approaches*. Acts Press. Nairobi.

Mutahi, K., (1980), *Language and Politics in Kenya* 1900-1978: Staff Seminar 1I, University of Nairobi.

Mutegi, D. (2024). Mifumo ya Ujinaishaji ya Wameru: Uchunguzi Tarafani Mwimbi katika Jimbo la Tharaka Nithi, Kenya. *Jarida La Afrika Mashariki La Masomo Ya Kiswahili*, *7*(1), 359-370. https://Doi.org/ 10.37284/ jammk. 7.1.2100.

Mwembu, K., (2022) Ubadili maana Katika Leksikoni za Kitharaka. Mtazamo wa Pragmatiki Leksika. Tasnifu ya Uzamifu (*haijachapishwa*) Chuo Kikuu cha Tharaka.

Mwangi, M. (2016) *Media content and Delivery*: Understanding Democracy through Vernacular Radio, Metaphorical Political Campaign in Kenya. [Unpublished Ph. D thesis] Moi University.

Mwangi, S. (2008) Gender Policy and the Impact of Women Involvement in Politics. In Thundu Kiaga A.M. Mwangi S. (Eds) *Assessing Gender Politics in East Africa Region.* Nairobi: DPMF.

Mwathi, M.W. (2017). Perceptions of Female Legislators in the 11th parliament on Media Portrayal of Women Politicians in Kenya. Tasnifu ya M.A. [haijachapishwa] Chuo Kikuu cha Nairobi.

Ndambuki, J. (2010) Discursive Representation of Women's Interests and Needs in Makueni District -Kenya. Tasnifu ya Uzamifu [haijachapishwa] University of the Witwatersrand. Johannesburg.

Ndambuki, J., na Jank, H., (2010), Political Discourse, Women Voice; Mismatches in Representation, *Journal in Critical Approach to Discourse Analysis Across Discipline*. Vol 4 (1) page 73-92.

NDI & FIDA-K (2018). *A gender analysis of the 2017 Kenya general elections.* Nairobi: NDI & FIDA-K.

Nkumbo, D. (2022). Mikakati ya kimawasiliano katika matangazo ya ngono salama. *Editon Consortium Journal of Kiswahili*, *4*(1), 404–415. https://doi.org /10.51317/ecjkisw.v4i1.359.

Nutter, D. (2017) *The Irony of Critics*, American Book Review. Volume 38. Pp 14-15.

Nwachukwu, D. na Origho, N. (2022) Media Framing of Domestic Violence. *Nollywood Movies and Female Aggressive Behavior towards Men in Port Harcourt,* Rivers State Ignatius University. Ohio

Nzomo, M. (2003). Women in Political Leadership in Kenya: Access, Agenda Settings and Accountability. *Institute of Diplomacy and International Studies, University of Nairobi,* East and horn of Africa: Heinrich Boll Stiftung. https://ke.boell.org>uploads > 2014.

Obaid A., na Fahad, A., (2012) Obama Speeches in Cairo, "New Beginning "A Critical Discourse Analysis study. Majallit Adab ZiQar, 2(6), 1-20. Ranjha.

Obiria, M. na Maichuhie, D., (2022, June) mama sanitizer, mama Miradi on women Campaign slogan. Nation. https://nation.africa/ Kenya/news/gender mama sanitizer- mama-miradi-of-women-s-campaign-slogans-3840000.

Origho, I. (2022) *Immortalizing African heritage and culture through blockchain technology*. orangecorners.com

Okami, P., Olmstead, R., & Abramson, P. (1997). Sexual experiences in early child-hood: 18-year data from the UCLA Family Life-styles Project. *Journal of Sex Research*, 339-347.

Orwell, George, 'Politics and the English language', *in The Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell,* Vol. 4: In Front of your Nose, 1945 – 1950, Sonia Orwell and Ian Angus (Eds) (Harmondsworth: Penguin, 1968).

Onyango, J. O. (2008). "Masculine Discursive Construction of Rape in the Kenyan Press". Kwenye E. Uchendu, *Masculinities in Contemporary Africa.* CODESRIA.

Orodho, J. A. Zabalirwa, W.N. na Odundo, P. (2016) Quantitative and Qualitative Research Methods in Education and Social sciences*: A step-by-Step guide to scholarly excellence.* Nairobi. Kanezja Publishers.

O'Rourke, S., (2006) "A Prolegomenon to the Future Study of Rhetoric and Propaganda: Critical Foundations." *Readings in Propaganda and Persuasion:* New and Classic Essays. Ed. Garth S. Jowett and Victoria O'Donnell. Thousand Oaks, CA: Sage, 2006. 51-71.

Oteiza, T. (2017) The appraisal framework and discourse analysis: *The Routledge Handbook of Systemic Functional Linguistics* (pp.457-472): Routledge.

Otieno, S. J. (2012). Politics of Identity and Ideology, Political Oratory of Raila Odinga and The Manifesto of the Orange Democratic Movement, (ODM) Tasnifu Ya M.A. (Haijachapishwa) Chuo Kikuu Cha Nairobi.

Pajunen, J. (2008). *Linguistic Analysis of Newspaper Discourse in Theory and Practice* (Unpublished pro-graduation thesis). University of Tampere, Tampere, Finland. https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79365/ gradu 02875.pdf?sequence =1.

Palys, T. (2008). Purposive Sampling. In L. Given (Ed.), *The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods, 2*, 697-698. Thousand Oaks, CA: Sage.

Pan, Z. na Kosicki, G. M. (2001). Framing as a Strategic Action in Public Deliberation. In S.D. Reese, O. H. Gandy, na A. E. Grant (Eds.), *Framing Public Life: Perspectives of Media and our Understanding of the Social World* (pp. 35–65). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Parent, M.; De Blaere, C., na Moradi, B. (2013). *"Approaches to Research on Intersectionality: Perspectives on Gender, LGBT, and Racial/Ethnic Identities". Sex Roles. 68 (11–12): 639–645.* Doi:10.1007/s11199-0130283-2. S2CID 144285021.

Ponton, D., (2020) Understanding political persuasion: *Linguistic and Rhetorical Analysis* University of Catania. Vernon Press.

Peters, P. (2013). The Cambridge dictionary of English grammar. Cambridge University Press.15 May 2024.

Petty, R., Cacioppo, J., & Heesacker, M. (1981). Effects of rhetorical questions on persuasion: A cognitive response analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 40*(3), 432–440. https://doi.org/10. 1037/00223 514.40 .3.432.

Price, V. na Tewksbury D. (1997). News Values and Public Opinion: A Theoretical Account of Media Priming and Framing. In *Progress in Communication Sciences: Advances in Persuasion*, ed. GA Barnett, F.J Boster. 13:173– 212. Greenwich, CT: Ablex.

Putnam, L. na Holmer, H. (1992). "Framing, Reframing, and Issue Development", in Putnam L. and Roloff, M.E. (Eds.), *Communication and Negotiation*, Newbury Park, CA: Sage.

Raza H na Hassan, I. (2022) Politics of Resistance and Reconciliation. *Daily Times*, Editorial Page.

Reese, D. (2007) The Framing Project: A Bridging Model for Media Research Revisited Stephen D. Reese *Journal of Communication ISSN*. University of Texas, Austin, TX 78712.

Reicher, S., Haslam, A., & Platow, J. (2018). Shared social identity in leadership. *Current Opinion in Psychology*, *23*, 129–133. https: //doi. org/10.1016/j copsyc. 2018.08.006.

Reisigil, M. (2008). Analyzing political rhetoric. In R. Wodak, and M. Kryzynowski (Eds.). *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences,* pp. 97-120. New York: Palgrave Macmillan.

Ridgeway, C., & Nakagawa, S., (2014) Status. In J.D. Mcleod. E.J Lawler and M. Schwable. (Eds) *Handbook of Social Psychology of Inequality.* Pp 3-25. New York. Springer.

Rikar, K. (1996) The Strategy of Rhetoric. *Campaign for American Constitution.* Yale. Yale University Press.

Sacha, C. na Raphaël, C. (2009) Accounting for Framing-Effects - an Informational Approach to Intentionality in the Bolker-Jeffrey Decision Model. New York. St Martin's press.

Schaefer, Richard (2011). Sociology in modules. New York, NY: McGraw-Hill. uk. 525. ISBN 9780078026775. OCLC 663953971.

Schön, D. A., Rein, M., (1994) Frame Reflection: *Toward the Resolution of Intractable Policy Controversies*. New York: Basic Books.

Schulz, W. (1976). The construction of reality in the news media: An analysis of current reporting]. Freiburg, Germany: Karl Alber.

Seyranian, V. na Bligh, W.D. (2008), *Dimension of Majority and Minority Group*. Claremont. Graduate University press.

Shapiro, F.R. (1985). *Historical Notes on the Vocabulary of the Women's Movement*. American Speech, 60 (1), 3-16.

Shenhav, T., (2006) Political Narrative and Political Reality. *International Political Science Review:* Volume 27: 3-7 Doi: 10.1177/0192582106064474.

Simon, B., (2004). Identity in Modern Society. A Social Psychological Perspective. Blackwell, Oxford.

Smith, R. (2000) Assimilative and contrastive emotional reactions to upward and downward social comparisons. In J. Suls L. Wheeler (Eds.), *Handbook of social comparison: Theory and research (pp.*173 -200). New York: Plenum.

Snow, D. na Benford, R. (1988) Frame disputes within the nuclear disarmament movement. *Social Forces* 71(3): 677–701.

Sosoo, F. (2018). Ushujaa katika Motifu ya Safari na Msako: Ulinganisho wa Ngano za Kiewe kutoka Ghana na Riwaya za Shaaban Robert kutoka Tanzania. Tasinifu ya Uzamifu (*Haijachapishwa*). Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, Dar es Salaam.

Stets, P.J., (2019), Social Comparison in Identity Theory. University of Califonia, Riverside. DOI: 101017/CB09781139035583.004.

Swann, W.B., Rentfrow, P.J. na Guinn, J.S. (2003), Self Verification: The search for Coherence in M.R. Leavy & J.P. Tangney (Eds.) Handbook on Self and Identity (pp367-383. New York, N.Y. Goldford press.

Tajfel, H. na Turner, J. (1986) The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In: Worchel, S., Austin, W.G. (Eds.), The Social Psychology of Intergroup Relations. Brooks/Cole, Monterey, CA, pp.33–47.

Tannen, D. (1979). What's in a Frame? Surface Evidence of Underlying Expectations. Kwenye R. (Freedle, *New Dimensions in Discourse Processes* (Kur. 137-181). Norwood, NJ: Albex.

Tamale, S. (1999) When Her Begins to Grow. *A Gender and Parliamentary Politics in Kampala:* Kampala Foundation Press.

TATAKI (2000) *Kamusi ya Kiswahili Sanifu*. Oxford University Press. Nairobi.

Thebodeau, P. (2017) The Function of Metaphor Framing, Deliberate or Otherwise, in a Social World: *Metaphor and the Social World.* DOI:10.1075/msw.7.2.06.

The New Constitution of Kenya (2010), Government printer, Nairobi, Kenya.

Thuo, W. (2012) Media Framing of Women: An Analysis of Print Media Coverage of Women Member of Parliament M.A. Thesis (Unpublished) UON.

Tichenor, V., McQuillan, J., Greil, A. L., Bedrous, A. V., Clark, A., & Shreffler, K. M. (2017). Variation in attitudes toward being a mother by race/ethnicity and education among women in the United States. *Sociological Perspectives*, 60(3), 600–619.

Turner, J., & Giles, H. (. (1981). *Intergroup Behavior.* Oxford: Blackwell.

Underhill, J. W. (2011) Creating Worldviews: *Metaphor, Ideology and Language.* Edinburgh: Edinburgh University Press, 2011. 299s.

UNICEF, (2017) Annual Result Report 2017- UNICEF. http://www. Unicef.org. media> file> annual. Pdf.

Van Djik, T. A. (1993). *Principles of Critical Discourse Analysis*. Discourse and Society 4 (2), 249-283.

Van Dijk, T. (1995). Discourse analysis as ideology analysis. In C. Schaffner and A. Wenden (Eds.) *Language and Peace*, 17-33. Aldershot: Dartmouth.

Van Dijk, T. A. (2005). War rhetoric of a little ally: Political implicatures and Aznar's legitimatization of the war in Iraq. Journal of Language and Politics, 4(1), 65-91. https://doi.org/10.1075/jlp.4.1.04dij.

Van Dijk 2006). Van Dijk, T. (2006). Discourse and Manipulation. Discourse & Society, 17,359-383. https://doi.org/10.1177/09 5792650 6060250.

Van Djik, T. A. (2011). *Discourse and Society*. Imechukuliwa kutoka Tovuti ya Teun A. van Dijk http://www.discourses.org/OldArticles /Discourse%20 and% 20Ideology.pdf.

Van Leeuwen, T. (2007). *Legitimation in Discourse and Communication*. Discourse and Communication 1(1), 91-112.

Verosek, P., (2016) Collective Memory, Politics and Influence of The Past: The politics of Memory as a Research Paradigm. *Politics, Group and Identify,* 4 (3) 529-543.

Veselá, J. (2021). Persuasive strategies in political speeches: A contrastive analysis of Barack Obama's and Donald Trump's electoral speeches (Doctoral dissertation). Masaryk University.

Vreese, C. H., Peter, J., & Semetko, H. A. (2001). Framing politics at the launch of the euro: A cross-national comparative study of frames in the news. Political Communication, 18(2), 107–122. https://doi.org/10.1 080/1058 46001 750322 934.

Wamitila, K. (2003). *Kamusi ya Fasihi, Istilahi na Nadharia.* Nairobi: Focus Publication.

Wamutiso, K. (1999). Sira ya Majagina: Buddha na Muhammad. Kongamano la *Swahili Kolloquim Universitat.* Lilifanyika tarehe 14-15 Mei 1999, Bayreuth.

Weiner, B. (2006). *Social motivation, justice, and the moral emotions: An attributional approach*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

West, M na Ligg, D. na Timmon, N. (1997) Linguistic modalities and the sources of linguistic utterance. *Philosophy and International Studies*, Inland Norway University of Applied Sciences.

Widrich, L. (2012) The Science of Telling Story; *Reflection of the Role of Story in my Life* https:// life hacker.com.

Wilcox, C. na Thomas, S, (2005). *Women and Elective Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Williams, R. (2004). The cultural contexts of collective action: constraints, opportunities, and the symbolic life of social movements. In D. Snow, S. Soule, & H. Kriesi (Eds.), The Blackwell Companion to Social Movements (pp. 91-115). Oxford: Blackwell Publishing.

Willis, T., (1981) Downward Comparison Principles in Social Psychology *PsychologicalBulletin*. Vol: 90 (2):245-271. DOI:10.1037/0033-2909.90.2. 245.

Wilson, D na Sperber, W (2012) *Explaining Irony in Meaning and Relevance* (PP 123-145) Cambridge University Press.

Wilson, T. (1997). Issue Frames and Group-Centrism in American Public Opinion. *J. Polit*. 58:1055–78.

Wilterdink, C. na Form, W. (2024). Functionalism in Social Sciences. Encyclopedia Britannica.

Wodak, R. (2007). Language in Ideology. *Journal of Language and Politics 6 (1)*, 1-6.

Wolf, D., (2016) The Development of Figurative Language, in *Children's Language*, volume 1, Keith E. Nelson (ed.), New York: Gardner Press, pp. 1–38.

Yannow, D. (2009) Ways of knowing: Passionate humility and reflective practice in research and management. *American Review of Public Administration*, 39, 579-601.

Yieke, F. (2002) Language, Gender and Power; The Use if Questions as Strategy in Work Place in Kenya *Weiner Linguistche Gazette 70-71.*

Yuane, I. (2005) Cross-Sectional, Descriptive Design, A Qualitative Research, PAACE. *Journal of Lifelong Learning.* 4, 50-60.

Yoong C.Y. (2016) Greater Expectation: *Gender and Political Representation in Malaysia.* Cambridge University press.

Xia, M. (2012) On Meaning Construction and Usage of Catchphrases in Communication. *Relevance Theory Epidemiology of Representation* Catchphrase echoic Use.

Zhu, L., & Wang, W. (2020). A critical discourse analysis of the US and China political speeches-based on the two speeches respectively by Trump and Wang Yi in the general debate of the 72nd session of UN assembly. Journal of Language Teaching and Research, 11(3), 435-4.

ORODHA YA VIAMBATISHO

KIAMBATISHO I: Jedwali: Uwakilishi wa Wanawake Bungeni

Jedwali: Uwakilishi wa Wanawake katika Bunge la Kitaifa Tangu Kipindi cha 1963

Kipindi cha ubunge	Idadi ya wabunge wanawake waliochagu-liwa katika bunge la taifa nchini Kenya	Idadi ya wabunge wanawake walioteuliwa	Idadi ya wanawake wawakilishi wa kaunti	Idadi ya wabunge kwa jumla	% ya wanawake katika bunge
1963-1969	0	0	0	124	0%
1969-1974	1	1	0	167	1.2%
1974-1979	4	2	0	167	1.4%
1979-1983	5	1	0	170	2.4%
1983-1988	2	1	0	170	1.8%
1988-1992	2	0	0	200	1.5%
1992-1997	6	1	0	200	3.5%
1997-2002	4	5	0	222	3.6%
2002-2007	10	8	0	222	8.1%
2008-2013	16	6	0	222	9.9%
2013-2017	16	5	47	348	19.48%
2017-2022	23	6	47	348	21.84%
2022-2027	28	6	47	348	23.28%

Kutoka: Http//: www. Kewopa.org/wp-content/upload/202/23/ KeWoPA strategic-plan.

KIAMBATISHO II: Kifaa cha Kuongoza Mtafiti Kwenye Utafiti

Msimbo matini na Mwongozo wa Usimbaji Matini kulingana na Kuchakatwa kwa Kirejeleo na Ujumbe kulingana na Iyengar (1991) ili kutathmini mchango wa peo

Mfano wa Mwongozo wa usimbaji wa matini kulingana na Iyengar (1991)

a) Msimbo wa kiwango cha kwanza: masuala maalum kama vile:

Uteuzi leksikoni Mikakati ya matumizi ya lugha

Utambulisho na vikundi vingine

Kiuwezo /mamlaka

Kimahusiano ya kijinsia

b) Maswali ya kudhibiti data itakayotumika katika utafiti huu:

i) Matini za wabunge wanawake zimetumia maneno yepi ya kuunda peo za utambulisho wa mwanasisa wa kike?

ii) Diskosi za wabunge wanawake zinalenga kuzuia/ kuendeleza nini kuhusu imani, kanuni, mahusiano na vikundi vingine katika kuunda utambulisho wa mwanamke kuhusiana na mamlaka?

iii) Uwezo na mamlaka ulijitokezaje kupitia matumizi ya lugha katika diskosi za wabunge wanawake kupitia peo wa kitambulisho?

iv) Ni mahusiano yapi ya kijinsia yanakuzwa kupitia diskosi za wabunge wanawake?

Mfano wa Msimbo matini kulingana na Mfumo wa Kuchakata Tukio na Ujumbe.

Anwani ya Diskosi	Diskosi za kipeo zinazorejelea utambulisho wa mbunge	Kategoria za maneno yanayokuza utambulisho	Ujukumikaji / Peo za Utambulisho	
			Kisa katika ufululizo wa matukio	ujumbe

Msimbo Matini na Mwongozo wa Usimbaji Iyengar (1991 na kuendelezwa na Misheck Nkanga Gaichu (2025)

KIAMBATISHO III: Diskosi Kutoka Kaunti ya Mombasa

A) Mbunge mwanamke: Hawa viongozi wote, wameng'ang'ana sana maishani mwao, (*they have struggled in their lives*). Wamepelekwa kortini, wameshitakiwa lakini wamesema "tutaendelea kuokoa Wakenya" *(we are going to shoulder on to ensure we liberate the people of Kenya*. Na hiyo itakuwa rahisi kama nyote mtakaa chini mzungumze. Mtafakari sana kama vile wakatoliki hukaa ndani ya misa, wakawasha mishumaa, wakaweka maombi na mwenyezi Mungu akatoa jibu. Tunaomba mukae hadi mwenyezi Mungu atoe jibu la yule ambaye atasimamia maisha ya Wakenya. Hadi Kenya iwe taifa ambalo litawapenda Wakenya na kuhifadhi Wakenya kutokana na minyororo ya wezi. Minyororo ya majambazi, ya wafisadi na watu ambao watatingiza vijana hadi wakafa kiholela, maiti nyingi ni za vijana wetu. Utawala huu ni wa wezi. Hata ule wa Moi Hukuiba hivi. Hata ule wa serikali ya Kwanza hukuiba hivi jameni. Tumechoka sana sisi Wakenya. Tumechoka sisi wanawake.

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?v=SzqqXxQnsVQ

KIAMBATISHO IV: Diskosi Kutoka Kaunti ya Kwale

A) **Mwakilishi wa Kike**: Wakati wa kura za 2007 tuliambiwa kwamba vijana walifanya fujo. ***Tu***lirudi mashinani tukaongea nao. Wakati huu tulipiga kura na hapakutokea fujo yoyote. Hii itakuwa ni zawadi kubwa sana kwa watoto wetu. Hii Hoja itawarekebisha vijana kinyume na wanavyofikiria wengi. Pesa zilizotengwa hazikuwa zimelenga wengine wajitajirishe. Kwa nini hizi pesa zilipelekwa kwenye mabenki na hali wanajua wazi kwamba hakuna kijana mkenya ambaye ana security? Kijana hana title deed. Shamba ni la babake ama ndugu zake. Hizo pesa zimetajirisha wengine na vijana wetu wamebakia mtaani. Naiomba hii Serikali kupitia Rais Uhuru ambaye pia ni kijana ajitolee mhanga ili wazitoe zile pesa kutoka kwenye mikono ya mabwanyenye. Wafanye vilevile, pesa za akina mama. Hizo pesa ziwekwe kwenye mikono ya Wabunge wa majimbo. Huyu mama ataweza kulinda wanawake kwa sababu anajua kugawa. Hawezi kumaliza chakula kwenye chungu; hubakisha akamwekea mwanawe. Hizo pesa zikiwa katika mikono yetu vijana wataweza kufanya miradi yao na tutakuwa pale kumwonyesha njia.

Kiungo:

https://www.youtube.com/watch?v=VsV0qbYrbmM

KIAMBATISHO V: Diskosi Kutoka Kaunti ya Kilifi

A) Mwakilishi wa Kike: Mimi si mtu wa kushika propaganda na sitembei na propaganda. Action speaks louder than words (Matendo husema zaidi kuliko maneno) mkiniona mimi nafanana kuingia wiper? Mkiniona mimi nafanana kuingia Jubilee? I am in ODM to stay my friend (Niko ODM daima rafiki yangu) ODM ndani ya Malindi bila ya Aisha, ODM imeisha… Kwa hivyo wakaaji wa malindi. Mimi nimejitolea usiku na mchana, asubuhi kuhakikisha kuwa mabadiliko yamepatikana. Hayako mbali.

B) Mwakilishi wa Kike: Malindi hatuhitaji uongozi wa Jinsia, tunahitaji mtu ambaye atatutoa mahali tulipo na kuhakikisha kuwa tumeenda nafasi ya pili. Wanamalindi, tumekuwa tukipoteza mwelekeo dhidi ya viongozi wa Wanamalindi. Sanasana kiongozi aliye katika mamlaka ndani ya Malindi kama mbunge wa Malindi. Na mimi kinachonitia uchungu ni kwamba, nataka niseme, mimi kama Aisha Jumwa, wakati mtu anaposimama na kutugawanya katika mafungu ya Kikabila na dini hakika huyo si kiongozi.

C) Mwakilishi wa Kike: Safari imeanza katika historia ya taifa letu la Kenya. Miaka pale hamsini na zaidi katika eneo la Malindi, kumekuwa na viongozi watajika. Kama vile marehemu Francis, Hobi Dua- Mungu amrehemu mwendazake kwa sababu alikuwa kiongozi aliyejitahidi sana kukomboa watu wa malindi.

D) Mwakilishi wa Kike: Chama cha ODM kili**m**pa (Willy Mtengo) bure. Hakufanya Kampeni. Waliofanya Kampeni ni Kina Aisha Jumwa, 001 (Hassani Joho), Raila Amollo Odinga Kalonzo Musyoka na Moses Wetangula. Akaviona (Mtengo) kwa sahani hakujua wapishi ni sisi. Tuliyompakulia tulimwondolea vyombo.

E) Mbunge mwanamke: Mimi ndiyo shangazi wa taifa. Mekatilili wa kipekee wa karne ya ishrini na moja (*The one and only Mekatilili wa Menza wa 21st century)*. Nataka niwaambie watu wa Rift Valley, ikiwa sisi Wapwani tumesema ni William Samoei Ruto. Nyinyi ni kina nani msiseme ni Dr. William Ruto?

F) Mbunge mwanamke: Mimi nasimama hapa kuunga mkono huu mswada kwa sababu haina haya sisi kama watu wa Kenya tuanze kuchapisha na tuanze kujadiliana kuhusu suala ambalo limekataliwa na tamaduni zetu na katiba yetu. Sisi tunasema, masuala ya ushoga na usagaji, kwa ufupi tunasema, isiwe ni mjadala wala mazungumzo kwa watu wa Kenya. Tunasema it is no go zone. Kenya ni taifa la Mwenyezi Mungu na tunaamini kuwa kazi ya Mungu haina makosa. Mwenyezi Mungu wakati wa kutuumba aliumba Adamu na Hawa. Kumaanisha kuwa kuna mwanamke na mwanamume. Na viumbe vyote mbali na mwanadamu, ambavyo Mungu aliumba, vikawa viwiliviwili. Hio ni kumaanisha kuwa mwanamke anapaswa kuwa na mwanamume. Na mwanamume kipenzi chake (better half) yake kuwa ni mwanamke.

G) These are threatening acts that must not be allowed in society despite the court ruling in the favor of recognition of LGBTQ rights. And stiffer penalties should be set on those circulating information in support of LGBTQIA. those are those practicing the same. Those who are practicing these things start

regretting their actions, the debate is gathering steam in villages and are debating this issue because it is being talked about a lot...let us say no.”

(Hivi ni vitendo vinavyotisha na havifai kukubaliwa katika jamii, licha ya maamuzi ya korti (ya kuhalalisha haki ya mahusiano ya wasagaji na mashoga). Na hukumu kali inastahili kuwekwa dhidi ya wale wanaosambaza ujumbe unaounga mkono ushoga na usagaji. Hao wanaendeleza jambo hilo. Wale wanaofanya mambo haya waanze kujutia matendo yao, mjadala huu unazidi kupamba moto vijijini na wanakijiji wanajadili kuhusu suala hili sana… hebu tusilikubali…)

Kiungo:

https://www.youtube.com/watch?v=vYEa_V9lgME&t=9s
https://www.youtube.com/watch?v=w1jhWh_W-Yk
https://www.youtube.com/watch?v=kBd52cJkaHY
https://www.youtube.com/watch?v=t5f5x5Uvrlg&t=20s
https://m.youtube.com/watch?v=xN7aPWujx1B0
https://m.youtube.com/watch?v=mRUaPWYJyTW19h

KIAMBATISHO VI: Diskosi Kutoka Kaunti ya Lamu

A) **Mwakilishi wa Kike:** Namshukuru Mungu kwa kunipa fursa hii leo nihudhurie sherehe ya mashujaa. Nimesikia mashujaa wengi wakitajwa na mimi ninataka niwataje wale wamesahaulika kwa hiyo list (orodha). Kuna shujaa Rais Mwai

Kibaki, Zani na wengine… Lakini nataka nitaje jambo moja ama mawili. *Mimi kama kiongozi*. *Sisi viongozi ambao tumechaguliwa*, kati ya majukumu ambao tumepewa ni *kuongea*. Kuongea zile shida za mnyonge ambaye sauti yake haiwezi kufika juu akapata usaidizi. Na mimi ninachokiongea hapa najua nitatoa usaidizi. Nitaingia kwa magazeti, runinga na redio na *serikali itasikia kuna shida hapa*.

B) **Mwakilishi wa Kike:** Mheshimiwa Your Excellency. Sisi Lamu tumeumia sana. Tumeumia kwa sababu tumekuwa tumenyanyanswa kiuchumi *(oppressed economically)*. Uvuvi lamu umefungwa kwa muda wa miaka nane. Usione watu wamenona na wanang'arang'ara, wana shida nyingi. Your Excellency ikifika saa tatu usiku, Lamu inakuwa Hot Town, Haipitiki, kuna Curfew, vijana wanashikwa. Sisi vijana wetu wanashikwa wanaumizwa. Mabwana zetu wanapotezwa. KDF wanatuua, Alshabab wanatuua, tuende wapi? Sisi tumebaki pekee yetu bila usalama…

C) **Mwakilishi wa Kike** Your Exellency tunaumia, tumefinywa kiuchumi. Ikiwa County Commisioner hawezi chukua simu yangu, Mwananchi ataenda wapi jameni?

D) **Mwakilishi wa Kike:** Hata kama wewe ni mtu- hujaunga mkono kalonzo- utakuwa na imani kuwa kalonzo hawezi kuniudhi akiwa pale (uongozini). (Mwanamke) Usipokuwa na nguvu ya kuendelea na safari ya kisiasa, unaweza kurudi nyuma. Changamoto ni nyingi, unasororwa, unachunguzwa *unlike* men (si kama wanaume). Mwanamke akiwa na ujasiri na moyo wa utu atakuwa kiongozi bora kuliko mwanaume.

E) **Mbunge mwanamke:** Wengine kama vile mwenzangu Mheshimiwa amesema, wanavaa suruali zinateremka lakini hatushughuliki na wao. Wengine wanavaa suruali zimewabana kabisa na unaona anatembea na akina mama hatushughuliki na wao. Basi ningesema ya kwamba mabinti zetu hata kama tunaona wamevaa nguo vibaya, kidogo tunasema kwamba wana masikio, waelezwe kwa maana nchi ya Kenya ni nchi ambayo iko huru. Nashukuru Makamu wa Rais ambaye alisema ya kwamba watu hawa washikwe. Ninaamini ya kwamba kama wenzangu ambao walitangulia kusema ya kwamba ikifikia siku ya Ijumaa, tuweze kusikia ya kwamba wameshikwa wawili ama watatu na wamefunguliwa mashtaka. Tutashukuru sana kuona ya kwamba hatua hii imechukuliwa kwa vikali kabisa na ningependa tukiwa kama akina mama tupewe heshima kwa maana akina mama ni watu ambao wanapendeza sana wakiwa katika dunia hii. Bila akina mama, dunia haiwezi nzuri

Kiungo:

https://www.youtube.com/watch?v=_NPJoiODVVE
https://www.youtube.com/watch?v=_YoyJoiqEr-VE
https://www.youtube.com/watch?v=OVz18xBgk-w
https://www.youtube.com/watch?v=rX1pohE_nM8

KIAMBATISHO VII: Diskosi Kutoka Kaunti Ya Taita Taveta

A) **Mbunge mwanamke:** Asante sana kwa sababu ya yote ambayo tumesikia hapa naomba wanaume muwe mkitangaza msimamo kwanza. Msije mkatupasua roho. Sisi kama kina mama wakati huu wa huzuni, msimamo wa kutangaza mpango wa kando mapema ni mzuri.

B) **Mbunge mwanamke:** Huyu mwanakandarasi asipolipwa, wale vibarua pia huteseka. *Faida kuwa mwanakandarasi alipata kazi ndiyo imfaidishe yeye na Wakenya wengine inakuwa ni shida?* Bila kutatizika, ingewezekana Wakenya wanaopewa kandarasi walipwe kwa muda unaofaa. Hapa Kenya tungekuwa na wafanyabiashara na wanakandarasi ambao wamejimudu na kuwezesha wengine kujimudu kimaisha. Sheria hii itasaidia.

C) **Mwakilishi wa Kike:** Asante sana mhe. Spika. Ningependa kukupongeza kwa kuchaguliwa kuwa Spika wa Bunge hili. Aidha ningependa kuwapa shukurani kubwa wakaazi wa Taita Taveta kwa kunichagua kama mwakilishi wao. Natoa shukurani kubwa kwa Rais. Kuna mambo machache katika hotuba yake ambayo ningependa kuangazia. Mambo ambayo aliyataja kwa uzito sana. Kwanza ni elimu. Yeye anataka kupeleka elimu yetu katika kiwango cha juu. Alitaja mambo ya laptops. Sisi tuliochaguliwa kama viongozi inatupasa tuangazie masuala ya elimu ikiwa tutataka kupeleke elimu katika ngazi ya juu…. Mimi nikiwa mkazi wa pwani naweza kusema kwamba suala hili lilimnyima Rais kura kule pwani. Ukweli lazima tuusema. Hata kama tungeenda raundi ya pili bado tusingempa kura kwa ajili ya jambo hilo. Ni jambo ambalo limeleta utata sana pale pwani. Wakazi wa pwani wengi hawajamiliki ardhi. Hawana vyeti vya ardhi. Hii imeleta machungu kwa miaka mingi. Naiomba serikali hii pamoja na viongozi waliochaguliwa waweze kutatua suala hili ili lisitumiwe wakati watu wanatafuta kura, kwa mfano, kuzawadia watu ekari fulani za ardhi. Kitu ambacho unapeana wakati unatafuta kura hatutahesabu. Ni kama vile unaenda Kuchumbia Msichana Mrembo. Unapomchumbia unampa zawadi hapa na pale. Wakati unapomwoa hutohesabu kwamba ulimpa hiki ama kile. Wakati Umemwoa Ni Jukumu Lako Kumtunza. Kwa sababu Rais Uhuru amepata nafasi ya kuongoza nchi hii, ninayo matumaini kwamba Wengi wa wale wanaoadhirika kwa sababu ya ukosefu wa maji ni akina mama. Mwanamke akiamka ni lazima apange jamii yake itakula nini. Asubuhi ni lazima mwanamke aende kuchota maji mbali, na labda ana mtoto mgongoni ama ni mjamzito.

D) **Mwakilishi wa Kike**: *Ofisi inasema kuwa mimi ni mwakilishi wa kina mama* lakini mimi si mwakilishi wa kina mama *pekee* yake *ninawakilisha* wanaume, vijana na wazee wote wa Taita Taveta County. Kazi yangu ambayo nilipewa niko tayari kuifanya kwa uaminifu. Niko tayari kubadilidha maisha ya wakaazi wa Taita Taveta County. Ripoti ya Royal Media- citizen, kuwa nimedharau wanaume wa Taita Taveta ni za uwongo. Ninawaomba kupitia shirika la Royal Media waweze kupatia wakaazi wa Taita Taveta msamaha kwa redio na Televisheni kama vile waliovyosema *Mimi ni kiongozi*, hakuna siku nitaweza kudharau mtu. Na hapo mnajua, *Uongozi ni utumishi* ambao Mungu alinipatia. Na ninaheshimu hayo.

E) **Mwakilishi wa Kike:** Viongozi wanaume wanasema "wanasema ati tusichague wasichana warembo, tusichague wale wamepaka lipstick, tunataka kuwapatia taarifa ya habari*, every woman in Taita Taveta is Beautiful* (kila mwanamke katika Kaunti ya Taita Taveta ni mrembo) tunataka kiongozi ambaye atatetea wanawake katika kazi na katika uongozi.

Kiungo:

https://www.youtube.com/watch?v=J22t3SULtPs
https://www.youtube. com/watch?v=gM2ZLEmWnoE
https://www.youtube.com/watch?v=iHxAx0cWpb0
https://www.youtube.com/watch?v=cM_IhlL0Ix4
https://www.youtube.com/watch?v=WEed0PhGbbg

KIAMBATISHO VIII: Diskosi Kutoka Kaunti ya Garisa

A) Mwakilishi wa Kike: Mambo ya ukabila, hiyo ndiyo maneno tunataka tuote Kaunti ya Garisa kabisa. Sisi ni Wakenya, dini yetu ni moja. Kama wewe ni mkiristo ni mkristo, kama wewe ni mwislamu ni mwislamu. Lakini sote ni ndugu tushikane mikono tuwe pamoja (united). Mambo ya *kujigawanya* ni ya nini? *Tukatae* kabisa.

B) Mwakilishi wa Kike: Tuko na hawa na bado tuko na wazazi wa hawa watoto. Mimi kama mbunge wa Kaunti ya Garisa, ambaye anawakilisha akina mama. Ile maneno ambayo Bwana Big Man amesema- mheshimiwa Majority leader, leo nina furaha sana kwa sababu umekaa mbele yangu. Wacha tusaidie watoto "yetu (wetu). Wacha tusaidie shule yetu. Vile tumewapata hawa watoto wetu acha wasome vizuri. Kama ni Engineering, kama ni Medicine, tulete hapa Garisa. "Si (isiwe) wanaenda Nairobi, wanauwawa huko Eastleigh.

C) Mwakilishi wa Kike: A.B. Duale, kama anataka kutafuta kiti cha ugavana, atuambie. Atuambie ikiwa hataki kiti cha Township. Honourable A.B. anaweza kujitafutia kura. Anaweza kuongea na community (jamii) ya Horiyyan. Anaweza kuongea na community (jamii) ya Abbadullah, Anaweza kuongea na Community ya Halwaq. Tunamwambia Honorable Duale, Garisa ni ya kila mtu. Garisa si ya mwenyewe. Hatutaki watu *wagombanishe* wananchi kwa njia ya ukabila. Tunamwambia awache hio *maneno* kabisa. *Uliposema kina mama wengi watapanguzwa machozi*- uliingilia kazi yangu ya kina mama. Mimi mwaka wa 2017 nitatafuta hii kiti yangu ya women rep (mwakilishi wa wanawake)

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?v=0bDlZn4yEz8
https://www.youtube.com/watch?v=W2zaBuIerh8
https://www.youtube.com/watch?v=E5bQk0kbQHI

KIAMBATISHO IX: Diskosi Kutoka Kaunti ya Mandera

A) **Mwakilishi wa Kike:** Rais nataka kusema karibu nyumbani. Watu wa Mandera wanakupenda. Wewe ni kijana yao. Wakati wa kampeni nakumbuka vizuri Bwana Rais. Tukiwa tunafanya kampeni. Our deputy president alikuja na tukafanya kampeni- akasema Rais atakuja. Watu wa Mandera walisema "*sisi, huyu ni Kijana yetu.* Watu wa Mandera wanakupenda. Sisi watu wa Mandera ni watu wa Mungu. That why unaona nakupenda lakini siwezi kukusalimia kwa mkono kwa sababu ya heshima na hiyo ndiyo secret.

B) **Mwakilishi wa Kike:** ***Watu wa Mandera ni watu muhimu***. Ni watu ambao wanakaa chini na wanasikiza viongozi wao na wazee wao. *Mimi nikiwa mmoja wa hao viongozi*, 2013 niliteuliwa na wazee na nikachaguliwana 90% na wananchi wa Mandera. Sisi watu wa Mandera ni watu wa Jubilee.

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?v=zTn29At8ZtY
https://www.youtube.com/watch?v=hRIICiWmKzI

KIAMBATISHO X: Diskosi Kutoka Kaunti ya Marsabit

A) **Mwakilishi wa Kike:** Maneno ni mengi, maanake maneno hayajazi nini? Debeee! Au sio? Kama ni kuzungumza wamezungumza. Mwaka wa 2013 tuliwashinda hatukuwashinda? ni siri? Basi nawambia hivi; mimi na Team Balozi tulikuwa watu wapya serikalini. Sasa kama ni ujuzi tuna. *kama ni power tuna*… kama ni serikali tuna… kama ni pesa tuna… kama ni mpangilio tuna…

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?app=desktop=pIYXX2xYhv4

KIAMBATISHO XI: Diskosi Kutoka Kaunti ya Isiolo

A) **Mwakilishi wa Kike**: Mimi ni mama ya isiolo. Isiolo kuna Waborani, Wagalla, Wagabra, Waoromo na Warendile. Hawa wote wanapiga kura kwa misingi ya kiukoo. Mr. Big Man tembea Isiolo yote hakuna mtu amekukatalia.

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?v=N_UOiSxK-2oI

KIAMBATISHO XII: Diskosi Kutoka Kaunti ya Meru

A) **Mwakilishi wa Kike**…Kwa kupitisha mswada huu leo, tutakuwa tukihakikisha kuwa *sauti ya mwanamke imesikikwa katika jamii.* Hatutakuwa tukiona tu. Tukubalie pia tusema kile tunachokiona kuwa ni cha maana ili tuweze kujenga nchi hii pamoja. Kuna matatizo ya kitamaduni ambayo mwanamke anazidi kuwa nayo nchini. Nawashukuru wajamajii wa Kunti ya Meru kwa kunipigia kura. Hata hivyo, tangu mwaka 1974, hatujawahi kuwa na mwanamke aliyechaguliwa bungeni kutoka Kaunti ya Meru. Kwa miaka 39 tangu uhuru, hakujawahi kuwa na mwanamke aliyechaguliwa katika Bunge la Taifa hadi kubadilishwa kwa katiba. Kwa hivyo, ingekuwa si mabadiliko ya katiba, ingekuwa kwamba sauti za wanawake kutoka Meru hazingesikika?

B) Najua kuna tamaduni mbalimbali zinazofanya kazi kwa njia zizo hizo. Kule Kisii hakujawahi chaguliwa mwanamke yeyote kabla ya kupitsishwa kwa katiba mpya. Tunahitaji wanawake wajumuike na wengine. Mimi kama Mwenye kiti wa kamati la Utangamono wa Majimbo, tunaamini kuwa jumuia ya Afrika Mashariki inafaa kuungana kikamilifu. Vile tunavyozungumza kuhusu mahusiano ya kifedha, ushuru, na jumuia ya madola, vivyo. Ndivyo, tunafaa kuona kile kinachofanywa na dada zetu walio nchi jirani. Leo hii asilimia 64 katika bunge la Rwanda ni wanawake na Nchini Tanzania kuna asilimia 36 ya wabunge katika bunge a taifa hilo. Tusisahau pia naibu rais nchini Tanzani ni Mwanamke (T.Y)

Kiungo:
https://m.youtube.com/watch?t=10s&v=lJ_60kllFKQ
https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=m6Q7DPWfUU8

KIAMBATISHO XIII: Diskosi Kutoka Kaunti ya Makueni

A) **Mwakilishi wa Kike:** Asante Mhe. Naibu Spika wa Muda, kwa kunipatia nafasi hii niweze kuchangia katika mada hii. Nashukuru Mhe. Shebesh kwa kuweza kuleta mjadala huu kwa sababu jambo ambalo lilitokea katika nchi yetu ya Kenya lilikuwa ni jambo la huzuni na aibu kwa kina mama. Kusema kweli, kila mtu amesikitishwa na jambo ambalo limetokea kwa wasichana hawa ambao wamevuliwa nguo. Ni vyema tukaangalie ni vipi ambavyo mambo kama haya yameanza kutendeka hasa katika sehemu za umma za kuweza kupanda magari ama watoto wetu mahali wanatembea. Waliofanya kitendo hicho, ni kitendo cha kusikitisha sana. Ni kitendo cha aibu na ndiyo maana nimesema nichangie kwa Kiswahili wale ambao wako kwa lugha hii ya Kitaifa waweze kuelewa ya kwamba Akina mama mioyo yetu inavuja damu kwa kuona watoto wetu wakitendewa vitendo vya unyama ambavyo ni vya kuvuliwa nguo. Ni kama tabia zimeanza kuzorota ama tabia zimeanza kuharibika. Kama inavyokusudika ni kwamba mwanamke anafaa kuvuliwa nguo mahali ambapo ni ndani ya chumba kama anaangaliwa na daktari hospitalini ama ni mume wake anamtoa nguo lakini sio kumtoa nguo barabarani. …Wanawake wapewe heshima kwa maana msichana huyo aliyetolewa nguo, kesho atakuwa ni mama ya huyo anayemtoa nguo. Kesho ataweza kuwa pia ni dada wa mwingine. Wanaume huvaa nguo vibaya. Wengine kama vile mwenzangu Mheshimiwa amesema, wanavaa suruali zinateremka lakini hatushughuliki na wao. Wengine wanavaa suruali zimewabana kabisa na unaona anatembea na akina mama hatushughuliki na wao. Basi ningesema ya kwamba mabinti zetu hata kama tunaona wamevaa nguo vibaya, kidogo tunasema kwamba wana masikio, waelezwe kwa maana nchi ya Kenya ni nchi ambayo iko huru. Nashukuru Makamu wa Rais ambaye alisema ya kwamba watu hawa washikwe. Ninaamini ya kwamba kama wenzangu ambao walitangulia kusema ya kwamba ikifikia siku ya Ijumaa, tuweze kusikia ya kwamba wameshikwa wawili ama watatu na wamefunguliwa mashtaka. Tutashukuru sana kuona ya kwamba hatua hii imechukuliwa kwa vikali kabisa na ningependa tukiwa kama akina mama tupewe heshima kwa maana akina mama ni watu ambao wanapendeza sana wakiwa katika dunia hii. Bila akina mama, dunia haiwezi nzuri.

Kiungo:
https://m.youtube.com/watch?t=16s&v=5PWnX9gAtPw

KIAMBATISHO XIV: Diskosi Kutoka Kaunti ya Embu

A) **Mbunge mwanamke**: Mhe. Naibu Spika, kila mbunge anaelewa kuwa, ikija kuwa uteuzi wa wa wenyekiti wa Kamati za Bunge. Hata kama jukumu la uteuzi linapewa kamati, chama husika kina mchango maridhawa katika kuamua ni nani atachukua jukumu la uwenyekiti.Niliposikiliza kile huwa kinatendeka kila upande bungeni wiki mbili zilizopita, mnafaa kuelewa kuwa wabunge wa kiume wanakutana kupanga vile watachukua uwenyekiti wa kamati zilizo na maana Bungeni. Namkumbusha kiongozi wa wengi bungeni kuwa, tuna kina mama hapa ambao wako tayari kuongozi kamati hizi. Nakubaliana na wale wanaosema kuwa tunahitaji kula vizuri, lakini wanawake hawafai kukumbushwa majukumu yao ya kitamaduni hata wakiwa katika ofisi zenye mamlaka ya juu. ikiwa mtamteua mwanamume kwenye kamati kama mwenyekiti na kuwa na mwanamke kama mwenyekiti. Nitafurahi. Kwa hayo machache naunga mkono mswada huu nikiomba kuwa tupewe nafasi inayotufaa. (T.Y)

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?v=AFNPWLGyGA8&t=38623sO.

KIAMBATISHO XV: Diskosi Kutoka Kaunti ya Muranga

A) Mbunge mwanamke: *(Your Excellency I am very humbled today to see that we are growing stronger. I want to say that I may agree with those who have said hatupanwingwi. Innitialy hatupangwingwi is a terminology that means you cannot decide from your desk in our commission of NCIC)*

Mhsehimiwa Rais, nanyenyekea kuona kwamba tunazidi kuwa na nguvu. Nataka kusema kwamba nakubaliana na wale waliosema Hatupangwingwi. Mwanzoni, Hatupangwingwi ni neno ambalo lilimaanisha kuwa huwezi kutuamria kutoka upande wako kama tume ya NCIC *(T.Y)*

Kiungo:

https://www.youtube.com/watch?v=AgNutWLGyGA8&t=38623sO.

KIAMBATISHO XVI: Diskosi Kutoka Kaunti ya Kiambu

A) **Mwakilishi wa Kike:** Tukiendelea kuangalia mambo kuhusu maji, ninajua kila mmoja katika eneo la uwakilishi Bungeni la Ruiru anaangalia aone ni kitu gani nitasema kuhusu maji. Lakini shida ya maji iko katika Kenya nzima. Ningependa kuongea kidogo kuhusu akina mama ambao wanasumbuka zaidi na jambo hili la maji. Hata kama tutakuwa tukiyashughulikia mambo haya katika kaunti, ninahuzunika zaidi ni kikumbuka kwamba ukifika katika maeneo ya Ruiru, Mwiki, Githurai na Mwihoko, utakuta akina mama wanachota maji kwa mitungi. Kwa hivyo, masaa mengi yanapotezwa na akina mama wakitafuta maji. Pesa nyingi zinatumika katika mipango hiyo na ni shida kubwa sana pesa hizo kufikia mwananchi wa kawaida…. . Akina mama wameumia na migongo yao inauma kwa sababu ya kubeba maji…Tukiendelea kuangalia mambo kuhusu maji, ninajua kila mmoja katika eneo la uwakilishi Bungeni la Ruiru anaangalia aone ni kitu gani nitasema kuhusu maji. Lakini shida ya maji iko katika Kenya nzima.

B) **Mwakilishi wa Kike:** Asanteni sana. Kwa wale ambao wamefika hapa na hawanijui, kwa majina ni Ireen Njoki AKA mrembo na Kazi. *Mama ambaye anagombea kiti cha ubunge cha Bahati. Mama ambaye anakuja kukomboa.* Mama ambaye amekuja kuwasaidia kwa barabara, kuwaletea elimu, kuwaletea tuba kumwezesha kusomesha watoto wenu. Na tumezidi kushikilia serikali ya Baba. Huyo mwingine mkimwona mwambieni kuwa vita haileti maendeleo. Watu wa Maili Sita wanataka maendeleo. Sisi wanajubilee Tunataka maendeleo.

C) I am truly grateful to His Excellency the President for nominating a woman and not just a woman, but the iron lady of Kandara, Murang'a. I am seeing that there are other iron ladies that are coming up and I want to encourage my sisters that the job is tough. The names that women have been called should stop. The country must embrace and appreciate women as leaders in equal size, weight and intelligence so that we can have equal treatment of people within and under the law in our society as equal human beings

D) "We are giving the bishop five days to make a thoughtful, remorseful and public apology. We are not going to allow male politicians to look down on us. The bishop should remember that he has a mother, sister, daughter and women congregants in his church whenever he insults women. He must apologise. We are not getting out of this place until Gakuyo is arrested. Hatutoki Thika mpaka Gakuyo ashikwe. Tumeongea na OCPD ametuambia story. Usiseme ulitukana mama mmoja uliposema kuwa *(jina kimebanwa) ni mwizi wa kura za wakaaji asilia wa Thika*, usiseme umetukana "wamama wa Thika, ukitukana mama mmoja umetukana mama wote wa Kenya.

Tunampa askofu siku tano afikirie, aombe msamaha bila majuto mbele ya umma. Hatutaendelea kukubali wanasiasa wa kiume kuzidi kutudhalilisha. Askofu anafaa kukumbuka kuwa ana mama, dada, wasichana na waumini wa kike kwa kanisa lake anapotutusi. Ni lazima aombe msamaha. Hatutoki hapa hadi Gakuyo akamatwe. Hatutoki Thika hadi Gakuyo ashikwe… Tumeongea na OCPD ametupa hadithi. *Usiseme ulitukana mama mmoja uliposema kuwa (jina limebanwa) ni* ***mwizi wa kura za wakaaji asilia wa Thika, usiseme umetukana kina mama wa Thika, ukitukana mama mmoja umetukana mama wote Kenya).***

Kiungo:

https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=yB0S9sufk2Q
https://www.youtube.com/results?search_query=irene+njoki+speeches
https://www.youtube.com/watch?v=desktop=GT2YvxHGfoQU4
https://www.youtube.com/watch?vWwnt-1tRumk.

KIAMBATISHO XVII: Diskosi Kutoka Kaunti ya Turkana

A) Mwakilishi wa Kike: Mwaka jana si tulipeana pesa kwa Kaunti? Tulipeana bila referendum. Mwaka huu tumepeana pesa kwa county, tumepeana bila referendum. Mwaka ujao tutapeana, pengine tutaongeza, tutapeana bila referendum. Kwa hivyo sisi hatuoni haya ya referendum. Ningependa kuongezea kitu kimoja. Sisi wamama, tunapotuma mtoto dukani tunampa shilingi elfu moja kununua vitu. Kesho yake, akitaka kununua kitu kingine utamwita na kumuuliza ile pesa ya jana ulitumia namna gani? Na atakuja na kueleza. Kile magavana wetu wanafanya tunapowaita kwa zile organs zetu za oversight, tunawaambia "mje tuongee mambo ya zile pesa tuliwapatia last year, hawataki kuja huko parliament. Tunawaita parliament waje wanakataa kuja na wanataka waongezwe mgawo wa Kaunti.

B) Mwakilishi wa Kike: Ili maendeleo yapatikane kwa mambo ya wanawake. Ili tuinue wanawake. Lakini mimi nasema bado shida iko. Hatuwezi kuongea juu ya kuinuka kwa wanawake ilhali kiuchumi bado hatujapatia wanawake uwezo. wamama leo wameongea mambo ya matenda na kandarasi. Wamama wapewe matenda na kandarasi. Ukitaka wanawake waendelee, mambo ya masomo ya wasichana na hata kina mama, mambo ya kijamii , mambo ya afya yatiliwe maanani ili mama ainuke. Siasa ya wanawake iende juu.

C) Mwakilishi wa Kike Asante mhe. Spika. Nasimama ili kuunga mkono mswada huu. Lakini cha maana ni kuwa *tunafaa kufikiria kile tutafanyia wale wanaosimamia pesa hizo ili kuhifadhi pesa za Wakenya zitakazokuwa mikononi mwao*. uwazi una maana. Uongozi bora na uwajibikaji umekuwa tatizo. Ninaunga mkono pesa zitengwe kwa Idara ya Mahakama, Tume ya Maadili na Ufisadi pamoja na Idara ya Kuendeleza Mashtaka. *Ukitazama hali ya ufisadi nchini utagundua kuwa ni muhimu kuunga mkono mgao wa aina hii...(T.Y)*

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?app= desktop=2NP67G8Vg0w
https://www.youtube.com/watch?v=L95NRpeJqZs
https://www.youtube.com/watch?v=wFwttPnKmcQ

KIAMBATISHO XVIII: Diskosi Kutoka Kaunti ya Samburu

A) **Mwakilishi wa Kike:** Hatutaki uongozi wa kujigamba, sisi kama wamama. Tunataka uongozi wa kufanyia kazi. Watu wa mashinani wamesema wanawake wanapewa kiti cha bure. Sasa wanawake wanatafuta kiti cha M.P., Useneta Ugavana, yote tunatafuta kwa sababu tumefukuzwa.

B) **Mwakilishi wa Kike:** Nashukuru bwana Spika. Nashukuru watu wa Samburu kwa kunichagua. Wanajua kazi nyingi ambayo nimewafanyia ndiyo maana wananipenda namna hiyo. Mheshimiwa spika, tumechaguliwa kuwa leaders (*viongozi*) wa Kenya na leaders wa kuja kufuata sharia kwa hii nyumba. Mheshimiwa spika, ile shida tuko nayo sasa, kila mwanacnhi anajua tunaenda kwa uchaguzi tarehe 26/10/2017. Na mimi kile naona, hakuna haja ya kung'ang'ana kwa njia yoyote- kura tutapiga. Kwa hivyo, nawaambia wenzangu wa CORD, NASA (anakosoewa) ooh! Imekuwa NASA Wamalwa anasema kuna joto la siasa. Joto, nani amepima joto? Atwambie joto inapimwa namna gani? Ya pili, sijui kama hiyo joto iko kwa Kenya inaletwa na NASA, wao ndiyo wanafaa kuiteremsha… Joto, mkiwa na joto, mtakunywa maji baridi. Mtaikunywa halafu joto itapoa. **Ni**nawaomba **tu**rudishe hiyo joto irudishwe ndiyo tuone vile Kenya yetu itaendelea kwa hivyo ile kitu naomba Bwana Spika, patia hawa nafasi waongee sana ukitoka nje tafadhali jua wananchi wamekuchagua uje hapa (bungeni). Bwana Spika wapatie nafasi wongee sana watoe hiyo joto.

C) **Mwakilishi wa Kike:** Kama saa hii tuko na watatu, (akiashiria) waliochaguliwa. Maasai wangapi (akiashiria kwa vidole) yuko mmoja Laikipia, yuko Samburu na yenu (Kajiado). Hawajawahi kuonekana wamechaguliwa tangu uhuru upatikane. Sasa *si tumemea*? Nani ameleta hiyo nyasi kumea namna hiyo? Ni mama Leshoomo Maison sababu ndiyo niliingia bungeni wa kwanza nikiwa nominated… hata Gavana ningetaka leo, hawa Wasamburu wangeambia nyinyi, ningepewa free bila *kutoa ndururu.* Lakini kuna kifungu kinatukataza. Kama mimi saa hii siwezi kutafuta M. P. Siwezi kutafuta ugavana kwa sababu ya kile kifungu sasa "ya Samburu. Kwa sababu ya ile culture (*utamaduni*) *na sisi culture hatupiti(na sisi hatupiti utamaduni wetu) hata hufanyeje.* Lakini wakijipanga, nione hakuna mtu, naenda senator… Kwa mfano ikiwa yule tunatoka naye kwa ukoo mmoja anataka ugavana, siwezi kupinga. Sasa hiyo ni kitu inafunga sisi wapastorilist (wafugaji). Tunatafuta namna ya kutengeneza katiba tuwekewa sheria, kwa sababu sheria tu ndiyo inatusaidia sisi mapastorilist.

Kiungo:

https://www.youtube.com/watch?v=HfLlmgCCZJ0
https://www.youtube.com/watch?v=dAQ6qV3maeo
https://www.youtube.com/watch?v=JtRHqaiEOAU

KIAMBATISHO XIX: Diskosi Kutoka Kaunti ya Trans Nzoia

A) **Mwakilishi wa Kike**: Huyu Mungu ni Mungu wa maajabu sana, kwa sababu huyu Mungu aliumba utamu akaweka kwa mananasi. Akachukua utamu mwingine akaweka kwa ndizi. Utamu mwingine tena akachukua akaweka kwa machungwa. *Halafu huo utamu mwingine akachukua akatupa kwa kina mama.*

B) **Mwakilishi wa Kike:** Mahali nimetoka, kule Tongaren, nimeambia watu, "wale wanatugawanyisha kwa misingi ya kikabila na kijamii si wengine ni hawa wanaume wa Luhya kutoka upande huu (Bungoma). Kwa sababu tukisema twende pamoja kila mtu anaamka anaenda huku na mwingine kule kwingine.

C) **Mwakilishi wa Kike:** Nataka niseme kwamba nimeridhika, tumeridhika ndiposa unatuona kwamba tunaenda kwa uchaguzi wa 08/08/2017. Nataka niseme tuko ngangari na vile tulisema hapo awali, mimi niko katika chama cha Jubilee kwa sababu hiki chama ni chama kinacholeta watu pamoja… Wanaosema Kaunti ya Trans-nzoia ni ngome ya upinzani wanasema tu. Mimi nimekuwa kiongozi tangu hapo awali kwa sababu nimekuwa Kansela katika manispaa (municipality) ya Kitale na ndiposa tena nikaenda nje kutongoza wananchi. Walisema kwamba mimi ninaweza kuwa mwakilishi wa kina mama na ndiposa hawakunichagua, kwa sababu nilikuwa katika chama cha umaarufu, nilikuwa katika chama cha New FoRD Kenya (NFK). Na hapo (kwa NFK) wakanipatia nafasi kama niko hapo(NFK), watanipa hiki kiti… Azima yangu ya 2022 nataka nipiganie kiti cha ugavana katika kaunti ya Trans Nzoia.

D) **Mwakilishi wa Kike:** Na mimi nataka kuambia watoto wetu vijana, msije mkatumika na sisi wanasiasa. Mimi nimeacha mtoto wangu kwa nyumba, kama kiongozi nimeenda kuchukua mtoto wa ndugu yangu ama jirani yangu, kwenda kwa barabara. Nataka niwaambie kwamba, tunafaa tufanye ile siasa imekomaa. Sio kutumia wazee, sio kutumia watoto wetu, na hatutaki tena tuone mtu akitutenganisha kwa misingi ya kikabila, kwa misingi ya vyama, umaskini na utajiri. Tunataka tuone kwamba sisi tuko kitu kimoja katika nchi ya Kenya. Siasa ni ya siku moja tu, tarehe nane ikishaisha lazima maisha yaendelee.

E) **Mwakilishi wa Kike:** Wangelikuwa karibu na mimi, ningewanong'onozea jambo. Kwa sababu hamwezi kwenda kwa mwanamke mmoja waume watano kwa sababu humo ndani wameangalia- ndugu zao hawa, wanaodanganywa- Wewe ni nani huwezi kufikiria kama mwanaume, kama kiongozi? Na ndiposa mimi nataka wachungaji watuombee. Mimi ni mtoto wa pastor na sio pastor. Lakini huwa nawaambia wanaume "kama hamna network, toka mbele. Patia akina mama. kwa sababu "wamama wakiangalia mbele hawawezi wakaangalia nyuma. Sisi "wamama hatutaki kuwa lusu (msimamo wa kutazama mbele)

Kiungo:

https://www.youtube.com/results?search_query=JANET+NANGABO+WANYAMA+2013-2017
https://www.youtube.com/watch?v=5Ok0HZMc_Z0
https://www.youtube.com/watch?v=pZkLEoNdn9Y
https://www.youtube.com/watch?v=E-LwxrzReRQ
https://www.youtube.com/watch?v=nI_M9ijqLhE

KIAMBATISHO XX: Diskosi Kutoka Kaunti ya Uasin- Gishu

A) **Mwakilishi wa Kike:** Wanasema ni (ubabe wa kidadi) tyranny of numbers na wao wako na 48% na sisi tuko na 52 % ni nani ako na tyranny of numbers?

B) **Mwakilishi wa Kike** Tunahitaji kutafuta majina ya kuita wanaume wanaotuita slayqueens *(malkia wa mapenzi)* na flower girls *(mashabiki wa upendo)*. Nafikiri kuwa huu ni muda mwafaka wa kusalimu amri majina yote mliyo nayo na kuanza kuheshimu wabunge wanawake. kwa kuwatambulisha kama wabunge. Tutambueni kama wabunge wa kina mama wala si slayqueen au flowergirls ama kwa kutumia jina lolote lile mtakalo. Sisi sote tumechaguliwa hivyo, tuwe kielelezo ikiwa tunataka kuwa kilelezo. Ikiwa tungependa kuwa kielelezo, hebu tuwe kielelezo cha Amani, tuwe kielelezo cha maendeleo na kupiga hatua kwenda mbele…

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?v=uA2GoJyMpnI
https://www.youtube.com/watch?v=uA2GoJyMpnI

KIAMBATISHO XXI: Diskosi Kutoka Kaunti ya Laikipia

A) Mwakilishi wa Kike: Kule kwetu wananiita simba jike. Ukipenda the queen of Laikipia. Mimi si mtu wa kukatiwa na Junet Mohammed. Sauti yake ni kama ya demu. Mimi ninatafutanga tall dark and handsome. Jamaa anayenikatia kisiasa ni William Ruto. Anajua kubonga.

B) **Mwakilishi wa Kike:** Kuna wengine ambao wameathirika na tamaduni zilizopitwa na wakati. Wanafikiri kuwa wanawake ni chombo tu. Ndiyo sababu utawasikia watu wengine ambao wamekuwa serikalini kwa miaka zaidi ya 20 wakitazama mwanamke kama chombo cha mapenzi. Hatutakubali muwafanye wanawake wanasiasa kuwa vyombo vya mapenzi ili muwe na mkiwatambulisha kimapenzi. (*T.Y)*

There are those people who are still suffering from the old culture practices. Where they perceive a woman as an object. That is why you will hear some people who have been in the government for more than 20 years would still look at her as an object for sex. We will not allow you to make female politicians sex object. Where you stand to address women as sexual objects.

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?v=75QupLmDmuw
https://www.youtube.com/watch?v=fEiBUjkj3C8

KIAMBATISHO XXII: Diskosi Kutoka Kaunti ya Nakuru

A) **Mbunge mwanamke:** Your excellency, sisi hatukuzubaa kupitia CDF tuliweka milioni kumi. Hio ndiyo kazi umeona hapa your Excellency. Na tukasema sasa tunagija tupate equipment, tunajua hakuna kulala *na akina mama hujua kujipanga*. Si ndiyo? Si tukanunua kompyuta kidogo. Tukanunua mashini, tukanunua hata hivi vitu vidogo mnaona hata na sasa, hiki chuo kimekuwa chuo.

B) **Mbunge mwanamke:** Uongozi si rahisi kwa kina mama. Kwanza unagongwa kabla uamke ndiyo huanze kujishuku. Wakati mwanamke anafanya kazi nzuri, wanawake wote wako sawa. Lakini ukiteleza kidogo hivi jinsia yote inasemekana imeenda mrama. Wakati mwanamume anafanya makosa inasemekana ni mwanamume pekee yake kwa hivyo tukona big responsibility kama kina mama. Ukipewa jukumu lazima uifanye vile ilivyo. Lazima uwe na shock Obsorber ukikuwa na roho nyepesi utakuwa ukilia kila siku. Na sisi tunaanzanga na kulia by the way. Sisi wote ndiyo tufike kupata hio roho ngumu, kuna siku utajifungia kwa nyumba ujiulize "ni nini hiyo umefanya?"

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?v=3otrSEqOfbM
https://www.youtube.com/watch?v=paeGE84UsUI

KIAMBATISHO XXIII: Diskosi Kutoka Kaunti ya Narok

A) **Mbunge mwanamke:** Kuwa mwanamke katika jamii zingine ni tatizo. Huwezi simama ukasema huna haki ya kumiliki kitu kwa sababu watu wanakufikira kwa njia hasi. Wanaume wengine wanakufikiria kwa njia hasi. Hadi wakati watakapouona uongozi wako, hawawezi kukuamini. Wanaume wengine walikuwa walikuwa wanauliza, "kwa nini tuchague mwanamke? Hatashikaje rungu? Kwa hivyo, ningewauliza pia, kwanini niwe na rungu? Hatuhitaji rungu bungeni.

Being a woman in some community is an issue. You cannot sit and just say, you can have something rightfully, for people are positively thinking about you. Some men have negative thinking about women and until they see your leadership they don't believe in you. Some were saying you are electing a woman? How will she hold a rungu. So I also would ask them, why do I need a rungu? You cannot go to parliament with a rungu (T.Y.)

B) **Mwakilishi wa Kike**: The only reason why we are talking about women is because the imbalance right now is against women. We are making sure that this House, the Senate and our county assemblies have balanced representation in terms of gender. The affected gender is female. The Bill, therefore, proposes a sunset clause. This principle cannot be applied beyond a period of 20 years.

C) **Mwakilishi wa Kike**: Hebu tupitishe mswada huu ili tuinue kina mama wa Kenya. Sote tusimame na wanawake ambao wataamuka asubuhi sana kutupigia kura. Ni wanawake pekee ndiyo hujitolea. Inasemekana kuwa ikiwa mwanamke atakuhahidi, atakupa.

D) **Mwakilishi wa Kike** :Let us support this Bill and bring up the women of Kenya. Let us stand up for the women who wake up very early to vote for all of us. It is the women who are committed. It is said that if a woman promises you, she will give you!

E) **Mbunge wa Kike** Mswada huu unalenga, bila shaka, kushirikiana na kanuni wazi zilizoelezwa kikatiba, pamoja na kuweka wazi sauti ya wanawake. Wanawake pekee yao hawawezi fanya kila kitu. Vilevile, wanaume. Tunahitaji wanaume, sio kwa bunge hili pekee hata nje ya bunge. Sawa na hili, wanaume pia wanatuhitaji katika bunge hili na hata nje ya mbunge. Hili ni suala ya maingiliano sawa.

This Bill, therefore, seeks to comply with this very well and elaborately articulated constitutional principle and to bring the voices of women on board. Women alone cannot move things. Neither can men alone. We need the men, not just in this House, but out there as well. Equally, the men need us, not just in this House, but out there as well. It is a matter of mutual co-existence.

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?v=djjd38HpDq4
https://www.youtube.com/watch?v=fPcfNk-NiOE
https://www.youtube.com/watch?v=zwY567XWPUM
https://www.youtube.com/watch?app=desktop=TvoJc1J4pJ0

KIAMBATISHO XXIV: Diskosi Kutoka Kaunti ya Homabay

A) **Mbunge mwanamke:** *Uhuru Kenyatta, Uhuru Kenyatta, ng'amuzi zangu zinaniambia kwamba unaenda Gatundu. Uhuru Kenyatta ng'amuzi zinasema kuwa hujivunii nchi hii. Uhuru Kenyatta, ngamuzi zangu zinaniambia kuwa ukizidisha matusi* ***utanipata mimi****.*

Wamama uhuu!
Wamama ahaaa!
Vijana aiii!
Vijana ahaaa
Watoto hii Watoto
ahaaa!

Jana niliota ndoto kama nimelala, kwa ndoto niliona Uhuru Kenyatta tena nikaona maandishi kwa ukuta na ilikuwa inasema "MENE MENE TEKEL PARASINI umepimwa kwa ratili, umeonekana huwezi.
Asante. Uhuru ameenda nyumbani

B) **Mbunge mwanamke:** Mimi ni millie Odhiambo. Mrembo wa Suba. Na kama macho yako Hayaonii, wewe nenda Hospitali. Nitamenyana nao Mundu kho Mundu.

C) **Mbunge mwanamke:** *(Thank you your excellency for raising above a partisan politics. Politics of division and oaths. Thank you for raising above your own individual ambition to unit Kenyans and to leave behind a united country. Your Excellency the bigger beneficiaries of a united Kenya are women and children. Kwa hivyo tunasema asante sana because there is no a day again, will women fear election because they will never be displaced. Never again will women fear because they will be raped and our girls defiled because of election. Never again will women burry their sons and daughters because of election).*

(Asante, Mheshimiwa Rais kwa kuinuka zaidi ya siasa za mgawanyiko. Siasa za mgawanyiko na kiapo. Asante kwa kuinuka juu ya mahitaji yako ya kibinafsi kwa kuunganisha Wakenya na kuacha nchi iliyo na umoja. Mheshimiwa Rais, wanaonufaika zaidi kutokana na kuunganika kwa wakenya ni wanawake na watoto. Kwa hivyo, tunasema asante sana kwa sababu hakuna siku tena ambapo wanawake wataogopa uchaguzi kwa kuogopa kuhamishwa. Hakuna siku tena ambapo wanawake wataogopa kubakwa na wasichana wao kunajisiwa kwa sababu ya uchaguzi. Hamna tena siku ambapo wanawake watawazika wavulana na wasichana wao kwa sababu ya uchaguzi.)

D) **Mwakilishi wa Kike:** Nakushukuru sana mwenyekiti na ninakuhitaji ujikaze. Ninaposema ujikaze, sisemi kuwa unafanya vibaya, lakini unafanya vizuri sana isipokuwa kama nilivyosema jana, Kamati zinazoongozwa na wanawake zinazidi kufanya vizuri. Naona (wanaume) mnataka kunikashifu. *Mnafanya vizuri kwa kamati zenu ila kamati zinazoongozwa na wanawake zinafanya bora zaidi*

E) **Mwakilishi wa Kike:** This Bill, therefore, seeks to comply with this very well and elaborately articulated constitutional principle and to bring the voices of women on board. Women alone cannot move things. Neither can men alone. We need the men, not just in this House, but out there as well. Equally, the men need us, not just in this House, but out there as well. It is a matter of mutual co-existence.

F) **Mbunge mwanamke:** Today will go down in the history of this country and this House as a very important day. The mood of the House is very good moving forward. The coming of the Pope and what he said was very useful. He said- "Women are important voices in today's society. Sometimes, we are too "machistas" and do not make room for women. Women are able to see things differently from men, and they ask questions that sometimes men do not get." Those were the Pope's words, not mine. (*Leo tutakumbuka katika historia ya nchi hii pamoja na Bunge hili kama siku ya maana sana. Naona hisia za bunge hili ni nzuri kutoka sasa kuendelea, kuja kwake Papa na kusema alichokisema, kulikuwa na maana.*

Alisema "wanawake ni sauti bora katika jamii yetu. Wakati mwingine tumekuwa Machistas sana kiasa kwamba hatuwapi wanawake nafasi. Wanawake wanaweza kuona mambo kwa njia tofauti wakilinganishwa na wanaume, pengine, wanauliza maswali ambayo wanaume hawangeuliza. Haya ni maneno ya Papa) (TY)

G) **Mwakilishi wa Kike:** The MCA from Thika county assembly said that the nominated women only bring something that is between their legs. This count on me because I was also nominated. Yes, I have to admit that we bring that one which is between our legs as well, of course. But we also bring our heads. Because we can't pretend, we do not have things. Even you (men) have your things beneath your legs.… Madam speaker, there are many serious issues in our chest, but I want to say it, as matter of fact, that I am coming with things between my legs for another purpose apart from God given. Let if not be used against me. If it was not attached to me, I would have left it in my house…

Mbunge mmoja kutoka bunge la Kaunti ya Thika alisema kwamba wanawake walioteuliwa huleta kitu kilicho katikati ya miguu. Usemi huu pia inaniathiri kwa kuwa pia mimi nilikuwa nimeteuliwa. Ndiyo ni lazima nikubali kuwa tunaleta hivyo (vitu) vilivyo katikati ya miguu yetu, kwa hakika. Lakini tunaleta bongo pia. Kwa kuwa hatuwezi kujifanya kuwa, hatuna vitu. Hata nyinyi (wanaume) mna vitu katikati ya miguu…. Mheshimiwa spika, kuna mambo kadha kifuani mwetu. Lakini nataka niseme, kwa hakika, kwamba siji hapa na kilicho katikati ya miguu yangu kufanya kazi nyingine, isipokuwa kazi ile kilichoumbiwa na Mungu kuitekeleza. Kwa hivyo, kilicho katikati ya miguu yangu kisitambulishe kinyume. Ingekuwa si vile kimefungamanishwa nami ningekiacha nyumbani.

H) **Mwakilishi wa Kike:** Mr. speaker let me indicate that under the marriage act of 2014 of the law of Kenya, you can marry in four different ways. You can marry by going to Attorney General. You can marry in the church. You can marry under Islamic law or customary law or Hindu law and you can marry under

cohabitation. I want to explain this section 2 of the marriage act. That cohabitation, means to live in an arrangement as unmarried couple. Where the unmarried couple live together in a long-term relationship that resembles a marriage, it is a legal marriage. I want to declare that I am not a cohabitee, but I will defend the right of women who will be left suffering with others children. In law we protected cohabiting; not girlfriends, slay queens, not people who emerges at funeral declaring to be wife to the deceased, and we are not aware of them during their stay. When you cohabit with a man for reasonable period of time. And in this case, I want to concur with Hon. (name disclosed). If you cohabit with a man for 3 years, you are not selling mangoes, you are living as a man and a wife.

(Bw. Spika nataka kuonyesha kuwa chini ya sheria ya ndoa ya mwaka wa 2014 kwenye katiba ya Kenya, unaweza kuoa kwa njia nne. Unaweza kuoa kwa kwenda kwa mwanasheria mkuu. Unaweza kuoa kwa misingi ya kikanisa. Unaweza kuoa kwa misingi ya dini ya Kiislamu, utamaduni au kwa misingi ya sheria za Kihindi na unaweza kuoa kwa kupangwa kando. Nataka nieleze kuhusu kifungu cha 2 cha sheria ya ndoa, kwamba kupangwa kando, inamaanisha kuishi kwa mpango baina ya watu wasiooana, pale wasiooana huishi pamoja katika mahusiano ya muda mrefu yanayoshabihiana na ndoa kamili, basi hiyo ni ndoa kisheria. Nataka niseme kuwa mimi sijapangwa kando na mtu yeyote, lakini nitatetea haki za wanawake ambao wataachwa wakiangaikia watoto wa wengine. Kisheria tunalinda waliopangwa kando, si shemeji, malkia wa mapenzi, si watu wanaojitokeza kwenye mazishi wakiazimia kuitwa mke wa marehemu, hatukuwajua wakiishi pamoja. Unapopanga mwanamume kwa kipindi maalumu. Na kwa wakati huu, nikikubaliana na Mhe. (Jina limebanwa), ikiwa umepanga mwanamume kwa miaka 3. Hauuzi maembe, mnaishi kama mume na mke) (T.Y).

Kiungo:
https://www.youtube.com/watch?v=_QYJ3FVElmA
https://www.youtube.com/watch?v=thA_VbxeUWk
https://www.youtube.com/watch?v=3xsbET-7aFo
https://www.youtube.com/watch?v=E5LdGF3sjmw
https://www.youtube.com/watch?v=XmhTx0RrhA
https://www.youtube.com/watch?v=MUj1CeS3roU
https://www.youtube.com/watch?v=MVSVoNLH6dc

KIAMBATISHO XXV: Diskosi Kutoka Kaunti ya Nairobi

A) **Mwakilishi wa Kike:** Tutaingia, tutapigania hivyo viti na tutazipata (tutavipata), wale wanasema kuwa tunapewa viti vya bure, tutaingia kwa kiwanja tukutane kwa uwanja.

B) **Elachi** Madam Temporary Speaker, it is time for women to take over our country. If the men continue pushing our country to the direction they are doing, we will lose our country. Our children are suffering. It is time we took over the leadership of constituencies. We have to save our country from the rhetoric that men use thinking that is the direction our country should go. Our schools are rotten. We need to save our children

Kiungo:

https://www.youtube.com/watch?v=zwY567XWPUM
https://www.youtube.com/watch?v=HI9HbDq7q-I

KIAMBATISHO XXVI: Barua ya Kamati ya Maadili na Utafiti ya Chuo Kikuu cha Tharaka

THARAKA UNIVERSITY

P.O BOX 193-60215,
MARIMANTI, KENYA

Telephone: +(254)-0202008549
Website: https://tharaka.ac.ke
Social Media: tharakauni
Email: info@tharaka.ac.ke

INSTITUTIONAL SCIENTIFIC RESEARCH ETHIC COMMITTEE

21st July, 2024

REF: TUN/TUN-ISERC/NSEC/D005

Dear, Gaichu Misheck Nkanga

RE: Upeaji wa Utambulisho Katika Diskosi za Wabunge Wanawake Kutoka Bunge la Taifa la Kenya: Mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki- Makinifu wa Usemi.

This is to inform you that ***Tharaka University ISERC*** has reviewed and approved your above research proposal. Your application approval number is ***ISERC04023***. The approval period is ***21st July, 2024-21st July, 2025.***

This approval is subject to compliance with the following requirements;

i. Only approved documents including (informed consents, study instruments, MTA) will be used.
ii. All changes including (amendments, deviations and violations) are submitted for review and approval by ***Tharaka University ISERC.***
iii. Death and life-threatening problems and serious adverse events or unexpected adverse events whether related or unrelated to the study must be reported to ***Tharaka University ISERC*** within 72 hours of notification.
iv. Any changes, anticipated or otherwise that may increase the risks or affected safety or welfare of study participants and others or affect the integrity of the research must be reported to ***Tharaka University ISERC*** within 72 hours.
v. Clearance for export of biological specimens must be obtained from relevant institutions.
vi. Submission of a request for renewal of approval at least 60 days prior to expiry of the approval period. Attach a comprehensive progress report to support the renewal.
vii. Submission of an executive summary report within 90 days upon completion of the study to ***Tharaka University ISERC.***

Prior to commencing your study, you will be expected to obtain a research licence from National Commission for Science, Technology and Innovation (NACOSTI). https://research-portal.nacosti.go.ke and also obtain other clearances needed.

Your Sincerely,

Dr. Fidelis Ngugi, Ph.D.
Chair, ISERC Tharaka University

KIAMBATISHO XXVII: Kibali cha NACOSTI

REPUBLIC OF KENYA

NATIONAL COMMISSION FOR SCIENCE, TECHNOLOGY & INNOVATION

Ref No: **878551**

Date of Issue: **16/July/2024**

RESEARCH LICENSE

This is to Certify that Mr. Misheck Nkanga Gaichu of Tharaka University, has been licensed to conduct research as per the provision of the Science, Technology and Innovation Act, 2013 (Rev.2014) in Nairobi on the topic: PEO ZA UTAMBULISHO KATIKA DISKOSI ZA WABUNGE WANAWAKE KUTOKA BUNGE LA TAIFA LA KENYA- MTAZAMO WA UCHANGANUZI HAKIKI-MAKINIFU WA USEMI for the period ending: 16/July/2025.

License No: **NACOSTI/P/24/37769**

878551

Applicant Identification Number

Director General
NATIONAL COMMISSION FOR SCIENCE.TECHNOLOGY & INNOVATION

Verification QR Code

NOTE: This is a computer generated License. To verify the authenticity of this document, Scan the QR Code using QR scanner application.

See overleaf for conditions

National Commision for Science, Technology and Innovation

KIAMBATISHO XXVIII: Barua ya Shule ya Mafuzu ya Chuo Kikuu cha Tharaka

THARAKA UNIVERSITY

P.O BOX 193-60215,
MARIMANTI, KENYA

Telephone: +(254)-0202008549
Website: https://tharaka.ac.ke
Social Media: tharakauni
Email: info@tharaka.ac.ke

Education for Freedom

OFFICE OF THE DIRECTOR
BOARD OF POSTGRADUATE STUDIES

REF: TUN/BPGS/PL/03/24 **2nd July, 2024**

To Whom It May Concern

Dear Sir/Madam,

RE: MISHECK NKANGA GAICHU REGISTRATION NUMBER ADT12/35375/18

Mr. Misheck Nkanga Gaichu is a postgraduate student at Tharaka University undertaking a Doctor of Philosophy Degree in **Kiswahili**. The student has completed his coursework and is expected to proceed for collection of data having successfully defended his proposal at faculty level. The title of the study is ***"Upeaji Wa Utambulisho Katika Diskosi za Wabunge Wanawake Kutoka Bunge la Taifa la Kenya: Mtazamo wa Uchanganuzi Hakiki Makanifu wa Usemi"***. The proposed study will be carried out in Nairobi City County.

Any assistance accorded to him will be highly appreciated.

Thank you in advance.

Yours faithfully,

Dr. Alex Muthengi, Ph.D.
Director, Board of Postgraduate Studies